HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

BALAURUL

RECITIND „BALAURUL” SAU DESPRE UN EXERCIŢIU DE CĂUTARE ŞI DESCOPERIRE

Apariţia în 1923 la Editura „Ancora? a romanului Balaurul n-a constituit în presa culturală a vremii nici măcar un eveniment literar de importanţă minorăcu reverberaţii într-un cerc restrâns de iniţiaţi şi admiratori, cum erau, de exemplu „ „sburătoriştii” din strada Cămpâneanu. Cu excepţia astăzi obscurului Constantin C. Cristea, criticii literari şi cititorii specializaţi ai momentului au păstrat în jurul cărţii o tăcere parte semnificativă, parte suspectă, aproape inexplicabilă în contextul încă marcat, de îndoielnicul gust al mediocrei proze sămănătoriste.

Totuşi, la cei 47 de ard ai săi, după cele câteva sute de pagini de remarcabil exerciţiu analitic şi expresiv, condus cu originalitate şi curaj pe terenul pe atunci minat de innumerabile poncife al prozei scurte, Hortensia Papadat-Bengescu nu era deloc o scriitoare marginală, ignorabilă, ne (infirmată la bursa noilor valori literare în curs de impetuoasă afirmare. Cele trei volume de note confesive, crochiuri lirice şi impresii acul” desfăşurate pânăi la microdetaliu (căci noţiunile de schiţă, nuvelă sau povestire sunt în cazul de faţă ca şi improprii!), publicate între 1918-1921, intitulate Ap – adinei, Sfinxul şi Femeia în faţa Oglin/ci fu::, şi ia întimpinate, la vremea lor, nu numai cu amabilitate, deferente saluturi de plăcută surpriză, ci şi eu un entuziasm de cea mai sinceră speţă, cum s-a 'intimidat, cu Garabet lbrăileanu şi unii dintre scriitorii grupaţi în jurul revistei ieşene „Viaţa Românească14, Reacţia pozitivă, aprobatoare a criticilor şi recenzenţilor, între care, pe Ungă

cel deja amintit, Eugen Lovinescu, G. Topârceanu, N. Davidescu, T. Teodorescu-Branişte, Mircea Florian, Al. Al. Busuioceanu, Tudor Vianu, Nichifor Crainic, Tudor Şoimaru şi Anton Holban (ultimii doi la reeditarea din 1926 a Sfinxului) se întemeiase atunci pe sentimentul că în autoarea Scrisorilor către Don Juan se exprimă, cu unele indecizii şi ezitări inerente începutului şi ambiţiei de a impune noi structuri şi o nouă substanţă literară, o prozatoare de un autentic patos problematic şi accentuat rafinament analitico-psihologic.

În timp ce, recenzând volumul Ape adinei, Ibrăileanu observa chiar în preliminariile consideraţiilor sale „originalitatea operei şi caracterul ei eminamente feminin” („însemnări literare” nr. 1, 2, februarie 1919), iar Vianu scria în paginile „Sburătorului” despre Hortensia Papadat-Bengescu ca despre o creatoare de „ideologie feminină” (nr. 3, 1919), Lovinescu dă dovadă de o subtilă intuiţie sau îşi asumă mult mai mult decât ceilalţi confraţi curajul de a risca şi îi prevede abia afirmatei prozatoare „un loc de o splendidă izolare în literatura noastră”, afirmându-şi convingerea. Că ea „va ajunge să scrie romanul psihologic pe care-l aşteptăm cu toată încrederea” („Lectura pentru toţi”, nr. 3, februarie 1919).

Cel dintâi roman al Hortensiei Papadat-Bengescu se numeşte Balaurul şi el nu este un roman psihologic decât între ghilimele. „Poiestea” Laurei (personajul principal al acestei prime încercări în spaţiid scrierii unitare de cursă lungă) nu confirmă aşadar aşteptările ideologului de la „Sburătorul”, care în volumul IV al Istoriei literaturii române contemporane din 1928 acordă cărţii doar câteva rânduri de observaţie fugară, şi sumară: „Balaurul, cu deosebire, este războiul nostru, văzut, într-o ambulanţă, de ochiul lucid al unei infirmiere, ce-şi trece în cuptoarele emoţiei întregul material obiectiv – de aici şi strânsa depedenţâ a acestui material de personalitatea autoarei şi tonul patetic şi febril”. Mai târziu însă, în 1955, deci în plină

epocă dogmatică de accente tematice rău înţelese, Tudor Vianu nu va ezita, intr-un articol omagial din „Gazeta literară” (nr. 10) să treacă această carte „puternică, solidă, una, dintre cele mai viabile ale literaturii de război* între capodoperele scriitoarei. Mergând mai departe, opiniile criticilor şi istoricilor literari de azi asupra acestui mia experiment narativ în jurul căruia la apariţie s-a păstrat o bizară tăcere se dovedesc, fapt firesc, neconoordante. Mircea Zaciu (în „Masca Geniului”, E. P. L., 1967) irede a identifica în Balaurul o „carte unică în felul său în literatura noastră (căci ea sparge tiparele conservatoare ale epicii tradiţionale) „, un roman apropiat de „notaţia severă a reportajului”, o scriere în maniera astăzi mult controversatei literaturi-document (formă – trebuie să ne reamintim – impusă şi făcută viabilă cu ani în urmă de celebrul rechizitoriu intitulat Cu sânge rece nl lui Truman Capote). Pentru Nicolae Manolesru, care în Arca lui Noe. Volumul II, efectuează o foarte pătrunzătoare cercetare asupra mecanismelor ce pun în mişcare scrisul Hortensiei Papadat-Bengescu, volumul în discuţie ar reprezenta o fază „de compromis”, făcând trecerea de la atitudinea subiectivă, lirică şi confesivă, ilustrată de primele trei cărţi, la etapa marilor creaţii „obiective” ale maturităţii.

Jată-ne, prin urmare, în faţa unei sitttaţii de percepţie şi valorizare critică suficient de contradictorie pentru a deveni incitantă. Căci Balaurul (scriere căreia în ediţia din 1978 de la Editura „Minerva” Roxana Sorescu îi semnează o postfaţă cu multe puncte de vedere demiie de luat în seainä) constituie şi azi o carte disputabilă, deschisă interpretărilor, pasibilă de nu puţine surprize în sfera semnificaţiei şi a scriiturii, o carte cu scăderi care vin în majoritate tocmai din indecizia formală a structurii propuse, dar şi cu nuclee de maxim interes, de o surprinzătoare actualitate a viziunii sau a traiectului retoric, anticipând uneori romanele lui Norman Manea, în care naraţiunea se îmbină inextricabil cu remarca eseistică

şi descrierea psihologică, alteori eleganţa şi concentrarea stilistică a fragmentelor semnate de Ana Blandiana, nu rareori aspectele senzoriale şi obsesia neologismului exact şi excentric din povestirile lui Alexandru Vlad.

Stabilită la Focşani în 1911, o dată cu numirea soţului, N. N. Papadat, ca judecător de şedinţă la tribunalul din Putna, autoarea Concertului din muzică de Bach îşi va petrece în acest oraş în multe privinţe asemănător „locurilor unde nu s-a intâmplat nimic” din proza lui Saăoveanu, zece ani din viaţă. Intrarea României în război declanşează în sufletul şi conştiinţa viitoarei romanciere o notiilă criză de altruism şi dăruire civică, urmată de înrolarea sa ca soră de Crucea Roşie în organizaţia locală. Sarcina de a primi trenurile sanitare în gară şi de a îngriji răniţii din spitale e îndeplinită cu o devoţiune dusă până la punerea între paranteze a propriei individualităţi.' Amintindu-şi de această perioadă, în răspunsul la ancheta „Care e cea mai frumoasă faptă ce aţi săvârşit în viată?” a ziarului „Rampa” (29 mai, 1937), Hortensia Papadat-Bengescu declară următoarele: „M-am oferit cu pasiune, cu frenezie, aproape cu dezertare de la orice datorie familială, răniţilor. M-am identificat cu natura, cu ştiinţa, care luptau să-i salveze, la măsuri care îmi dau curajul a spune că uneori am reuşit a întoarce pe unii din ci de la moarte; am ales omul cel mai simplu, soldatul simplu care avea mai puţine resurse, şi anume cazurile desperate. Am cutezat a lupta cu legi inexorabile într-o exaltare a puterilor de devotament egală cu o transfigurare, deoarece a atins marginile şi cred că nu aş mai găsi-o niciodată intactă.”

De altfel, intrarea României în război în august 1916, moment esenţial pentru realizarea statului naţional unitar, prin unirea Transilvaniei cu ţara în decembrie 1918, a generat o resuscitare a conştiinţelor literare ale vremii, înêât o întreagă literatură se va naşte sub semnul acestui demers istoric de o importanţă covârşitoarc. Cărnii Petrescu, ca şi Hortensia Papadat-Bengescu, adept al

experienţei directe, trăieşte realitatea războiului pe care o transcrie, pe front fiind, cu mijloace poetice, pentru ca, nu mult mai târziu, să o transpună, filtrată, în romanul său „Ultima noapte de dragoste, întiia noapte de război11, una din remarcabilele creaţii ale romanului românesc de analiză din perioada interbelică. Numele lui Goga şi Sadoveanu apar constant în paginile ziarului „România11 sub articole a căror efervescenţă ideatică exprimă cu certă fidelitate momentul pe care naţiunea română îl parcurge.

În acest context trebuie considerat „Balaurul11, roman la care prozatoarea lucra deja din 1918. El este efectul în plan artistic al acestei experienţe, trăite, aşa cum ne asigură nndurile de mai înainte, cu extremă pasiune şi autenticitate, cu responsabilitate morală şi elanul unei caritǎţi medicale exaltate, şi frenetice. IAiura, personajul principal al cărţii, nu este altceva decât un alter-ego al scriitoarei, o proiecţie individuală estetic a unei întâmplări biografice cu sechele deloc superficiale, cum ne arată scrisorile către G. Ibrăileanu din perioada Focşani sau mărturisirile publice de mai târziu.

Balaurul nu este deci atât o ficţiune, cât o reconstituire anamnetică, deşi nu întru totul documentară, pentru că ea e operată în primul rând la un nivel psiho-senzorial. Raportat la ciclul Halipa, Balaurul nu este, pe de altă parte, nici un roman adevărat, adică o construcţia epică sirius lucrată, ci un exerciţiu de căutare şi descoperire, un studiu multiplu ipostaziat de artă „portrecturală” (cum ar spună însăşi autoarea), o acţiune de testare a unei structuri romaneşti şi a rinei perspective narative. Apoi, din punctul de vedere al motivaţiilor interioare, Balaurul este imaginea materială a unei voinţe de exorciză, un gest scriptura! cathartic. Produsul literar obţinut e astfel rezultatul unei proceduri terapeutice. Nu trebuie să uităm că pentru Hortensia Papadat-Bengescu romanul nu reprezintă de fapt o specie epică cu o estetică predeterminată, canonică. Autoarea noastră nu este o prozatoare cu program, lucru

deja de mult subliniat. Opiniile sale despre această formă supremă care este romanul sunt generale, comune, neliterate. O mărturisire din Autobiografia publicată în 193? în „Adevărul literar şi artistic” (nr. 366-367) nu spune mai nimic remarcabil despre imperativele romanescului, dar aduce precizări preţioase cu privire la elaborarea textului pe care îl ăiscutăm aici; „… Am aflat ce înseamnă pentru mine roman. Ceva aspru, grav, fără cruţare, ca şi viaţa cea de dincolo de faţade. Muncă aridă în materialul cel mai dens al adevărului. Aşadar, în laboratoriu, fenomenul creaţiei – după putere. O singură dată copia exactă până la minuţie, datele precise până la manie. În cartea mea de război, Balaurul, dacă îmi scapă numele unui rănit nu mai pot scrie până când nu-l aflu… Dacă nu-mi amintesc sala anume, din spital a vreunui episod, aştept până îmi aduc aminte că era cea de la etaj la stingă. Aici – fie el cât de modest – nu valorează decât documentul… Atmosfera are aceeaşi exactitate. Lirismul de acolo nu e al unei infirmiere, e temperatura locului şi oamenilor. E aceea „ieşire din fire” a fiecăruia şi a tuturor…”

Această condiţionare strict biografică a creaţiei ar pretinde în cazul de faţă o clarificare a raportului viaţătext, realitate-expresie literară, pe care comentatorii de până acum ai Balaurului au ignorat-o sau au evitat-o, în ciuda importanţei sale particulare în cadrul multitudinii de aspecte ideologice şi retorice caracteristice prozei noastre interbelice. Relaţia dintre existenţă, ficţiune şi autenticitatea demersului nu este doar o problemă generală de interpretare a oricărui text artistic. În discutarea valorilor epicii româneşti a deceniilor trei-patru ea implică o cercetare specifică, efectuată în acord cu poziţiile şi concepţiile, afirmate direct, prin articole de doctrină, sau indirect, sub armătura textului, de scriitorii înşişi. Cazul Hortensiei 'Papadat-Bengescu e unul special. Autoarea Balaurului nu poate fi inclusă în grupul prozatorilor (Camil Petrescu, Anton Holban, Mircea Eliade,

Mihail Sebastian, C. Fântâneru, M. Blecher) ce-şi pun poate pentru prima dată în literatura noastră problema programatică a adecvării scrisului la realitatea trăită, problema autenticităţii actului creator. Şi totuşi, primele patru-cinci cărţi semnate de „marea europeană” (cum a numit-o într-un articol din 1930 autorul UMnei nopţi…) pot fi şi trebuie să fie discutate, din mai multe motive, între care esenţială este tocmai această voinţă a noii literaturi, afirmate atunci, de a se placa pe experienţa directă a palpitului vieţii, în contextul mai sus enunţat.

F Evaluarea situaţiei textuale concrete pe care o ilustrează romanul Balaurul, a structurii sale speciale, a infrastructurilor microsemnificante pe care se edifică întreaga construcţie e cu atât mai interesantă şi mai actuală, cu cât în proza (scurtă!) a deceniului pe care tocmai îl traversăm, asistăm, pe urmele lui Caragiale, a autenticiştilor deja amintiţi, dar şi a prozatorilor din „Şcoala de la Târgovişte” (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Tudor Ţopa, Costache Olăreanu, Petru Creţia) la o repunere, în condiţii mult radicalizate, exprimate de atitudini teoretice şi practice lucide şi originalea problemei adecvării scrisului la realul care îl produce. Valoarea şi configuraţia spaţiului care separă şi uneşte experienţa directă şi bagajitl livresc de actul instituirii lumii de hârtie a literaturii sunt date pe care le problematizează astăzi cărţile semnate de Vasil? Andru, Mircea Nedelciu, Norman Manea, Bedros Horasangian, Mihai Sân, Alexandru Vlad, Ştefan Agopian, Sorin Preda, Constantin Stan, C. Teodorescu.

Sincronă cu o întreagă mişcare estetică europeană, literatura Hortensiei Papadat-Bengescu e o literatură a subiectului în deficit de existenţă, a eului frustrat, a individualităţii interioare, a trupului în suferinţă şi a suprastructurii sale psihice malformate, e o literatură a hipersensibilităţii perceptive, a complexelor conştiinţei şi a „corpului sufletesc”. Iniţial, o dată cu primele texte, proza

scriitoarei îşi instalează obiectivele într-un spaţiu de viaţă 2imană lipsit de un instrument expresiv preelaborat. Uiteratura noastră de până atunci nu cunoscuse încă o retorică a subiectului profund, de dincolo de graniţele coerenţei logice. Limbajul analizei, al observaţiei psihice, formele consemnării, ale interogării interioare se constituie de le sine în simultaneitatea voinţei de a înregistra, de a fixa un sens nou, aparent incompatibil cu datele exterioare ale semnificaţiei obiective. Structurile textelor sunt produse spontane. Primele proze ale Hortensiei Papadat-Bengescu se sustrag convenţiei epicului, se dezinteresează de forma lor estetică, pentru că tot ceea ce primează aici e o transcriere cât mai fidelă a unor mişcări sufleteşti surprinse în reverberaţia lor fiziologică. Autenticitatea psihologică, somatică, intelectuală a celor scrise e singura lor condiţie de existenţă. Nu exista pe atunci, la începutul anilor 20, un concept operant pentru a denumi actul de căutare /cercetare! descoperire în care se înscria acţiunea literară a prozatoarei. Astăzi însă înţelegem cu exactitate că prozele de început, inclusiv Balaurul, sunt rezultatul unui experiment estetic sui-generis. Estetic şi în măsura în care aici estetica îşi redescoperă în parte sensul ei originar, fundamental (în greaca veche aisthanesthai, cuvânt preluat de latini în forma aesthetica, înseamnă senzaţie, percepţie, imagine). Câtă intenţionalitate învestea Hortensia PapadatBengescu în produsele fazei subiectivestilistic novatoare şi tematic inedite, e puţin important. Importantă e în primul rând literatura pe care ne-a lăsat-o şi nu cea pe care ar fi putut să o scrie.

Observaţiile sumare, generale şi implacabil cam teoretice de până acum arată, presupun, şi faptul că Balaurul nu este o carte obişnuită, care să poată fi povestită, asemeni tuturor produselor epice a căror mizăde lectură se confundă cu întotdeauna irezistibilul story. Cartea aceasta nu are propriu-zis o „fabulu”, ceea ce nu s-ar putea spune Cu aceeaşi siguranţă despre romanele ciclului Halipa. Şi

dacă e să folosim în continuare foarte utilele şi cunoscutele noţiuni ale lui Boris Tomaşevski din „Teoria literaturii – Poetica” (ed. „Univers”, 1073, pg. 251-266) nici „subiectul” ei nu permite formularea unui rezumat al înlănţuirii motivelor cât de cât memorabil. Existenţa unui personaj central, Laura (de câteva ori numită şi. Laurenţia) şi a douătrei personaje episodice (Ancuţa, fiica popii Cristea, cuplul soţilor Damian, cucoana moaşă etc.) nu conferă romanului acea omogenitate prosopografică atât de firească scrierilor ăe mai lungă întindere.

Astăzi, când conceptul de roman şi-a depăşit cu mult accepţia restrictivă din urmă cu 50 de ani (perioadă când, totuşi, o carte cum este Ulise de James Joyce provocase deja în lumea literelor un uriaş seism estetic, cu efecte încă insuficient atenuate), structura laxă, reticulară, vag motivată epic, arhitectonica imprevizibilă şi capricioasă a Balaurului stârnesc un cu totul alt tip de interesaşi o altă apetenţă a interpretării. Ce sunt, în fond, cele câteva cărţi, voit „imperfecte” şi indeterminate, ale ultimilor cinci ani, precum Amendament la instinctul proprietăţii de Mircea Nedelciu, O zi spre sfirşitul secolului de Vasile Andru, Manualul întâmplărilor de Ştefan Agopian sau Povestiri cu strada Depozitului de Daniel Vighi, dacă nu şi nişte produse literare (şi culegeri de proze scurte, dar şi romane) care confirmă şi amplifică la o altă scară estetică o intuiţie fecundă din seria cărţilor ăe început ale Hortensiei Papadat-Bengescu?

Cum încercam să sugerez şi înainte, în Balaurul suntem confruntaţi mai puţin cu traiectul unui segment de dreaptă ăe factură epico-psihologică şi mai mult cu o suită de stări, situaţii, scene, efulguraţii, percepţii şi mărunte întimplări private (ridicate de fiecare dată la rangul ăe elemente ale unui fatum asumat metafizic) filtrate, selectate (cu echivocitatea caracteristică unei perspective naratoriale încă indecis atribuită), prin fiinţa hipersenzitivă a unui personaj-ref lector (cum remarca criticul Nicolae

Manolescu în volumul mai înainte amintit), dar, în şi mai mare măsură, rezonator al efectelor secunde mediate – ceea ce nu le face totuşi mai puţin dureroase şi aneanlizante – ale războiului. Capitolele cărţii (toate concepute în linia unui neîntrerupt proces de simbolizare şi transcendere a realului imediat, fapt ce se observă începând cu înseşi titlurile alese) sunt fără îndoială şi nişle proze scurte, citibile independent, pe sărite, înir-o incongruenţă profitabilă, de vreme ce cronologia reală a desfăşurării acţiunilor militare din punctul Focşani al frontului e o chestiune de deducţie şi nu de informaţie documentară inclusă în text. Structura volumului e una dublă, ca în jocurile în care din câteva elemente stabile, date de la început, se pot construi mai multe figuri diferite. Liricul, epicul, descriptivul, spiritul eseistic şi speculativ sunt coordonatele imediate, stereolipiile atitudinale constitutive pe care evoluează, în volute spectaculoase, dar uneori, prin exces de dezvoltare, şi anoste, verbioase, scriitura distinctă, febrilă, triumfală şi atent dramatizată a autoarei. Ea, autoarea implicată în ceea ce scrie ca într-un fel de proces ăe extirpare a zmei zone dureroase, insuportabile, a propriei biografii, pendulează cu o naturaleţe sever controlată, deşi necontenit patetică, între posibilităţile unui limbaj parcă prea didactic mânuit, prea conştient de sine şi limitele sale strict retoric gândite, pentru a mai putea deschide drumuri şi spre incontrolabilul autentic al spontaneităţii expresiei libere (căci de la Ape adinei la Balaurul concepţia despre limbajul şi formele prozei s-a metamorfozat într-un mod suficient ăe vizibil).

Să încercăm o cât de aprovimativă sistematizare. Cele 12 capitole ale cărţii sini tot atâtea variabile, mereu altfel configurate, ah' unei secţiuni printr-un destin feminin surprins (fapt obişnuit şi în primele trei cărţi) într-un moment de depresiune existenţială. Criza îmbracă însă de data aceasta forma unei devoţiuni civice exemplare, practicate în pofida sau poate tocmai în

complementaritatea obscură a unei „existenţe răzvrătitea unui „suflet zbuciumat1 lipsite de o cauzalitate explicită. Laura nu, este o eroină cu stare civilă, familie, trecut, griji ale zilei de mâine:, necesităţi fiziologice şi spaţi: i de locuit, cum se întâmplă în mod obişnuit cu orice persoimj din prozele construite pe codul realist. Laura e un simbol metafizic, un personaj romantic, trecut prin furcile caudine ale expresionismului, educat la şcoala moralei creştine, eşuat într-un evantai de trăiri frizând psihologia, dar limitate în majoritate la o fiziologie poetizantă, transsubstanţializată, o tânără precursoare a modelului uman existenţialist capabilă de enorme sacrificii, obsedată de sublimul unei redempţiuni ratate totuşi prin imprudenţa idealizării. Ceea ce lipseşte personajului e o omogenitate factuală, biografică, psihologică şi caracterologică. Personajul pe care îl descoperim în paginile cărţii nu este o fiinţă integrală, ci o sumă de stări, mai mult sau mai puţin congruente. Legăturile dintre capitole nu înseamnă un transfer de substanţă de la o secvenţă la alta şi nici măcar o dezvoltare concludentă a unor date introduse în text ca premize. Războiul e un fundal, şi pe acest fundal atroce, anihilant, disturbator, imprevizibil şi demobilizator se proiectează existenţa exaltată, inepuizabil caritabilă, de o frenezie a dăruirii vecină cu patologia, a Laurei. Fiecare capitol e, de fapt, un studiu de economie şi autonomie a expresiei literare, de manifestare a reacţiilor umane în condiţii de criză, de bizarerie comportamentală, de spectacol diurn absurd, resemnat sau dezorientat, individual şi colectiv, de inepuizabil clan civic, de senzorialitate acută şi rezonanţpsufleteşti excesiv asumate.

Există, fără îndoială, şi un stil unic, dominant, autarhic al cărţii, însă, luate în parte, capitolele pot denota fiecare predilecţia pentru un tip de procedeu sau o formă anume a observaţiei Om către om-, fiară, Dascălul Gore de la Sf. Vineri, Dihorul, Bătrânut argintar sunt nişte povestiri cu tramă epică evidentă. Goarna, Pieptarul fermecat, Copilul

florilor şi mai ales Carnetul zilelor pustii (singurul capitol scris la persoana I, toate celelalte fiind concepute în linia unei complicităţi autor-personaj specifică stilului indirect liber) sunt epurele lirice ale unei ideologii estetice, nu tocmai originale, fascinate de greutatea semnificatoare a simbolului şi efectele polimorfe ale actelor de simbolizare. Nu s-ar putea spune, din acest punct de vedere, că autoarea Balaurului nu era conştientă de dimensiunile demersului în care se înscria încercarea sa narativă; lntr-o scrisoare din octombrie, 1914, către G. Ibrăileanu, ea consemnează: „... am fost acuzată de puţini, şi nu de cei a căror opinie mă doare mai mult, de preţiozitate, de înclinare către rafinerie artistică. Acest fel e naturalul meu. Eu, când vreau să înţeleg bine un lucru îl îmbrac în simbol şi mă iluminez". (s. Mj.

Dimensiunile procedurale şi conţinutistice explorate şi atinse de intenţiile radiale ale acestui roman sunt însă mult mai întinse. În capitolele intitulate Frigurile şi Temniţa se poate descifra vocaţia unor mici studii, transpuse în acelaşi limbaj poetizant, de psihosociologie a reacţiilor umane în condiţii de criză a valorilor colective. Şi iată în acest sens câteva scurte consideraţii: „Fără desluşire, fără civism, din instinct, fiecare înceta de a mai socoti casa şi nevoile ei ca centrul egoismului său. Acelaşi egoism era acum strămutat pe o preocupare de domeniul comun" (p. 18)2 se spune despre locuitorii oraşului (în care se desfăşoară întreaga „acţiune") după aflarea ştirii declanşării războhdui. În regim da ocupaţie oamenii îşi pierd obişnuinţele: „Nimeni nu se mai uita peste gardul vecinului să cerceteze ca mai înainte cele cuviincioase, mai anevoie de supravegheat în propria ta ogradă decât alături. De când nu mai erau zăplazuri ceea ce se petrecea pierduse preţul. Gâlcevele. Lupta aprigă pe o palmă de loc mai încoace sau mai încolo nu mai înăspreau oamenii. Oare dobândiseră alte îngrădiri în propriul lor cuget şi faptă, sau cumva presimţeau vreo lume fără de fruntarii şi fără împărţeală – deopotrivă? Sau

erau numai întorşi vremelnic de la tot, către nimicire? Primejdia înăbuşea cgolsmele felurite, lăstnd descoperit pe unul singur, cel primitiv, al apărării Vieţii!” (p. 182).

Prin ceaţă e un pretext pentru desfăşurarea, în preţioase articxdaţii de imagini, a plăcerii notaţiei cromatice.

Ultima mare secvenţă, a cărţii, Reînvierea, conţine şi câteva speculaţii organiciste şi cam grandilocvente asupra cursulid istoriei umanităţii: „Din timpul neguros şi până la marginile proaspete ale istoriei, aceeaşi lege reîncepuse periodic, implacabilă ca şi toate fenomenele naturii. Omenirea urmase instinctul neastâmpărat al sângelui şi de îndată ce îl îndeplinise, spiritul reapărea proclamând stăpânirea lui generoasă. Aceste două puteri se succedau fără să se înlocuiască. Sentimentul eroic, sentimentul umanitar îşi perindau drepturile fără a le statornici. Laura credea că legea spirituală e climatul senin al sângelui şi instinctul roşu ci'iza aceleiaşi substanţe minunate.” (p. 212).

Iadul e un capitol pe care l-am putea fără teamă reinlerpreta în spiritul prozei post-moderniste, centrate pe actele de mise-en-abâme, ca o replică la „structura organizatorică” a Infernului dantesc. De altfel, de-a lungul întregului parcurs scriptura „referinţa livrescă se integrează intr-un sistem de analogii catalizatoare întreţinut cu exemplară consecvenţă. Alte câteva exemple sunt aici mai mult decât necesare. Despre un medic din armata aliată ni se spune că „avea prolixitatea migăloasă a personagiilor din romanele ruseşti” (p. 140). Un general român „părea scoborât de pe o pânză de Goya. Semăna de minune cu fantomaticul Quichotte, Cavalerul Eternei Iluzii.” (p. 157).

Nu mai încape nici o îndoială, încă la vârsta artistică a primelor cărţi, şi parcă în ciuda propriei instrucţii autodidacte, Hortensia Papadat-Bengescu e o scriitoare de rafinată cultură, care a înţeles întrutotul secretele constituirii unui spaţiu literar cu atributele consistenţei

narative, dar care lasă să transpară printre rânduri, prin interstiţiile aparent neglijente ale mpdulilor din care se asamblează construcţia, o surdă, ir urgentă, fructuoasă nemulţumire faţă de rigorile şi posibilităţile prea restrictiv tipizate ale literaturii. Sunt în această carte fraze, propoziţii şi fragmente care, izolate de context, pot da revelaţia prezentului, a prozei ce se scrie acum, în anii '80, a unor achiziţii expresive de ultimă oră. Lată de exemplu o secvenţă (prezentând silueta fugară a unei domnişoare coborile pe peron dântr-un tren de refugiaţi) asupra căreia n-am putea avea nici un dubiu că e extrasă din superbul roman Ce se vede al unuia dintre cei mai valoroşi prozatori contemporani, regretatul Radu Petrescu: „Sărea graţios din 'băltoc în băltoc şi apucă la peron ca un balot de madapolon naufragiat, îşi ştergea cu mănuşile de suede ude pantofii dă antilopă virgină, grav ultragiaţi de mocirlă.” (p. 57). Vocea stilistică, sarcastică, amuzantă, parodică, mereu predispusă la o spectaculoasă continuare în imaginar a banalelor date ale realului, voce specifică prozatorului Mircea Horia Simionescu cel din prozele scurte sau din ultimul roman, Licitaţia, îţi revine în memorie la citirea unui pasaj de felul următor: „Tot aşa adulterul – cel dintâi – avea peripeţii înfiorătoare. Le vedeai trecându-ţi pe dinaintea ochilor într-o dramatică reproducţie aşa de impetuoasă, încât nu da pas ridicolului să te redeştepte din ameţeala sugestiei. Pe când te legănat în melodia lirică a unui capitol de amor sublim şi cucoana moaşă, cu cărţile întinse alături, sta pe marginea patului cu mâinile pe sâni şi ochii la cer, tresăreai speriat deodată. Pe scândurile bine frecate ale infirmeriei, cucoana moaşă, în genunchi, cu părul într-o secundă despletit, juca în acelaşi timp trei roluri: amantul, bărbatul, femeia! Glasul implora, blestema, ameninţa, plângea. Auzeai zgomotul de uşi zdrobite, de geamuri sparte; stai suspendat pe margini de balcoane; victima, în braţele învineţite, târâtă de pletele negre, se zbătea dureros până leşina, zdrobită. Teatrul acesta te zăpăcea, te distra, te enerva. Îl urmăreai cu o

curiozitate aiurită şi cu o mică şi nedesluşită frică pentru ceea ce era neobicinuit în demonstraţia asta turbulentă…11 (p. 130-131).

Notaţia rapidă, sincopată, directă, arta propoziţiei elementare şi pregnante prin simplitate – atât de frecvente astăzi, deşi cu funcţii evident schimbate, în scrierile prozatorilor ultimului val – sunt elemente de construcţie secvenţială cu efecte bine cunoscute. În Bihorul ritmul lecturii se accelerează, îşi sporeşte tensiunea la trecerea peste pasaje de genul: „Aduse cărţi. Aflase de la doctor că un început de pneumonie oprea orice operaţie. Cazul era prost. Omul avea plămânii slabi de mult. Ursuz, Cojocariu aproape nu-i vorbea. Cărţile stau neatinse pe măsuţă. Mai era acolo o chelea cu dulceaţă şi o sticluţă cu coniac. La fiecare minut striga pe Dumitru cu o voce bruscă: cuvertura, perina, piciorul, braţul, capul… toate îl necăjeau şi Dumitru se supunea la toate. Nu-şi găsea astâmpărvl. Părea capricios, tiranic, era chinuit şi nu-şi mărturisea durerea.” (p. 152).

Toate aceste exemple, selectate aici graţie unei lecturi a Balaurului efectuate ţi din perspectiva unor direcţii ale prozei româneşti de astăzi, nu sunt – aş vrea să se înţeleagă bine asta o forţare a porţilor unui text şi aşa prea puţin comentat şi regândit împropriul său perimetru artistic, dar şi în ansamblul întregii opere a Hortensiei Papadat-Bcngescu. Ceea ce la apariţie, să spunem, ar fi putut părea un argument de inabilitate constructivă a unui edificiu romanesc şi de inconsecvenţă a procedeelor retorice devine astăzi, prin conştiientizarea procesului evolutiv al transformării şi recurenţelor formelor literare, o dovadă de polimorfism. Textual. Balaurul este un text deschis, contradictoriu, paradoxal, didactic şi spontan, discontinuu şi totuşi coerent, exaltat, pe alocuri plictisitor, tezist cu subtilitate, de un simbolism adesea primitiv sugerat, dar un text a cărui modernitate în anul românesc de graţie 1923 (când se tipăreau încă volume de tipul Filimon Hâncu de I.

Dongorozi, Hotare şi singurătăţi de Al. Lascarov-Moldovanu, Călugăreni de C. Sandu Aldea, Americana îndrăgostită fi Cuceritorul de inimi de Vasile Pop, Clacă şi robot şi Gura iadului de M. Lungianu, sau Vrăjitoarea şi. Sub călcâi de I. C. Visarion – toate produse directe şau aflate în raza maximă de acţiune şi influenţă a sămănătorismului sau a neosămănătorismului) este incontestabilă. Am spus modernitate, dar modernitatea aceasta e totuşi una ambiguă. Ce f el de ambiguitate însă?

Să ne reamintim faptul că publicarea de către Camil Petrescu în 1934 a amintirilor colonelului Grigore Ijăcusteanu e însoţită de o prefaţă în care, încă o dată, redactorul de atunci al „Revistei Fundaţiilor Regale" pledează pentru o literatură modernă, care să depăşească definitiv stereotipiile ideatice şi ideologice ale secolului al XlX-lea, active încă, deşi de mult revolute, în scrierile unor prozatori ai zilei. Pentru autorul Patului lui Procust, modernitatea unei viziuni romaneşti se confundă cu o transcripţie a dimensiunilor lumii în concretul semnificaţiilor sale. A fi modem, deci om al vremii tale, şi a fi autentic, deci un scriitor personal şi original, înseamnă a avea capacitatea de a privi existenţa în laturile ei sensibile. Un pasaj din amintitul preambul e foi acest sens edificator: „S-ar, pute „.

Da numeroase exemple care să ilustreze incapacitatea de eoneret a veacului acesta în cultura românească. Lumea e ameţită de toate miturile (istorice, filologice, liberalisme, idealism literar, versificaţia patriotică şi complementele lor, criticismul superficial), viaţa în concretul semnificaţiilor ei originare le scapă mai tuturora. O culoare tare, romantică şi expansivă constituie paralelismul vizionar al unei vieţi dârze, înverşunate, creatoare de stat nou. Intre ele, discrepanţa dintre concret şi ficţiune. Despre nim-ic literaţii din veacul trecut n-au văzut just, în sens semnificativ. Un roman românesc n-a existat din cauza acestei incapacităţi de a vedea sensibilcitit cu atenţie, fragmentul de mai sus

relevează nu doar un rechizitoriu radical şi necruţător făcut trecutului prozei noastre, ci şi un reproş la adresa contemporanilor, a Hortensiei PapadatBengescu – suntem obligaţi să admitem – inclusiv, deşi Balaurul, Fecioarele despletite, Concert din muzică de Bach, Drumul ascuns erau opere deja publicate la jumătatea deceniului IV. Or, ultima calitate ce ar fi putut fi pusă sub semnul rezervei în cazul acestor mari realizări ale epicii, interbelice e capacitatea autoarei lor „de a vedea sensibil”. Nu tocmai concretul vieţii (al vieţii interioare, e drept!), aspectele brutal senzoriale, fiziologice şi haotice ale trăirii, dominanta nevrotică, senzitivă a comportamentelor, evenimenţialitatea somatică (chiar dacă în forme deseori patologice) sunt faptele care izbesc conştiinţa cititorului ce se cufundă în universul straniu al Halipilor?

Consideraţiile şi ideile novatoare ale acestui rafinat intelectual şi extraordinar prozator care a fost Camil Petre seu, aflate în pasajulmai înainte citat, dar şi într-un altul, celebru de ja, din subsolul romanului Patul lui Procust f „Un scriitor e un om care exprimă în scris, cu o liminară sinceritate ceea ce a simţit, ceea ce a gindit, ceea ce i s-a întimplat în viaţă, lui, şi celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsufleţite. Fără ortografie, fără compoziţie, fura stil şi chiar fără caligrafie”) ne sunt utile, măcar în calitatea lor de referinţe cu o ideatică opusă, sau cel puţin? nult diferită, celei care interesează aici.

Dimensiunea corporală, sensibilă, viscerală a existenţei e poate cea mai importantă fantasmă formativă a scrisului Hortensiei Papadat-Bengescu. Încă din 191-4, într-o altă scrisoare către acelaşi G. Ibrăileanu, cel mai statornic corespondent al prozatoarei, conştiinţa câmpului magnetic vital ce motivează şi organizează frenetica nevoie de exprimare a unui om pentru care scrisul nu constituie încă o profesie şi o obsesie irepresibile e răspicat afirmată: ceea ce scriu, ce cuget nu e în principal idei şi sentimente, ci senzaţia lor, de aici chinul, dorinţa de a reda nu descrierea

senzaţiei, ci senzaţia însăşi.'1 Iată, e cazul să spunem că această situaţie (relaţia inconsecvent rezolvată retoric dintre senzaţie şi descrierea ei) e şi contradicţia esenţială ce afectează valoarea estetică a romanului Balaurul, roman despre care spuneam la începutul acestor consideraţii că poale şi trebuie să fie discutat în contextul autenticismului, deşi într-o formă particulară, adică în afara programului „experienţialist" al cărui cel mai autorizat purtător de cuvânt (pro domo sua, paradoxal, dar adevărat!) a fost Camil Petrescu.

Din punctul de vedere camilpetrescian al autenticităţii transcrierii unei experienţe directe de viaţă, cu tot învelişul său de concreteţe şi capilaritate sensibilă, Balaurul e, fără îndoială, un eşec. Un eşec în ordinea spontaneităţii notaţiei şi a introspectării nepremeditate, un eşec în planul valorizării actelor umane scoase de sub incidenţa oricărui idealism deformator, un tribun plătit spiritului calofil, o carte în care, neaşteptat, se ratează tocmai adevărul actelor de prizare directă, liberă a realului din imediata apropiere a personajului în cauză. Un eşec, dar şi o mică victorie, cu efecte ulterioare pe care unele realizări ale prozei noastre de azi ne îndreptăţesc s-o afirmăm. Pentru Camil Petrescu o literatură a adevărului, a experienţei imediate şi a dramelor conştiinţei era teoretic posibilă doar prin renunţarea la imensul arsenal de procedee, atitudini naratoriale şi reţete de concepţie asimilate de o întreagă tradiţie. A scrie literatură de înaltă valoare, făcând abstracţie de toate constrângerile artistice ale literaturii dintotdeauna, iată utopia (infirmată de propriile scrieri rafinat estetice!) a autorului Ultimei nopţi… în ceea ce o priveşte pe Hortensia Papadat-Bengescu, autenticitatea, originalitatea, marca distinctă a creaţiei se realizează în cadrele unei arte a formalizării realului, ale unei estetici, chiar dacă insurgente în raport cu însăşi Estetica. Roman al unei experienţe directe de viaţă, roman ai unei psiho-senzorlalităţi auctonale în necontenită alertă şi al unei

redutabile crize morale, Balaurul este rezultatul unei transfigurări, şi nu al unei transcrieri. Între senzaţia vieţii (depozitată în memoria sensibilă a autoarei), în condiţiile traumatizante ale războiului, şi descrierea acestei senzaţii se interpun citeva sute de ani de retorică, de artă a formulării enunţurilor literare. Între trupul care-şi aminteşte şi litera care apasă cu mecanismul ei restrictiv asupra spontaneităţii expresive a acestuia, se constituie o contradicţie prea repede rezolvată (nu ca în literatura unui Celine, să zicem, care-şi asumă toate riscurile scriiturii agonice) prin cedarea în faţa miracolului retoric. Faptul Că pedalarca pe anume structuri de tehnică literară gala constituite poate strivi realitatea brută şi proaspătă a percepţiei este vizibil nu numai la tot pasid, în excesul de epitete, unele pur şi simplu ornante, ci şi în cadrul multor comparaţii, în care organicul e tratat prin interferenţă cu elementele mecanice ale existenţei.

Alteori, ecuaţia termenilor comparaţi se poate răsturna. „Balaurul'1 (adică trenul sanitar pe care Laura îl întâmpină în gară şi mai apoi îl şi vizitează, într-o stare de revelaţie a bolgiilor Infernului) e descris de câteva ori de~a lungul textului în imagini hibride, de genul: „Avea acelaşi mers târât, suflul totodată înăbuşit şi aprins, acelaşi zornăit de lanţuri şi bufnet de tampoane. Apărea apoi capul hidos şi uriaş cu gura umflată, clocotitoare. Pe nări, vârtejul de aburi învăpăiaţi ţâşnea în coloane punctate de seântei, apoi inelele încătuşate şi ruginite ale trupului se desfăşurau (p. 73). Simbolizarea, transferul semnificaţiei prime în alte planuri semantice, poetizarea îndârjită a tuturor semnelor realului sunt evidenţele incontestabile ala scriiturii acestei cărţi, în multe privinţe ezitante. Ceea. Ce este cu adevărat nou şi personal în Balaurul se constituie în observaţii aparţinând sferei corporale, psihosomatice. Presiunea codului implacabil literaturizat, de care uzează autoarea, e însă prea elocventă pentru a putea vorbi aici despre o reală deschidere spre natura frustă a senzaţiilor.

Autoarea Concertului… n-a teoretizat dedt rareori şi intr-un limbaj nu întru totul teoretic în marginea pro priei opere. Şi totuşi, diseminate în interviuri, mărturisiri, articole, scrisori, există în textele neliterare ale Hortensiei Papadat-Bengescu puncte de vedere surprinzătoare, originale, unele de o acută modernitate, deşi, practic, de multe ori în dezacord cu aspectele creaţiei personale, dovedind o conştiinţă a scrisului şi a imperativelor sale mult superioară prejudecăţilor încă în vigoare. Ce altceva decât o meditaţie asupra condiţiilor tehnice, formale de captare a adevărului conştiinţei şi de realizare a unui cât mai propriu izomorfism text-realitate reprezintă notaţiile sale din 1Sburătorul" (nr. 9, martie 1927), cu privire la semnele grafice şi şansele prozei de a-şi asuma printr-o nouă administrare a limbajului acuta modernitate a conţinuturilor pe care ea se mulează?: „Negreşit, proza se resimte asemeni de insuficienţa punctuaţiei. Fraza intelectualizată de acum, parantezele implicite ale ideilor, parafrazarea cugetării, intervenţia leitmotivului, încorporarea nuanţelor, sublinierea şi acordările necesare reprezintă o algebră superioară, căreia, punctul, virgula şi semnul exclamării îi idnt ajutoare cu mult prea elementare. Mai disciplinată însă decât poezia, proza se trudeşte, aşa cum poate să-şi realizeze expresia cu aceste anexe simpliste. Insuficienţa punctuaţiei îşi face dovada evidentă tocmai la acei scriitori care se slujesc de ea cu exactitate şi îi mânuiesc desăvârşit întrebuinţarea. (…) Nu poate fi, negreşit, iorba de o nouă punctuaţie. E o constatare alături de altele în actualitatea fremătătoare a creaţiei literare. Totuşi, aşa cum limba din necesitate şi prin îndrăzneală îşi creează treptat dicţionarul nou, se poate spera că în cadrul mult mai modest şi limitat al punctuaţiei semne noi ale unei noi respiraţii intelectuale vor veni cu încetul să se adaoge vocabularului ei primitiv, la care îmbogăţire se va alătura curajul şi măiestria de a se sluji de ele mai ingenios şi mai apropiat."

Vorbind despre romanul Balaurul ca despre o scriere experimentală n-am avut nici o clipă în vedere caracterul formal al constituţiei sale. Nu punctuaţia, dispunerea textului în pagină, repartizarea secvenţelor în capitole şi transcrierea grafică a proceselor interioare sunt obiectivele de originalitate ale autoarei. Dorinţa de a institui un nou dicţionar de motive, situaţii, conflicte, tropisme, expresii, enunţuri, racorduri şi infrastructuri semnificatoare e însă evidentă. Efectele sumare, incerte, surprinzătoare, concludente s-au lăsat în parte detectate. Punct intermediar, de trecere spre marele ciclu al Halipilor, romanul Balaurul conţine, cu toate inconsecvenţele lui (transformabile – s-a văzut – prin interesul pe care o parte a prozei de azi îl manifestă faţă de aspecte ale scrisului abia atinse de Hortensia Papadat-Bengescu, din defecte în calităţi!) semnele noi ale unei noi respiraţii intelectuale, premizele unei tulburătoare metamorfoze ce nu va întârzia să-şi manifeste amploarea şi profunzimea.

GHEORGHE CRĂCIUN.

Omagiu.

CERCULUI LITERAR SBURATORUL pentru a fixa în durată energiile de muncă, pe care, alături cu toţi acei care compun colectivitatea Sburătorului, le-am luat de la o directivă, a cărei forţă unitară stă în pasiunea faptei ' literare.

I.

GOARNA.

Laura se săltă pe un cot în patul unde sta cu faţa spre tavan, ca spre un cer închis şi asfixiant, dincolo de care încerca zadarnic să-şi treacă gindul spre a şi-l uşura.

…Se ridică sprijinită în cot' şi, ascultă. Nu putea fi târziu. Veghease puţin afară, în întuneric, apoi intrase şi îşi întinsese corpul slăbit şi care cerea odihnă. Nu adormise însă; somnul îşi pierduse de mult obiceiul lui lihnit.

Se sprijini în cot mai tare şi tresări… Acum se auzea mai bine. Sări din pat, trecu prin umbra odăei în cămaşa lungă

de noapte, fără nici un fi'or în aerul călduţ din casă, cu picioarele goale, calde, pe podeaua acoperită neted de covor.

…Cu urechea întinsă, cu toate simţirile concentrate în auz, cu auzul tras înafară, dete drumul în lături geamurilor ce se sloboziră uşor pe aerul plăcut al nopţii de august.

Totodată se deschise şiuşa. Surorile ei, în cămăşi lungi, albe, ca două lumini pale, alergară lângă ea.

Prin geam intra acum deplin, limpede, sunetul metalic al goarnelor, odinioară învăluit, nesigur.

— Auzi! ziseră câtetrei deodată, una către alta.

Semnalul goarnei umplea sonor liniştea absolută a străzei pustii. Erau undeva, acolo către dreapta, chiar pe strada cea mare a oraşului.

— De ce…? întrebă una din copile.

— Poate că… Aşa… se face… Azi trebuia să semneze… zise Laura.

Atunci, ceea ce ştiau şi aşteptau de mult li se păru nou şi plin de o spaimă nouă.

Se grămădiră una lânga alta, fricos şi tăcut, ascultând lacom.

…Un semnal ce nu semăna cu niciunul… Ce desluşit suna!… Rar, apăsat, puncta parcă silabele apelului, care reîncepea, neîntrerupt, fără încetinire, aşa de egal, de clar, de hotărât!…

…Ce va fi fost?… un detaşament de soldaţi cu facle şi gornişti ca la retrageri de seară în zile de paradă?… Acolo în miezul târgului ce va fi fost?… Lume!… şi ce va fi făcut?… v… Simţeai parcă răsuflarea gorniştilor, îţi părea că se aude chiar tropăitul greu al cizmelor, că se simte mişcarea înainte a trupului.

…Se stingea puţin la vreun cot de stradă, dar numaidecât reîncepea desluşit. Nu era un semnal frumos. Nu semăna cu buciumul vitejesc; cu chemarea aceea scurtă şi sprintenă peste văi şi munţi, care ridica cetele bucuroase de harţă ca şi de joc. Nu!

Nu semăna cu imnurile glorioase. Deloc!

Avea ceva din sinistrul tobelor care scot la mezat; ici-colo un sunet numai din lugubrul goarnelor de paradă mortuară sau din solemna rugăciune militară… semăna desigur cu proclamarea sinistră ce anunţa odinioară vreo execuţie capitală: „Cetăţeni ai oraşului, veţi şti că marele alcad a condamnat, pentru fapte criminale, la moarte prin şstreang pe…”

Sentinţă aspră, fără de împotrivire.

Dar acum puterea discreţionară a oamenilor se sfârşise. Cine oare decretase sentinţa vastei sărbători mortuare de acum? Oamenii?… Laura nu credea asta. Credea că o hotărâse puterea convergentă a lucrurilor.

Ascultau mereu!

…Nu… Nu semăna cu nici un alt semnal… era anume pentru „asta”, simplu, monoton, neînduplecat.

…Nu era o chemare aprigă, vioaie, impetuoasă. Nici o alarmă neliniştită ca cea de foc, când prin păr îţi trece vâlva coamei aprinse a flacărei… Nu!

Era un anunţ făcut din datorie pentru a chema la datorie: sarbăd, hotărât, desluşit.

Notele sacadate, două câte două, erau azvârlite masiv, rar, în repeţirea aceea nesfârşită. Aşa prelungite, sunetele te supărau, îţi infiltrau treptat grijă, te acopereau de trudă.

După mirare venea cu încetul nelinişte, apoi spaimă. O spaimă o nelinişte, pe care nu le cuprindea totuşi cânlecul neexpresiv. Te împovăra pe minte, pe auz, pe umeri. Iii turna un plumb greu deasupra, pe când înăuntru, în trupul plăpând, se încreţea în adânc un fior ce se risipea apoi în toată carnea.

Laura şi fetiţele tremurau încet de fiorul ăsta, pe când simetrie cădeau grele ca de plumb.

Nu era decât 11. De multe zile lumea umbla până în/. Iu pe stradă, zgomotoasă, amestecată sau în grupuri mici, cu gesturi, cu vorbe aprinse. Fiecare discuta, avea păreri sigure, ştia, învinovăţea, aproba, cerea, aştepta.

…Ce vâlvă va fi stârnit între ei semnalul precis, sonor, solemn, care trecea acolo în pas şi glas măsurat!

În mijlocul oraşului, printre oamenii adunaţi, cei şase gornişti trecuseră drept, aţintiţi ia buza trompetei, la datoria aspră a ştafetei ce pornea din pâlnia lor metalică, cu sunet grav. Trecuseră prin mijlocul străzii libere, între două ziduri mute de oameni, care nu mai aveau nici o păreri;, nici o elocmţâ Uitindu se unii în alţii, căutau sau pierdeau sensul pozitiv al lucrurilor în faţa faptului împlinit.

Fusese tot atâta tăiere, pe strada clevetitoare, câlă fi ra în grădina mu I A aşternută În faţa geamului lor deschis.

…Noaptea de august nu era apăsătoare ca o lespede. Era călduţă, lină, frumoasă. Înfăşurată în ea însăşi, îşi acoperise zgomotul auriu al stelelor n-avea nici lumini, nici întunecimi, domoală, tăcută, umbroasă, nu avea culoare.

Goarnele sunau mereu. Liniştea absolută a aerului nu devia din ele nici un ecou, aducea sunetul simplu ca şi cum ar fi fost emis acolo, aproape.

Simţeai la curbe, la unghiuri de strade, cum coteau, înaintând pe un parcurs bine determinat, care nu da nici un zdruncin suflului regulat, mecanic, al trâmbiţaşilor.

…Mai aproape… mai departe… la stingă… – la dreapta oraşului…

Ce lung ţinea! Prin repeţire comunica o enervare, o prelungire la infinit a necazului, pe care-l aducea, o amplificare a legei crunte, pe care o promulga. Mereu, mereu… Război!… Război!… Război!…

Erau oare numai gorniştii, sau vreun gradat mergea alături, spunând ceva cu glas tot desluşit, apăsat, monoton?

Ca un crainic, daicare nu semăna cu crainicii de odinioară, cum nu semăna nici goarna cu buciumul. Desigur nu spunea: „Sculaţi-vă, oameni! a venit ceasul de luptă şi de bucurie, pe care l-aţi cerut!”…

Nici nu spunea: „Sculaţi, oameni'! a năvălit primejdia şi măcelul!”

Spunea: „Toţi oamenii sub arme din contingentele… să se prezinte la corp… Azi, 14 august… s-a decretat războiul!…”

Laura nu ştia bine ce vor fi spus, nici dacă era cu. Ei vreunul ca să facă strigare.

…Nu mai era de suferit! Iar şi iar! La surprindere, la emoţie, lâ spaimă, urma o iritare, o întunecare a gândurilor, o împresurare a grijilor, o încleştare a energiilor, un simţimânt de sinistrare, care cerea contenirea acelui glas ce se înfigea mereu mai mult în conştiinţa prea limpede a ungi realităţi aspre şi strivea sub greutatea sunetelor nestrămutate orişice avânt al iluziei despre aceleaşi gânduri.

Sunetele au, ca şi durerile, o măsură pregătită în noi, pentru sfârşitul lor, o prevedere care aşteaptă, cere sfârşitul. Semnalul goarnelor nu încetase la măsura acelei aşteptări, nici după ea, nici mai pe urmă.

Orişice trece de acea măsură, întâlneşte o altă măsură, la care să se oprească – a răbdării – şi glosa aceea, neînduplecată, trecea şi de acea măsură.

— Nu tace odată! ziseră.

' Nu tăcea. Urma liniştit itinerariul lung. Ele nu puteau împiedica nimic, nu le venea în minte să închidă fereastra, să se retragă în fundul casei. Geamul deschis le lega cu înconjurul, lăsa drum gândurilor să plece în afară. Nu ştiai spre ce? Există în fiinţă nevoia asta de a ieşi la larg, într-acolo unde curge râul, potopul chiar; nevoia care întinde mâinile celor rămaşi pe ţărm către cei luaţi de ape; care adună naufragiaţii unul peste altul în bărci prea slabe; nevoia care ipnotizează spre inima incendiului pe cei ce sunt afară de inima incendiului; nevoia de a se amesteca cu gloata oricărei primejdii, de a sta în miezul ei.

Sentimentul de a te solidariza cu destinul, de a face parte din el, de a te primejdui cu el, cu nădejdea de a fi salvat, dar mai ales cu dorinţa puternică de a nu rămâne molecula desprinsă şi izolată, ci atomul unităţei plurale; de a fi fulgul

tint în vârtejul ciclonului, dar încorporat puterilor demontare.

Geamul deschis, prin care Laura şi copilele, în haina lor subţire de noapte, cu părul dezlegat pe spate, umăr la umăr, ascultau cu mâini reci alarma, era spaţiul pe care sufletul lor slab îşi arunca braţele dincolo de grădina umbroasă, pentru a se lega de destinul tuturor.

Şi fiindcă trecuse de măsura răbdării, acum lăsau să sune, să sune mereu până când va înceta, lăsau să cadă pe el plumbul acelui glas greu, sarbăd, desluşit.

— Război! şopti una din fete, şi părea ceva nou, cu tonte că era un cuvint aproape obosit de atâta întrebuinţare. Nou şi era. Nu semăna cu nesfârşitele vorbe, idei, închipuiri, socoteli din ajun.

Fuseseră discursuri în cor şi predici de pe Capitoliu, şi conspiraţia sacră a zeilor olimpici şi tot atâtea proorociri câţi oameni, clevetiri şi împărţeală şi harţă pe pradă.

…Acum iată că ora abia primul cuvânt, litera dintâi a celor ce trebuiau săvârşite nepregefat, a celor ce aveau a fi, neprevăzut. Ceea ce începea şi nu se putea şti ce este şi cum se va sfârşi.

Avea să fie la fel eu alarma asta lungă, aspră, sinistră. Avea să fie Războiul, care nu semăna cu bătăliile chemate de bucium şi cu nici unele dinainte.

O primejdie surdei, oarbă, nesfârşită, târâtă de-a lungul timpului şi drumurilor, pe brânci, mereu ameninţată, mereu ameninţătoare, crudă, aprigă!

Lungă peste măsura prevederii, peste măsura răbdărei. Cu sunet metalic, sinistru. Cu pas greoi, hotărât.

Război! Una din copile părea a cugeta în cugetul, în sufletul Laurenţiei, înţelesul cuvântului.

Se uită la ea cu o întrebare nerostită, ca şi cum taina ar fi stat în fiinţa ei. O paloare mată acoperea faţa Laurei. Pe fruntea întinsă, pe trăsăturile desenate subţire din cauza suferinţii, o mască gravă şi resemnată înlocuia pasiunea şi turburarea, scrise pe chipul ei până în ajun.

Război! Cuvântul căpăta un înţeles. Spaima lui era un fel de bucurie pentru ea. În ajun Laura avea cu viaţa cenflicte în care fusese învinsă, abdicase, dar care nu se rezolviseră în sufletul ei revoltat, nici în existenţa ei răzvrătită. Acestor conflicte războiul le aducea o soluţie. Una uriaşă, proporţionată cu revoltele ei. Părea că zbuciumul ei, care căuta şi nu găsea rezolvare, iscase pentru durerea şi nevoia ei, anume, vijelia colosală, în a cărei putere aveau să se dizolve orice alte puteri.

Laura credea, în adevăr, că pentru ea venise războiul la ceasul şi timpul când aştepta ceim care să legiuiască ceea ce nu era bine legiuit. Venise acum o forţă a lucrurilor ce o dezlega din nedumerire şi o lega, laolaltă cu toţi, de destine necunoscute. Credinţa aceasta poate că nu era atât de absurdă.

De miliardele de cauze ţesute în jurul ceasului de acum se legau alte miliarde de împrejurări cu aderenţele lor.

Erau toate cuprinse în curentul ce-şi făcea vad peste lume. De aceea, pe drept, Laura credea că uriaşa revărsare era sosită pentru ea.

Sufletul ei, în ajyn dezamăgit, dezorientat, se agăţa de problema aprigă ce se oferea omenirii. Existenţa ei îşi încorda puterile pentru ca să înfrunte, să lupte, să treacă prin uragan. Războiul era o mare în clocot azvârlită între două limanuri: acel de care se despărţea şi altui necunoscut.

Dincolo de cataclismul oricât de mare – sta sfârşitul lui şi nădejdea unei alte vieţi. Acum, chiar când moartea năvălise stăpânitoare, era o speranţă latentă sub gândui prezent al pieirei.

Dacă Laura ar fi fost fericită, s-ar fi izbit puternic şi zadarnic de catastrofa care i-ar fi turburat fericirea.

Chinuită de o împotrivire obositoare, ar fi luptat să împiedice ceea ce nu se putea împiedica.

Fericită ieri, ar fi trăit azi în ciocnirea tuturor energiilor şi aspiraţiilor protivnice. Ar fi fost rătăcită şi izolată de

suflarea crudă a vremilor, ar fi înotat împotriva apei.

Fericită ieri, războiul i-ar fi părut aşa cum îi părea altădată, în zilele de înviorare şi înflorire. În numele lunelui şi Frumosului Uman, l-ar fi socotit ca o monstruozitate care jefuia tezaurul superb al omenirii. Urgia i-ar fi răspuns cu implacabila ci realitate.

Acum vedea altfel Flagelul roşu. Îl vedea ca pe o forţă elementară În dezlănţuire spre nimicire şi spre creaţie.

Laura făcea o mică socoteală: natura are elementele ei, nedi'iculate, de nimicire. Şi prefaceri. Apa, focul, cutremurul, furtuna! Către ele omul nu poate decât încerca să se orienteze, să le ocolească, să răzbată. I se părea acum că natura umană are şi ea o forţă elementară specifică: Slngele!

Ca şi apele, ca şi furtunile, nu puteai decât ocoli cu acul busolei; să determini vaduri mici în curentul mare şi, încorporat lui, să treci cu el până Dincolo.

Aşa ora să fio Războiul. Oamenii şi determinările lor, tot ceea ce crezuse că il va stăpâni şi îndruma, era să fie cotropit de puterea lui elementară în mers, şi determinările acelea erau să fie numai vaduri mici în vadul mare

— O cârmuire desperată „ţintită la acul de deviare al busolei.

Cuprinsă în măcelul elementar, i se pregăteau Laurei suferinţe normale. Aceleaşi cu noima vremurilor, energiile ei erau mai mici ca tiranul cel nou. Nu se mai lupta cu imposibilul. Imposibilul era acum un despot.

Goarna suna mereu. Cele trei stau mute, nemişcate la geamul deschis pe noaptea blândă. Nu vorbeau de nimic din atâtea turburări mărunte pe care le isca împrejurarea nouă. De cei ce trebuiau să plece; de cei ce trebuiau să rămâie; de alţii apucaţi la drumuri; la drumurile acum brusc tăiate.

Chemarea gravă, cadenţată şi lungă… lungă – nu în-; găduia gânduri şi griji mărunte. Ce se va întâmpla, ce va

deveni fiecare, ce vor deveni toţi în urgia asta, apărea fatal, în afară de putinţa socotelilor.

Impresia de „mare”, de „fatal”, de „abdicare”, ce închipuia Ideea avea să stăpânească pe toţi numai atunci, în primul ceas. A doua zi oamenii aveau să reînceapă îndeletnicirile mărunte, zbaterile, socotelile.

Singură Laura rămânea miruită, însemnată pe frunte de abdicare, închinată puterii de distrugere şi resurecţiune.

…Goarna cadenţată, când mai stinsă, când mai clară, neabătută într-o parte de nici o adiere, înainta mereu, îşi făcea, ocolul. Ele o ascultau mereu, ca şi cum trebuiau să parcurgă tot drumul goarnelor, legate de sunetul lor metalic ca de un jurământ.

Le-ar fi fost mai frig, mai fricǎ, dacă închideau geamul şi li se lăsa iar deasupra tavanul posomorit şi greoi.

…Se apropiase mult, mult de tot… poate că avea să treacă pe dinaintea casei!… Nu! Numai foarte aproape… Apoi iar mai departe… se auzea mereu clar, în tăcerea deplină.

Deodată se ridică o mişcare ca un vânt subţire, de undeva, dintr-o parte, apoi se lăţi, se întinse, veni din toate părţile.

Era un foşnet nedesluşit, ce semăna cu paşi repezi, asurziţi pe pământul călduţ. O vâlvă depărtată care acum căpăta glas. În aerul neclintit şi fără de ecouri, un răspuns la semnalul sinistru şi solemn.

Pe uliţele depărtate, femei şi copii alergau pesemne cu vaiete, cu chemări. Oameni sculaţi din somn de semnal fremătau de colo până colo, aiuriţi, cuprinşi de panică. Era o clamoare astupată, cu rare note mai înalte pe un fond de murmur tânguitor.

Vâlva creştea treptat, ca o flacără subţire, palidă, cernută de depărtare, care prinde treptat culoare şi consistenţă. Se uitară una la alta.

Acel cor stins de gemete urma acum goarnei. Semnalul aspru, monoton, trăgea după el tânguirea aceea slabă amestecată cu voci mai stridente.

Din capul mahalalei pustii, izbucniră voci apropiate, ce loveau supărător tăcerea şi umbra.

Femei alergau intr-acolo să se amestece în trena foşnitoare de huiet.

Trecură în fugă pe dinaintea casei, ţipâncL Nume… Numai nume. Nume de-ale celor chemaţi pesemne de goarnă… Apoi alte câteva care boceau… cele dintâi… la sicriul prematur al Jertfei.

A doua zi aveau să tacă. Pe urmă aveau să îndure. Dar atunci ridicaseră acel vaiet simplu al sufletului împresurat de primejdie.

Nu spuneau: „Pe scut sau sub scut!” Nu spuneau: „Du-te la bătaie.” Nu! Femeile ţipau, se văitau. Femeile plingeau şi chemau pe nume.

Cu luate astea erau aceleaşi ca şi cele de demult; aceleaşi ale sacrificiilor şi legendelor; ca şi celelalte… care, desigur, şi ele plânseseră.

Laura simţi în urechi un vâjâit uşor. Se aplecă să-l asculte. Îşi auzi inima jelind.

În noaptea ce nu mărea, nu micşora, nu devia nici un sunet, ecoul acesta de jale, pe care semnalul aprig îl scormonise şi îl târa după el, era firesc şi uman.

Ieşi pe scară, apoi traversă curtea, se duse spre poartă. Se depărtau cu numele acelea azvârlite în întuneric. /Era iar pustiu.

Numai peste drum, la popa Cristea, o umbră sta nemişcată, lipită de gardul porţii. O umbră de om, dar deformată. Cu încetul deosebi pe fata mijlocie a popei cu un copilaş de faşă în braţe. O cunoştea, fiindcă erau vecini, şi i se vorbise de ea, de o iubire neînvoită de preot, ce da zestre bună şi căuta gineri buni.

Un telegrafist tânăr de pe strada lor. Adesea, seara târziu în primăvara aceea, umbrele lor sfioase stau la gardul portiţei. Pe urmă. Fusese scandal.

Se auziseră* vociferări, ţipete, Apoi fata nu se mai văzuse. O oropsiseră. Numai celelalte două, elegante; indolente,

răutăcioase, se plimbau pretutindeni.

Fata mijlocie a popei Cristea era Cenuşăreasa.

Şi iată că acum avea în braţe un copil!

Pe telegrafist trebuie să-l fi mobilizat de mult. Trecuse o dată în haine de gradat şi pe urmă nu mai trecuse.

Laura simţi pentru suferinţa asta o tristeţe ce se cobora în ea şi o îngenunchea.

Fata mijlocie a popei sta nemişcată cu păpuşa aceea mică şi mută, ca de bumbac, în braţe. Nu striga, nu şoptea nici un nume, dar durerea ei se amesteca în ultimele falduri ale acelui zvon, pe care goarna îl ducea cu ea.

Apoi totul se stinse. În noaptea liniştită fu iar tăcere deplină. Nici semnal, nici ecou.

Laura'ânchise geamul. Era ceasul trei despre ziuă. Se culcă fără nădejde să adoarmă. Adormi. Cum va fi fost aiurea în aceeaşi noapte?

Aci, pe locul mic unde era să trăiască lucrurile mari" ascultase cu spaimă, cu înfiorare, cu resemnare şi nădejde semnalul ce nu semăna cu altele, cum nu avea să semene bătălia care începea, cu alte bătălii – şi totuşi erau din aceeaşi forţă elementară a sângelui.

II FRIGURILE.

Spaima mută şi solemnă a primului ceas, reculegerea simţită la auzul goarnei încetaseră. O allă simţire colectivă făcea pe toţi să-şi părăsească cât mai mult casele, îi atrăgea afară, pe uliţa încurcată de circulaţia febrilă.

Locuinţele pustii, neîncuiate, nu aveau a se teme de nimic. Nimeni nu se gândea să fure. Domnea un sentiment prematur de renunţare. Fără desluşire, fără civism, din instinct, fiecare înceta de a mai socoti casa şi nevoile ei ca centrul egoismului său. Acelaşi egoism era acum strămutat pe o preocupare de domeniul comun. Cu treburi sau numai într-o agitare zadarnică, din curiozitate sau pentru cerceta mersul lucrurilor, poate că numai din nevoia de a hoinări, toată lumea, de dimineaţă până seara târziu, Limbla pe străzi.

Împrejurările noi creau fireşte şi treburi noi. Tot aşa vum războiul era o temă uzată pe toate feţele, dar. Proclamarea lui de fapt era o realitate nouă, tot aşa şi pregătirile lui păreau neaşteptate.

Mecanismul monoton şi tradiţional al tuturor. Autorităţilor era întors brusc spre îndeletniciri noi.

Pus în faţa lor, se zbuciuma, zdruncinat în resorturile lui.

Telefoanele zbârnâiau nebuneşte, căutând să ordoneze în mijlocul unei dezordini febrile.

Era un haos dezlănţuit de pretutindeni, ceva ca o e laie asediată, la a cărei salvare se precipita toată lumea, im inul în zarvă, sporind în mijlocul pagubei, zidind şi. Diirimind baricadele.

Dacă ai li funcţional maşini în loc de oameni, miş…11 lor de acum ar îi trebuit, să fie o succesiune logică, i mişcărilor anterioare. Dar erau oameni, şi vivacitatea lor,) a contactul viu al evenimentelor, impresiona resortunir cu multe şi felurite deviaţii.

Cafenelele, grădinile, trotuarele erau pline de o mulţime zgomotoasă, colorată ca în zile de bâlci. La tăcerea încremenită a primului ceas, succedase nelinişstea asta fremătătoare, a cărei nervozitate semăna cu veselia dm /. De de sărbătoare. Nu desluşeai îngrijorarea decât apretpiindu-te bine; ea nu atinsese coardele grave; turbulenţa publică revărsată pretutindeni părea uvertura zgomotoasă a unei simfonii eroice.

Animaţia culmina în centru, totuşi cuprindea oraşul până la margini. Pe toate străzile mişunau oameni zoriţi, căruţe, soldaţi, trăsuri, camioane, călăreţi. Tot ce se putea pune în mişcare era pus în mişcare.

Se îndreptau către un scop mic şi determinat, î” vederea unui scop mare, iar ca privelişte ţeseau fire' încurcate şi ameţitoare. Automobilele care până ieri erau un mic eveniment provincial, trăgeau drumuri repezi şi se înmulţeau pe fiecare ceas, în urzeala asta.

Se înmulţea şi populaţia şi armata, şi toate luau repede o proporţie disproporţionată.

În capitală, pulsul supremei flore, subt tensiunea lucrurilor, decretase războiul. Acum vultoarea părea că se scurge treptat pe toate barierele şi o goleşte cu încetul de zbuciume şi de viaţă, lăsând-o singuratică şi taciturnă, ca şi cum i se pregătea destinul acela trist, care, pe un timp limitat, avea să facă din ea un punct mort.

Dimpotrivă, în oraşul lor creştea o mişcare ce s-ar putea tălmăci prevestitoare circumstanţelor ce aveau să aşeze acolo miezul galvanizat al întregei pătimaşe probleme.

La prefectură, îndeosebi, vibraţia telefonică, convergenţa tuturor tracţiunilor era culminantă. O reţea de fire aducea de la distanţă voinţa imperativă a ordinelor superioare, şi toată vehicularea, ameţitoare şi încâlcită, venea pe roţile neisprăvite să-şi oprească acolo vârtelniţa.

Tot acolo se întrunise, într-o după-amiază, adunarea plenară a Crucei Roşii, ca să organizeze serviciul ei, trecut deodată în ordinea lucrurilor celor mai importante.

De ce oare îşi închipuise Laura că va fi o adunare solemnă şi tăcută?

Salonul cel mare, aglomerat de o afluenţă enormă de doamne în rochii subţiri şi elegante, vibra de un zgomot asurzitor de voci soprane. O altfel de emulaţie decât îşi închipuise ea.

O scurtă cuvântare introductivă fu strecurată într-o pauză, apoi clopotul tremură delicat în mijlocul diapazonului ridicat al vocilor amestecate. Zadarnic! O lovitură de pumn pe lemnul biroului prezidenţial şi un glas cu timbru de bas obţinură abia o aproximaţie de linişte

— Ca pe un allegro con brio căruia i s-a pus pedala. Se luară oarecari dispoziţiuni, care se resimţeau încă de prerogativele felurite ale vieţei din ajun. Aici ca pretutindeni avea să se facă selecţia mai târziu şi, din forţa lucrurilor, aşezând până la o măsură oamenii ce trebuiau la locul ce li se cuvenea.

Laura lipsea de obicei de la toate reuniunile similare, dintr-o fobie către toate organizările ele binefacere colectivă.

În ziua aceea venise cu anumite aspiraţiuni: să folosească şi să se simtă folositoare.

Subt rezerva altor servicii viitoare, ceru postul de infirmieră în gară, unde se hotărâse înfiinţarea unei infirmerii de prim-ajutor.

Spitalele trebuiau puse la punct, pentru pei'spective mai depărtate, pe când viaţa asta nouă, pe drumuri, care. Crea nevoile şi suferinţele drumeţilor, cerea pentru ei popasuri.

Un fir subţire lega acum pe Laura de, marele mecanism pe care-l pusese în mişcare războiul.

…Valul ăsta de oameni îngrămădiţi se scurgea undeva spre un loc care avea să fie ruptura încleştării şi deznodământul aşteptărilor.

Mulţimea cutreiera, împrospătată necontenit. Drumul era scopul tuturor, de aceea şi cei care plecau şi cei care ramânrau emu îndreptaţi mereu către drumuri. În felul anta, nara devenise al doilea centru mare de pelerinaj.

Trecerea trenurilor era primită de tot oraşul adunat acolo. Mulţime, zgomot, culori, lumină. Un haos de voci, de chemări, o mişcare perpetuă. Tabloul era împestriţat di' florile purtate în mâini, de uniformele variate ale militarilor.

Prin zgomot izbucneau uneori trompete sau viori, din vagoane porneau chiote, cântece. Printre ele, tristeţea se strecura sfioasă şi nebăgată în seamă.

Uneori, în opririle lungi şi fără orariu precis, muzicile care însoţeau regimentele se scoborau pe peron. Soldaţii săreau peste balustrada vagoanelor împodobite cu crengi verzi, sau lunecau de pe acoperişul vagoanelor, unde aveau să creeze o lungă tradiţie de călătorie.

Într-una din zile se înnodase o horă de soldaţi; în ea se prinseseră fete din mulţime; era o veselie năstruşnică. Un amor înflăcărat se aprinsese acolo pe loc, atrăgând atenţia întregului peron. Din compartimentele supraaglomerate,

călătorii se aplecau să privească. Un sergent foarte oacheş cuprins de năpraznica văpaie, uitând timpul şi locul, adresa cele mai înfocate jurăminte unei domnişoare, care, subt puterea emoţiei, uitase timp şi loc şi răspundea cu expansiune. Se cunoscuseră abia atunci dar străbăteau etapele repede. Reparau timpul pierdut şi cruzimea. Despărţirii. Un râs aprobativ de încurajare îi înconjura. Începuse surparea prejudecăţilor şi slăbirea răspunderilor.

De bătălie nu se ştia încă nimic, decât zvonuri de încăierări fără buletine sincere, acolo devale. Se vedea numai manevra nesfârşită a convoiurilor spre destinaţii multiple.

Era pe timpul strugurilor, limonăzii, covrigilor şi altor delicii ambulante. Pe vagoane, moda cea mare a zilei, erau inscripţiile eroice.

Îngrijorarea, ameţită de trecerile astea zgomotoase, se reculegea abia pe urmele lor.

Laura îşi purta prin veselia accea de iarmaroc fierbinte gândul ermetic, închinat vijeliei. Sensibilă la orice înfăţişare a lucrurilor, avea un dar dureros de prevedere, care-i lumina dincolo de ceasul şi locul limitat. Simţea cum se adună de departe apele turburi. Zgomotul, lumina, împresurau altarul posomorit din sufletul ei, iar sufletul îi era o biserică aşezată pe o piaţă plină de soare, în care-şi slujea liturghia mută şi sumbră a realităţii dureroase.

Mulţimea se domolea numai seara, fiindcă era început de toamnă şi amurgurile aveau melodii melancolice. Zarva aceea, când nu o mai umplea soarele, amorţea; culorile vii păleau, glasurile sonore scăpătau subt pedala moale a simfoniei de apus.

Când vreun tren dispărea printr-o estompă de umbră uşoară, toată animaţia asta apărea îngrijorătoare, cum e palpitaţia prea activă a unei inimi bolnave sau febra vesperală a unui organism ameninţat. Înnoptatul cădea repede, şi totul părea atunci puţin sinistru.

Acolo unde orizontul descoperit lăsa liberă vederea, se făcea cu iuţeală ceremonia schimbării de gardă a apusului. De sus, din argintul soarelui de septembrie, cavalerul în zale albă scobora dintr-o lunecare până la treapta de jos a scărilor cereşti, îmbrăca purpura şi dispărea spre fialate nevăzute.

Se întindea atunci un văl şi sur şi albastru, ţesut în două iţe din mătase răcoroasă; se aşeza pe umerii fierbinţi ai pământului şi trupul se încreţea din fiorul unui strop picat rece pe suflet, cum picase răcoarea peste soare.

III DEBUTUL.

La început nu erau clienţi la infirmerie, totuşi Laura debutase neaşteptat.

Împletea manşete delicate de lână albă, pe care degetele îi umblau cu plăcere. Le împletea ca să ocupe orele serviciului, la care venea punctual. Le împletea ca să-şi prindă pe ele miinile şi să alunge gândurile.

Dimineaţa se perindau pe peron numai cei cu ocupaţiuni, nu şi mulţimea privitoare. Se vedeau figuri cunoscute amestecate cu altele necunoscute.

Într-una din zile, căpitanul comandant al gării se plimba cu un alt ofiţer lung, nesfârşit. De câte ori treceau în dreptul infirmeriei se uitau într-acolo. La un moment căpitanul se îndreptă spre ea, o salută şi îi ceru voia să-i aducă pe camaradul său pentru a-l pansa.

Laura rămase uimită.

În adevăr, era acolo pentru pansament. Tot ce orânduise de atâtea zile era în vederea asta, dar faptul precis o surprindea.

…Se albi… se roşi… Primi, firește ca pe un lucru imposibil de refuzat, dar rămase nenorocită. Nu ştia să panseze.

Nu urmase cursul pregătitor, organizat cu un an înainte. În timpuri normale, sforţările astea nu erau pe gustul ei. Consecinţa era că pansamentul îi apărea acum ca o măiestrie nouă şi complicată.

Nu îşi du seama că lunganul domol care se plimba acolo nu putea fi un rănit serios; nu-i venea în minte că mai legase în viaţa de toate zilele vreun deget bolnav, cu oarecare îndemânare.

Nu se gindea la lucrurile astea simple. Îl urî cu putere, cu violenţă. Îl urî pentru că peste un moment avea să aibă dreptul să dispreţuiască infirmeria şi pe infirmiera cea nedestoinică.

Privi spre pachetele de pansamente neatinse, ca spre nişte enigme nesuferite. Era plictisită! Nervoasă tare! Intrară. Străinul stângaci şi timid; căpitanul surâzător şi îndatoritor.

„Avea de gând să stea acolo cu cellalt?” Laura, cu buzele strânse, cu ochii încruntaţi, aştepta.

— Domnul locotenent trece prin gara noastră cu afaceri de serviciu… Are o mică tăietură la un deget, care îi pricinuieşte dureri… Se teme să nu se agraveze, în cursul drumului, din praful, din fumul trenului. Ar vrea un pansament… E prima lui rană de război…

Debita insinuant şi binevoitor.

— Da!!… zise Laura nenorocită.

Luă de pe raft un sul mic de pânză… Trebuia oare şi vată?… Vreun medicament?… Îi cântau niţel urechile şi din fericire'nu vedea limpede pe cei doi.

Rupse hârtia care izola tulpanul sterilizat.

Din care parte se începea? Mai bandajase ea doară, dar acum nu mai ştia… Ce căuta ea la o infirmerie? nu era bună de nimic!… Dar mai ales mizerabilul, cu degetul lui, ce căuta?… L-ar fi omorî t!

…îl durea?… era sensibil?… Putea să moară?

…Ce nenorocire? Se tăiase puţin! Ei şi! Ei şi!…: Aşa-de rea nu se simţise niciodată.

Lung cum era, cu un chip blajin şi cinstit, sta cu mâna lui mare întinsă, cu degetul ţeapăn, pe care se vedea dunga roşie a tăieturii. Mai nenorocit decât Laura.

Ei i se părea un om îngrozitor, un monstru, un geniu rău.

…Să puie oare mâna pe mâna lui?… Apucă slab degetul şi desfăşură sulul mic de pânză, învârtind… Nu putea totuşi să meargă până la capăt. Erau treizeci de metri…; Căută cu ochii o foarfecă. Căpitanul se grăbi.

— Da! zise tot binevoitor. E destul!

Destul! Destul! Poate, poate! – o căciulă albă, groasă, diformă, paraliza degetul împricinat.

Nu se mai văzuse aşa pansament!

Amabil şi cu sur îs neobosit, căpitanul mulţumea pentru amândoi. Celălalt sta nerod cu mâna departe de trup, cu degetele răsfirate şi băiguia ceva.

Plecară, în sfârşit! Mânia se învârtea în pieptul Laurei ea o morişcă.

Ce om prost!… Ce om nebun!

— Nu-i putea trece. Obrajii erau fierbinţi şi roşii, tot aşa şi urechile. Îi era ruşine. Sentiment neplăcut, descalifica tor. Ruşine de cei doi şi de ea singură. Aceste două ruşini nu le putea ierta domnului cel cu inspiraţia fericită, „omului cu deget bolnav, 1:!, Fireşte, fără de îngrijiri putea cangrena!… Ce paguba! Laura avea şi ea o rană! O rană de amor propriu.

Li a umilita, pusă în inferioritate. Celelalte doamne, desigur, ştiau aria pansamentului! Ea nu avea pricepere.

' Niciuna totuşi nu avea sufletul pregătit pentru timpul de acum, cum era al ei. Adesea se văzuse în închipuire, îndeplinindu-şi oficiul cu graţie şi îndemânare, cu mâini uşoare şi vrednice, şi nu erau decât mişcările sufletului, pe care gestul refuza să le urmeze din lipsă de deprindere.

În dezdoirea asta dintre aspiraţiunea spirituală şi. Estetica brutală a realităţii, sta o mare decepţie şi vexaţiune. Se învedera pare că superioritatea lucrurilor inferioare.

Laura parvenise la privilegiul sentimentelor frumoase prin educaţia sufletului. Dexterităţile care înfăptuiesc cerşi ele o educaţie. Dureros adevăr!

În mulţimea şi durerea rănilor, în graba imperioasă a nevoilor, Laura avea să găsească îndemânarea necesară, să

capete curând deprinderea. Acum însă, degetul îngreunat de broboada ghemuită, care nici nu sta fixată, eră un document de necinste.

Dacă cel puţin pacientul ar fi plecat, ar.fi pierit din văzul ei. Ar fi scăpat de mustrările conştiinţii. Nu! se plimba mereu pe peron cu căpitanul cel complezent; în dreptul infirmeriei părea a întoarce o jumătate de privire sfioasă… şi mâna o ţinea ca pe un troleu, cu degetul acela monstruos.

Oricine trecea se întorcea şi se uita mirat la împachetatul acela excepţional. Nu era numai o părere.

…Un om cumsecade ar fi ascuns puţin braţul, în loc de aerul nătâng cu care se ferea de orice atingere. Atingere care chiar ar fi şi desfăcut legătura, slobodă şi încurcată.

…O zi, o săptămână, un an, o viaţă! Cât avea să se plimbe aşa!

…Dacă cel puţin i-ar fi dat ei în minte să-i spuie că nu are nevoie de nici un pansament, să-l frigă cu niţel iod pe loc, şi să-i trimeată să se plimbe… sau dacă, chiar atunci, pe loc, ar fi râs câtetrei de neştiinţa ei sanitară!… Ar fi fost altfel!… Ce om! Nu putea să desfacă şi să zvârle ghemul acela nerod, pe care i-l făcuse? Ea nu ar fi ţinut pentru nimic pe lume legătura gheboasă şi ridicolă… Parcă avea el simţul ridicolului?… Parcă avea simţire?… De unde! Sta cu mâna pusă în ram, cu degetul îmbrobodit ca un irod. Sta cu evlavie, convins că are o boală grea, acuma lecuită!… Un lungan voinic, blând ca un viţel, cu ochi dulci ca siropul. Un fricos!… Pentru un deget!

Dacă ar fi azvârlit bandajul, Laura s-ar fi simţit foarte înfruntată… în nici un fel nu era bine. Om fără noroc!

Nici o altă împrejurare nu stârnise cândva în Laura atâtea sentimente meschine!… Pentru un lucru de nimic… pentru un om de nimic… să simtă ea aşa de urât?

La 12, în sfârşit, Laura putea pleca. Era să se sfârşească. Traversă iute peronul spre ieşire. În hala cea mare de bagaje, aşezat pe un cufăr, de data asta singur, sta nefericitul ei prigonitor, spectrul păcatelor ei sanitare.

Văzând-o, se sculă repede, cu un salut plin de deferenţă şi de recunoştinţă. Împlântat parcă înadins acolo pentru scopul ăsta şi pentru menirea de a o scoate din fire până la sfârşit. Mâna, cu ilustrul pansament, o ţinea ţeapănă ca un infirm.

Laura abia înclină capul, încordată, răutăcioasă. L-at fi bătut!

A doua zi, căpitanul, cu o etichetă plină de nuanţe, veni spre Laura cu semiscuza de a o fi importunat în ajun. Ea încruntă puţin fruntea.

— Camaradul meu întreba necontenit şi stăruitor dacă în adevăr există în gară o infirmerie de ajutor… se plângea întruna de degetul lui bolnav. Arăta o dorinţă aşa de mare de a fi îngrijit, încât am crezut că îmi pot permite…

— Fireşte! spuse Laura. Eu sunt aici pentru asta. De altfel e primul meu client. O să-l ţin minte!

— Şi el pe d-vo'astră, zise căpitanul, cu o grabă amabilă şi o convingere galantă.

— Da, o să mă ţie, zise Laura glumind în silă. L-am pansat aşa de prost.

— Deloc! protestă căpitanul. Deloc! Era foarte recunoscător. Vă asigur că era foarte fericit de cum l-aţi îngrijit!

— Camaradul d-tale se văietă prea lesne şi prea lesne se mângâie!

Nu-l putea ierta!… Dorinţa de a fi îngrijit! Simpatică dorinţa. Şi simpatic om.

Nu i!; i în minte I.aurei ca mulţumirea lecuieşte,. Nu legătura. C; î dexteritatea şi eleganta sunt cerute numai de acei care im au o dorinţfi simplă şi naivă şi trăiesc din ca.

Laura avea punctul ei de vedere… miop… greşit… dar aşa cum îl avea.

— Tot lucrul are un început, mai spuse, cu oarecare amar. Am început rău. E prima mea campanie.

— Ei aş, zise cucoana moaşa, care era în dimineaţa aceea acolo şi da în cărţi pe poală, fără a pierde nimic din vorbă,

totdeauna harnică să dea informaţii.

— Ei aş!… Cum… rău? Mie îmi merge bine când înlilnesc întâi unul amorezat.

Cucoana moaşa nu cunoştea eticheta nuanţelor şi avea punctul ei de vedere şi diagnoze sufleteşti sumare, ca şi cele profesionale.

Laura se uită la ea. Aşa era cucoana moaşa* cam. Zbanghie!…

— Cucoanei moaşe îi merge totdeauna bine, râse căpitanul.

Urmaseră apoi trecători din ce în ce mai osteniţi, mai zgâriaţi, mai tăvăliţi, până la Hristoşii drumurilor istovitoare, rătăciţi din etapă în etapă, în căutarea unui loc de destinaţie. Mai adesea răniţi la mâini de gloanţe şi la picioare de calvarul drumului lung.

Hristoşi numai cu mucenicia trupului, fără de lumina frunţii.

Laura se apleca la nevoie să le îngrijească picioarele umflate, care nu se mai puteau urni din loc.

Biletul de spital, pe care-l purta zdrenţuit printre zdrenţele lor, nu era pentru F. Se duceau mai departe şi nu mai puteau umbla. Ce să le faci! Sta în genunchi şi desfăcea cu milă şi dezgust obiala de zece ori înglodată şi uscată prin praf, apă şi noroi. Dedesubtul ei era ce da Dumnezeu! Umflătură simplă sau infectată. Bobotează, peste care feşele curate erau ca făşii de rai. Unul avea pulpele şi laba plesnite peste tot, cu pielea arsă şi zbârcită Şi suc umed prin crăpături. Zvâcnea, gemând că-l uuuuustură! – şi ea se cutremura, parcă îi plesnea şi ei toată pielea. Ce picioare! Cum e iazul secat când te arsură mare.

Cu pansamentul împrospătat, o mai duceau o bucată de drum până la altă etapă. Când ajungeau acolo, faşa de rai era iar obială netrebnică.

Unul cu fhâna rănită îi venise cu feşe tot – un bandaj regal – şi chiar cu o bandulieră de lux mare, care sprijinea braţul.

— Frumos! se uită Laura cu plăcere.

Vrea numaidecât! Nu era acolo ea să zică: „Nu”. I se păru că desface un ceas, aşa erau de multe. La urmă apărură comprese mici, uscate, care acopereau laba mâinii. Xj6 despresura.

Ce era dedesubt!!! Deschise ochii, gura, să vadă, să creadă, să spuie!… Apoi întoarse capul şi picară din ochi câteva picături. De apă, desigur, numai de apă!… Lacrimile vin din durere, şi când să fi avut durerea timp să se scoboare şi să se urce?

Ce era acolo subt feşele multe şi frumoase!… Chiar şi trebuiau să fie multe şi frumoase ca să ascundă ce era 'acolo!

Greu de închipuit, şt de privit cu neputinţă! Fibre, cu sânge, cu puroi, cu mii de ăşchii de oscioare zdrelite. Din pielea şi carnea mâinii, aşa cum vor fi fost odată, nici o urmă. Un terci roşu, galben, vânăt. Toată piftia asta, care se ţinea atârnată pe tendoane în forma unei mâini, fusese îngrădită de pansamentul generos.

Obuzul unui tun se descărcase oare întreg acolo? Mitralia unei baterii făcuse prinsoare să ţintească miile de proiectile pe acel singur mic punct? Atâta risipă de plumb* într-o biată netrebnică mină de om!

Netrebnic omul, dar mâna lui îi va fi trebuit. Cu mina se va fi hrănit! Mâna omului, mare lucru! Uriaş lucru.

Acum, pe fostul ei desemn anatomic, sta zdrelitura asta vâscoasă.

Proaspătă de tot isprava! Şi totuşi ceva cam prea moartă pentru ceva viu, cam prea vie pentru ceva mort. Culoarea şi oarecare activitate a plasmei te puneau pe gânduri.

Proaspătă, fiindcă inflamaţia nu se urcase prea sus, dar neolo pe loc, harnică: cangrenă!

Cât de puţin ar li ştiut şi cil. De mult ar fi ocolit, soluţia era limpede: satirul! Mai de jos azi, pe fiecare ceas caro li ecou, mui de sus.

Mina mică a omului! Mina lui muncitoare! Era uriaşă, în adevăr, lucra şi acum, hrănea şi acum trupul întreg cu

moarte, cum altădată îi da hrana vieţii. Satir, Laura nu tnânuia.

— Să mă faci! cerea arbitrar soldatul.

Să te fac, fireşte! oftă Laura… dar ce să-i facă?

Lăsată aşa, desfăcută, se lăţea, ţi se părea că va pica jos în bucăţi gelatinoase.

Laura se socoti. Să lege repede la loc.

— Fă-mă cu doctorii!

Muie câteva tampoane fenicate. Făcu o mănuşă de guta-, pereă. Înfăşa mai puţin frumos ca predecesorul ei, un doctor, desigur. Ţinea ochii deschişi numai cât să-şi conducă mişcările. Când sfârşi, răsuflă adânc, îi puse încet braţul în aceeaşi bandulieră.

— Aşa! zise rănitul răsuflând adânc.

Poate că simţirea acelui rău care-i atârna acolo în marginea braţului, procesul maliţios care de-acolo se infiltra tot trupul, se uşurau când i se schimha pansamentul.

Laura îl zori:

— Nu pleci?

— Mă mai hodinesc.

Dar ea avea sentimentul minutelor care trec şi precipită catastrofa… Cuţitul!… de la pumn, de la cot, de la umăr.

Atât îi era graba, încât îşi schimbă părerea; îl opri.

— Mai stai, să încerc eu ceva.

Luă telefonul. Alese cuvinte de alarmare. Dacă se putea interna un rănit. O operaţie iminentă.

Nu! Era plin tot. Peste plin! Nu mai putea primi chiar pe cei cu destinaţia acolo.

Totuşi! se gândi Laura – era eventualul, imprevizibilul ce ar fi trebuit să găsească soluţie!

— Nu pleci? îi zise iar. Credeam că poţi rămâne aici, să te vindeci mai iute.

— Nu! Eu mă duc la locul meu! Mă caut acolo.

Laura se bucură. Îl mâna destinul aiurea. Mai bine decât dacă el ar fi nădăjduit să rămână şi lucrurile i-ar fi stat împotrivă.

— Unde mergi? 'N

— La Tecuci, vă sărut mâna.

— Îşi făcu socoteala, îi reveni imaginea mâinei. Zdreanţă… pisăliţă… Mâna omului… Uriaş lucru! Mâna omului făurise glonţul… şi Urgia, oare, cine?…

Mai târziu, subt temniţa ocupaţiei avea să vadă o mână mare, cuirasată, cu pumnul strâns, desenată cu cerneală roşie pe afişe gigantice lipite pe ziduri.

Pumnul închipuit de omul care vrea să cucerească lumea. O carne aşa de virulent concepută în crisparea falangelor monstruoase, încât te impresiona.

Era un document, nu era o mărturie. Nu era sfidarea ameninţătoare care zvârlea pumnul în faţă. Apăruse târziu, ca un agent ultim şi suprem al sforţărilor înfrânte ale cotropirii, atunci când resorturile slăbiseră, – când articulaţiile dezarticulate scăpau puterea din pumnul ce năzuia stăpânirea neîngăduită a lumii.

Mâna cea mare era mâna omului în funcţia elementară a sângelui! Organele congestionate ale trupului naţiunilor îşi luau sânge – lăsau să se scurgă cel aglomerat de lentă intoxicaţie, Iar pe deasupra a tot era mâna enigmei.

Mic de tot, soldatul trecuse dincolo de cantonul I. Spre Tecuci? Gândul Laurei îl împingea, nerăbdător: „Mai iute! mai iute!… De la pumn… de la cot…”

Poate că din rădăcina însăşi a vieţii cu coasa spicelor retezate.

IV.

PIEPTARUL FERMECAT în mulţimea colorată a sărbătorilor bizare, pe care îlizboiul li improviza pe peroane sau printre trecătorii ce se strecurau alteori rar prin ceaţă şi ploaie, Laura vedea adesea pe lata mijlocie a popei Cristea, cu rochia ei neagra cam veche, palida şi tristă, strângind cu o mână neliniştită o scrisoare sub cutele jachetei.

Se uita fricoasă împrejur ca un câine bătut şi, după o lungă aşteptare zadarnică, pleca repede. Vroia pesemne să

trimită veşti logodnicului oropsit, acolo departe, şi nu ştia cum, nici nu îndrăznea să cerceteze.

Într-o zi aşa de rece că ţi se prindea brumă pe păr, Laura o zări iar, îngheţată în hăinuţa subţire, prin colţurile peronului. Avea în mână o cutie.

Îi dete în minte un gând prostesc şi caraghios: copilul cela, aşa de mic: şi de nevolnic, ar fi încăput în cutie,

-l trimitea! Ce să facă ea cu el?

În curtea popei Cristea se auzea adesea gâlceavă, cu bufneli şi cu spărturi de voce înciudată, cu zdrelituri de plâns, de când se născuse copilul păcatului.

În nesomnul ei, în veghea aceea posacă, la care o chemase goarna, Laura îşi făcea atunci închipuiri grozăve.

Îi fâl'fâia sinistru dinaintea ochilor pulpana neagră a popei cel rău, care îşi chinuia fata şi pe copilul cela rebegit.

Acum, când toţi erau întorşi spre legea cruntă a războiului, om aţâţat, om înverşunat către aproapele său, îi părea mai înfricoşător.

Lumina sarbădă a zilelor care se sculau pe-atunci risipea anevoie obsesia grea a nopţii şi mai rămânea ceva din umbrele ei trudnice.

Ce gând prostesc I Biata femeie! Bietul copil!

În dimineaţa cee'a pe Laura o plictisea momâia jalnică şi stângace. Dacă nu i-ar fi respectat secretul, ar fi întrebat-o ce vrea – gara era oarecum domeniul ei.

Chemată parcă de gândul ei, fata se apropie, se uită prin geam, o văzu şi să trase înapoi. Apoi, cu o hotărâre bruscă, intră şi întrebă cum ar fi putut trimite în Moldova un pachet.

Cu toată dorinţa de a o ajuta, Laura rămase fără răspuns; nu ştia nici ea cum.

— Sunt împletituri pentru soldaţi! zise fata, ca o scuză. Laura puse jos igliţa.

— Şi eu împletesc! Să căutăm!

Ieşiră prin promoroacă. Laura intră în toate birourile gării, fără rezultat. Un tren se opri. Se făcu învălmăşală: ofiţerii,

soldaţii, rebegiţi alergau. Alţii rămăseseră zgribuliţi pe scările vagoanelor. Laura văzu unul lăţit la o fereastră. Alegându-l dintre toţi printr-un triaj rapid, îl întrebă:

— Unde mergeţi? Informaţiile asupra destinaţiei erau interzise.

— În sus… ne oprim la Bârlad!

La numele oraşului, femeia cernită, alături de ea, tresări.

Laura o privi întrebător. Cealaltă ridică ochiiSubt unda de nădejde, cu capul ridicat, era aproape frumoasă fata popei. Ochii mai ales, mari, prelungi, albaştri, plini de cer.

Cineva spusese înaintea Laurei că logodnicul îi seamănă ca un frate. Telegrafistul era foarte înalt şi ţinea capul aplecat. Poate când îl ridica, se vedea, ca şi la ea, un cer melancolic.

…Aveau cer!… Da! Cer e pretutindeni!… Pe locurile umile, unde nu sunt clădiri înalte, e încă mai mult cer. Îi păru Laurei că petele mici, albastre, rup cu zarea lor de nădejdi tot orizontul cernit.

— La Bârlad? E bine! în acel moment Laura porni iar în căutare. Cealaltă o urma încrezătoare. Se opri lângă un gradat:

— Domnule! zise Laura, punând în glas toată voinţa, cu glasul frânt tocmai de puterea voinţii. Nu ai vrea să laşi în gară la Bârlad un pachet mic… foarte mic… care trebuie

— Să ajungă… e atâta nevoie… doresc atât de mult…

— De ce nu! Intru chiar în oraş. Îl duc eu singur!

Era omul care le trebuia. Se întâmplă deci să-l găseşti?

Laura simţi o emoţie disproporţionată cu faptul mic. Îl proiecta peste toată existenţa. I se turburau socotelile simţirii. E aş'a de rar în viaţă să fii sigur! Sigur'că te-ai oprit lângă cel care trebuie! Sigur că te va asculta şi va răspunde limpede şi hotărât.

Simţirea ei era mereu legănată, ameţitor până la durere – fără să se înece, fără să se împlânte – val peste val, turburând apele şi răsturnând copaia plutitoare a sufletului.

Acum ancora în portul unei întâmplări neînsemnate.

Aşadar, puteai să te simţi ferm, stăpân pe un echilibru fericit, numai pentru că te opriseşi în dreptul unei mici axe corespunzătoare. Adinioarea căutarea ei părea o înclinare. Pe când alerga pe asfaltul umed al peronului, simţirea care o mâna schimba poziţia aparentă a trupului zvelt; era aplecat pe un plan lunecător şi devia sau se apropia de punctul spre care pornise. Iată că găsise intersecţia unde să afle izbândă. Un biet om I O mică cifră complimentară după socoteli necunoscute şi niigăloase în ţesătura firelor convergente.

Acum avea o impresie biruitoare care-i hrănea energiile, cerea, îşi mărea pretenţiile, poruncea aproape, pe măsură ce puterile sufleteşti se dilatau: să dea repede, bine! Să nu se întâmple vreun accident!…

Lăcomia, arbitrariul ei, nu speriau pe cellalt.

„Fără griji… duc eu singur!…” Laura avea suprema mulţumire a certitudinii. Un fluierat lung ţâşni şi vagoa nele se cutremurară pe loc. Mesajerul întinse mâna spre pachet. Mâna Laurei era goală.

Cealaltă dete cutia cu mâini tremurătoare. Ţinea ochii plecaţi tare, ca şi cum ar fi vroit cu privirea ei plecată să acopere adresa.

Laura nu citi însă literile mari, aşternute subt ochii ei.

Intră în infirmerie la adăpost de bura rece şi deasă, care pica din ceaţă chiar subt coperişul peronului.

Lipi obrazul de geamul umed al uşii. Lângă trenul care se mişca încet, fata popei vorbea însufleţit cu mesajerul. Sfiala ei încetase. Cei doi acum erau complici. Laura găsise cifra concordanţelor şi cealaltă cheltuia moneda ei folositoare.

Când nu se mai zări trenul, fata veni cu pas sprinten spre Laura. Se uită împrejur, căutând parcă o vorbă, pe care ar fi vrut să i-o spună:

— D-ta nu le-ai trimis? zise, arătând împletiturile albe. Fu toată mulţumirea ei.

Dar Laura ştia cât îi era de mare mulţumirea. Mai mare decât cuvintele recunoştinţii, mare până la înviorare, la

curaj, la uitarea temporară a necazurilor. O mulţumire mare cât cerul acela larg, cuprins aaineoară în spărtura ochilor albaştri.

Apoi, nelinişţită deodată, fata popei Cristea plecă repede, uitând uşa deschisă.

De afară venea un fior ud, care izbea. Laura închise încet, surâzând la ceva nedesluşit din viaţă, din tot ce este şi va fi, din tot, afară de trecutul uscat şi ars.

Îşi frecă mâinile roşii de frig până se încălziră, tot roşii. Puhabe, când le frământa una cu alta, degetele făceau gropiţe şi poteci albe care se încondeiau. Asta o distra. O făcea să râdă undeva înăuntru; apoi râsul urcă în gâtlej şi îl auzi gâlgâind încet în odaia pustie, cu rafturi rigide, pe care stau posac fiolele colorate.

Rămase aşa în negândire, în nesimţire. Simţirea ei făptuia o lungă călătorie. De la realitatea urâtă şi copleşitoare se întorcea spre idealul izgonit, dacă nu ucis. Mijea în ea un cântec. Pe când împletiturile ei de lână fină, albă, aşa de mici că nu puteau îmbrăca decât un copil, nu un oştean trudit, murdar, stau alături nefolositoare, Laura, toropită în surâsul fără conştiinţă, împletea un cântec pentru vestmintele de lână groasă şi caldă, care călătoreau acum spre locurile hotărâte ale iubirii şi durerii adevărate.

O rază de lumină trimitea o fâşie prin geamul plâns cu picăturile brumei; şi pe scaunul de lemn, unde sta aruncat pieptarul alb de lână, mic şi netrebuitor, se răsfrângea un curcubeu argintat, poleit, ruginiu, de pe rafturile unde sclipeau fiole colorate.

„Prea tare soluţia de iod!” se gândi Laura. De n-ar fi certat-o iar haiducul de popă pe biata fată…

V COPILUL FLORILOR fata popei Cristea, o strigau toată ziua prin ogradă, eu glas nerăbdător: mereu pe ca Li toate treburile.

Iul i o searfi când Laura tocmai trecea şi fata sta atârtiata pe gard cu fărămiţa ceea de copil în braţe, un glas aspru strigase:

— Ancuţa! La vocea necăjită a lui tată-său, alergase. Îi rămăsese de mică numele dezmierdat, de pe când popa nu ştia că o să-i facă de ocară casa cea avută şi cinstită. Diminutivul azvârlit de tatăl hain fetei oropsite suna trist.

De aceea, pesemne, Ancuţa, după ce întârzia prin gară, se neliniştea deodată şi pleca în fugă. Copilul, mica arătare palidă, va fi gemut în albie, în auzul înăsprit al celorlalţi.

De ce o fi fost aşa de mic şi de obrejit? Ei erau înalţi, sănătoşi, frumoşi. Se ruşinase bietul de la început, se ascunsese acolo, înăuntru în mamă-sa, pe care existenţa lui o necinstea, şi mamă-sa îl ascunsese acolo, în trupul ei spăimântat de nevoia să nu fi fost, când nu se mai putea să nu fie.

Aşa, bietul, se nimicise din germăn şi, în loc de frupt frumos de dragoste nouă, era o iconiţă de canon.

Ar fi trebuit să fie voinic şi frumos! Era copil din flori! Aşa spunea şi cucoana moaşă, care, fireşte, trebuia să ştie.

Venise vorba de divinul Christ! Cucoana moaşă era credincioasă. Laura adora blondul pelerin. Credea că pasiunea lui sublimă venea de acolo, poate „din spaima sacră a concepţiei virginale, şi legea aceea, a iubirii de oameni fără de margini, venea din melancolia dragostei fără de lege, subt blestemul oamenilor.

Îi abătuse Laurei în ziua aceea că numai copilul de pripas putuse avea în el misticismul suprem şi patima imolării de sine. Numai el, flacăra ideilor liberatoare, instinctul suveran al divinităţii, palpitul răzvrătit al unui suflu renovator, nevoia penitenţii, chemarea vieţii unice la Cinele Paradisului, ura sancţiunilor omeneşti – simţul primordial al naturii simple – nucleul creator al amorului steril, poezia melodioasă a eămilarului, al cărui picior gol a dezmierdat multe drumuri de lut, cu fruntea vecinic scăldată în puritatea văzduhului larg, sorbind mirosul amar al măslinilor şi esenţa parfumată a chiparoşilor.

Îi venise ei în minte că proorocul tânăr nu ar fi fost acelaşi, nici visul lui, dacă nu era copilul din flori.

Înţelepciunea atâtor alţi legiuitori rămăsese mai strimtă, zidită în răspunderea lor de cetăţeni ai popoarelor. Nu putuseră năzui stăpânirea lumii, fiindcă erau fiii de seamă ai unei naţiuni, legaţi de ea cu legăminte, fiii buni ai oamenilor.

Nu erau „copilul nimănui”. Numai el putuse avea geniul vast al dezlegărilor; numai el. Fiindcă nu-i fusese îngăduit să fie fiul unui om, înţelesese că e fiul lui Dumnezeu. El trecuse printre oameni, aproape de ei, până dincolo, până la origina lor divină esenţială şi, azvârlind treptat din el tot ce. Era omenesc, atinse legea „spiritului pur”!

— Aşa el strigase cucoana moaşă intr-un avânt de entuziasm şi admiraţie. Aşa el Când eram la plasă, copiii cei mai dolofani îi făceau fetele greşite. Mai toţi erau de pe vremea cositului. Să nu-mi fi spus mie mofturi! Nu se trecea! Mărturiseau, că n-aveau încotro… Din amor î Şi Dorina mea e din amor! De asta e aşa deşteaptă!

Dorina cucoanei moaşe, în adevăr, avea paloarea imolării şi tristeţea copiilor fără tată; spaima sângelui gonit prea tare Ia inimă; toate necazurile răscumpărării de păcate, pe care cucoana moaşă nu le avusese niciodată. Dar Dorina nu era şi fde pe vremea cositului, nu era dolofană, ci puţintică, sfioasă, cu sângele foarte alb.

Pe Laura o mulţumi numai sancţiunea fiziologică adusă de cucoana moaşa sancţiunilor ei ideale.

Gândul i se oprea acum la legenda aceea a fâneţelor… Din amor… şi din participarea naturii, din vecinătatea firii şi adaosul vitalităţii exterioare îa impulsia zămislitoare… Din totalitatea şi armonia gesturilor fecunde: fiindcă stelele clipeau şi tremura iarba şi lutul mijea; fiindcă snopii înfierbântaţi răsuflau, şi gemea din miezul boabelor coapte; fiindcă roiau vietăţi nenumărate în preajmă şi palpitau undele eterice.

Tot ce convergea spre gestul creator era mişcarea, tot ce-l comanda, tot ce-l stânjenea era emoţie.

Făptura care se zămislea era deosebită şi îmbogăţită din libertatea şi consimţimântul complice al naturii în freamăt, cum şi din spaima precipitată a instinctelor. – liristosul mic fusese şi el un prunc cărnos şi fraged pe genunchii fecioarei. Geniul acelor care-l zugrăviseră o ştiau bine. Toţi evanghelişlii aduceau dovada miracolului care 1 a adus pe lume în staul, şi magii, călători pe drumurile stelelor principale, mărturiseau că era născut sub luceferi.

Nu lipsise vecinătatea fecundă a firii, nici ipnoza sideralĕ. Din flori era culeasă mierea cuvântului blând, care fermecase omenirea, iar cugetarea luminoasă, radiată spre înălţimi inaccesibile, din palpitul aurului planetar.

Dar pe Laura taina creaţiunii, cu violenţa şi brutalitatea imboldurilor firii, o speria. Pentru ea viaţa începea de acolo de unde începea sufletul.

Cercetarea cucoanei moaşe se oprea la albia pruncilor dolofani. Dar copiii naturii purtau şi creşteau adesea un suflet delicat şi visător. Frumoşi şi sănătoşi ca poamele curate, din voluptate şi natură luau darul spiritualităţii, Printre ei, Fiul Fecioarei, cu sănătatea unor energii simple, se înălţase până la suprema idealitate.

Laura acuma înţelegea că instinctul latent al materiei, atunci când se dezvoltă până la potenţa faptei creatoare, tot el, după sforţarea supremă a brutalităţii, desprinde substanţa imaterială.

Răsuflarea; grea a fâneţelor şi plantelor, când; a atins maximul ei de senzualitate, urneşte eterul volatil şi degajă parfumul, simţirea, ideea.

De pe efervescenţa îngrăşămintelor se înalţă fumul uşor. E o capacitate a substanţei ca din impulsia sismică a vieţii să nască idealul, poezia, armonia, în natură ca şi în făptură.

Laura căută atunci cauzele ancestrale necunoscute „împerecherea străbună pasionată, care-i hărăzise durerea nobilă a iluziei şi amăgirea gingaşe a idealităţei.

Erau însă pentru aceeaşi lege două înfăţişări. În temniţadosnică a oraşelor, venirile pe lume neîngăduite,

cele în afară de căsătoria mărturisită, erau pline de josnicie şi tristeţă. Sfioase şi palide ca Dorina cucoanei moaşe sau ca bietul copil al Ancuţei.

El nu era născut din bucuria şi spaima naturii complice, îl îngrozise din gearmăn pulpana neagră şi glasul răzbunător al popei Cristea. Necazul storsese Ancuţei sângele cu care trebuia să-l hrănească, şi acum scâncea plăpând într-o albie dosită, iar cerul din ochii Ancuţei era acoperit.

Preotul Cristea habar nu avea de Crist, fiul Florilor. Evangheliile le borborosea mecanic şi nu-i aveau înţeles. Nu cunoştea decât canoanele cuviinţii preoţeşti pentru sporul daraverurilor lui casnice.

De când Laura îi cunoştea secretul, fata popei venea des în infirmerie şi, cu încetul, se deprinsese să-şi caute singură un călător binevoitor pentru scrisorile ei.

Alteori o vedeai departe, spre depozite, vorbind cu un soldat, parcă mereu acelaşi. Nu era chiar telegrafistul, poate un trimis al lui. În zilele acelea, Ancuţa avea cer în ochi, dar un cer palid, fără soare, şi o tristeţă scrisă mereu mai adânc în jurul buzelor prea curând ofilite.

Laura observa pe figura ei semnul ăsta mereu mai vizibil. Îşi amintea atâtea feţe schimonosite de femei. Unele zbârcite în expresia imuabilă' a milogirii; altele, purtând masca unui plâns necurmat, înfipt în spasmul muşchilor; frunţi vărgate de dungile vreunui gând încăpăţânat; ochi pungiţi şi vesteji.

La femeile din popor, mai ales, icoana unei trude întipărite, unei aceleiaşi trude, care nu se putuse slobozi în explozia simţurilor sau gândurilor şi mocnise acolo.

Cuta aceea lângă buza Ancuţei avea să macine tot mai adâncă săpătura în desenul tânăr al gurii.

Toată; greutatea urcată din adâncul simţirii se năruia în delicatul contur al ovalului feţei, pe un punct mic şi gingaş, şi surpa.

VI BALAURUL

— Ce ai? Te simţi rău?

O mână se puse pe braţul Laurei. Ea se întoarse către locul şi persoana pe care credea că i le arată.

Ţi-c rău! Eşti palidă de tot!

Despic ci* era vorba. Laurenţia tăgădui cu putere.

10:, iii einoţionuttt, fetiţo! Ai putea renunţa. Ai nevoie di1 odihnă. Suntem noi destule.

L. Uira se uită la doamna cam în vârstă care-i vorbea. Avu un scurt moment de mirare pentru tonul ăsta protector. Până ieri încă, erau în raporturi sociale al căror protocol netezea deosebirea de vârstă şi intervertea preseanţele. Se întoarse repede la noima de acum a lucrurilor. Doamna cea vârstnică era preşedinta Crucei Roşii. Ele erau tovarăşele, subalternele ei.

Munceau de câteva zile împreună o muncă grea şi grabnică, care trebuia să suplinească tot din urmă şi să îndeplinească tot. Începuse organizarea serviciilor medicale de război, de la primul la ultimul detaliu material şi munca brută nu se putuse alege pentru nimeni din cealaltă. Preşedinta luase atitudinea frumoasă a pi'imului exemplu dat.

Atitudinea asta avea s-o păstreze până la sfârşit, pâra lângă ultimele suferinţe. În armistiţiu, atunci când toate dovotamentele se odihneau, când toate sufletele se reîntarceau spre bucurie, ea, alături cu personalul inferior, numărind şi controlând cu mâinile ei hainele răniţilor ultimi pentru a-i libera din spital, căpătase tifos exantematic şi murise îndolitnd familia, lipsită de virtuţile ei simple.

Tonul matern şi autoritar cu care în seara asta mustra pe Laura pentru ca s-o cruţe, o prindea bine, dar Laura protestă puternic. Ea să renunţe! Ar fi putut chiar surâde.

Ea, care dintre toate avea patima sacrificiului, nevoia lui, care acum trăia din truda asta ca dintr-o hrană! Ea! Pentru care se pregătea tot ce se pregătea. Ea, pentru care se desfăşurase peste lume faldul stindardului roşu!

Pentru ea izbucnise războiul, ca să schimbe rostul lucrurilor şi, odată cu acest rost, în care necazul ei rău şi

duşmănos era încrustat, să-şi smulgă necazul din rădăcinile lui rele.

Pentru ca să se strămute înţelesul durerilor ei, se strămutase sensul lucrurilor! Nu se putuse mai puţin decât un flagel' ca să vindece boala morală a omenirii, nici mai puţin ca un uragan ca să spulbere gunoiul îmbâesit pe năravurile lumii. Aşa credea Laura! Războiul era făcut pentru ea şi. Era serva lui. Ea tocmai să lipsească?… Astă-seară?… De la postul ei?… îi părea rău că trebuiau să fie acolo şi celelalte, în infirmeria de gară pe care o rânduise singură zilele din urmă şi în care îşi începuse slujba.

Dar în seara asta se aştepta un mare eveniment. Sosea primul tren cu răniţi. Fusese anunţat din ajun. Stârnise o răscoală de treburi noi, şi multă emoţiune. În publicul de pe delături, în autorităţile oraşului, în corporaţia caritătii, mai ales. Erau oaspeţii lor: ai oraşului, ai oficialităţii, ai adăposturilor melancolice care stau gata să primească musafirii durerilor trupeşti.

Toată lumea era neliniştită, nerăbdătoare şi totodată smerită, sfioasă la gândul ăstui prin? semn vizibil al jertfei.

Laura, mai mult ca toţi. De cum aflase, avea un fel de tremur interior care nu înceta. Îl purta în ea de 24 de ore. Era pesemne vizibil şi în afară. De un timp era mereu palidă, bolnavă; dar în astă-seară se Vede că arăta mai bolnavă ca de obicei.

Emoţia lua la ea proporţii mari. Era un instrument receptiv, care trebuia să înregistreze durerile timpului de acum, cu intensitatea lor culminantă. La apropierea primelor unde, aparatul vibra.

După cele dintâi lupte, acolo devale, despre care se auzise un amestec de rău şi de bine necontrolabil dar îngrijorător, venea semnul material al măcelului.

În seara goarnei Laura înţelesese că intraseră cu toţii subt stăpânirea unui element. Singurul element prin esenţă omenesc, deosebit de ale naturii: sângele.

Primele unde ale acestui ocean cotropitor veneau acuma să 'se prelingă aci, pe mâinile lor. Aveau să şi le moaie în ele ca în aiasmă; cum le-ai muia în primele talazuri ale unui diluviu biblic, dintr-un sentiment de cuminicătură cu acel flagel divin, chiar dacă, sau tocmai pentru că e destinat să te nimicească.

Puterea elementară a singelui drena sucul primelor vine zdrelite. Cea dintâi ospătărie era infirmeria ei, şi ea tocmai să lipsească!

O oglindă miiă, aburită, era atârnatâ în perete. Se privi în ea Nu se vă/u slăbită, palidă. Văzu un chip alterat, străin, pe cure costumul de soră de caritate îl înstrăina. Şi mai mult. Putea trece pe lângă oricine nerecunoscută: necunoscută ei însăşi, acolo, în oglindă.

Mai îmbrăcase costumul: batista pe cap şi şorţul alb cu cruciuliţă, uneori îi stau bine în ceasurile de înviorare care răzbeau încă tristeţea timpului de acum. În chiar munca ei de infirmieră erau elemente cari o recreau uneori şi atunci: minte, suflet, trup dobândeau trecător ceva sprinten, voios. Acum, de-atâtea ceasuri sta în aşteptarea de la al cărei gârid nu o distra nimic: aşteptarea primului tren cu răniţi.

Răniţi mulţi!… Un tren plin!… Cum era să fie!…: Ce era să fie? Nu avea imagini. O chinuia, o obseda numai ideea cărnii sângerate. Ideea asta o supsese pe ea de sânge. Pătimea din patima asta. Sângele acela de acolo, scurs şi închegat, închega pe al ei sau îl scurgea fără vad.

Sorbea din ea vampirul printr-o aspiraţie invizibilă.' Un Di hor sugea sângele din vine fără să lase urme. Era ca puii de găină întregi, fără rană şi nimiciţi. Puterea elementară a apei roşii, principiul vieţii. Sângele lucra într-al ei la slujbele de tainâ.

Era mai pală pe fiece minut ce trecea şi treceau multe. Trenul anunţat la opt era mereu amânat şi aşteptarea, subt obsesia unei imagini de durere şi sânge, îi surpa din trup orice putere.

Peronul eră pustiu. Un consemn sever izgonise publicul. Curioşii stau dincolo de piaţa mică din dosul gărei şi cu încetul se împuţinaseră.

Aci erau numai. Autorităţile, solemne ca la zile mari, dar posomorite. Enervarea răspunderilor şi atribuţiilor noi şi neexperimentate, îi făcea serioşi şi taciturni. Nu era nici o desfăşurare de porunci, nu se agitau, nu forfoteau. Tăceau, grupaţi într-un colţ, sau se plimbau preocupaţi.

Doamnele Crucei Roşii, care trebuiau să le dea concurs pentru primirea răniţilor, stau în infirmerie sau pătau cu grupul lor alb peronul întunecos. Nicăieri în oraş nu se mai permitea, seara, lumină. Era timpul când începuse agresiunea şi spionajul aerian. Gara întunecoasă, cu aşteptarea ei posomorită, era sinistră.

Se uitau mereu pe şine, spre semnale. Telefonul zbârnâia neîncetat, urmărea convoiul din staţie în staţie.' La aparatul din infirmerie echipa cealaltă de doamne, care aştepta la spital, cerea lămuriri. Orele păreau mereu mai lungi; neliniştea sporea cu apropierea.

Laura nu se gândea la nimic, o ameţeală îi împresura toată simţirea. O chinuia şi ideea de a-i ajuta, de a le face bine.

Cam ce putea fi. Anume acl prim ajutor nu ştia nimeni. Nu se putea şti decât atunci când nevoile vor fi acolo, aduse subt ochii lor.

— Noi ce o să le facem? întreba mereu cu glasul stins, sugrumat, şi peste un timp repeta aceeaşi întrebare.

— Ce să le facem aici! Aici e numai primirea şi transportul. La spital e îngrijirea, ziceau celelalte.

Ea nu se mulţumea. Examina provizia ei farmaceutică, se întreba în faţa fiecărei sticle despre foloasele ei imediate, dar creierul ei umbla cam încet. Se gândi la ceva „fierbinte” şi se uită la recipientul mic pentru fiert apă.

Erau sute de bolnavi. Celelalte ziceau că vor trece numai!… Toate gândurile astea erau aiurite. Pregăti totuşi câte ceva în legătură cu ele. Dar puţin, din cauza tremurului acela pe care-l avea mereu, în inimă, în mâini, în

toată fiinţa, care-i înfiora buzele, cuvintele… De aceea se gândea oare la fierbinte, fiindcă îi era frig?

Nu! Fiindcă „lor” le era frig acolo! Frigul lor era în ea. Noaptea de toamnă era călduţă.

Când se anunţă, în sfârşit, sosirea pe la 11, se grămădiră la un colţ al peronului, ceva mai departe de grupul autorităţilor. Laura era istovită de frig şi emoţie.

Apărură ochii de foc, apoi trenul se târî negru şi lung, cu geamurile întunecate, ca o reptilă sumbră. Vagoanele nesf irşite umplură staţia de la un capăt la altul.

Laurei i se păru un balaur.

Atât! Poate că fiecare se gândise dinainte la un gest, la o impresie, la felul cum avea să fie primul moment. Acum uitaseră. Uitaseră poate cine erau şi ce vreau. Stau nemişcaţi. Trenul oprit nu darnici el semn de viaţă; de la el la ceilalţi nu era nici un schimb, nici o pornire.

Laura nu-şi dete seama la ce moment încetase încremeniri'.! Văzuse inninlind de la extremitatea dinspre magazii un cortegiu primele târgi Personalul sanitar al trenului începea descărcarea, ele începeau recepţia materialului ăsta de război scos din serviciu, predat lor spre refacere, apoi cerul din nou pentru întrebuinţare.

În acel aparat de recepţionate ele erau elementul uman; pentru ele, ei erau oameni bolnavi, masacraţi şi îngroziţi, care trebuiau împăcaţi cu barbaria legilor crunte. Sanitarii soseau cu tărgile în pas măsurat şi treceau pe lângă ei muţi. Le aşezară pe cele dirâtâi şase, una lângă alta, în şir regulat pe latul peronului, la extremitatea opusă, apoi sistematic, mereu, mereu altele. Pe tărgi, mumii învăluite în mantale întunecoase stau inerte.

Laura nu ştiu bine când îşi deschisese reptila sumbră toate gurile şi revărsase tot cuprinsul bubei acolo.

Acum nu mai tremura. Avea în ea o putere încordată, care se supunea unor gânduri agere, limpezi. Trupul ei bolnav era o învelitoare diafană. Nu-i era frică deloc, nici milă, nici

nu se înduioşa. Era o idee în funcţie neobosită: ideea primului ajutor. Mila ei era un scop, nu o simţire.

Nu ştia cum îi păruseră „ei” întâi. Intâlnirea acelui prim moment se făcuse încă în febra aceea rece şi aiurită.

Apoi fu o roire. Numai la stup se ţese o aşa multiplă, înmiită hărnicie.

Laura era pretutindeni: pe peronul acum plin de umbre culcate, aplecată peste ele, la capul brancardei care transporta în infirmerie pe cei în stare mai gravă; Ia seringa care le injecta o întărire provizorie; la linguriţa apropiată de buzele celor care păreau sfârşiţi; la flaconul de eter care le înviora puţin faţa suptă şi ochii albi cu privire ştearsă; la maşina mică unde clocotea apă pentru ceaiuri multe, şi mai multe, atât de multe cât nu puteai închipui că se pot face cu aşa mijloace puţine…

O idee a ei, răsplătită de un succes enorm.

Ceai fierbinte* turnat în tot ce putea improviza o cupă. Pentru cei care tremurau tare, mai-întâi… „Dacă s-ar putea şi mie!” rugau alţii, cari tremurau mai puţin… „Şi mie… şi mie!”…

Umbrele ţepene luau acum forme, forme îndurerate şi umane, aveau glas, aveau chip, nu mai erau mumiile anonime azvârlite pe gurile dihăniei negre.

Exprimau dorinţe, solicitau ajutor, gemeau, sufereau, dar trăiau. În dezmorţirea asta dureroasă, din cimitirul aceia de tărgi, egale, ca sicrie uniforme învăluite în linţolii fumurii, o lume întreagă de morţi învia în jur şi energia Laurei era mereu săltată de mişcarea asta de resurecţiune.

Providenţa se slujeşte adesea pentru scopurile ei de instrumente atât de umile, de mijloace atât de mărunte! Poate că Laura, cu gândul acela încăpăţânat de a folosi, cu simţirea aceea încăpăţânată de dragoste, îi sculase din moarte, acolo, în pragul sosirii triste, înainte de poarta locaşului melancolic, înainte de a începe destinele lor de numere de spital.

Îi sculase din amorţire ca să le spună în cea întâi clipă, fără de cuvinte, că trupul lor trudit şi sângele lor risipit sunt trupul şi sângele tuturor; că sunt jertfa şi nădejdea tuturor… sau să le spună numai atât – ce uitaseră – că sunt încă oameni!

Poate că Laura cu sufletul ei mic făcuse lucrul ăsta mare şi acum sufletul ei, care tremurase, era minunea învierii.

— Laura era totodată în sălile de aşteptare, unde ajutase ca cei mai voinici să fie duşi de – subsuori; găsise ideile cele mai practice pentru chipul de a susţine pe fiecare după rana pe care o avea, aşa ca să fie cât mai nesupărat. Trăsese din loc fotoliuri grele, urnise canapele masive, le alăturase aşa fel ca să se poată odihni cât mai mulţi.

Laura era în vestibulul pe unde începeau primele transporturi; la scara înaltă a camioanelor unde urcarea se făcea cam zdruncinat încă.

Sta alături de scâncetele lor şi îi ademeneau cu vorba; cu vorba încetinea mişcările cam aspre ale celor care-i urcau. Spunea cuvinte de bună învoire aceluia spânzurat sus, pe capra înaltă, ca să aibă grijă de hopurile drumului, şi minatul lui să mlădie arcurile cam ţepene ale vehiculelor.

Pornea ui felul ăsta cu ei, îi ducea sufleteşte până la pragul spitalului, unde veghea ei înceta. Dar mai ales nu lipsea clin palatul ei, din infirmerie. Acolo ar fi vroit să lic un geniu vi vi făcător: o compresă pe frunte, capul ceva mai jos, o perniţă improvizată din chiar mâneca mantalei, subt un picior prea dureros.

Invenţii, joouri, rămăşaguri ale reconfortului!

Puţin lapte unuia cu cearcăne albastre subt ochi şi pe umerii feţei subţiri ca două foiţe de boia roşie, cu grumazul proieminent şi gâtul cât. O coardă… Puţin lapte cald din unica ei sticlă. O ceşcuţă!…

Sugea la buza ceşcuţei ca un copil neînţărcat şi flămând…

*

Acolo în infirmerie nu era niciunul sculat, toţi stau năpădiţi de-a lungul brancardelor. S-ar fi săltat poate şi ei bucuros

câte puţin! Se ghemuiseră, înţepeniseră! Să-i aşeze oleacă?... Vezi bine că da!... Aşa!... Acum era mai bine!

Îi scotea apoi pe rând, pe uşa de din dos de obicei condamnată, acum desprinsă din cârlige, şi alţii veneau în loc. Alte febre aprinse, zvâcnind sub straiul cenuşiu.

...Cesta, cu două' lovituri în piept, trebuia dus mai. În grabă şi cu precauţiuni! Nici un zdruncin! Nici chiar o clipire! Nimic pe buze! Nici o vorbă chiar pe buze ca să nu-şi facă cumva vad, din cea mai mică mişcare, vreo emoragie, acum când sângele niţel încălzit, putea să se desprindă acolo, în piept, din cheagul nenorocit...

Din letargia în care durerile lor încă nedesluşite încremeniseră, abia culese toate laolaltă pe câmpia tragică, cuprinse toate în uniformitatea cuvântului „răniţi”; din înţelenirea a 20-30 de ore pe drum, închişi în întunericul, în aburul asfixiant din pântecul Balaurului, morfinizaţi acolo în nemernicia lor, acum se deşteptau.

Din letargia aceea; binefăcătoare prin nesimţire, se deşteptau la conştiinţa durerii, dar şi la acea de a trăi încă. Maşini stricate cari trebuiau drese se deşteptau pentru a se trudi, pentru a fi ciopârţiţi, chinuiţi. Se deşteptau la conştiinţa suferinţii pentru a încerca să mai fie vii, sau pentru a se simţi murind încă o dată.

Dar acolo în gară, în infirmeria ei, nu trebuia să moară niciunul! Accidentul era prea cu putinţă, dar sinistru şi de rău augur.*

Un mort în primul transport! nu trebuia! Aduşi până acolo încă vii, vii vor ajunge în pragul spitalelor. Din eâţi li se încredinţase, să nu lipsească nici unui de la numărătoare!

Timpul nu trecea. Era acelaşi minut lung, în care Laura nu simţea nici o osteneală.

Cu fiecare gest puterea ei se înfiripa mai mult. De la ideea datoriei trecuse, prin emulaţie la ambiţie, de la ambiţie la o îmbătare. Nu vedea ceea ce era împrejur cu vederea obişnuită. Din tot, vedea numai acele aparenţe de care avea nevoie. Din trupurile aşternute pe tărgi i se arătau fără

dibuire cele mai necăjite şi suferinţa lor. Din oamenii şi treburile de acolo i se înfăţişa numai ceea ce era de folos. Pe colegele ei le întâlnea numai pentru schimbul de înţelegeri necesare. Obiectele concrete se iveau şi se umbreau după nevoie. Un acord de idei, de mişcări, o îmbinare perfectă făcea din ei toţi resorturi precise ale unui mecanism. Nici un zgomot, nici o durere nu te trezea de la acel tact regulat şi accelerat al maşinii în mers.

Părea; că Laura e la inima* acelui motor, acolo de unde radiază mişcarea şi căldura. Din când în când vedeai figuri aplecate spre ea ca spre o comandă, Recunoscuse de douătxei ori, subt scufa ei albă, „ faţa; Mtrină şi ageră a preşedintei, atentă şi înirebând-o. În privire, la acele încrucişări,. Nu mai avea mila de adinioară; ca şi mai demult, Laura recăpătase o mică precădere.

În oglinda aburită din perete Laura era tot palidă subt broboada, albă, daiochii aveau o lumină imensă, care încălzea toatâ faţa şi o colora puţin. Chipul astfel luminat de privire căpăta niţică expresie.

Pulsul ei, odinioară. Îngheţat, era acum pulsul cel mai viu. În alternanţele slujbei întâlnea şi unele figuri necunoscute.' Domnişoarestrăine, atente să o ajute în prestidigitaţia aceea.

Căci întindea mâinile dintr-o. Dată spre un bandaj, spre un flacon, spre un gebelet. Avea pare că de fiecare deget mină şi spre mâinile ei veneau alte mâini supuse, sugestionate de voinţa oi contagioasă de a se multiplica ia sluj ha asta umila şi limitată în resurse.

Scopul acumA. Proiipo dirpurusc. Avea voluptatea miş-
.'inioi i:” ano; căuta,; i troacă de puterea îngăduită, să ating i mii icolul.

Viul re largile înţesate des, cerca să treacă fără 'atingere, să ocolească parcă din zbor locurile primejdioase, să-şi facă drumuri prescurtate şi pe acel parcurs să semene Intre două ţeluri gesturile alinării, să se întoarcă cu aceleaşi daruri pe altă potecă, recunoscându-şi trecerea după”

semne care rodeau pe urmele ei binele, înşiruit ca boabede mărgăritar.

Dacă oamenii şi lucrurile în acea hipnoză care o îmbrobodea i se înfăţişau clar sau se umbreau după nevoia minunii, viaţa ei interioară, legănată între conştient şi inconştient, era permanentă şi strălucitoare.

În adevăr, se strecura acum ca şi imponderabilă. Ajunsese la o agilitate fără zgomot, avea o prodigalitate care da un maximum de folos cu un minimum de timp şi mijloace. Părea o prinsoare cu sine „un joc al realizărilor, un record de viteză şi calitate. În. Ritmica asta, fiinţa ei o împresura pe ea însăşi plăcut, cu o simţire de adiere, de plutire. De la tot ce era împrejur, de la durere şi necaz; emana un fel de bucurie.

Sigură că voinţa ei, gestul ei, nu va da greş, că vor primi dinafară o compl'ectare armonioasă, căreia nu i se opune nici un obstacol spre îndeplinire, îi dau desfătare şi stăpânire. Se învederă în ea ceva din legenda Dumnezeirii şi creaţiunii. Când se va fi dezlegat primul gest creator aşa trebuie să fi fost, mai întâi slab, stângaci, apoi clin ce în ce mai îndemânatic, mai lacom, mai dezvăluit!… în aşa beţie crescândă va fi făcut Dumnezeu stelele, pământul, vâlcelele, firul de iarbă!… -. De la munca din greu care a despărţit întunericul de lumină, mereu mai cu râvnă, mereu mai desfătat de isprava lui!… Travaliul „care a fecundat prima mişcare în materie” aşa şi-a dezvoltat mecanismul până când, din zdruncinele brutale, a selecţionat ţesutul fin al unei petale!…

Toate acestea nu erau gânduri, erau o senzaţie superbă. Pe locul acela mic, de la cărăuşia greoaie până la armonia volatilă a gestului celui mai suav de atingere, Laura se îmbătase din harul creator!

Transporturile se succedau cu bine; peronul se golea treptat; rândurile se răriseră şi samovarul mic tăcuse.

Laura ieşi din infirmerie şi privi peronul iar liniştit, odihnit, ca cineva care şi-a făcut datoria.

Se apropie de ea un ofiţer scund, cu o pelerină lungă, plăpând subt uniforma apăsătoare, cu faţa mică subt chipiul mare. Nu-l mai văzuse.

Puse mâna la chipiu în gestul scurt al salutului reglementar. Laura se uita nedumerită la el şi împrejur:

— Sunt medicul care a avut însărcinarea să conducă primul transport de răniţi destinat pentru F… Vreau să vă mulţumesc pentru devotamentul excepţional cu care aţi primit bolnavii.

Laura crezu că o confundă cu preşedinta Crucei Roşii. Se apără

— Eu… nu sunt…

— Pe d~voastră v-am văzut la lucru. Am mai descărcat alte convoiuri aiurea. Nici nu-mi închipuiam că se poate da un prim-ajutor aşa de eficace. Aţi făcut tot ce se putea face. Aţi întrecut orice prevederi.

De ea era vorba! Dar ea n-avea nici un merit. Lucrase pentru voluptatea muncii şi suferinţii, pentru bucuria lor.

— De aceste prime îngrijiri se va resimţi mult tratamentul ulterior. Vă exprimăm, în numele serviciului sanitar, mulţumiri şi recunoştinţa bolnavilor.

Vorbea simplu şi serios. Laura se roşi violent. O cuprinse o ruşine mare, din bucurie. Lua primul contact cu realitatea faptelor. Existenţa ei în mijlocul celorlalţi, consecinţele practice, abia acum i se înfăţişau. I se păru că poate a abuzat de dreptul de a lucra, că a luat poate ceva din partea de muncă a celorlalţi.

Ar fi voit să se scuze, dar tăcea, fierbinte la obraji, foarte mândră în acelaşi timp.

Lucrase din alte porniri dar interpretarea asta simplă, soldăţească şi rezultatele, simple dar rodnice, o mulţumeau profund şi simplu.

Căpitanul modic puse mâna la chipiu, făcu salutul de (wviciu v* H deprta, mic şi inimos, sub pelerina lungă. Unde erau oare celelalte? Nu ar fi vrut să se fi deosebit de olo! L.ioi'inia ei oia numai pasiunea mistică a sacrificiului. Acum

se deşteptase din hipnoză. Recompensa o stânjenea şi totuşi o mulţumea.

…Plecaseră mai toţi. O zare mică albea cenuşiul nopţ i i. Se uita la ceas. Era trei spre ziuă. Trecuse timpul.

Trenul mişcă încet, somnoros, sunând a sec, carapacea golită a unei dihănii uriaşe. Fără foc, fără fum. Balaurul s'o li 11 pibrânci câţiva metri, apoi se opri din nou, mai negru încă acum când noaptea albea.

Văzuse acum abia pe fratele ei mai mic, licean cu şapca turtită după o modă personală, cum şi din motive de uz multiplu: sac de provizii, coş de fructe, pernă de căpătâi.

— Ai fost aici? întrebă.

— Da! răspunse mirat de lipsa ei de atenţie. Am dat ajutor la transport.

— A!… bine.

Văzu pe-aproape o domnişoară înaltă, pe care nu o cunoştea dar al cărei surâs prevenitor şi sârguitor îi tre cuse des sub ochi în panopticul acelei seri. Avea un şervet mic improvizat ca şorţ.

Un tren sta dincolo, pe linia a treia. Ce-o fi fost acolo?

Acum avea o conştiinţă foarte clară a trupului ei deodată materializat, şi a lucrurilor exterioare. Un fel de brutalitate la fel cu a celor care muncesc din greu i se lăsă în toată fiinţa. Avea gânduri mărunte şi gusturi mediocre.

— Să mergem acolo, să vedem ce el zise.

Săriră câtetrei peste şine. Era un tren de vite, cu două vagoane numai închise, cu o uşă zăbrelită. Se spânzurară pe scara înaltă. A vagonului ca să vadă înăuntru. Rezemat de peretele vagonului, un soldat sta în picioare cu puşca alături de el. Jos stau trei, la lumina unui opaiţ.

— Cine sunt? întrebară.

— Prizonieri!

Primii prizonieri! Se uitară curios la ei cu un fel de satisfacţie de învingător, ca la o pradă comună.

Unul din ei se ridică brusc. Era foarte înalt. Ceilalţi mormăiră într-o limbă străină.

Sentimentul delicateţii reveni Laurei. Sări jos; nu mai puse întrebări.

Străinul, cu voia sentinelei, trăsese uşa vagonului la o parte.

— Sunt contele… în serviciul armatei imperiale austroungare, prizonier în Carpaţii de sus! zise cu mândrie În limba engleză.

— Aşa e războiul! răspunse Laura. Apoi traduse celorlalţi.

— Conte o fi? se îndoi fata.

Laura înălţă umerii. Băiatul se uita curios, ca şi cum ar fi avut mai multe perechi de ochi şi ar fi contemplat bătălia şi capturarea însăşi.

— Vă trataţi rău prizonierii! spuse iar arogant ungurul. N-avem nici fân aşternut, cu toate că ar fi trebuit să avem banchete!… O fi pe-aici ceva de consumat?

Era ţanţoş. Laura se răzvrăti.

— Abia avem vagoane pentru nevoile noastre S Soldatul stă şi el în picioare neodihnit. Am văzut generali în vagoane de marfă! Nu suntem destul de bogaţi ca să facem lux cu prizonierii. Dar nu maltratăm pe nimeni, răspunse ostil.

— Bogaţi sunteţi destul! Chibzuiţi, nu un insolent! Vroi să plece.

— N-amvrut să jignesc pe nimeni, zise mai umil contele.

— Vezi dacă e ceva la bufet, spuse Laura băiatului. Alergă şi se întoarse cu şase cafele negre, fierbinţi, şi covrigi.

— A spus că numai pentru tine a mai făcut la ora 'usta. Altceva nu are.

— Atât s-a putut găsi!

Cei doi se ridicară de jos bucuroşi şi apucară ceştile,

— Vă mulţumesc! primi şi contele după o ezitare, întinseră una soldatului.

— Trăiţi! zise blajin. Apoi adause: Nu prea e voie!…: la cu şoacăţii ăştia! li duc la Iaşi… Nu ştiu ce tot toacă… că nu înţeleg!

— Vor canapele! râse Laura, un râs plin, copilăresc.

Tot canapele o să vedem noi de-acum!

Du te şi vezi n-nro şeful ceva paie?

Băiatul zburlii incântal că are de-a face cu războiul şi eu prizonierii. Se întoarse mofluz.

— A zis şeful să-l ierţi. Nu el

— Nu sunt paie, cu părere de rău, zise Laura, o să fiţi găzduiţi mai bine la Iaşi!

— God bless! Nu vreau să jignesc pe nimeni! repetă.

Mai erau două cafele.

— Să le bem noi! propuse domnişoara. Laura primi. Re traseră puţin deoparte şi puseră tava jos, pe asfaltul rece.

Părea un colţ de viaţă brutală iscat în fapt de ziuă, acolo peste şine, în fundul staţiei pustii, cu şorţurile şi basmalele lor albe, cu trenul acela de vite adormite, cu oamenii ceia tăvăliţi pe jos.

În toată fiinţa Laurei era acum o toropeală somnoroasă. Cu ochii împânziţi, cu cugetul împânzit, cu trupul leneş, aştepta.

Nu se mai gândea la tren, la răniţi, la locul unde era, la tot ce fusese şi va fi. Era adormită mai înainte de a-i adormi ultima strajă din creier, înainte de somn. Ca acei care trudesc anevoie, sapă, cară la piatră, toarnă plumb şi apoi seara stau împietriţi, grei ca de plumb.

Adunară ceştile.

— Bu-le, şi plătesc eu mâine!

— Drum bun! zise acelora.

— Trăiţi! răspunse soldatul. Ceilalţi bodogăniră ceva.

— Vă mulţumim! spuse contele franţuzeşte.

— Ştie şi franţuzeşte! se uimi băiatul.

Laura dete mâna domnişoarei necunoscute. Pe linia întâi, cu un muget înfundat, trenul mult aşteptat, temut, năpraznic, acum surpat, cu pântecul golit de măruntaiefe fierbinţi, se urni iar, şi târâş, negru, istovit de puteri, secat de sângele şi carnea pe care Ie azvârlise acolo, se înfundă în haosul întunecos al magaziei. Monstru, acum captiv.

Pe piaţa din dosul gării, aerul era mai viu şi deşteptă pe Laura. Se simţea un parfum de flori de la un rond mic de

petunii amestecat prin pietre, în cursul zilei năpustit de praf, strivit de trecători şi care respira acum spre zori.

Trotuarul suna clar şi plăcut subt piciorul ostenit. Aerul prea viu îmbrobodea iar pe Laura, îi împânzea iar simţirea. Strada pustie părea mai largă. Nu îi era deloc teamă, avea un sentiment de invulnerabilitate.

„Târziu!…” zise ca în vis.

VII.

OM CĂTRE OM, FIARA.

Mulţimea se rărea mereu mai mult. Prisosul ei, scurgându-se undeva departe, luase cu el deodată şi pe cei cari nu erau de prisos, şi acum oraşul apărea de pretutindeni larg şi gol.

Când Laura trecea spre gară, dimineaţa mai ales, bulevardul era pustiu şi trist. Bărbaţii fiind duşi, traiul nu mai avea cele două înţelesuri: goana după spor şi avuţie şi goana după dragoste. Rămăsese nevoia de a exista.

Pe aleea largă cu castani uscaţi sta înfipt în drum vreun copil mic, scăpat, dintr-un fund de ogradă, de pe o ulicioară din acele care, din canalul mare ai bulevardului, curgeau dosnice spre barieră.

Sta tâmp, gol de tot, nesimţit, cu pântecul înainte, pârlit ca un bronz, cu părul rar, cu picioare subţiri şi strâmbe, proptite răsfirat în praful străzii. Nu mulţumea ochiul cu vreo gingăşie de copil, nu te sfia cu necuviinţa lui nătângă, nu pricinuia gânduri de milă despre maternitate şi doliu. În părăsirea sarbădă a uliţii, părea rămas pe urma unei catastrofe, într-o insulă a cărei populaţie pierise, uitat acolo pentru reînnoirea înceată a tribului nimicit. O bucată anatomică, un material schiţat brutal şi grabnic, penii îi nevoile grave ale viitorului.

Prin gară treceau acum trenuri jalnice cu vagoane deschise la soare şi la ploaie, pline cu vrafuri de mobilă, şi, alaiuri de ele, familii emigrante.

(. Iin.ni cumsecade, goniţi în ultimul moment de spaima cotropirii, luaseră cu ei ce le abătuse. Îmbrăcaţi sau de

plimbare sau de casă, după zăpăceala împrejurărilor sau dupa 11îi plii iuI.ili 1 (? de emoţia situaţiei nouă, formau cai avane lungi, trase încet de maşini scoase din uz. Balauri l'ără dinţi. Înjghebări dobândite totuşi cu multe strădanii, defilau trist şi ridicol ca un teatru ambulant.

Uneori cineva din gară recunoştea acolo rude sau prieteni: Voi sunteţi?… Ce mai era la T. J.? Sosiseră armatele duşmane?

La T..1. Era rău. Aici, în oraşul încă neîmpresurat, liniarii păreau readuşi la o privire a lucrurilor pe care o pierduseră în momentul primejdiei, erau parcă ruşinaţi de aventura lor umilitoare.

Auzeai episoade ale exodului cu mizeria lor felurită şi, prin atingerea de-aproape a durerilor ambulante, căpătai o imagină mai extinsă a celor petrecute pe multe puncte ale aceluiaşi cutremur. În felul ăsta, obsesia întâmplărilor era mul lipi leală.

Inir-o zi, când ploaia cădea ca o reţea deasă, cu fire oblice, şi noroise până şi nisipul terasamentului, Laura văzu, scoborând dintr-un astfel de convoi, o domnişoară în costum alb de olandă, cu pălărie albă, mănuşi albe de piele, ciorapi şi pantofi albi, fugită desigur pe soare din eleganţa provincială a Caracalului. Sărea graţios din băltoc în băltoc şi apucă la peron ca un balot de m-adapolam naufragiat, îşi ştergea, cu mănuşile de suede ude, pantofii de antilopă virgină, grav ultragiaţi de mocirlă.

Prin care aberaţie sau prin ce ironie a împrejurărilor, ajunsese la o astfel de formulă a ţinutei de fugă şi răstrişte, era greu de explicat, dar greu şi de îngăduit.

— A luat apă cucoana! zise râzând bietul rănit, pe care îl pansa Laura şi care, cu fruntea crestată adânc, gemea până atunci că-l ustură. Breaslă veselă de român! Pământ bun!

„S-o ia apele!” gândi Laura, lovită în ceva din demnitatea femeiască.

Uneori vedeai în câte un vagon, un iatac întreg aşezat tot aşa de bine cum va fi fost în casa cu grădiniţă lăsată acolo,

în vreun orăşel. O gospodină în camisol făcea cafeaua de după masă la maşina de bucate ca într-un oraş rulant, pe când domnul căpitan, în cămaşă şi bretele, privea.

De obicei, deplasările astea comode sunt militare. Ordonanţa ţinea pe umăr cârpa de farfurii şi copiii îşi amestecau, ca pretutindeni, neorânduiala lor. Trenurile nu aveau orariu fix. Se târau din etapă în etapă, depunându-şi încărcătura treptat, după nevoi.

Din trenuri se vedeau pe şosele şirurile neîntrerupte ale vehiculelor de tot felul desfundând drumurile noroiate, iar pe de lături şiruri lungi de pedestraşi falnici, ducând în boccele ce apucaseră să strângă – ca la foc – ceea ce era mai de preţ. Porniseră în sus minaţi de spaima bejeniei sau de sentimentul impulsiv al libertăţii.

Se auzeau zvonuri repetate, la care trebuia să pleci urechea, cum că şanţurile dintre Bucureşti şi F. Erau pline de cadavrele pribegilor isprăviţi acolo în drum.

Necazurile celor îmbarcaţi pe trenurile de salvare treceau aşa de aproape de Laura încât părea că le petrece ea însăşi; aduceau cu ele înţelesul durerilor similare de pretutindeni, dar versiunea asta grozavă, a drumeţilor morţi, nu era încă pentru ea o realitate. Avea însă curând să afle toată descumpănirea şi groaza care însoţeau furtuna, şi cruzimea Oamenilor, unii către alţii, când le sta împotriva un destin crud.

Într-o dimineaţă foarte rece, Laura sosise mai târziu şi păstrase pe ea haina cenuşie, pălăria mare cenuşie. Nu era de lucru la infirmerie şi n-avea gust de împletit. Parcă sta gata de plecare – parcă gata de-o sosire. Unde să plece?… Cine să sosească?… Nu ştia. Nu era o dorinţă precisă. Nu se gândea la nimeni şi la nimic. Totuşi aştepta şi era parcă aşteptată. Nu aci, în viaţa ei cea ştiută. Dincolo, peste barierele ei.

Nu era tristă azi, cum era legea ei şi a timpului. Se vede că îi venise o veste din depărtarea necunoscutului; viitorul îi trimitea un semn înaintaş, neînţeles.

În infirmerie era o mică oglindă. Aceeaşi în care văzuse chipul străin, palid, şters de viaţă, a unei surori de caritate, care era totuşi ea, în seara întâiei întâlniri cu Balaurul. Se uită. Azi avea fardul acela strălucitor şi trandafiriu, pe care îl pune pe obraji frigul. Parcă ar fi vrut să fredoneze ceva, dar glasul neobicinuit, uimit de gustul ei ciudat, nu mai nimerea di urnul melodic.

Se (. Ţimli i.1 ar putea prepara o soluţie de sublimat.

Isprăvise Tiecii vini pe lângă geamurile aburite ale sălilor de aşteptare, minate, năvălite de mulţime. Prin ele zări silueta ei de altădată şi se miră. Se uitase pe ca. Îşi socotea înfăţişarea istovită ca şi sufletul.

Voioasă ca niciodată, intră în restaurant să ceară apă fiartă de la samovarul nestins. Patronii erau oameni de treabă. Îi stima pentru munca lor cinstită şi buna lor creştere. Copiii lor erau şcolari silitori, ce-şi făceau lecţiile pe un colţ al comptuarului, printre treburile negoţului.

Patroana, o femeie înaltă, impunătoare, cu înfăţişare şi cu apucături distinse. El, un grec mărunt, rebegit, blajin şi stângaci, părea umil alături de ea, împovărat de fericirea unei astfel de tovărăşii şi de zbaterea cu nevoile. Aveau două fete mari, frumoase, cuminţi şi foarte mândre.

Patroana îi povestise Laurei romanul. Ea era fata arendaşului, crescută la pension, cu limbi străine şi pian. El, vechilul.

O dragoste mare! Se căsătoriseră fără consimţământ şi o dezmoşteniseră, dar o răsplătise fericirea şi nu regretase niciodată nimic. Atât e de relativă fericirea şi atât de puţin stă în aparenţe.

Acel erou, a cărui seducţie nu se dezminţise, era un biet om, umilit şi nevoiaş, şi fericirea locuia înapoia acelui comptuar umed. O iluzie sau un mister fără cercetare.

Atât mai bine dacă mai erau pe lume şi oameni fericiţi, după legenda compromisă a unui bordei şi a unei iubiri.

În restaurant, Laura trecu ca de obicei fără să se uite printre mesele înghesuite şi toate prinse. Nimeni atunci nu

mai era cunoscut, nimeni necunoscut, şi nimeni nu prezintă vreun interes decât în legătură cu preocuparea cea mare a războiului.

Până să-i aducă apa, aruncă o uitătură distrată. Îi atrase privirea un grup, prin ciudăţenia lui.

La o masă, într-un colţ, între perete şi uşa care umbla neobosit, stau căzuţi pe scaune, într-o osteneală somnoroasă, mai tare decât conştiinţa locului şi a timpului: un bărbat, două cucoane – dar hainele le erau boţite, neglijate”'- şi doi copii mărunţi, în poze absurde, ce păreau a nu presupune prezenţa altor oameni în jur.

Pe lângă ei erau cutii rupte, geamantane vechi, legături. Un tablou al migraţiei nenorocite.

Deodată i se păru Laurei că-i cunoaşte, apoi chiar îi recunoscu. Prieteni, oameni de seamă: doamna Damian cu soţul ei, sora lui Damian şi copiii, pe care Laura îi ştia pe nume.

Avu o pornire spre ei, dar o opri aerul de mizerie ce-i izola de restul lumii.

Ei nu vedeau, nu auzeau nimic, dormeau cu ochii deschişi, căzuţi acolo, la întâmplare, ca nişte sinistraţi.

Doamna Damian sta pe un scaun, pus în drum, cu spatele la masă şi, piciorul scaunului fiind prins într-o boccea, oscila mereu dar nu-l îndrepta; bărbatul ei sta pe marginea scaunului, deşi era zdrobit de oboseală şi se legăna ca un om beat, împingând cu genunchii în speteaza altui scaun fără să se gândească să-şi schimbe poza asta nefirească.

Cei doi copii erau înfăşuraţi peste paltoane cu şaluri şi legaţi cu batiste peste căciuliţe.

Ce aveau oamenii ăştia? Nu erau normali nici chiar pentru timpurile de atunci. Păreau scăpaţi dintr-un ospiciu.

Se apropie atunci de ei ca de toţi nevoiaşii.

— Ce e cu voi? zise cu precauţiune.

Răspunse numai cumnata. Ceilalţi păreau a nu o fi văzut.

— Am plecat în grabă… Veneau nemţii… şi tunurile…

Se opri ca şi cum nu mai regăsea motivele puternice care-i gonise.

— Ardea în marginea oraşului... noi hotărâsem să rămânem... dar într-o zi, la vremea mesei, a venit Iancu în fugă ca să plecăm... căpătasem loc în vagonul prefectului... o ocazie bună... abia aveam timp să apucăm trenul... Iancu era aşa de nervos...

Domnul Damian se sculă şi îşi trecu mâna pe frunte.

— Copiii erau bolnavi... aveau angină difterică... Pe Mieluşica am luat-o din pat... pe drum i-a fost rău...

Aşa e! Unde e Mieluşica?

...A murit în tren... s-a asfixiat... ceilalţi aveau şi ei copii-., s-au apărat... voiau să ne dea jos, aşa că a trebuit...

— Ce – a trebuit?

Au aruncat-o clin tren în şanţ, asta-i tot! spuse rfilţuşit tutui 'Mama nu mi:,.ca:; Cumnata se aplecă spre nepoţi şi, sirân. M' pe ei lrobnulele.

Ce j*ro/. Aviiî!...;,; i acum ce vreţi să faceţi?

Nu mai era îndoială, oamenii ăştia intrau în domeniul carităţii. Nu puteau rămâne acolo cu copiii bolnavi, moţăind pe bagaje.

— Noi vrem să rămânem aici! Aici nu se ocupă oraşul! /. Isc domnul Damian cu aceeaşi voinţă îndărătnică care-i dictase fatala hotărâre a fugirii şi pricinuise moartea tragică a copilei. În ameţeala maladivă ce-l împresura nu părea;, a aibă conştiinţa clară a răspunderilor.

Laura se oferi să-i îndrumeze în localitate. Schimbă Ionul convorbirii. Căută să-i readucă la noimele situaţiei lor. Sociale, pe care le pierduseră în harţa aceea a omului către om, fiară.

I, e vorbea ca cineva care face unor prieteni onorurile oraşului său.

Atunci domnul Damian scoase pălăria, pe care o ţinea înfiptă pe cap, îi mulţumi şi, reluându-şi atribuţiile, i se puse la l 'poziţie.

Pe mamă, Laura o ocolea cu îndemânare ca pe o primejdie. Simţea că nu putea fi încă atinsă. Era ca buba rea. Mai încet, mult mai încet, mecanismul acela zdruncinat avea să-şi îndrepte resorturile. Sta încă pe marginea scaunului minţilor, clătinându-se şi gata să-şi iasă din minţi.

Îi trebui Laurei un timp destul de lung ca să obţie un loc pentru copil în spitalul civil din oraş. Găsi o trăsură, lucru rar, în care îmbarcă pe tată cu bolnavul şi porni pe jos cu ceilalţi.

Alături de casa popei Cristea era un corp nou de clădire, două odăiţe curate cu circiumă la colţ, dar dugheana nu mai umbla acum şi negustorul era un bătrân de treabă cu baba lui.

Închiriază acum. Erau vecini cu Laura ce-i vedea din când în când.

Doamna Damian muncea. Febril în casă. Totul era aşa de anevoios! O muncă exagerată, pe care o cerea organismul pentru a-şi căuta echilibrul şi pentru a înlătura muncile sufletului şi ale minţii.

Din vijelia care o smulsese de-acasă, ucigându-i copilul, doamna Damian rămăsese cu o răutate, cu o duşmănie în fire, ce se revărsa asupra tuturor în jur pentru orice lucru de nimic.

De grozava întâmplare nu vorbea însă cu nimeni, nici cu bărbatul ei. Nu punea cumplita problemă de ură şi răspunderi. El, maniac, sta ermetic închis în ideea refugiului ca într-o cetate de apărare, persevera în demonstrarea primejdiilor ocolite prin plecare, emitea prevederi strategice şi nu putea ieşi din incinta lor; s-ar fi găsit faţă în faţă cu monstrul conştiinţei infanticide.

Pe soţi îi unea încă grija copilului bolnav, primejdia cotropirii care iarăşi ameninţa, nevoile grele ale vieţei de pribegie. Dar adesea despre lucruri mici se ciocneau cu

— O ură dârză. Te înspăimântai de lupta ce avea să înceapă, dar se deschidea iarăşi, mut, abisul tenebros în care se năruise Mieluşica.

Nu-i auzise niciodată plângându-se de cruzimea oamenilor, de acei prieteni cu care plecaseră la drum şi care se transformaseră în inchizitori: judecaseră, condamnaseră, executaseră.

Ei nu priveau ca Laura acei oameni dinafară, ci din mijlocul încins al ciocnirii.

Laura avea o obsesie: cum se va fi petrecut… fapta crudă?… Ce vorbe vor fi spus unii celorlalţi? Mama ce va fi zis, ce vor fi făcut? Cum va fi fost când a murit fetiţa?… şi pe urmă… când au aruncat-o… gestul!…

Tot întrebându-se, pierdea noţiunea realităţii, îi părea lucru cu neputinţă. De ce nu s-au coborât la prima haltă să o îngroape?…

Cumnata îi povesti sumar: de la început ascunsesem de ceilalţi boala. Când se înăbuşise Mioara şi murise neaşteptat, mamă-sa nu ţipase, chemase, încet pe bărbatu-să. U şi lăinuiseră. Rămăseseră lângă aşternut, ca şi cum ar fi fost încă vie, sperau să ajungă la F. Cu mica moartă. Dar ceilalţi prinseseră de veste. Atunci fusese o revoltă scurtă,. Im tarifă. Erau în curs de drum. Pentru timpul cât fuseseră înşelaţi, ţinuţi în primejdie, nu mai aşteptaseră. După un drept, primitiv de apărare şi după socoteala că morţii nu mai folosesc. Şi viii trebuiesc ocrotiţi, azvârliseră micul trup nefolositor.

Marinţil nu protc. Insera oare? Şi ei pândiseră, şi ei ur/r, ei a Timpmile h eleşlau la tţi aceleaşi instincte adormite le apărare şi atne.

Mninurul eu bale otrăvite sminteşte din loc noimele. În loc de ultima idolatrie, de simţirea uitării de sine, pe care cei vii o au către morţii scumpi, egoismul răscolit de timpurile vrajbei îi îndemnase la vicleşug pentru a nu le fi împiedicată fuga şi salvarea.

Chiar ei, părinţii, în tenebrele lor sufleteşti fuseseră.'. Tapiniţi de gândul: să scape cine mai poate scăpa!

Ajunşi la prima staţie, executorii se vor fi uitat unul la altul cu privirea complice a criminalilor, apoi se vor fi uitat la

victime, dar ele îşi lingeau rănile ca animalele învinse.

Atunci tribunalul crunt îşi reluase egoismul care se iubeşte până şi în păcatele sale; acel egoism îl avea chiar tatăl acum.

Aşa se petrecuse. Aşa scoborâseră în gara F., cum orânduise d-l Damian în prevederea lui de soţ şi tată. Era ceasul şi starea în care îi găsise Laura ca pe nişte naufragiaţi azvârliţi la mal.

Despre cazul lor Laura nu avea nici ea o conştiinţă sigură a răspunderilor. Părea că pe oceanul fui'tunos s-a strigat: „Un corp în mare!”

Dar acolo solemnitatea ar fi fost mai demnă, sepultura mai grandioasă. Drumul moale de val până la adânc, mai mizericordios.

Şanţul era prea aproape, prea puţin deschis pământul şi prea dezvelit. Câinii! Ciorile!

Laura îşi schingiuia închipuirea fiindcă sta deoparte, dar acolo, în tumult, tulburările imaginaţiei dispar. Rămâne o noţiune elementară: morţi şi vii!

De când o fată şi un soldat, pe peronul înflorit al plecărilor, nesocotiseră deprinderile şi înfruntaseră cuviinţele, cât de mult se zdruncinaseră aşezările! Balaurul înfricoşat înghite, aşadar, tot ceea ce omul a lucrat anevoie pentru geniul uman. Toate noimele moralei sociale, dezvoltările armonioase ce s-au ridicat pe fundamentul instinctelor brute.

Bestie! Bestie hâdă! Cine va reteza vreodată din rădăcini capetele lui monstruoase, care cresc mereu de-acolo tocmai de unde sunt tăiate.

Război! Fiecare acum era soldat şi orice loc era o tabără. Duşmanul pândea undeva din umbră, gândurile şi mişcările luau pretutindeni rostul luptei şi toată rânduirea până departe era aceea a măcelului.

Mieluşica era un soldat din cei căzuţi în câmp, în mijlocul atacului, pe care nu mai e timp să-i aduni, căci datoria care mână înainte comandă legi aspre. Un soldat din cei rămaşi

în şanţ pentru câini şi pentru ciori, cu un loc pe şorţuleţul alb pe care să atârne o jucărioară nouă, o cruciuliţă cu panglica verde.

Laura căuta să-şi amintească figura Mieluşicăi şi nu putu. Prin geamul magazinelor îşi zări silueta cenuşie şi sprintenă. Era în ziua aceea plină de seva unei bucurii absurde.

Zadarnic mizeria o atinsese de aproape, zadarnic Balaurul azvârlise din pântecul lui mistuitor cadavre de copii şi de femei, zadarnic fatalităţile erau cumplite şi urgia neînduplecată.

Se uită cu un zâmbet la umbra cenuşie reflectată în vitrine. Îşi reaminti de adevărata ei fiinţă, nu din trecutul dizolvat în abdicările de sine, ci dintr-o simţire premergătoare.

De unde venea? De departe, de peste şanţurile timpului de acum, de dincolo de ele, de unde avea să reînceapă viaţa. Dar bucuria aceea viitoare şi depărtată o atingea în ceasul acela de aproape şi resorturile simţirii erau săltate de o prezenţă enigmatică.

Stradă! Aer! Laura privea înspre locul mic transfigurat. Bulevardul pornea tainic cu castanii lui aurii. Trecu pe lângă o casă mare, albă, cu giurgiuvele albastre. Locul! Viaţa, din caro se vor construi locuinţele viitorului.

Capelele I! damului vor creşte mereu mai slăbite şi într o.i donini; i geniului uman poate nu va mai avea sângerosu 1 duşman. Va fi Pace! Pace şi Iubire!

VIII PRIN CEAŢA.

În dimineaţa aceea cineva strigase: „Vin ruşii!”… I.aura plecase. Să-i vadă. Veneau, în adevăr, pe strada mare care se leagă cu şoselele dinafară şi care va rămâne un mic drum al istoriei. Veneau de sus de undeva, de la barieră, din Moldova, de peste Prut, de dincolo de Nistru, din Asia, din alte lumi, veneau încet.

Încet veneau, cu adevărat! Ca nişte oameni care nu au nici Ireala nici e. I abă. Şi era, între respiraţia ei palpitândă de

neralxlare. I ce -/urca către ei şi pasul leneş al cailor lor în voie, ceva care le neliniştea de la început.

Dar ei se legănau într-o mişcare pe loc, întocmai ca în filme.

Ploua, şi şoseaua era numai făgaşe adânci, mocirlă, bălţoace, şi tot mai ploua printr-o ceaţă uniformă, cenuşie, în. Sfârşit, cei dinlii:, o:; ira. În dreptul lor – erau câţiva adunaţi la o că. Spântio de străzi şi alţii risipiţi de-a lungul uliţelor; aşteptarea îi pregătise pentru a privi bine; toată curiozitatea le era în ochi, şi mai ales ochiul trebuia să aibă de lucru.

Se aşteptau divizii numeroase, artilerie faimoasă, infanterie multă, cavalerie invincibilă, şi acum veneau; dar nimic din grijile astea grave nu era în ceasul acela – ele pieriseră fiindcă ceea ce impresiona puternic, total, era „spectacolul*1.

Cei doi dintâi, pe urmă alţii, câte patru, câte şase, câte opt în rând, pe cai, unii mari, alţii foarte mărunţi, cu cuşme ciudate, cu căciuli felurite, cu mantale brune, cafenii sau uneori galbene cu lutişorul peste bundele îmblănite, cu cizme bune, cu pantaloni adesea pichetaţi şi vătuiţi, uneori făcuţi din acel brocart de lână colorată, articol demodat de macate, care se mai vede prin braşovenii, dar mai ales cu gluguşe miraculoase la mantale, albastru de Prusia, roşu-vişiniu, ocre, terre de Sienne – numai paleta le poate numi exact.

Ce defilare vizionară, ce sărbătoare pentru ochi şi ce surprindere! Laura nu văzuse ceva mai pictural; culorile acelor glugi rămâneau în ochi vii şi neşterse.

Treceau mereu prin ceaţă pe lângă ei, aşa de aproape – că dacă ar fi avut curajul, ar fi pus mâna pe şelele lor, împodobite şi ele cu postavuri, cu fâşii de stofe colorate sau de blană, care însemnau gustul fiecăruia, erau un fel de insigne personale. Simţeai o rivalitate în compoziţia detaliilor acestui costum; pe ofiţeri îi deosebeai după oarecare nobleţă a figurii şi după fineţea stofelor – alt somn

nu le puteai distinge ca profan, aşa cum treceau laolaltă. Erau unii tineri de tot, cei mai mulţi maturi şi câte un bătrân cu plete sure, încâlcite, cu umeri laţi, cu oase vechi, cu vine tari. Cei foarte tineri erau albi, frumoşi, cu faţa ovală, cu ochii mari albaştri, abia brumaţi de o pânză subţire ca boarea dimineţii, şi care se uitau departe, înainte, prin ceaţă; ceilalţi bărboşi, brăzdaţi, morocănoşi, întunecaţi de nu ştiu ce gândire cruntă şi ascunsă. Prăpastia dintre înfăţişarea unora şi a celorlalţi era, se vede, umplută de viaţă rusă.

Din căciulă ieşea în frunte o buclă mare, adesea aurie, sau un smoc încâlcit negru şi parcă prăfuit, cu toate că de atâta ploaie se udaseră toate colburile. Ghiceai că acea buclă potrivită înadins cu îngrijire era foarte preţioasă celui care o purta, şi că avea de ea o mândrie naivă şi îndărătnică. Era o preocupare în acel „urât" vast, inerent, invincibil, ce li se citea în toată fiinţa.

La urma convoiului erau bucătăriile şi bagajele în căruţe mici cu scânduri rare pe lături, cu roate subţiri ce se rostogoleau strâmb, sărind, stropind de credeai că vor rămâne acolo în drum, dar care totuşi veneau tocmai de la Volga.

Au trecut aşa, mult timp, prin noroiul adânc, prin ploaia cernută fin din ceaţă, umplând ochii de forme, de mişcări, de culori.

Erau oare mulţi? Câţi să fi fost? Treceau aşa de i11ci t... Da 1 se poate să fi fost numeroşi, dar compacţi mi erau deloc.

Numai după ce trecuseră îţi aduceai aminte ce căutau ci aci şi co voiai tu de la ei – şi stăteai nedumerit asupra realităţilor.

Uniforma, atruparea, marşul unei armate moderne le cunoşteai; îţi aminteai că aceştia merg să se bată cu duşmanii tăi. O impresie de comic grav, un fel de râs cu plâns, ceva caro ar fi fost numai comic, dacă nu ar fi fost

vorba de războiul şi de durerea ta proprie, te cuprindea la idooa acestei întâlniri.

De eăutai să-ţi sugerezi închipuirea luptei apropiate, către care aşa de legănat se duceau, îi vedeai aşezaţi în j înduri, în faţa celorlalţi, dar nemişcaţi, parcă într-un popas impasibil şi teatral, sau poate deodată repezindu-şi caii înainte într-un galop în care mantalele, glugile, fâşiile colorate să zboare fâlfâitor, unii căzând, alţii rămânând dincolo pentru a se transforma în acele cete cafenii de priyoniori pasivi de mai târziu.

Înţelegeai bine că nu sunt ajutorul aşteptat, nu ei vor opri duşmanul, vor scăpa ţara, oraşul tău… dar păstrai * im. I o dedublare, în care cifre mari, armate ruse care erau altceva decât ceea ce văzuseşi, trebuiau să vie… şi nu se putea, ora imposibil r. U nu învingă. Era imposibil fiindcă, daca erau învinşi, avea să fie rău – şi cine se pregătise pentru gândul răului?

Laura se gândea adeseori pe urmă: „De nu i-aş fi văzut niciodată!”, dar tot de atâtea ori: „Ce păcat ar fi fost să nu-i văd!”, pentru că era o privelişte aşa de curioasă şi de pitorească, şi pentru că dacă nu-i vedea, n-ar fi ştiut…

Celor ce n-au avut priveliştea asta, unele filme medievale cu figura eterodită, confuză în redarea culoarei locale, sau figuraţia vreunei opere spectaculoase cu libret vag asiatic, le poate da o idee despre ea. Îi aşteptai parcă să apară iar de după o culisă pentru iluzie… cine ştie dacă chiar nu au trecut aşa de mai multe ori ca să pară numeroşi, pe la aceeaşi răspântie, prin noroiul adânc.

Era frumos! Parcă un codru somnoros din basme se sculase şi pornise cu pomi de toate vârstele şi de toate feţele, cu pomi vopsiţi ciudat ca în poveştile bizare, ca în decorurile baletelor slave; copaci cu chip de om, sculaţi în mijlocul nopţii de prin pădurile întunericului, tăcuţi ca o dumbravă mută, ca un desiş virgin, în care încă nu s-au desluşit vietăţile şi nu s-au dezlegat glasurile. Iar de frământările acestei păduri, de vuietul vijeliilor ei tăinuite,

de cutremurul glasurilor ei cândva dezlegate, nimic nu-ţi venea în clipa aceea în minte, nimic nu arătau… Codru enigmatic, căci aceşti soldaţi multicolori, cu toate că mergeau slobod în ordinea liberă a unei cavalcade costumate, neconstrânşi de vreo disciplină, tăceau încruntaţi în bărbile arămii, sau visători, cu ochi ca sticla uşor aburită, ca şi cum nu aveau de schimbat între ei nici o idee comună; nici nu se aplecau să arunce o vorbă celor ce-i priveau, ca un călător care purcede sau ca drumeţul care a ajuns, în limba lor neînţeleasă nu spuneau nici un cuvânt aceşti prieteni, ca şi cum nu ar fi avut nimic de împărţit cu ei.

Tăceau şi ceilalţi, amuţiţi de o mirare nedesluşită, şi nici între ei nu mai aveau ce să-şi mai spună privitorii dezamăgiţi în nădejdile lor.

În speranţa armatelor salvatoare, îşi închipuise că o să le strige ceva acestor oaspeţi şi învăţase două-trei cuvinte: „bine aţi venit, prieteni!” Dar acum le uitase şi nici nu le-ar fi putut rosti căci nu se cereau. Nu a fost între aceşti pelerini şi cei ce-i aşteptau nici un schimb… nici o pornire.

De atunci Laura mai văzuse de multe ori trenuri de artilerie ruse, împotmolite în gară; întâlnise seara, târziu, regimente de infanterie, oameni deopotrivă scunzi ca nişte copii, dar bine legaţi, cu uitătura care în întuneric te făcea să treci repede strada; alte defilări de aceeaşi cavalerie pitorească; îi văzuse impasibili, inconştienţi, venind de departe şi ducându-se înainte, până s-au oprit acolo, undeva, aproape.

Da! privise ruşii legănaţi pe cai mari, mărunţi, cu şalele lor împodobite „tineri şi frumoşi, maturi şi ursuzi, toţi tăcuţi, cu mantale largi croite ciudat, cu gluguşuri verzi ca şopârla, galbene, liliachii, care pătau cu lumini rare şi preţioase ceaţa uniformă, murdară.

Păreau o panoramă medievală, închipuită de un colorist minunat, dar erau adevăraţi, de carne; şi ar fi putut pune

mâna pe mâna lor, dacă nu i-ar fi fost frică; căci niciodată încă nu văzuse ceva mai străin ca ei…

IX IADUL.

Trecuseră de-ntunci, de ia primul tren cu răniţi, multe altele. Deşertaseră încărcătura lor dureroasă până când se

1ni luse lut ((. Putea adăposti. Acum preaplinul respingea pletora de carne aşternută pat lângă pat, pe saltele, pe podele, pretutindeni. Chiar mila se tocise şi orice sosire nouă era duşmănoasă. Cei care băteau încă la uşă furau locul, ' timpul, sănătatea celorlalţi. În prohodul sângelui se făcea triaj, se reglementa. Erau limitări şi asprimi.

Sii-. (Miră Laura cerşea la telefon adăpost pentru drumeţii ei istoviţi şi se izbea de: „Nu se mai poate”, ca de un consemn necesar şi revoltător…

Trenurile sanitare treceau cu destinaţie spre alte oraşe mereu mai sus, trase ca o dâră de-a lungul ţării, ca un calvar înseninat cu roşu până la crucea de pe ultimul vârf al patriei.

În infirmeria Laurei, cei rătăciţi, cei pe jos, se înmulţeau tot: mai zdreliţi. Părea mult timp de când Laura înfăşurase slân/ţaci un deget abia înţepat.

Erau faze felurite: unele când ajutorul ei era mai mult în hrană, când ceaiul, pâinea şi apa erau leacurile care aveau căutare. Alteori numai feşele şi fiolele.

Prin îngrijirea autorităţilor se răsturna în infirmerie un morman de pâine, care bloca uşa despre coridoare. Erau destinate mai ales pentru nevoile trenurilor de refugiaţi. Avea şi abonaţi de primprejur. Poate că nu aveau cădere, dar când cere cineva pâine nu poate fi refuzat.

Treceau şi trenuri de lux încărcate până la incomoditate cu voiajori eleganţi, care începeau a cunoaşte necazurile tuturor. Din ele călătorii scoborau ades îngrijoraţi şi grăbiţi în căutarea a ceva de mâncat şi băut, tot mai anevoie de găsit.

Încercau la uşa infirmeriei şi se scuzau aruncând o privire spre maldărul de pâini. Închideau uşa mai încet decât o

deschiseră, cu o privire spre tren şi spre restaurantul unde solicitaseră zadarnic.

Foamea celor îndestulaţi părea Laurei mai tristă decât a celor deprinşi să rabde. Scrupulul care îi făcea, deşi flămânzi ca şi ceilalţi, să nu ceară, scrupulul unei clase privilegiate, era totuşi avutul moral, ornamentul spiritual al patriei, tot aşa cum drumeţii cei necăjiţi erau trupul ei fecund şi izbavnic.

— Căutaţi ceva? le zicea Laura ca să le dea prilej de răspuns, deprinsă acum cu lipsurile lor, dar neîndrăznind să le ofere de-a dreptul şi ştiind că la un brutal: Vreţi pâine?" ea însăşi ar fi răspuns „nu" atunci când ar fi gândit „da".

— Căutăm ceva provizii. Drumul e mai lung decât am prevăzut. Copiii nu mai pot răbda.

Copiii nu aveau demnitate de castă.

— N-o să găsiţi. Lipsesc proviziile. Dar eu am aici pâine de prisos. Dacă aţi vrea…?

Mulţumeau cu gestul stângaci de a nu şti în ce condiţii.

Laura surâdea:

— Aici e infirmeria. Plinea e pentru bolnavi, dar şi pentru toţi cei cari duc vreo lipsă din cauză de război.

Altă mulţumire: veselă, gravă, nervoasă – după caractere.

Unii mai aduceau clienţi. Alţii mai cereau una. Copiii frumoşi, prindeau pâinea, veseli, pe ferestre, sau chiar vreo frumoasă doamnă elegantă. Adesea însuşi gravul domn, abia plecat, rupea din ea.

Debitul ăsta o distra. Un general gros şi mâncăcios părea aşa de fericit cu pâinea în braţe! Dar alteori concurenţa asta nobilă o supăra. I se micşora provizia şi trebuia să dozeze porţia pelerinilor ei cei cu desagi şi cu picioarele umflate de drum.

Se întâmpla să deschidă uşa cunoscuţi, sosiţi de departe, porniţi spre pribegie. Schimbau din fugă vorbele, triste, ale exilurilor. Afla exodul tuturor.

Alte trenuri mai posace, cu vagoane de marfă ticsite de familii nevoiaşe şi de boccele, se târau din staţie în staţie,

fără mers regulat, oprite adeseori acolo zile întregi pe linii laterale, din cine ştie ce nevoi ale circulaţiei.

Erau zile când rămânea pâine de prisos. Altele mai rele când nu i se aducea deloc. Părea că dinadins atunci se cerea mai stăruitor:

Nu aveţi niţică pâine? întrebau de două-trei ori;.; mal întorceau din drum. Laura zdruncina telefonul, dar cine ştie ce întâmplare, ce alte cerinţe, ce accidente mărunte în mi r ul inegal al lucrurilor dezechilibra mica ei cantină.

Ellttl y. Lli* ploioase, mucede, murdare, când trecătorii suflau în mâini, când Laura şi cercetaşii suflau în focul aprins anevoie la grătarul instalat sumar în ghereta jumălale dezvelita, improvizată alături de gară, unde adesea fierbea un ceaonaş pentru mămăligă, operaţie de campanie care plăcea mult micilor cercetaşi Robinsoni şi da flămânzilor de pe drumuri o bucătură.

Erau şi zile limpezi, destul de calde! Altele, de pe atunci, foarte reci. Prin ele toate trecea mereu aprinsă, mereu încinsă de greutatea pe care o purta în pântec, mereu mistuitoare, Reptila neagră.

Laura îşi perfecţionase auzul. Din atâtea trenuri, de muniţii, de soldaţi, de călători, deosebea după răsuflare, după o neexplicabilă presimţire, Balaurul.

Do departe, de cum se auzea numai bubuitul repercutat, de la distanţă sub lespedea peronului sau sub matitatea duşumelei, ieşea. Punctul negru sclipea departe. Avea acelaşi mers tiriI., suflul totodată înăbuşit şi aprins, acelaşi zornăit de lanţuri şi bufnet de tampoane. Apărea apoi capul hidos şi uriaş cu gura umflată, clocotitoare. Pe nări, vârtejul de aburi învăpăiaţi ţâşnea în coloane punctate de scântei, apoi inelele încătuşate şi ruginite ale trupului se desfăşurau.

— Trece un tren cu răniţi! zicea Laura dinainte.

— Nu e semnalat! răspundea vreun impiegat.

Totuşi trecea, orb şi mut, cu tot misterul sângerat al viscerelor, sau se oprea, tot orb şi mut, câteva minute

numai, acum când nu mai descărca nimic.

Într-una din zile Laura spuse cercetaşilor:

— Avem pâine multă azi, şi ştiu că ne mai aduce şi mâine. Dacă se opreşte vreun tren sanitar, să ne urcăm şi să împărţim apă şi pâine.

Era ceva neobicinuit, ca şi oprit, de aceea tocmai băieţii primiră bucuroşi. Laura şi ea era nerăbdătoare să vadă cum e acolo, în măruntaiele dihaniei. Avea emoţia unei întreprinderi neîngăduite, ca un copil care merge la bordeiul ursului să-l amăgească: ursul cel rău care fură copiii oamenilor şi îi înghite.

Pregătiră ospăţul cu care trebuia să-i ispitească lăcomia şi să treacă printre cerberi. Tăiară în grabă şi harnic pâinea bucăţi: în opt, în şase, în sferturi. Umplură găleţi cu apă. Aveau numai o sticlă de coniac ca argument suprem şi mare lux.

Laura era totuşi îngrijată cu privinţa expediţiei. Nu putea fi sigură că în ziua aceea va trece un tren, nici că se va opi'i.

În curând îl auzi. Nu mişcară până când nu-l văzură oprit.

Atunci urcară sprinten treptele primului vagon din faţa lor. Laura împinse de uşă şi intră.

— Ce vreţi d-voastră? E interzis, zise unul cu halat cenuşiu.

— Vrem să dăm pâine şi apă la răniţi.

— Nu trebuie! Trenul are aprovizionare.

Laura sta cu coşul plin în braţe. Băieţii la spatele ei, cu apă proaspătă, aşteptau. Moment decisiv. Laura se uită împrejur, un loc strimt de trecere, pe dreapta şi stânga lăviţe cu cergi şi pe ele întinşi răniţii, tăcuţi şi nemişcaţi. Nu se deosebea tocmai bine din cauza trecerii de la lumină la întuneric.

— Nu vreţi pâine şi apă? întrebă Laura descurajată, gândind că nu mâncarea ci sănătatea care cere de mâncare le lipsea.

Se ridicară capete, se întinseră mâini.

— Dacă vor!… şi dacă aţi apucat a vă urca!… zise sanitarul.

„Ăştia mai mici sunt mai mojici dar până la urmă mai omenoşi”, se socoti Laura.

Începu să împartă cu dexteritate, după aspectul celor care cereau: mai puţin, mai mult!

Mişcau acum gemând.

— Apă? întrebă iar Laura.

— Apă! scânciră. Băieţii îi adăpară.

— Domnului sanitar un coniac?

Refuză de formă, refuzul care primeşte. Apoi, conştiincios, se răzgândi.

Mai bine dăm la vreo doi care-o duc greu.

Le dăm şi lor, fireşte, se bucură Laura.

Sanitarul se uită în sus, agăţându-se de o bară. Laura ridică, i i i capul; băieţii îndată avură nasul în tavan. Un: n.1. – h imanii i 11. Pi udate legănau acolo sus alţi bolea i (lemui a – i îi mi'. Icâitd Sanitarul, prins ca o maimuţa eu îi mina, oi ei al. Illa j; oll păhărelul pe buzele unuia,.”. Iuita:11h în Jir. Ceilalţi, după el, plecară gâtul. Pe seândurl, mtre râiulurile de banchete, erau alic cuiburi de paie. Era bine ticsit Balaurul şi cu simetrie.

Deprinşi acum şi mai îndrăzneţi, o luară înainte ca unii (r aflaseră rosturile. După ce împărţea pâine şi apă, Laura întreba:

E vreunul rău de tot? ca să-i dau doctorie.

I arătau. Pedepsitul strâmba uşor gura, dar simţind milosul şi gustul băuturii, sugea păhărelul. Era o mică şiretenii' ca să evite vreo concurenţă neloială. Dar nu se ivea nici o rivalitate. Toţi se solidarizau cu cel mai bolnav. Mirosul de glonţ, mirosul de sânge înfrăţea bine.

Lucrau acum repede şi regulat. Le era frică să nu plece trenul. Un glas ridicat le venea din spate. Îi răspundea respectuos şi prefăcut sanitarul.

— Trăiţi, domnule căpitan 1 M-am trezit cu dumnealor peste bolnavi din senin! Ce era să le fac? Cică să împartă

apă şi pâine. Eu le-am zis că avem toate ce ne trebuie.

— Este strict interzis! punctă d-l căpitan medic.

Contravenienţii se zoreau din vagon în vagon, dar uneori întâlneau obstacole. Poteca era. Tot mai strimtă, aglomeraţia tot mai mare, aerul tot mai aistupat, gemetele mai tari, suferinţele mai neliniştite. Se consuma mai puţină pâine şi apă mai multă.

Domnul doctor, cu suita lui care crescuse, se apropie gâlcevitor. Li ajunse. Erau în plină activitate: capete lâncede, ochi zgâiii, mâini slabe întinse spre paharul neîndestulător. Înapoi, pe unde trecuseră, binefacerea pâinei şi apei vorbise în favoarea lor.

Doctorul salută şi vru să spuie ceva dar stete un moment la îndoială.

— N-am ştiut că e interzis, zise Laura. Suntem Crucea Roşie din gară! Ne scuzaţi! – şi aşteptă.

— E strict oprită intrarea particularilor în tren… Dar cazul ăsta anume nu e prevăzut… Cred că… în sfârşit, Crucea Roşie e altceva… şi nu poate fi nici un rău… dacă nu tulburaţi bolnavii!

— Am vrea să-i mulţumim, nu să-i tulburăm!

Odată împăcat cu regulamentul pentru caz neprevăzut, doctorul părea mai de treabă. Totuşi Laura nu îndrăzni să-i ofere coniac. Nu părea beţiv, nici anemic; ba chiar, odată permisiunea dobândită, nici nu mai era nevoie să fie generoşi cu el; puteau economisi pentru bolnavi.

Cu cât mergeau la adâncul peşterei, cu atât duhnea. Laura simţea asta în păr şi urechi. Nu putea să desluşească prin ce conducte, dar acolo se grămădea mirosul năpădit pe nări.

Ochii o usturau, nu de fum, ci de emanaţia aceea morbidă care umplea vagoanele. Aerul care intrase cu ei, aerul cu care intraseră în plăniâni se viţia treptat.

Erau acum în taina laboratoriului, în miezul măruntaielor, acolo unde Balaurul mistuia şi măcina. Nu mai era urmă de simetrie. Se grămădeau în durere unii peste alţii, se tirau

de la unii la alţii, se (dezlegau de pansamente unii pe alţii, se legau iară. În urma lor, doctorul îşi făcea acum vizita.

Era lung trenul. De la un loc nu mai putu trece. Laura îşi lungea mâinile ca de elasti e ca să împartă, se strecura în cot şi în genunchi ca să nu calce peste trupuri. Aburul aproape opac, combinat din alcoolul substanţelor medicale, din respiraţia bolnavilor, din. Filtrul perfid al rănilor era nerespirabil. Respirase totuşi parfumul de rană în seara primei şi neuitatei întâlniri, în urmă cunoscuse şi atmosfera precipitată a sălilor de pansamente, dar acum făcea cunoştinţă cu suflarea interioară a Balaurului.

Cruciada ei îndrăzneaţă se adâncea în groaza catacombelor. Poate că nu bănuise în conturul monstrului atâtea tenebre. Curiozitatea o târâse în iad.

Se auzea vocea doctorului dând ordine:

— E timpul să schimbăm pansamentele. Cum om porni, începem!

Apoi se adresează şi descurcă pe Laura şi micii exploratori din încâlceală.

Deodată un vagon apăru, liniştit, curat, cu poteca liberă. Picioarele lor zăpăcite îşi reluară aplombul.

Două perdele groase de cort stau lăsate în jos de două părţi.

— Am avut şi morţi! zise doctorul întunecat.

Nici asta nu era în regulament. Totuşi un caz de forţă majoră! se i; nidi Laura.

Acolo acrul era rural, uscat. Uşa, ce e drept, era deschisă; poale, 1 ferestrele. N-avea cine să răcească. Morţii proaspeţi, ittcoriţl de febra maliţioasă n-aveau nici o exalare l'ftiva ca până acolo trecuseră printr-o „cuvă” fierbinte, mustoasă, fermentată de drojdii, şi aici doagele goale sunau sec, înainte de a le pătrunde putregaiul.

Îşi traseră sufletul adânc. Dincolo reîncepea simetria şi clientela de pâine. Ca şi cum un dublu coridor de purgatoriu ar fi condus la miezul iadului.

Trenul se mişcă puţin pe loc. Laura se întoarse cu teamă spre doctor.

— Nu plecă! Aşteptă ordine. Terminaţi-vă inspecţia, zise surâzând. Avem douăzeci de minute întirziere. Lo recâştigăm pe drum.

Trecură mai repede. Laura era îngrijată că se termină provizia de pâine. Lung tren! Ostenise.

Se auzi un zgomot de voci sănătoase.

— Aici este compartimentul nostru, explică doctorul.

Patru-cinci inferiori aşterneau o masă lungă.

— Trăiţi! ziseră veseli, mulţumiţi că văd o femeie şi copii. Laura clătină sticla de coniac golită.

— Nu face nimic! spuseră cu ceva regret în glas. Oamenii ăştia sănătoşi, care îşi aşezau de cină, nu-i păreau revoltători alături de ceilalţi. Unii pe alţii se necăjeau. Unii cu alţii se în voiau.

Stângace între ei, acum când îşi isprăvise slujba, Laura le zise:

— Bună ziua!

— Salutăm! răspunseră în cor.

Se auzi un fluierat. Săriră de pe tampoane pe şine. Era ultimul vagon terminat brusc în câmp, ca o coadă de balaur retezată.

Începură să alerge spre peron. Ancoraseră departe.

Laurei îi veni o idee. Strigă ceva unui cercetaş, care, trântind găleata goală, alerga ca un iepure.

Trenul se urnea încet. Mergea în tact inegal cu Laura, care se uita cu grijă la progresul roatelor.

Băiatul se întoarse în trap mare cu două sticle de coniac în braţe şi încântat.

— Două! zise Laura, pipăindu-şi punguliţa modestă. Trenul îşi trecea acum pe dinaintea lor ultimele vagoane cu tact mai activat. Pe platforma întâi a ultimului vagon „doctorul salută milităreşte. Pe ultima treaptă a ultimei platforme sta sanitarul. Laura îi aruncă din mers o sticluţă care sosi teafără. La geam apărură ceilalţi. Hăuind, băieţii zvârliră pe

cea de-a doua. O prinseră din zbor. Săltară bonetele în semn de ovaţiune. Capetele lor vesele albeau geamurile.

Capul uriaş şi slut al Balaurului era departe. Departe şi iadul pântecului sătul şi adăpat. Numai coada trunchiată, care purta pe ea oameni ca în basme, zburda vesel.

Apoi Balaurul desfăcu aripi negre şi porni ropotind şi mâncând în goana lui pământul.

— Se „ratrapează”, zise un cercetăşel.

Laura şi băieţii stau acum cu coşuleţul uşor, cu găleţile zăngănitoare alături, ca nişte izbăviţi.

Balaurul luase cu el spaima lui misterioasă. Trecuseră prin el ca printr-un vis zorit. Balaurul acum le părea ca cel din Biblie; ca cel de pe desenurile primitive ale Testamentului: o fiară cu capul şi cu solzii de zale cenuşii, cu nări de vopsea roşie şi mustăţi de tuş… Ei erau arhanghelii albi, subţiri, curaţi şi liniştiţi alături de fiara împunsă, săgetată.

Aşa ca un desemn cu linii drepte şi simple le era sufletul. Descărcat de povară ca şi coşuleţul uşor, ca şi vadra uşoară!

X OMUL CĂRUIA I SE VEDEA INIMA.

Nu în ochi, nici pe buze, nici în mâini!

Nu îu privirea leală care dăruieşte sufletul gol, sau în cuvin! u 1 cinstit şi în glasul curat. Nu 111 mâna întinsă deschis.

Nici În piezişul lunecos al uitării; în vorba dosnică; în inimile făţarnice.

Nu inima celui bun, nu inima celui rău! Care nu se p.:” („ ' totuşi niciodată vedea nici destul de bine, nici destul de i au. Misterioasa inimă care mână pe om în largul său împotriva apei, deşi la cârmă stă cugetul 1 Nu aceea!

A 1 a-. Junlic, douăzeci de paşi departe de poarta spitalului. Laura văzu în laţa ei un grup însufleţit. Erau cele mai importante din infii micrele mondene ale Crucii Roşii. Înalta şi planturoasa, Miily, care dovedise aptitudini spe (iale pentru chirurgie şi pe caro la început, când totul era organizat pe dos, o consultau medicii internişti rămaşi acolo, nu se ştie de ce, ca:: a practice exclusiv medicina

operatorie, adică măcelăria de război. Îşi mărturiseau singuri ignoranţa, şi ferestruiau un ceas la un biet deget'. Efecte ale unei reparaţii de muncă greşite, acolo ca şi în atâtea alte locuri, datorită primei emoţiuni, ca să nu căutăm alte pricini şi să nu scormonim alte rele. Mai era Dudu, îndemânatică, devotată şi virilă, fruntaşă preţioasă a sălei de pansamente. Directoarea însăşi şi altele.

Laura, care se ducea spre extremitatea cealaltă a oraşului, unde o aştepta caritatea solitară şi modestă a infirmeriei ei din gară; care pornise într-acolo singură cu gândul ei izolat şi trimis departe; Laura, care, vitregită şi pasionată în propriile ei suferinţe, se dăruia cu fervenţă durerii comune, dar pe căi separate de ale celorlalte, cântări în gând cum ar putea să le ocolească.

O zăriseră şi însufleţirea lor mărită se îndreptă acum făţiş spre ea. Nu se putea sustrage. Se apropie şi nu avu nici timpul să puie o întrebare.

— Ai văzut?... Ai aflat?... Ştii?... se amestecară vocile agitate de curiozitate şi alarmă.

— Cel care a venit cu transportul de-aseară!... Grozav!... Un caz unic!

Laurenţia parcursese în minte, cu o resemnare supremă, toată mizeria care de o lună le trecea pe subt ochi şi prin mâini. Toată ingenioasa oroare cu care făpturile erau batjocorite de măcel; mâinile, picioarele, rupte de trup; craniile zdrobite, ochii arşi, carnea măcinată, cuptoarele deschise ale rănilor, fantazia capricoasă, burlească şi crudă a distrugerii oarbe.

Îşi pregăti şi acum mucenicia milei şi a durerii, cu care se consuma pentru fiecare, abia apărată împotrivă-Le de propria ei suferinţă. Se miră însă că tovarăşele ei, mai mult folositoare decât sensibile, mai mult harnice decât impresionabile, păreau aşa de mişcate. Comentariile mărunte erau de obicei reacţiunea activităţii lor, dar fără emoţiune. Se miră mai ales că o opriseră pe ea, care nu se prea întovărăşea. Gândurile astea ocoliră într-o clipă.

— Ai văzut?… Trebuie să vezi!… Ce grozăvie!… „Omul căruia i se vede inima!…”

Cuvintele căzură neaşteptate. Închipuirea e o ucenicie umilă alături de geniul uriaş al răului!

Cuvintele căzură parcă de undeva de sus turtindu-se, micşorându-se, neîncăpătoare în putinţa compătimirii. Căzură simplu – şi Laura deschise ochii mari, cât ar fi putut de mari, ca să vadă inima unui om viu.

…Era din regimentul Argeş şi ţăran de pe acolo… Frumos, tânăr şi aşa de distins. Credeai că e cine ştie ce nobil…

Venea de trei zile de la etape, aşa. Cu rana aceea… şi trăia… Chiar doctorii se mirau. Un caz nemaivăzut… Ir sala D de sus…

Laurenţia nu spuse mai nimic. O să meargă, desigur, să viziteze pe… omul căruia i se vedea inima îşi văzu de drum destul de liniştită, fără de nici o vijelie a simţirii. Parcă simţirea i-ar fi fost zidită, cum îşi zidise Manole soţia şi, dinapoia zidului, glasul ei stins abia chema mila.

Nu îi era milă, nici frică, nici înduioşare. Ca şi cum cuvintele i se pironiseră mai mult în cuget. Da! În adevăr, teribil!… Omul căruia i se vede inima.

Asta nu reprezenta pentru ea nici o noţiune clară. Nu ştia cum putea fi. I se părea chiar foarte nobil… Ca un altar care se dezvelise… Trupul acela care arăta organul sacru al vieţii, vederii tuturor!… îşi închipuia ceva fără sânge. Nemaculat… intact… şi?… se vedea inima. Aci, viziunea ei se opri redusă la cuvinte. Nu oereeta nimic cu imaginaţia mai departe.

Acolo, în cercuiren strimtă a slujbei ei, spuse tuturor: la noi În spilnl a venii unul căruia i se vede inima.

Cu şi ea, ceilalţi muşcindu. Şi buza cu mirare, clătinau capul uimiţi de noutatea cuvintelor astfel împreunate. Pe clienţii infirmei iei, pe oropsiţii şi murdarii trecători, care în drumul lor jalnic se opreau acolo să-şi primenească usturimea legăturilor, azi, îi moraliza cu rigoare. Să sufere!… Să aibă răbdare!… Erau pe lume dureri şi mai

mar i! – şi se gândea cu severitate: Lor, nu li se vede Inima!

~~~

Seara se urcă de-a dreptul în sala D. În sala unde erau ofiţeri şi subofiţeri. Infirmiera i-l arătă cu respectuoasă teroare într-un pat la fund.

În aşternutul alb, cu cămaşa albă, întins drept pe spate, foarte lung, foarte blond, cu o faţă ovală frumoasă şi albă de tot, fără de paloare – martirul sta nemişcat cu ochii albaştri, clari, deschişi.

Prin buzele liniştite trecea o respiraţie deasă dar foarte uşoară.

Era aşa cum îşi închipuise ea, numai că – nu i se vedea inima.

Înainte de a se apleca ca să-i spuie psalmul liturgic al cuvintelor de bunătate, ascultă în sală un şuier ciudat şi îngrijitor. Se uită împrejur. Cunoştea toţi bolnavii… întâlni privirea lor umbrită de o grijă sperioasă.

— Ai văzut! spuse unul cu mâhnire. Laura asculta mereu.

— El el Atunci se uită iar la bolnav. De subt cearceaful săltat puternic numai într-o parte, ieşea acea fluierătură stridentă, pe când buzele închise respirau uşor.

Nu spuse nici o vorbă. Nu găsi cuvintele „psalmului” ăsta. Era zidită parcă în spaima ei fără nici un suspin, zidită pe de-a-ntregul.

— A! A! zise târziu către celalt. El face aşa!

Bolnavul nu mişca nici trupul, nici ochii. Pe spate, alb, cu figura aceea de o distincţiune în adevăr neobicinuită.

— E soldat? mai întrebă Laura, deşi i se mai spusese.

— E român? Era o impresie unanimă şi pronunţată. Avea un tip străin de om de la Nord, avea o înfăţişare nobilă şi o fineţă portrecturală a lineamentelor. Părea deghizat.

— E ţăran din Argeş… Are femeie şi copii!

— Vorbeşte? şopti, pe când în ea creştea o nestăpânită enervare provocată de şuieratul acela ciudat şi pe care nimic nu-l putea conteni. Dar lui nu-i vorbi deloc.
~~~

Se uită iar la faţa aoeea proporţionată şi albă, la părul blond, la gura desenată armonios subt o umbră aurie de mustaţă, la fruntea largă şi netedă şi la ochii de safir strălucitor…

Se gândi la nobleţă pământeană a neamului nostru.

Dar era totuşi altceva care evidenţia la el din toată structura fiinţei ceea ce era mai bun. Ceva care-l idealiza… Albeaţa?… sau nemişcarea?… sau faptul că funcţiunile organice, care tulbură circulaţia sângelui şi alterează în noi efigia pură, la el aveau un fel de suspensiune extatică din pricina problemei uriaşe a inimii.

Laura plecase în şopotul smerit al tuturora.

Pe coridoare, prin săli, acelaşi zvon tainic… „Ce frumos el… Ce nenorocire!… Grozav!… Nu poate fi ţăran!…”

O legendă s-ar fi născut, numaidecât, dacă nu era matricula precisă. Era, în adevăr, în bolnavul acela ceva de o nobleţă cu totul de seamă, care ademenea spre curiozitate şi mister, şi acel ceva era martiriul!

A doua zi dimineaţă veni iar lângă patul bolnavului.

Verdictul era că nu putea trăi. Dar cum dura?

Găsi pe doctor acolo. Schimbară o privire de uimire, deznădăjduită.

— Îi văzut? o întrebă. „Nu!” zise cu ochii.

Atunci desfăcu cearceaful.

— Tocmai îi fac pansamentul!

Laura se uită cu spaimă la faţa rănitului. Ţinea ca totdeauna capul sus pe perne, dat mai mult pe spate şi ochii ţintiţi pe plafon, deschişi, albaştri, diamantini, şi nici licărirea ochilor nu mişca. Înţelese… Lui… îi era frică… frică să mişte, fie chiar clipirea pupilei încremenite… Frică?… Şi capul îi ţinea aşa de răsturnat, ca nu cumva să vadă… Ce să vadă?… Poate că la început văzuse!…

Ca nu cumva omul… să-şi vadă singur inima!

De la înfricoşarea astei spaime Laura îşi întoarse ochii la doctor.

Ţinea în mâini faşa cea curată pregătită-

— Uită-to! îi spuse.

Luă ochii f. Rou de la doctor. Şi îi aruncă ca într-un abis pe locul d'. Velit acolo la. Stingă, unde sta goală inima unui om.

Li nruiuM cu disperare; se uită bine şi nu văzu nimic, decil un cenuşiu – întocmai ca atunci când te uiţi peste prăpăstii… şi după un timp se uită iar la doctor.

Teribil! zise, ca nu cumva să-i mai arate. Dar cum a fost? întrebă – ca să afle ceea ce nu văzuse.

O schijă de obuz a rupt toracele şi a zvârlit bucata; n rama:; inima la suprafaţă neatinsă, dar lipsită de ocrotire. Din cauza inimii nu putem trata bine rana şi din cauza anii nu poate funcţiona inima.

— Aşa… da… desigur!… Nu e prea miraculos… Parcă ştie oţelul unde rupe?

Dar din toate scorburile, pe care nimicirea le sfredelea Sn ţesutul vieţii, desigur că asta era o meşteşugită dantelare făcută în trudnicul trup omenesc!

În ziua următoare ascultase iar vijelia şuierătoare care creştea. Izbitura, care în trupul înţepenit ridica cearceaful alb numai în regiunea fioroasei sfâşieri, era mai puternică.

Peste spitalul întreg apăsa o tăcere reculeasă, o gravitate melancolică. Furnicarul zgomotos părea lovit de o monotonie stânjenită. Un respect şi o deprimare înconjurau cazul ciudat şi tragic.

A patra zi însă Laura găsi patul ocupat de un plutonier.

Întrebă. Supăra pe ceilalţi bolnavi. Îi impresiona rău. Nimeni nu putea dormi. De altfel începuse să fie agitat. Îl scoborâseră într-una din săli.

Îl găsi lângă perete în sala 7 de jos. În pânzele aspre ale rufăriei ordinare, părea mai puţin misterios. Faţa nu-i mai era aşa de senină. Capul sta cu încăpăţinare tot dat pe spate.

— Nu e cuminte, doamnă – se plânse infirmiera – îşi desface pansamentul.

Bolnavul protestă. Nu era adevărat… Nu-l pansa nimeni… Nu-l îngrijea nimeni. Desfăcu singur cearceaful fără să se

uite, şi printre bandajele răscolite, Laura văzu – dar nu ar fi putut spune bine cum era ce văzuse. Acoperi tremurând şi îl mustră.

…El nu făcuse nimic… Cum era să facă?… Doctorul nu vrea să-l lege!…

— A fost adineaoră domnul doctorand şi i-a pus pansamentul!

— Să i-l mai puie.

Se duse singură la intern.

— Cum?… Iar?…

— Vino!!

Doctorul merse. Vorbi cu bolnavul aspru ca să-i impuie odihnă, dar fără răutate. Era un băiat bun şi stăruitor.

— A intrat în altă fază – explică. Are accese.

Laura rămase lângă pat. Din măreţia de martiriu, suferinţa lui se scoborâse la zbuciumul omenesc. Spaima ei mută şi sacră se mlădie şi ea şi se tărăgăna acum la picioarele milii.;

După pansament sta mai calm, cu şuieratul mai astupat de matitatea feşelor proaspete. Se duse atunci încet spre alte paturi, de unde bolnavii posaci se uitau pieziş.

O chemă vocea infirmierei, ce părea că se luptă cu cineva.

Cu capul plecat spre rana odioasă, omul smulgea lacom cu amândouă mâinile feşele, care, puse solid, rezistau. Faţa era convulsionată şi horcăitul sforăitor. Infirmiera îl ţinee cu toată puterea.

Îl aşezară amândouă la loc; el începu să ceară jalnic şi rugător să fie pansat… Cum o să stea el aşa… Cum o să-i lase pe el aşa…

Laura nu putea… îngrijise toate grozăviile, dar acolo… nu… nu, nu. Nu putea.

Se duse cu deznădejde la intern.

Acum asta era starea lui permanentă. Avea furii, în care, fără să-şi dea seama, sfâşia tot, în prada unor dureri ce rămâneau necunoscute ştiinţii, a unor perturbări, a cărorsuprauman neastâmpăr nu putea fi închipuit, fiindcă

nimic asemănător nu se trudise încă în oameni şi subt ochii lor.

Într-o seară era legat cu baiere de mâini de fiarele palului. Laura îşi acoperi faţa. Torturi cu care oamenii, pentru îndeplinirea datoriilor către Viaţă, asupreau chinurile unui muribund. Dar cum de nu murea? Acel organi. MU se vede, o maşină de perfectă rezistenţă.

Omul no uita la din.su cu desperare:

Mite, cum ma leac, a 1 '/i' e sfâşietor. Era acum săpat di' durere pe laţii schingiuita de spasme.

De/leafi 1.

Nu se poate, doamnă, nu se poate! E ordin de la doctorul mare. Şi-a vârât unghiile şi le-a scos pline de sânge.

O privire de nebun porni din ochii albaştri ai bolnav ului spre mâinile lui cu degete lungi şi slabe, şi, în adevăr, lumina de safir a ochilor găsi pe unghiile palide strălucirea proaspătă a maculărei carminate.

Spală-l pe mâini! – spuse Laura stins – spală-l mai iute!

Infirmiera se supuse ursuz.

Din rama de legendă şi mister în care era încadrat, din groaza sacră a supraomenescului, martirul era prăbuşit. Se zbuciuma în păcătoasa josnicie a trupului, în care moartea se încăiera cu viaţa într-o luptă aprigă.

Sublimul blazon cu care era înfierat se umilea din vulgaritatea suferinţii şi Prinţul nordic decorat cu acea fantastică floare roşie de butonieră, nu mai era decât un supărător agonizant.

— Şi-a înfipt unghiile în…?!

— Laura nu-şi completă gândul. Chiar în inimă, nu! Cum ar mai fi trăit!

În nebunia ce-l zvâiiea, ca pe o fiară, asupra „duşmanului” din pieptul lui, cu furia sângelui răscolit de o rotire înfiorătoare; cu toată dementa oarbă ce-i apleca capul tremurător cu ochii holbaţi spre bestia roşie şi clocotitoare, trebuie totuşi, printr-un instinct suprem, să nu-şi fi înfipt mâinile chiar în inimă, şi, aibuind împrejurul „monstrului”,

spasmul lui zănatec se va fi crispat alături pe zdrelirea sângeroasă din jurul altarului crud…

…Dar dacă?!…

Laura îşi zidi sufletul în piatră şi ciment ca să nu mai audă chemarea unei compătimiri ce nu-şi putea ajunge sieşi, şi niţel sânge numai, din impalpabila rană a milei, i se prelinse pe de lături.

…Şi aşa nobilul martir, intact ca o efigie sublimă a suferinţii, scrijelat în piept de o icoană primitivă, cu un fabulos traforaj ce-i arăta inima, se scobora, cu fiecare ceas ce trecea, la mizeria josnică, a cărnei degradate. Agitaţia zgomotoasă a spitalului îl cuprindea acum la un loc cu ceilalţi. În vultoarea aceea, în care energiile se frământau pentru prelungirea vieţii, în contrast şi în acord cu energiile războiului, care cereau sacrificiul vieţei, omul căruia se vedea inima era trecut la cifra valorilor eliminate, a pierderilor iremisibile. Cum de mai trăia! Erau şase zile de când fusese evacuat acolo.

În seara a şasea nu-l mai găsi în sala 7 de jos.

— L-au dus! izbucniră cu un răsunet de mulţumire bolnavii. E la rezervă.

Odaia agoniilor! Aşadar rezistenţa absurdă a acelui organism era învinsă. Murea, în sfârşit!… în indiferenţa generală, în neglijenţa firească ce da la rebut tot ce era nefolositor, într-un locaş unde forţele erau captate în jurul câştigurilor, nu a pagubelor, în desuetudinea tuturor decadenţelor, după o scurtă strălucire supranaturală a suferinţii, ca un melancolic şi sarcastic sic transit gloria… în stupul acela o altă orânduială, independentă de distribuţia sistematică a muncii, împingea pe fiecare spre folosirea instinctelor sale. Laurenţia umbla printre acei bolnavi după normele simple, ieşea, intra, conform necesităţilor rolului ei de soră a bolnavilor, dar în mişcările ei mai săvârşea şi taina unei alte slujbe, psalmia unei alte religii. Era un suflet de jalnică preoteasă a durerilor zadarnice, un glas de melopee pentru auzul vitregiţilor. Ochii celor muribunzi căutau în

ochii şi pe surâsul ei formele amăgitoare ale unui ultim miraj.

Avea de ars miruri şi de închinat imnuri pe ruina tuturor templelor părăsite. Era în slujba a tot ce se'azvârlea acolo ca nefolositor scopurilor imediate ale existenţei, dar poate că slujea legăturii misterioase dintre viaţa conştientă limitată şi viaţa infinită.

După ce isprăvi alte treburi, Laura, înainte de a pleca, se duse la rezervă. Acolo, datoria îi întrecea puterile, o îndeplinea cu groază lăuntrică şi în aparenţă cu o enigmatică linişte, mângâietoare pentru cei cari doreau şi cărora li se datora până la urmă amăgirea.

În ziua aceea găsi companie mare. Aproape că nu-ţi mai putea fi urât.

Uin contactul rănilor felurite cu atâtea „tare” organice, din iniroducerea în organisme odată cu proiectilele a atîtor altoaio diverse, se dezvoltau în trupuri mucegaiuri vii, care av au m'livilalc morbidă. Paralel cu prevederile şi îngrijirii” 1 raţionali', mocneau şi izbucneau stări epidemice noi şi ciuflato: eangron” ' caracteristice, independente de mersul progresiv al curei; erizipele infecţioase care înrudi… U cazuri disparate. Floră specială de războaie moţi or ne.

Morbiditatea asta venea şi din multipla complicaţie i-ar”amestecase naţiile, climatele, organismele apoi, din nenumăratele formule pe care creierul omenesc le găsise pentru distrugere: gaze cu nume noi, conglomerate metaluri'. Iee inedite, atâtea procedeuri pe care, harnici şi oneşti, savanţii le dăruiau cu inocenţă şi laudă acelui vampir al războiului.

Din acea cloacă a cauzelor amalgamate se fecundase acum un microb care bobotea gura unor bolnavi, rozând ţesuturile.

În cămăruţă din fund era un mort şi în anticameră vreo cinci agonici.

Chiar lânga uşă, abia mai putându-i recunoaşte ticăloasa rămăşiţă, zăcea alături cu altul pe aceeaşi targă, faţă lângă

faţă, piept la piept, omul căruia i se vedea inima; celălalt avea gura mâncată de acei viermi, şi intoxicarea sângelui îi apropia sfârşitul.

Blestemat fel de agonie! Erau prea vii încă şi în plină conştiinţă! Mulţi acolo şi inerţi ca nişte petice scârboase azvârlite, când se apropie Laura de ei, îi vorbiră! Unul cu gura „aceea” şi Omul cu un glas care acum ieşea din haosul unei uzine infernale.

…Şi vocea lor acolo… aşa… te-ngenunchea.

Se plânseră că nu sunt bine îngrijiţi; făcură recriminări; avură pretenţii.

— M-a pus pe mine cu murdarul ăsta plin de viermi! Cum o să mă mai fac bine.

O speranţă îndoită mai agăţa de o viaţă nemernică pe Omul măreţ care arătase minunăţia unei inimi vii, dezgolite în văzul tuturor.

— Să stau eu lipit de păcătosul ăsta!… Cum o să mă vindec când mi-e frică… mi-c frică să-i aud şi să-i văd inima!

…Şi indignarea lor era ceva solemn, ridicol şi fioros.

Neputându-se mişca, fiindcă ar fi căzut după targă, stau lipiţi; unul cu ochii lui albaştri ceţoşi pironiţi pe gura viermănoasă. Cellalt cu privirea atrasă de bortelitura hidoasă unde colcăia inima.

Vii încă!… Prea vii!… dar ca şi morţii!…;

Slujba Laurenţiei avu atunci ceva din ritul sumbru al unui Iad.

Spunea chiar doctorul cel mare că fusese, în adevăr, un caz unic în muzeul hirurgiei de război – o formă liminară a uriaşei ingeniozităţi, prin care distrugerea exercita asupra trudnicelor făpturi batjocura şi mutilarea.

XI DASCĂLUL GORE DE LA SF. VINERI

— Ca potârnichile!… Fugeau… se făceau nevăzuţi.,; nu ştiai de unde să-i iei!… Nu erau buni de nimie. Numai de jocuri, de defilare, de încurcat lumea cu pretenţiile lor de corporaţie L.

Laura era necăjită. Găsise infirmeria pustie. Întârziase întâmplător o jumătate de ceas şi niciunul nu era la post. Altfel, făceau bătaie care să fie numiţi cu diferite servicii la gară, domnii cercetaşi!

La gară era, desigur, un loc privilegiat. Treceau zilnic trenurile. Tot războiul defila acolo, încărcat deocamdată pe transporturile aglomerate şi zgomotoase. Treceau convoiurile lungi ale refugiaţilor cu pitoreasca lor durere umilitoare; misterioase trenuri oficiale cu storuri lăsate peste echivocul trist al împrejurărilor; lungi, nesfârşite trenuri militare ducându-se spre un ştiu ce şi nu ştiu unde, dar spre ceva care te exalta, îndurerându-te, şi care pe ei, pe soldaţi, îi exalta fără cunoştinţa durerilor ce se pregăteau, ca şi cum priveau peste ele, peste ei înşişi, peste suferinţa şi sacrificiul vieţii, la fericirile dobândite.

Se exalta atunci şi zelul micilor cercetaşi, care, cu o f'i'abă şi îndemânare neasemuită, împărţeau fructele, tutunul, darurile iubirii colective către aceşti drumeţi ai unor probleme uriaşe şi sângeroase, ce porneau veseli, înfloraţi, nepăsători şi hotărâţi.

Cii rulau cu repeziciune cofele cu apă; apa blagoslovită cu o ai a iun, pentru care cucoanele elegante, boierii îndestulaţi nv ui mulţumiri pe buzele în sfârşit umezite din pomana i/nbcirl ului comun, muiat neobosit în găleata mereu împrospătată.

Acolo, erau minunaţi. În zarva aceea nevoia lor de agitaţie găsea prielnicie. Erau râsete, ghionturi, întrecere; era mai ales atmosfera de încurcătură, de haz, de mişcare aiurită şi huiet, care umplea tot văzul, tot auzul, în timpul fit trenul:, e oprea, şi care înviora cu pulsaţia asta febrilă, n nomadă pulsul înţelenit al răstimpurilor sarbede şi consternai.'. În bi Ici ui ăsta ambulant, vârstă lor neastâmpărată şi nepăsătoare găsea avânturi scurte pentru o muncă nestrunită nici de fire, nici de vreo pregătire.

Dar pe urmă!... În infirmeria umbroasă şi tăcută, la lucrul regulat şi atent, se îndărătniceau.

Rar, unul-doi, mai blajini, mai devotaţi o ajutau., Cel mai bun plecase din ajun. Un băiat mai mare ca ceilalţi, cam greoi la vorbă, la mişcări, încetinel dar trainic Ja judecată şi cu un suflet undeva înăuntru, mocnind ascuns focul sacru al unui patriotism fanatic.

Era priceput, harnic ea o femeie, ordonat şi tihnit. Până şi ultima zi lucrase cu ea pregătind soluţii, aşezând rafturi, sterilizând pansamente.

Se înrolase voluntar, turmentat de nevoia sacrificiului, zidit în pasiunea eroismului. Nu era în el frenezie, nici avânt. Era o fire masivă şi domoală, în care pornirile se încleştau într-o voinţă încăpăţânată.

Dintr-o familie de oameni mijlocii ce vor fi trăit cu nevoile lor în viaţa mică a mahalalei de provincie, epoca asta venise să le deştepte o latură de fire, până atunci nefolositoare şi, de la tatăl ţintuit de paralizie pe un scaun de mizerie, până la ultimul băieţaş de şase ani, se reliefase în ei, înălţându-i deasupra vieţii lor de mărunţişuri, acel sentiment cu care te naşti ca şi cu un talent şi care la popoarele unde se educă devine patrimoniul raţiunii naţionale.

Într-o zi, făcând scamă pe genunchi, spusese Laurei că pleacă voluntar. Se uitase la el mirată.

— Sunt prea mare ca să vă fac un serviciu aşa de uşor, doamnă! spusese roşindu-se tare. Apoi sfios dar îmboldit de sentimente ce-i dezlegase vorba stângace, îi povestise cum fratele cel mic, de şase ani, ceruse plângând să fie şi el soldat, şi nici cu binele şi nici cu răul nu-l potolise nimeni, şi într-o zi dispăruse mai multe ceasuri şi se întorsese cu ochii cât pumnul de plâns, dar resemnat.

Fusese la căzărmi, la biroul înrolărilor, şi acolo maiorul îi mulţumise pentru gestul lui de bun român, dar îi arătase serios şi cu argumente cum regulamentele se opuneau, şi cum, trei fraţi plecând, el avea datoria să fie şeful familiei.

Un sentiment dublu de spaimă şi uşurare înfioră pe Laura. Ce noroc că acel gest copilăresc să fi întâlnit din întâmplare un om de treabă, un om cuminte! Dacă cumva acea iluzie

fragedă ar fi întâmpinat, la vârstă impregnelor indelebile, uşurinţă, glumă, batjocură sau indiferenţă! I se păru că vede o inimă mică trecând pe lângă un cuptor de uscăciune şi, salvată, păstrându-şi sacra ei umezeală.

Aşadar secondantul ei plecase! Băiatul harnic şi supus, cu sufletul ascuns şi fanatic, cu gând îndărătnic de sacrificiu, cu patima roşie care cere să zvârli trupul, hoit stângaci, ca pe un morman stâlcit şi nefolositor, după ce ai dat sângelui cep, pentru taină aceea a ţarinei şi redempţiunii, pe care unii o poartă în vine cum poartă alţii beţia şi păcatul. O au în ei şi o săvârşesc şi nu poţi decât să vezi şi să crezi şi, dacă chiar nu înţelegi, să te închini. Căci e mai anevoie să probezi existenţa lucrurilor pe care le pricepi, decât să primeşti raţiunea lucrurilor care au existenţă.

După cum dorise, tânărul voluntar avea să moară într-un atac de infanterie. Mult mai târziu, adus în oraşul lui natal, Laura asistase la parada înmormântării, privise cu emoţie şi melancolie coşciugul care închidea ermetic trupul cu capul – se spunea – tumefiat de lovituri, morman nefolositor din care mustul se scursese pentru „taina aceea”.

Cercetaşul M., sublocotenent de infanterie, înrolat voluntar, şi care lucrase la blazonul modestei lui familii provinciale, şi la al patriei…

Acum rămăsese cu prigorii ăştia micuţi şi zvăpăiaţi… Nu era niciunul pe acolo… îi va scoate din slujba ce le servea numai drept jucărie!

Nu şlia sa:: supere lan; Laurenţia – decât pe viaţă şi p” ea în…11 Culiv alţii o prindea mai bine îngăduinţa.

…lira uşa desoare azi, în adevăr!… O mirişte poleită acolo departe; lumină minunată peste raiurile goale; tot locul imblinzit, purificat de orice neguri; o claritate care patrundea şi în sutiet cu înseninarea ei odihnitoare…

Era frumos, ce e drept!… Din uşă privi în sus, în liytun… Pe cer, la orizont… eternele limite ale dorinţii! Erau albastre, blânde, ca o faşă curată şi moale, pe rana imblinzitâ…

…Nimeni!… O gară fermecată… Nimeni absolut!

Sli igă pe unul din ei şi vocea nu aduse nici un ecou. Nu se ivi nici un cap curios… Nici un câine turburat din odihna lui la soare nu-şi schimba locul… Nu era nici un om… nici un câine… Frumos!;… se păruse spre magazie, unde erau înşirate câteva vagoane, un foşnet ca de iepuri. Pe-acolo or fi fost!

Nu mai chemă. Îi plăcu să fie singură. Ca într-o cetate inmărmurită la soare.

Dar nu era deloc apă! Găleata era mare şi, umplută, atârna prea greu. Aduse cu cana şi se aşează cu uşa deschisă în dreptul spaţiului liber umplut de opalul viu.

Ar fi muiat mâinile în el, ceea ce era frumos ca şi apa, mai subţire, mai uşor, mai suav ca ea… şi nu te îneca… şi te scălda… şi pluteai fără să înoţi… şi nu avea nume la fel cu divina lui substanţă… „Aer”, nu era destul de frumos!… nici „eter”… numai „cer”… Nu sus, cer, ca o boltă de acuarelă pală… Cer peste tot… care umplea ochii şi răsuflarea, în care mâinile vâsleau uşor ca aripi… Cer în pumni… în pervazul uşii infirmeriei umbroase şi triste!…

Erau copii şi soarele îi ademenise.

De altfel, dacă nu se strica vraja, nici nu era nimic de lucru! Nici un muşteriu!

Luase în' mâini lâna albă şi igliţile argintii, dar stau pe genunchi. Parcă ţi-era somn de bine ce-ţi era, de puţinul bine după atâta rău! De puţina odihnă!

Aţipea ceva în tine. Aţipeau neliniştea, grija vremurilor grele.

Aţipeau sufletul şi gândul, strejile nenorocului. Aţipeau şi ochii. Erau senini şi plutitori ca şi lumina din uşă, dar, deşi deschişi mari în lumină, aromea în ei privirea. Erau fericiţi fără să vadă, fericiţi fiindcă nu vedeau.

…O umbră pe-ei şi pe pătratul curat al luminii…

O umbră neagră şi urâtă… nici pasăre, nici altă dihanie… O pată cu un desemn stâlcit ca vâzgăniile din basme…

Un om!

Se scutură; îşi despăienjeni ochii: trecu brusc la realitate. Abia opri o mişcare de nemulţumire… Şi nu era acolo niciunul! L-ar fi lăsat să o înlocuiască.

…Ce-O mai fi vrut? Alt pansament?… Se deprinsese omul cu curăţenia higienică! Din fericire, era vinr decât. Îi spusese că nu mai are ce căuta.

Cel mai nesuferit dintre clienţii: ei! Cel mai netrebnic!…

Unul din garda miliţiană, care păzea acolo mai departe nişte depozite.

Acum vreo două săptămâni intrase în infirmerie, mărunt, uscăţiv, cu figura contractată răutăcios de boală, cu ochii mici întunecaţi, îmbrăcat cu o manta lungă, ieşită, care-i atârna pe trupul slăbănog, cu o capelă prea mare înfundată peste fruntea îngustă şi dungată, cum era şi faţa, cu gulerul ridicat tare peste o legătură groasă, murdară, care acoperea gâtul ţeapăn.

Pe la zece, în dimineaţa aceea, infirmerie era plină.

Cucoana moaşa nici nu putuse încă pleca în oraş. Erau şi injecţii de făcut. Dintre toate meşteşugurile micei medicine era acel cu care Laura nu se putea deprinde.

Se uitase la braţul gol întins şi la acul ce se steriliza în vata aprinsă: acul… flacăra… pielea… Secunda în care vârful subţire va rezista în epidermă!… Era absurd dar era aşa… Se uitase şi la mosafirul uricios cu gâtul sucit.

Acul păruse a-i scrâşni prin creier, prin faţă, prin toate fibrele. Totuşi nu se da înapoi când era o nevoie mare. Nopţile rele, când gemetele chinuiau umbra dureroasă a sălilor de spital, învingea orice şovăire. Dibuia atunci cu lampa mică şi dosită, pentru ca o rază cât de slabă să nu proiecteze pe întunericul înspăimântat al oraşului o fascie pala de lumină, îndrumând ştafetele răufăcătoare ale duşmanului care pluteau deasupra tuturor edificiilor mari. În a. Ll-1 di u ipţi iufip '. Rse seringa liniştitoare în braţul unui U m, „' „arc I ms'âijrau dureri mai mari ca răbdarea lui liârjilrt, Ka iv mi piilm Miccri efortul prin care vârful pătrundea în i r. Li-nţa. Ublire a pielei, apăsase cU două

mâini în Iovului impermeabil şi arămiu, gândindu-se că între rase şi neamuri sunt. Atâtea diferenţe fiziologice ce le diferenţiază. Sufletul şi că e o comunitate aşa de absolută în durere şi moarte.

Dar când putea, ocolea perfidia crudă a seringii.

…Va pansa gâtul acela puţin invitător subt peticile soioase, subt gulerul ros şi murdar; gâtul acelui cap mic şi cu trăsăturile nimicite în convulsiunea brazdelor adinei, cu ochii mici înfipţi în faţa boţită şi răutăcioasă.

Se mustrase. Făcea deosebire. Nu aducea acelaşi zel clienţilor; dar îi îngrijea corect şi nu aveau a se plânge. E drept că rănile proaspete, feţele încă afumate de proiectile alo bieţilor, sosiţi de-a dreptul de-acolo de la măcelul mut şi orb, îi păreau toate, oricât de uricioase, mai duioase.

Cu vârful degetelor nemulţumite, desfăcuse gulerul omului ce se ferea ursuz, scrâşnind din dinţi. Îl durea tare. Dar ce antipatică suferinţă!

Când aruncase ultima cârpă, avusese un cutremur şi o exclamaţie de scârbă violentă. Era un dezastru!

Un furuncul, desigur, dar fără echivalent în mizeria cu care tumefiase tot locul. O tumefacţie de o culoare de vânăt, abjectă. O bubă hidoasă cu ţâţâni nenumărate, care supurau o execrabilă putrefacţie.

Cu o nervozitate neobicinuită zise unuia din cercetaşi: „Dă-mi, te rog, repede pansamente şi ţine chiuveta până când fac o soluţie mai tare 1”

Nu lucra cu creolin decât rar, la cazuri urî te. Atunci lăsase să se îngroaşe apa cu dezinfectantul. I se păruse că nimic nu ar putea purifica cloaca aceea.

Cu o dungă strânsă între sprincene şi un fior pe nări, începuse să lucreze. Era încarcerată toată ceafa, învrăjbite toate vinele. Microbul dezvoltat acolo era o cauză secundă şi accidentală. Ceea ce era demn de remarcat era terenul pe care fericit, bogat, putregaiul înflorise, alimentat cu sânge stricat.

Omul acela mic şi uscat drena în el o licoare pernicioasă, ce-şi găsise cu bucurie debuşeu în acea arborescenţă ramificată acolo ca pe un gunoier prielnic.

Un dezgust neasemuit o scuturase: ticăloasa picătură de viaţă dăduse vieţii pe acel ticălos! şi păcătos curgea în toată făptuirea aceea, viaţa ei mizerabilă!

Mâinile îi albeau pe acel gât ca nişte instrumente strălucitoare şi curate. Apăsase uşor sus, aproape de creştet, apoi spre umeri, pentru a goni de departe puroiul. Un urlet sălbatic răgise din suferinţa acelui nemernic.

„Aşadar ticăloşia doare tare!" se gândise Laurenţia ridicând presiunea. Omul încârligat tremura încă.

Mai uşor decât atinsese nu se putea. Avusese un sentiment de milă, de mila cea mai dispreţuitoare.

Cu tot dezgustul ei rebel, adăogase arma cuvântului; glasul, cu care se îmblânzesc şi fiarele. Şi, unind atingerea îndemânatecă şi catifelată cu îndemnul vorbelor, îşi îndeplinise oficiul ei scârbos.

Omul păruse a se ruşina de cuvânt şi strângând dinţii într-o scrâşnire ce însoţea operaţia ca un fierăstrău, gemuse mai slab, domesticit, dar cutremurat de un fior asemene unei spirale electrice.

Laurenţia era palidă, cu fruntea prinsă într-o lespede, cu gâtlejul înăbuşit, pe când feşele culegeau coptura verde ca mucegaiul şi zeama galbenă a unei fiinţe parcă anume făcută din murdăria lutului omenesc.

Simţea revulsia până şi cu ochii – şi mecanic spunea, cu o voce asprită fără voie de mizeria îndeletnicirii, cuvinte de încurajare:

— Acum a trecut tot greul. Nu e aşa că te-ai uşurat?… Să mai rabzi niţel şi pe urmă ai să te odihneşti bine… Mâine la pansament n-are să te mai doară!…

Apărările pe care corpul şi sufletul le iau instinctiv către lucrurile protivnice o izolau în plina lor realitate. Era abstrasă cu toate forţele sensibile de Ia lucrul ei abject. Practica abnegaţiunea; slujba asta a carităţii nivela prin

mizerie suferinţele, denaturând calităţile şi netezind u, Mirurile; totuşi clientul de azi era repulsiv cu deosebire.

Subt influenţa vorbelor pacificatoare dar imperative, dinul domnliso: „Asia e puhav de tot – gândise Lau-

11 ţ, i. I, i nu ninare. Nu s a dus cel puţin'acolo, la bătrtllt… I i pun. I capat Sta printre oameni ca o uimă perniriia,. I, clueliul viaţii a:, ta bolnăvicioasă şi cu atât mai tiaiuicA I” la:, a: ir din mâini cu un răsuflet adânc şi se spălase neisprăvit şi cu furie.

Omul uşurat, dar încă împuns de ultimile dureri, ier ase brusc fără să mulţumească, nici să salute, ridicând gulerul murdar al mantalei lungi.

Urmase un tratament progresiv de câteva zile, până când i; e drenase treptat tot, şi aproape se cicatrizase. Ca rezultat medical era un adevărat succes. De vreo trei zile aplicase ultimul pansament uscat, şi, mulţumită că a scăpat ' de el, îl concediase.

Ce vroia în ziua asta pustie şi albă?… Nu se vedea nimeni jur în jur… Tot era gol de viaţă subt soarele rece…

…De unde răsărise?… De-acolo de prin vreun fund de magazii, unde păzea, Dumnezeu ştie ce!

Smulsă din aromirea plăcută, mişcă alene capul, spre uşă. Omul înnegrea pragul. Mai curat parcă niţel, mic, uscat, galben, cu ochii neliniştiţi de aceeaşi iuţeală, care-i acidula caracterul respingător ca şi înfăţişarea.

Era gătit de sărbătoare sau poate părea numai, în atmosfera de repaos şi sărbătoare a zilei limpezi, a locului curat sub soare.

Avea ochii împăienjeniţi de o lucire cenuşie, ca un oţel brumat.

Poate tot din lumină.

Laura îl vedea foarte bine, fiindcă sosirea lui era aşa surprinzătoare în liniştea singuratică.

După ce scoase brusc capela turtită şi largă, tăcea lângă uşă. Părea pironit de o idee.

— Nu mai ai nevoie de nimic, zise Laura distrat. Am terminat cu d-ta. Poţi scoate faşa, o poţi păstra… Cum vrei.

Şi sfârşi.

Omul atunci, dimpotrivă, intră cu o mişcare hotărâtă.

— Vă mulţumesc, doamnă, prea mult şi vă sunt cu mare recunoştinţă… Eu chiar vreau şi doresc şi n-am cuvinte să spui, dar veţi dovedi… şi chiar felul meu nobil… Şi am a zice că dacă vreodată… fiindcă şi noi ştim… şi cea mai înaltă datorie de îndeplinit în conformitate cu tot ceea ce… şi care vreau să vă spui şi să vă cer ceva care ţin şi doresc…

— Bine, băiete, întrerupse Laura nedumerită şi plictisită de îngâmfarea asta stupidă. Spune ce ai de spus şi, dacă se poate, voi căuta să te servesc.

Întreruperea îi convulsă obrazul de nemulţumire. Îşi reluă suflarea.

— Dar dacă, fiindcă şi noi avem o educaţiune şi cunoaştem cele ce se cuvin, care răspund şi corespund… şi pentru îndeplinirea devotamentului…

— Bine, băiete! zise silnic Laura. Spune mai repede ce nevoie ai! La domnul prefect? Sau cu armata? Ca să ştiu despre ce e vorba.

Acum părea enervat şi reîncepu cu glasul mai pornit:

— Să vedeţi că şi noi ăştia ştim şi suntem în stare.

— Apoi, într-un avânt liric: Cucoană moaşă, vă spui! După cum că viaţa întreagă, cucoană moaşă!… Căci nu e după cum s-ar crede! Eu, dascălul Gore de la Sf. Vineri… Un Dumnezeu din cer… şi nici diavolul… şi toţi cei şapte

\par copii. Eu, dascălul Gore… Ca o icoană a sfintei, cucoană moaşă… şi nici cerul atâta… Pe cinste şi pe cuvânt… Pe muiere o omor cu toţi plozii ei… Urma ei să nu se vadî… şi nu se încape… Puterea mea… Când vreau ceva mi se face roşu dinainte! Ca pe icoana de la altar… O să piară, cucoană moaşă, o să piară! Să se rupă toate băierile din mine, dacă nu o fi cum vreau eu, şi vă rog, şi am venit să vă spui…

Laura se iritase de discursul acela, de prezenţa omului, de tot ce era stupid, impetuos şi zăpăcit în incursiunea, în solicitarea asta fără înţeles. Era un ridicol în sforţarea glasului, a cuvintelor de a se depăşi pe ele, de a se înălţa până la un nivel peste putere, dintr-o idee care lucra acolo dedesubt, în creierul acela zvâcnit, şi da asalt orb spre lumină ca o destindere tăioasă a unor energii, care vor plezni firul vibrant şi exasperat.

Se uită la el cu un dispreţ uimit. O lua drept cucoana moaşă. Nu avea nici o importanţă. Timp pierdut să-i mai ix plice.

Nu-nţrle! Spune ce iii de spus. Orice ar fi, dar desluşii. Ducii putea, rog pe barbutul meu.

Vorbăria u. Stu cxtravagunifl punea o notă de umor josnic pe liniştea sublima a zilei, o tulburare macabră nivlei fel icite amorţiri.

Cuvintele întrebuinţate în nonsens, expresiile, luate din articole de ziare, alergau acum fără răsuflare, lovindu se unele de altele fără să le poţi aduna şi lămuri, iar printre ele ideea fugea ca un cal scăpat şi gonit.

Întreruperile Laurei aţâţaseră dezordinea, în loc s-o pulnit uscii. Bunăvoinţa ei silită, în loc să lumineze ceva, t i a parcă un aliment focului. Căci omul părea că aleargă zănatec în mijlocul unui incendiu, care izbucneşte de prin toate ungherele şi cuprinde tot mai mult locul.

Repetă îngrijorată:

— Voi spune bărbatului meu…

Omul pierduse acum chiar măsura vocei. Azvârlea glasul din ce în ce mai precipitat şi cu violenţă. Vijelia creştea. O apă în clocot, al cărei abur saltă gata să izbucnească. Vedeai momentul când ţevile vor exploda şi creierul siluit de o presiune extremă va trece peste digurile raţiunii într-o explozie tumultoasă şi disperată.

Laura îşi simţi curgerea nesimţită a vieţii absorbită.

Îi stase sângele. Păli încremenită.

Toate aspectele acelei scene neaşteptate şi neînţelese se şterseră. Rămase un singur lucru: frica!

Pronunţă câteva cuvinte pacificătoare, cu o voce mată, ca să nu zdruncine nimic, nici prin bine, nici prin rău.

' Le rostea cu precauţiune, cum aşezi nişte explozibile. Era un acompaniament de temporizare. Printr-o lunecare nesimţită a privirii îşi mută ochii pe uşa închisă, cu geamul ei orbit de soare înapoia peronului alb şi pustiu, încercă o mişcare, care aproape să nu aibă mobilitate spre aceeaşi uşă, ţinta ei pasionată.

Glasul omului se ridica, se lăsa, sacadat, violent, ostenit, fără legătură cu vorbele ce nu mai erau unite nici două câte două.

…Omor… fericirea… Dascălul Gore… Jurământul… şapte copii…

Laura nu mai avea nici un fel de abundenţă. Ideile îi pieriseră reduse la noţiuni puţine… E nebun… Sunt singură… Să ajung la uşă.

Paşi amestecaţi cu voci depărtate foşniră undeva ca o undă de vânt: cercetaşii!

Simţurile ei ascuţite ştiau acum bine în ce direcţie sunt.

Dar la ce distanţă? Cât îi era auzul de fin?… Poate erau departe!

Avalanşa creştea. Ruptă ca din munte se prăvălea peste prăpăstii în salturi.

Unde oare încăpea viforniţa în omul mic, care acum îi şuiera vorbele printre dinţi, scuturat ca o sârmă sub descărcări de fluide uriaşe?

Răutatea feţei uscate o crispa, lividă. Trei cue, păpate ca şanţuri, împărţeau fruntea îngustă, ca tăiate fără sânge cu un topor lat. Avea o culoare de carne pământie, un fel de lut cafeniu. Dihanie urâtă şi ciudată, fa: a de nume hotărât în scara animalică, dar cu toate poreclele şi privilegiile omului.

Îmbrăcat cu mantaua cea lungă şi veche, azi periată ca de sărbătoare, atârnându-i pe trupul mic şi slab, încordat în

muşchii striaţi tare la suprafaţă, aşa cum apăreau pe mâinile învrăjbite, semăna cu o sperietoare în porumbişte.

Deşi pi'imejdia creştea, Laura era acum mai calmă. Cugeta rece şi fără milă: asist la acest lucru grozav!… Se apropie… Văd minutul când raţiunea, care singură lămureşte existenţa, va trece din clocotul dezordinii supreme dincolo, în întuneric şi rătăcire… Am în faţa mea un om care înnebuneşte… Dacă mişc sau vorbesc, pot grăbi clipa şi nu pot şti ce va face maşina dezlănţuită fără paznic.

Tiptil, pe brânci, ca apaşii, după cele mai recente modele ale educaţiei de cinematograf şi ultima noutate de farsă şi de joc, unul din băieţi se strecurase până la uşă, tirându-se pe asfaltul cald.

Adinioarea, când îl strigase Laura, se ascunsese îmbăiat de lumină şi de joc isnav. Acum venea târziu după chemare.

Se ridică dintr-o dată agil în dreptul uşei şi cu aere:; i s ii: i: şi pocăite îşi pregăti scuza şi minciunile.

Dric uşa Ia o parte înir-o tăcere mai neliniştitoare ca crier uposimfă şi păru că libertatea întreagă a ludinafară, lot orizontul către care poţi alerga nesfârşit puia dincolo de toate primejdiile, tot aerul – tot – pe d poţi aspira ca să răsufli dintr-o asfixie ucigătoare, loala apărarea unei escadrile de salvare, tot – sosise cu iul încet şi mirat al copilului care, rezemat de peretele uşei desfăcute în toată lărgimea ei, sta timid şi nedumerit.

Laurei i se urcă sângele în obraz.

Omul amuţise dintr-o dată, ca şi cum i s-ar fi pus (a tuşe peste tot.

Băiatul deschise buzele ca să spuie ceva.

Bine! îi zise Laura cu un glas în care toate struiie! încleştate sunau dintr-odată: şi spaima deznodată, şi bucuria mântuirii, şi reproşul amar şi blajin pentru primejdia acum izbăvită.

Băiatul auzi acea vibrare, nu înţelese nimic decât ce spunea sufletul, decât accentul dramatic al vocei. Se roşi cu faţă, cu gât, peste urechi, peste frunte, se roşi ca de un blam aspru, de o pedeapsă ruşinoasă. Nu mai spuse cuvintele uşoare cu care venise pe buze.

Ea se întoarse către omul mic, către dascălul Gore de la Sf, Vineri, către dihania cu muşchi striaţi ca un fierăstrău, cu sânge de absint râneed, de floare pe mucegaiu – către micul om de pământţel galben hrănit cu puroiuri.

Cu glasul unei un fără seamăn, cu glasul cu care dai drumul asasinului tău, atunci, chiar asupra crimei., înainte de reacţiuni şi de generozităţi finale, îi spuse: „Bine!”

Printre ea şi eercetaş, prin ulicioara piezişă a spaţiului liber, mica fiară, bietul cumătru al nebuniei, trecu.

Avea buzele albe, nu aşa cum pălesc buzele – albe ca şi cum un strat văros s-ar fi depus pe ele – şi ochii erau şterşi, parcă făr' de pupile, ca o apă unificată şi turbure.

Dispăru deodată din lumina pragului – probabil strecurându-se pe lângă zid cu paşii şovăielnici ca de beţiv şi. Uşa lăsă iar deschis liber, clar şi imens, peronul, câmpul, orizontul.

Erau acum doi. Nu-i mai era fricǎ! Dar nu trebuia cumva să mai plece băiatul:

— Să dizolvi pastile de iod! Nu mai avem soluţie!

El se repezi stăruitor să-i îndeplinească ordinul.

Laura simţi că picioarele o dor tare. Se aşează pe scaun.

Năvălea în ea ceva viu care o slăbea, îi lua energiile, readucându-i viaţă.

— Mi-a fost fricǎ, Vintilă! spuse cu un glas de copil.

— Era aşa de frumos afară! răspunse băiatul mâhnit.

Laura nu-i vorbise niciodată aşa apropiat. Copiii, ca şi căţeluşii, ca şi femeile, sunt mici animale domestice, care se conduc după glas şi adulmecare.

Vintilă se apropie cu o mişcare alintată şi puse mâinile pe speteza scaunului:

— Un beţiv! zise, dintr-odată comunicativ şi familiar. Apoi, îngroşând glasul: Nu mai pune el piciorul pe-aici. Il omor eu!

Copiii şi nebunii omoară uşor.

Laura. Se reculese. Se gî-ndi că în meseria doctoricească şi în practicarea milosteniei sunt riscuri.

Un nebun!… Dar ce va fi vrut? De ce sosise la ea cu criza lui?… Din obiceiul mecanic care îl aducea până deunăzi la infirmerie?

Nu înţelesese nimic din ce spunea. Din amalgamul absurd de idei pompoase şi vorbe ridicole,. Se reliefau puţine indicii.

…Intră cucoana moaşa iluminată şi încălzită ca o zi de mai. Laura nu avea poftă de expansiunea ei clevetitoare. Venea din oraş; târgul pentru ea era mort, şi moarte toate mărunţişurile. Trăia subt flamura neagră a războiului, azi înălbită de soare. Trăia din hrana lui consomptivă, din trude şi zbuciume ascunse. Se pregăti să plece.

Avea încă o tensiune mare din tragedia de-adineaură.

Nu se întâmplase nimic. Ei, nu i se întâmpla nimic niciodată. Faptele în viaţa ei erau o foaie albă. Nu aceea j, v care nu au ce scrie oamenii fericiţi şi fără Istorie. Aceea care lasă pustie viaţa celor fără întâmplări, ca şi morţi, pi nirii a l'i vegetat pe de lăturea a tot ce unduie şi ffiplulcifte, Topişi i M înl. Împluu lucruri neobicinuite. Tragedia tizvârlea ndeni a piua la ca fluturarea mantiei ei regale V11111l) i ') ' locul i i neînsemnat şi nemişcat, o ţinea învăluită într-un fald de viaţă intensă.

Un om adineaurea înnebunea subt ochii ei. Văzuse la spital turbarea durerilor şi misterul rigid al morţii, i lotuşi saltul ăsta mortal din lumină în. Beznă, îi părea mai cumplit.

Pentru ea singură se desfăşurase comedia macabră. Inl.ni! acolo încă în firea lui, simţise cum roatele deodată tlei apea/a, cum motorul fierbe gata să zbucneaspă.

Micul viezure al gândului – straja ciudată'pe care AU îi vezi, nu o prinzi, dar în care ai căpătat credinţa că Ită de

vigilă; viezurile care saltă şi scapără şi şerpuie, dar nu pierde pasul:,. I drumul de pe orice piezişuri ar vagabonda lugea, pornise, nu se mai oglindea în ochi, era gala sa ia;, a din celă (. Uia ferecată, pornind pe peronul alb, dispărând în câmpul deschis; iar în casa minţii fără de zăvoaie, vânturile aveau să sufle răsturnate.

Ei, Laurei, omul mic cu ultimele frâne slobozite şi galopând dârz peste câmpi pe cursierui spumat al unei grandomanii pătimaşe, avea să-i ceară ceva – nu micile favoruri cerşite de oamenii de soiul lui – Ceva – probabil mare, aşa de însemnat, încât crescuse în el până nu mai încăpuse.

Laura simţea că teatrul funambulic al vieţii îi oferise o grandioasă producţie. Măreţ teatru, în care spectatorii ca nişte copii nevolnici înmărmuresc de frică! Din tot curajul, clin totă cuminţia, atât se desluşise: „E nebun!… Mi-e frică!”

A doua zi, Laura, pătrunsă de umezeala burhaiului şi de tristeţea gândurilor călătoare, uitase episodul.

Cucoana moâşa sta în infirmerie rebegită într-o scurteică verde, şi foarte domoală, prin excepţie. Nu pleca în oraş şi tocmai nu era nici acolo nimic de lucru.

Laura scoase tricotajul, care putea deci spori, şi o consultă asupra unui punct ce trebuia să dea rotunzimea bonetului de lână.

Serviabilă, i-l arătă; apoi:

— V-am lăsat ieri singură, doamnă, şi aţi avut o neplăcere! Am dat eu un faier ştrengarilor ăia! D-ta eşti prea bună. Eu îi mai trag de chică, de urechi, pe ici, pe colo!

Laura se uitase la ea mirată. A, da!… îi povestise băiatul Vintilă!… Oamenii vorbesc… uitase… Ea nu vorbea… Asta nu însemna nimic. De altfel, era simplu şi firesc…

Tăcu. Era aşa de înfiorată de tristeţea zilei şi atâtor socoteli rele ale rosturilor ei.

Moaşa spunea înainte:

— A înnebunit, se vede, săracu, de tot! Uitasem să vă spui că a întrebat pe toţi impiegaţii din gară cine e cucoana care l-a îngrijit. Ei, neştiind că d-yoastră vă osteniţi cu toţi bolnavii de rând, au crezut că eu am curarisit pe nespălatul ăla. „Ei! Cucoană moaşa! mi-a spus şeful, are să te ceară de nevastă un domn frumos, fiindcă i-ai scăpat viaţa. Aşa e când eşti văduvă şi nostimă.”

Cucoana moaşa nu scăpa nici o ocazie, care-i putea aduce aminte că e nostimă… şi că e văduvă.

Laura ridică ochii la ea după împletitură:

— Da! zise.

Intra un tren militar în gară. Strânse lucrul nervos şi cu paltonul aruncat peste şorţ ieşi pe peron în burniţeală. Acolo, în mişcarea aceea de soldaţi, de călători, avea iluzia că poate afla ceva de departe, că se poate într-o zi să-i apară ceva neaşteptat şi fericit – sau cineva.

Când îşi relua locul şi lucrul îi clănţăneau dinţii de frig. O umezeală pătrunzătoare. Moaşa plecase. Prin gloata soldăţească, cucoana moaşă era în elementul ei. Totdeauna găsea ceva de lucru.

Caritatea ei spornică se întindea asupra orice şi oricui cu acea supraabundenţă a temperamentului ei neliniştit.

Cel mai puţin, atârnată de braţul vreunui militar valid, îl sprijinea galeş, exprimându-i astfel patriotismul ei cald şi îndulcindu-i rănile viitoare. Aşa erau de turburate timpurile, încât „punctul de vedere” abia părea mai deosebit de uzul comun.

Cuvintele ei de-adineaură coordonau pentru Laura intermitenţele absurde şi nonsensul năvalnic al discursu-' ilor micului om galben.

('ii.ilemniliiliM mantalei periate şi cu pompa vorbelor dirithr. E, venr. E:, A I ceara mina. Mi, Laurei!

Nn erau alunii vremuri când comicul cel mai bur

. Ie iiili a mvc. Eli l'aiuţole erau funebre şi râsul silnicit.

I'e tind no clătinau hotarele şi se roşeau orizonturile, în maica încăierare a oamenilor care se schingiuiau să scrie

epopee, în mizeria tuturor şi a fiecăruia, toate culorile vieţei, culorile ei de curcubeu cu derivate luminoase de nuanţe, cu artificii şi proiecţiuni, se cerneau într-un inform cenuşiu.

În mijlocul acestor probleme întunecoase care înăspreau e; uismele, dascălul Gore de la Sf. Vineri îi dedica pe al lui.

Li oferea numele, avutul, situaţia, toate energiile nobleţei lui de om. Îi imola, cu un gest de pasiune antică, e ei şapte copii şi pe femeie, mama lor!

Şapte copii? Bieţii de ei! Insule purulente. Născuţi din omul galben şi din femeia trudită, otreapă de bordei sărac.

Mai bine morţi decât purtând în viaţă apele verzi şi mâlul cafeniu, în trupurile nemernicite, cu muşchii atrofiaţi, cu dungile stupefacţiei pe fruntea lor îngustă de moştenitori sărăciţi ai netrebniciei!

Mascarada asta nu avea nimic glumeţ. Decorul, ca şi gesturile, ca şi armele tragediei, erau impunătoare.

Cum se născuseră la dascălul Gore aste simţiri nobile şi zguduitoare?

Pe când îl îngrijea, din revulsia interioară a Laurenţei emana în cuvinte, în gesturi, o aversiune abia cumpătată de cuviinţă. Cu glasul, cu fiinţa, se da înapoi de el.

Părtinitoare, păcătuise cu acest păcătos, lipsise de la bunătatea umilă şi deopotrivă, pe care o închinase durerii tuturor. Cum, atunci?

…Mâinile ei curate, pe care şi le pedepsea, îl îngrijiseră. Mâinile ei încătuşate şi zadarnice, pe care nimic nu le păta, lipsite chiar de clarobscurul modelat al acelor contururi, pe care micile atingeri ale uzului comun îl dau mâinilor ce au încercat viaţa. Flori palide pe doliul sufletului; asemenea mâinilor acelea care, ca nişte cupe prelungi, crenelate de degete rigide, dospite dintr-o pastă cerulee cu sidefări cristaline, stau atârnate fără legătură anatomică în marginea manşetelor dantelate, pe portretele primitive de femei medievale, îmbrăcate în matitatea catifelei negre.

Portrete fără de i mlădierea vieţii, dintr-o artă care nu înviase încă, fiindcă modelele ei claustrate în cetăţui de piatră şi în somnul conştiinţei, treceau pe platforme de donjoane, de la o poartă a vieţei la alta, ca nişte umbre mobile şi nu putuseră oferi artei forme modelate de o pasiune vie. Mâinile ei curate.

…Pe mâinile Lady-ei Macbeth stau petele indelebile ale crimei. Frumoasele, ei mâini regale flabelate cu sânge, – din ambiţie şi patimă!

Aşa, mâinile mici, uscate, cu muşchii striaţi violent, mâinile învrăjbite ale dascălului Gore ofereau Laurei crime capitale, din ambiţie şi patimă, în numele unei legi încuiate acolo în apele verzi şi galbene ale sângelui, ce înflorea insule purulente şi hrănea mâlul din care era frământat micul om nelegiuit. Urî te sau frumoase, mâini criminale!

Laura îşi aminti de mâinile ei albe şi reci pe gâtul încins de bubă. Ştia ce abjecţie a drenat de acolo, lucrând profesional cu decizie rece şi crudă, ca pe un manechin. Cum, apăsând de sus de pe oecipite, de jos din omoplate, gonise cangrena.

Ştia ce greutate tâmpă trebuie să fi încarcerat simţurile şi trupul bolnavului. Îşi amintea dârza brutalitate a omului înveninat de acel rău şi uşurarea aspră a nenorocitului trup care zbârnâia sub ultimele radieri ale unei suferinţe curmate sub mâinile ei.

Mâinile ei congelate în sacrul purităţii umblaseră ca nişte instrumente agile în buba necurăţiei. Înţelese că era un traumatism direct al curăţirii pe stârv, care degenerase în acea aberaţiune. Mâinile ei erau de vină!

Omul luminat din acea cloacă, printr-o necesitate egoistă de bine, năzuia acum către salvatoare.

Deodată cu acel putregai, printr-un instinct inconştient de purificare, vrea să azvârle tot ce se amalgama şi deriva din viata lui dinainte: o femeie şi nişte copii!

Vroia pe cea care îi îndulcise mizeria.

Recunoştinţa lui mojică, şi care nu se exprimasa nii I m.'H ar prin vreo mulţumire de bunăcuviinţă, prelucra 11

Al11Iâmi binele Şi binele, acolo în lutul pernicios, înflorea I lol I I le fii upru ama nu ha cA ceen ce semeni, grăuntele divin, albul.1 lumina nu au 1'lniţA pur A decât, sterile, singure. A/. Vârlile în bni/drt mocnesc din ea, încolţesc în alte simţuri, se pi lliănesc şi fermentează blestemul din care nasc monştri.

Procesul descalificării nu-l ştia. Nici că dascălul Gore, purtător de monştri, era o avangardă trimisă de pătimirile nebănuite ale vieţei ce sunt în mers jspre noi.

Licee, aspru, sarbăd. Laura gândea: „Am pus mâini curate pe bubă şi bestia izbăvită de rău vrea să-şi asigure le" cul".

„… Ca pe o icoană!"… Cu toate că purta livreaua comună a caritătii, înţelesese că e o cucoană. Nu era din cei care nesocotesc distanţele sociale. Îi ştia boierimea.

Recunoştinţa i se dezvolta inform.

În nopţile de gardă, de-a lungul magaziilor goale, cu gâtul sucit ca un strigoi, ca o pasăre de noapte cu aripi de pulpane veştede, pe când orizontul gol, limpede, mut, nşternea o pânză de oţel, dincolo' de care erau cei care mureau de bunăvoie, dascălul Gore, aprig cu scumpa lui sănătate, se înălţa cât mai sus, urca gândul spre icoane din biserici, puţina lumină a minţei i se silea spre lumina care iradiază din boite, şi acel gând sta suspendat ceasuri după ceasuri ameţit în echilibristica lui cutezătoare pe o sârmă subţire.:

Atunci se pregătiseră cuvintele zăpăcite, rupturile de fraze pompoase, tot luxul îngâmfat şi caraghios al ofrandelor.

Ziua, dascălul Gore vroise să afle cine era infirmiera binefăcătoare. I se spusese că e moaşă.

Barierele se micşoraseră şi gândul maniac luase o formă hotărâtă, care scobora icoanele din perete. I se păruse că această unire între doi oameni cu profesiuni libere se poate face. Urcat pe treptele lui până la cea mai mare înălţime, dascălul Gore oferise cucoanei moaşe viaţa lui.

Totuşi, o intuiţie a distanţelor urca iarăşi logodnica în rame şi formulele se zminteau din nou în creierul despresurat din

captură, care îşi rătăcea puţina lumină în piezişurile grandomaniei şi ale patimii.

Când se simţise pregătit pentru ceremonialul cel mare, venise tot sus, în echilibru nestabil, pe sârma subţire.

Întreruperile Laurei îl descumpăniseră. Agăţat printr-o sforţare supremă, se legăna zbuciumat, înainte de a se desprinde de suportul slab şi a se prăvăli în beznă.

Sub ochii Laurenţiei, dascălul Gore, într-o ofrandă supremă, abătut între aspiraţiune, neînţelegere şi realitate, înnebunea.

În faţa nebunului, Laura cea încordată şi resemnată relelor îşi recăpătase frăgezimea şi slăbiciunea. Îi fusese frică numai un minut. Apoi iar rămăsese cu simţirea strepezită, cu gândurile nimicite.

Vocea copilărească a băieţelului îi reveni în minte: „Am să-l omor!”

Aşa vine vorba! Bărbatul, omul e născut asasin. Puterea distrugerii se afirmă în el ca şi a creaţiei. Născut, el naşte; muritor, el poate ucide. Din aste două forţe elementare, una îi e interzisă de legea morală atât cât nu se răzvrăteşte.

Nu omoară. Dar ameninţarea lui putincioasă se risipeşte în cuvinte de clacă: „Am să-l omor!” Şi uneori omoară!…

Acum se sculaseră oameni de pretutindeni în vrajbă şi fierbinţeală ca să omoare. Era război.

Ca să omoare pentru… mai bine… Mai binele, care înflorea ciuperci otrăvite în raţiunea popoarelor de pe malurile tutulor apelor, din aluatul tutulor malurilor.

Rupând echilibrul şi spinzuraţi deasupra lor înşişi, îşi făceau drum prin moarte spre mai bine – prăbuşind ceea ce le încurca drumul spre refacere şi înnobilare.

Pentru icoane în biserici – pentru o lumină iradiată pe fruntea idolilor – pentru ca bubele sparte, scurgmd puroiul, să descongestioneze cerebrul naţiunilor – pentru ambiţie şi patimă – pentru triumful egoismelor. Aşa… icnl.ru că mâinile curate ale unui ideal ostenit de a fi zadarnic,

atinseră răul şi turburaseră puterile creatoare şi u i/. I; „. Era război! Da, oamenii ucideau!

; u 1, 'iura nu se gândea la nimic. Avea în ea ceva iipi lr, Ţinea leliţele înfipte în Una albă.

Nu re ('. Tudea nici chiar la logodnele de pe lume, trisIric ...;.; uihu* de i a/hui, pentru ca ironia vulgară a acclei oliauiie i umple cu un dezgust întristat.

În mijlocul tumultului morţei spre înviere, nu se gândea la tot ce moare şi renaşte. La tot ce se duce şi la ce urc să vie. La ceea ce purtăm încă în noi şi totuşi e pornit:, pi o marea deşertăciune; la tot ce nu avem puterea de a presimţi decât prin puterea de a trăi şi nădăjdui; la ceea ce are: f fie, s-a şi îndrumat poate de pe locuri necuno teule şi călătoreşte spre noi, nu se gândea!

...Laura nu ştia că odată îşi va aduce aminte de solemna cerere a dascălului Gore şi o va povesti zglobiu, ca pe un tril de allegro, cu acea vivacitate spumoasă a apiritului, rezemat pe minunatul tempo de brio al inimii fericite.

...Nu ştia că într-o zi problema împerecherii îi va părea asemenea unui oaspe – noroc, întârziat şi înstrăinat, care a sosit şi nu se poate opri, pe care femeia îl priveşte (ie pe prag, trecător mut dar nu orb, în a cărui ochi ca în apeledulci şi adinei, se nasc ri se scufundă catarturi de corăbii încărcate cu. Roade scumpe.

...Nu ştia că dascălul Gore, orbit de dorinţele lui păcătoase, îi va părea cândva cuminte, fiindcă a dat existenţă năzuinţii lui imposibile, prin curajul peste puterile lui de a vorbi; fiindcă şi-a sfărâmat închipuirea, dar a trăit-o în clipa când se năruia cu ea.

...Nu ştia că alteori dascălul Gore, cu donquichotismul lui ridicol, îi va părea un frate al tuturor viselor absurde, lovite de dizgraţie.

...Nu ştia că va fi un timp când puroiul se va răzbuna. Se va răzbuna că l-a purificat, că i-a împiedicat apele subterane să crească. Se va răzbuna pe mâinile ei, care atunci vor fi cupe vii.

Nu ştia că şuvoiul sângelui verde, şi mâlul făpturilor gşibene mişună pretutindeni, ambiţioase şi răzbunătoare pe dispreţul inocent.

Nu ştia că orice suflet, care se coboară şi surâde blând idolatrilor, e smuls din rame, dus în vizuine şi profanat, întunecându-şi din ură şi din crimă icoana clară în ochii credinţelor scumpe.

Nu ştia că vreodată amintirea dascălului Gore, care, învestmântat în suprema lui demnitate, venise cu dania ciudată a numelui şi vieţii lui, îi va apărea gravă cu tot' ridicolul ei. Nu ştia că vreodată, când rubinul îndurerat al sângelui ei curat va hrăni toată fiinţa cu un gust amar, într-un sarcasm suprem, va crede că dascălul Gore, aprinzând toate candelabrele în biserica săracă a minţii lui, îi făcuse cinste.

XII.

CA SĂ TE POMENESC.

Lângă scară, Laura avu aceeaşi ezitare, pe care nu şi-o putea stăpâni, pe care o avusese şi în sara întâia.

Îşi amintea bine sara aceea. Venise târziu pe la 7 la spitalul instalat în localul liceului de Crucea Roşie a doamnelor, cu speranţa de a nu întâlni pe nimeni. Întristarea ei era sălbatecă: nu suferea vorba, prezenţa nimănui.

Din treacăt întâlnise grupul doamnelor care plecau, schimbând vorbe, ordine, râsete, discuţii, chiar dispute, în urma lor, hall-ul mare tăcuse, strângând trist ultimul ecou de paşi, de voci. Intrase în cancelarie. Venea să-şi reguleze şi ea orele de serviciu – să-şi ofere devotamentul fervent şi timpul ei dureros şi zadarnic. Să dea şi să ceară Caritătii, cu care va alina şi care îi va da prin muncă, uitare şi alinare.

Plecau!… Şi cine rămânea? în dreapta, în stânga vestibulului imens se lungeau coridoarele şi înapoia lor erau sălile triste, mari, sălile suferinţii. Avu un fior. Nu le vizitase încă…

Dimineaţa, lucrând la infirmeria gării, sa deprinsese u duivmşii drumeţi, cu musafirii sângeraţi ai patului muc.

Ochii ei trişti se adânciră în umbra tragică a sălilor necunoscute.

I i; i (.1 plecau toate, cine rămânea? întrebă pe direcIui l. I, i în i un i i de scai i; după ce îşi consacraseră ţoala uiţi bolnavilor, no ducouu la căminul lor să se (. (UhneaM n,. A i în (; îicasca puţin de familie.

Da,! Kra Just. Dur cine rămânea '!

Doclorii plecau şi oi. Personalul permanent se aşeza la masă. Răsuflau puţin. Era drept. Dar „ei" cu cine rămîneau? Durerea nu are odihnă. Tocmai sara? La ora lupului... când frigurile cresc şi mintea aiurează, când mâinile se frâng şi buzele se tânguiesc, când trupul se zvârcoli şti; şi sufletul plânge.

Sara boala e mai grea.

Propuse directoarei să vie ea singură de gardă peste tot spitalul de la 7-11. La 11 sosea echipa de noapte: două dintre doamne, care se asociau după simpatie ca să facă de noapte mare. Făceau două-trei inspecţii, dând ajutoare imediate sau cerând pe ale doctorandului care dormea în spital. În pauză se odihneau pe canapeaua din cancelarie. Aşa era rânduit. Ideea Laurei era bună. Porniseră chiar atunci să-i arate localul. Prinsese în ochi numaidecât dispoziţia saloanelor de jos, legând de îndată cu ele o familiaritate. Era câmpul de luptă, pe care-l explora cu întâia privire.

Dar lângă scara mare ce urca la etajul de sus, directoarea îşi luase bună sara:

— Sus e la fel!

— Cum? Şi sus? întrebase ea fără rost, cu o semiafirmare, cu o jumătate de îndoială.

Se uitase în sus cu rea-voinţă, cu o ezitare neexplicabilă, aceeaşi pe care o avea de atunci în fiecare sară.

Îi era niţel frică. Da, frică! Cu toate astea, de atâţia ani nu-i mai era frică de nimic!

Punea piciorul pe prima treaptă încet, cu îndoială; şi de sus, din serpentina scării largi şi întunecoase, spre care îşi

înălţa capul, cu o mică sforţare a gâtului, ca şi cum ar fi voit să primească drept în faţă un pericol, i se părea că vine ceva. Nu oameni, nici umbre. Ceva care ar rămâne din om în umbră.

Umerii şi-i încorda puţin. Totuşi nu avea cine veni de la spate! Frică? da… foarte puţin… Numai un minut… Ca atunci când era copil la şcoală şi fugea nebuneşte de-a lungul dormitoarelor goale tot la ora asta! – speriindu-şi umbra uşoară ce o preceda şi gonită de la spate de mii de umbre. Cu inima zbătută, cu răsuflarea vijelioasă până ce ieşea la lumina zgomotoasă şi în pragul clasei, sta un minut, cu părul zăpăcit pe frunte, 'pe umeri, cu ochii ficşi de spaimă; şi peste un alt minut râdea cristalin din grumazul liberat, răsuflând adânc, desfătată, cu mâna pe inima care se domolea încet.

Acum nu fugea. Punea piciorul încet, apăsat; se oprea de la imboldul fugii cu toată raţiunea. Urca aşa, parcă împiedicată în cutele largi ale şorţului alb, palidă ca o vedenie, cu respirarea oprită pe buzele strânse, cu ochii aiuriţi, urca anevoios treptele largi, care şerpuiau lin în întuneric.

Sus nu găsise nimic „la fel”, Sălile aveau altă împărţeală. Ceva antipatic, dosnic. Un teren pe care călca cu sfială. Zile după zile nu reuşise să-şi fixeze bine planul etajului şi până la urmă păstrase o impresie de labirint – era dezorientată. Trecea prin săli ca o somnambulă şi şirul lung de umbre albe culcate îi păreau stafii. Nu-şi simţea nici o legătiu'ă, nici cu locul, nici cu oamenii. Erau tot dureri! îşi făcea datoria, dar nu venea iubirea!

Vaietele o iritau chiar, trebuia să se dojenească. Prin coincidenţă erau mai uricioşi, mai nedisciplinaţi. Acolo erau veşnic protestări, neorânduieli, mici încăierări de la un pat la altul.

Poate că nu era o simplă întâmplare. Izolaţi de mişcarea centrală a sălilor de jos, unde erau pansamentele, farmacia, tot furnicarul, se simţeau mai singuratici şi erau ursuzi, ca

toţi părăsiţii. Planul camerelor, topografia aceea vădit antipatică îi influenţa poate şi pe ei. Viaţa oamenilor e legată de felul cum cortul lor se uită spre soare.

În sara asta, Laura prelungise vizita pe jos. Acum se grăbea. De cum urcă, întâlni pe Maria cea mică – erau mai multe Marii – supărată şi ocărând meseria. Maria mică era una din infirmierele bune, supuse, îndatoritoare.

— Ce e, Mario?

Bolnavii erau nesuferiţi. Toţi vreau ceva – nu le mai iul 1,1 i în voie… acum „Ţiganul” 1 cerea să-i schimbe aşternutul… Ceilalţi ţipau că nu mai pot sta cu el în sală… M1.11I* i nu:: umblă la odaia de rufărie – lenjera era la m.r. I Nni – i măiunce n au oamenii linişte… Un iad!

Tocmai Mina!) I.al) plecau şi infirmierele; rămânea una de ajutor pretutindeni.

Du te, Mario. O sft-1 schimb eu.

Dumneavoastră? Nici gând!… Lăsaţi, că n-o muri d până mine!

Maria avea pentru Laura acea simpatie care selecţionează oriunde sunt oameni mulţi la un loc. *Nu vroi s-o lase singură. Scoborârâ la lingerie. Era lumină înăuntru şi uşa închisă.

Laura pretinse lucrurile de care avea nevoie, cu o autoritate blândă. Cu un surâs e. Am acru, doamna Alexiu, în camizol frumos cu broderii albe, dădu tot ce i se cerea. „Fiindcă ziceţi dumneavoastră!” Sus, Maria o ajută. Bolnavii protestau, cereau să-l ia de acolo pe ţigan. Era sala cea mai răzvrătită, cu veşnice doleanţe, unde cărţile de joc apăreau şi dispăreau ca prin farmec, unde fumau neisprăvit, unde cereau favoruri şi exprimau pretenţii. Nu-i durea oare nimic? Ce fel de rău vor fi avut, care le lăsa spiritul liber pentru atâtea nimicuri? Picioare în gutiere, mâini bandajate!

Printre ei, doi-ţreî, toropiţi de suferinţă, zăceau în tăcere. Unul lângă părete, cu o congestie mereu friguros, pe când ceilalţi cereau ferestrele deschise; altul, e.um o vedea, îi

povestea pe lung durerea lui. Li cunoştea pe toţi din treacăt. Erau săli multe şi trebuia să semnaleze gardienei de noapte toate accidentele, toate nevoile.

Spiritele dezordonate, nesupuşii erau chiar lângă uşă. Laura, de cum intra, simţea atenţia lor ironică şi gâlcevitoare. Abia aşteptau să aibă un pretext de incriminări. Şopteau între ei, cu cărţile de joc rău ascunse sub plapomă, îşi râdeau unul altuia; şi ceea ce murmurau îi părea Laurei insolent.

Nesuferită sală!

— Jucaţi cărţi? Sunteţi desigur bine de tot! Vindecaţi? Cu atât mai bine!… O să vă osteniţi totuşi stând mereu aplecaţi peste joc… şi nici nu e permis!

— Să ne dea afară, doamnă! Mai bine. Scăpăm şi noi. Jucăm sara puţi… nu vă supăraţi! Ziua e destul balamuc aici!

Aveau un glas provocator.

Cum să te superi pe bolnavi? în adevăr, nu era aşa veselă viaţa de spital! Până la urmă, nu şedeau acolo degeaba. Trebuiau să se vindece… Atât mai bine dacă se simţeau bine dispuşi… Era destulă tristeţă peste tot.

Trebuie să fi fost târgoveţi… îndrăzneţi, nepăsători… Acolo nimeni nu avea altă biografie decât a buletinului medical. Cine erau? După ce norme sau hazarduri erau adunaţi acolo, în aceeaşi încăpere, subt eticheta lipită pe uşă: „Sala no. 11”. Erau răniţi, bolnavi, soldaţi! Suferinţa era singura explicaţie a prezenţei lor, ca şi singurul fir conducător al purtării Laurei cu ei. Toţi trebuiau îngrijiţi, toţi trebuiau iubiţi.

În seara aceea era gâlceavă mare. Pichetul, întins cu toată cutezanţa cărţilor aşternute la vedere, sta sfidător, şi un tumult de reclamaţii tulbură auzul Laurei, predispus şoaptelor şi gemetelor: Asta nu se mai putea suferi!… De ce nu zvârleau de acolo pe ţigan? Un ticălos, care le cobea pe cap ziua şi noaptea… murdar… infect…

— Am să spun mâine să-l mute.

Se liniştiră puţin.

— Mine! dar până mâne, spuneţi-i să tacă, că-l omorâm.

— Nu-l doare nimic, numai de ticălos ce e, nu tace. Boceşte întruna, cioara!

În fund, lângă părete, ţiganul amuţise. Laura se apropiase de patul lui şi făcuse un pas înapoi. Din pachetul de feşe albe, proaspete, pătate de sânge, ieşea o duhoare ce nu se putea suferi. Ceilalţi rânjeau. Îi aşează totuşi patul – cumplită îndeletnicire! – şi stătu lângă el.

Era o trepanaţie făcută chiar în dimineaţa aceea. Capul acoperit de bandaje era hidos de văzut. Printre ele apărea faţa neagră – vânătă, bărboasă şi gura ieşea dintre două fâşii albe, zdrelită, oribilă; gâtul, ţeasta erau complet împachetate, dar sângele, puroiul străbătuseră… „0 trepanaţie! gândi Laura. Problematică minune!”

În adevăr, nu-l puteai vedea, nu-l puteai simţi aproape de line. Acum gemea sub broboadele lui, fricos, încurajat totuşi de prezenţa doamnei.

— Ce ai?… Ce vrei?

Începu un bocet nelămurit. Vorbea greu din cauza hii/clor rupte Cnpul u fusese /. Drobii. Săracu! Emanaţia neecii putreilii. Cure Ieşea din el, îi pătrundea Laurei prin nas. În ochi. În i reiei pe Hiib piele, şi o sufoca.

Ai II viul nu Iuna. Căuta să-l potolească şi să desluşea;.ca ce cerea. Vrea doctorie… Vrea apă… murea de Keie… Cuvintele străbăteau prin peticele acelea, prin buzele acelea diforme, gângav, astupat, întrerupte de o văietatură ţigănească plină de invocaţiuni, de blagoslovenii. Ai l i crezut că e o farsă macabră, atâta ridicol era în contrastul dintre isonul acela lăutăresc şi cumplita arătare ciclopică a chipului mutilat.

Un ochi era cuprins subt boneta pansamentului; e. Ellalt apărea singur, vânăt printre baiere.

Acum gâlcevitorii râdeau cu poftă mare:

— Să mai vadă şi cucoana cum o ducem noi cu ţiganu!

Ea ar fi vrut să fugă. Îi era groază şi scârbă de ochiul lui, de gură, de vorbele acelea miloage… şi mirosul o năbuşea.

Cu o mână nesigură, luă apă cu o linguriţă şi se pregăti să-i dea: „Mor de sete”, zisese.

Trebuia să i-o toarne încet, cu băgare de seamă, uitându-se bine la el… Să i-o toarne pe gură – gura aceea! înghiţea cu aviditate… Mai vrea… Multe linguriţe… Da! Doctorie o să ceară doctorului… pentru somn… Da… Şi pentru durere de cap… Da! O să ceară acum. O să-i aducă îndată… O explozie de binecuvântări…

Vru să plece… Trebuia să plece: să ceară doctorii. Chiar dacă o bombăni-o niţel doctorandul… Ea nu prea-l supăra cu nimicuri, dar nenorocitul ăsta) v abia operat, trebuia liniştit.

Ceilalţi jucau acum tihnit; îi auzeai numărând punctele.

Din când în când Laura îi simţea fluierând unul către altul şi arătându-şi cu coada ochiului grupul format de ea şi de ţigan.

Ce grup, în adevăr!

Ţiganul părea acum bine dispus. Spunea, spunea neisprăvit, cu glas mai tare, mai limpede. Când Laura schiţa un gest uşor de plecare, îi cerea din nou apă. O întorsese aşa de vreo două ori din mijlocul sălii. Un hohot astupat răsuna în colţul zarvagiilor. Se distrau: le trecuse necazul, aveau niţel teatru.

Veselia lor obraznică mai mult o făcea sfiicioasă decât o supăra. Dar mai ales ducea cu ea însăşi o luptă grea, pe ţigan nu putea să-l mai vadă! Dezgustul fizic de urâta lui arătare, dezgustul moral de lamentul acela ţigănesc, o disperau. Nu-i era, la urma urmei, poate aşa de rău, dacă vorbea aşa de mult şi cu aşa putere. Nu-i fusese semnalat ca un caz grav. Ar fi vrut cel puţin să nu se audă aşa de tare:

— Mămucă!… Mămuca mea din cer!… Vezi pă Dobre al tău… pă băiatul tău, mărnuco, îl vezi? Uite, mămuoo, ce înger stă la patul lui Dobricâ, ce înger îl dezmeardă!… în

adevăr, Laura, răspunzând unei explicaţii a ochiului tragic şi unic, unei mişcări a mâinilor negre întinse spre ea, luase în mâna ei nesigură, fugară, pe a nenorocitului. Era un amestec aşa de grozav de mizerie şi de ticăloşie în fiinţa acelui danci nesăbuit! Invocaţiunea maică-si de pe „ lumea cealaltă stârnise o adevărată sărbătoare: cei de lângă uşă sughiţau de râs. Dar cum vrea să plece, ţiganul o strângea de mână-şi zicea încet, stins, cu altă voce parcă, cu altă minte, cu graiul altei dureri, care nu mai era aceeaşi şi era sfâşietoare:

— Mai stai! Mai stai!… Mai dă-mi apă!

Îi spuse că o să se vindice cu încetul, ca şi cel din sala no. 6, de jos, care acum umbla. Printre bolnavi… şi care avusese tot o rană ca a lui. Îi da iar apă cu linguriţa. Aproape nu mai vedea spărtuva aceea sângerată; avea ca un văl gros pe vedere, ca şi pe respiraţie – o opacitate a simţurilor, provocată de apropierea şi persistenţa acelei infencţii. Trebuia negreşit mutat de-acolo a doua zi! Ce erau de vină ceilalţi – cel cu pneumonia, de colo, de lângă sobă, alb ca varul şi întors cu spatele, şi ceilalţi… Nenorocitul era mai murdar, mai respingător decât toţi. Aşa de negru, cu barba aceea, cu bucăţile acelea de carne tumefiată! în tot spitalul nu era unul mai uricios. Tocmai de asta trebuia să-i fie milă… Şi era greu să-ţi fie milă! Ţi-o curma cu cântecul lui de cerşetor: „Mămucă!… Mărime!…” Cu neputinţă să nu uiţi de milă, să nu te enervezi…

Mama aceea, chemată acolo în aşa fel, nu-ţi strângea inima de înduioşare. Trebuia să te reţii ca să nu-i spui să tarii,:. A nu-l opreşti brusc. Să lase în pace pe mamă-sa, acolo unde era, pe lumea cealaltă.:. Să nu se mai văicărească; r,a, slimind rinul şi dezordinea… Şi pe ea să n-o mai umple de ridicol cu psalmodia lui ţigănească.

N. Mulţumirea, chinul priveliştei, asfixia creşteau. Şi ideea datoriei nu le mai putea învinge.

— Lasă!… Lasă! Stai liniştit. Culcă-te! Mă duc să-ţi aduc doctoria!

La mijlocul sălii, geamătul lui Dobrică o oprea… Ce mai vrea?

Spune-mi cum te cheamă!… Spune-mi cum te cheamă?… Vezi tu, mamuca mea din cer, ce înger a avut milă de Dobre al tău?… Cum te cheamă? Ca să te pomenesc!

Cuvântul căzu Laurei drept pe inimă… încă dinainte inima începuse lucrul ei. De adineaorea o chemase în ajutor, pentru a putea rămâne la datorie. Pentru ceea ce nu mai pytea face, numai pentru că trebuia făcut, de acolo de unde începea imposibilul, un singur gând o putea înarma cu supraputerea răbdării: gândul iubirii! Strunele ei se încordau: „Voi îndura, mă voi pedepsi, mă voi chinui pentru acest nenorocit. Cine ştie cine suferă acum departe?… Ce dureri pot ameninţa pe oricine? Ce cap scump, printre mii de primejdii, trebuie ferit de orice atingere!…”

Chipuri scumpe, împodobite cu frumuseţea pe care le-o dăruieşte ochiul îndrăgostit, se desenau palide, sub feşe albe, în trecerea înfiorată a unei secunde. Imagini izgonite repede. Apoi apăreau triumfătoare, invulnerabile.

Gustul sacrificiului se lupta învingător cu dezgustul. Şi parfumul aromelor, pe altarul dragostei care imploră, stingeau miasma ucigătoare, care se risipea la fiecare mişcare din corpul acela netrebnic… „Ca să nu-i atingă nimic! Ca să fie veseli, voinici şi ca să se întoarcă!… Cei dragi!”

Sugestia minunată opera. Exaltarea transfigura. Se întoarse lângă Dobre… Apă! mai vrea apă!… Îi dete cu mâna sigură, privindu-l, surâzându-i. Li spuse, cu glas dulce, cuvintele mângâietoare… Glas şi vorbă care erau pentru alţii. Îşi auzi singură, cu o înfiorare de plăcere, sunetul cald al vocei. Vocea altor timpuri, altor crezuri, altei vieţi, reînviate sub evocarea violentă a dorului ascuns. Netezi mâna vânătă, uricioasă.

— Mămuca mea! Mă… mu… ca… M… e… a…! Dobrică avea acum exclamaţii sacadate. Parcă vrea să adoarmă. Aşteptă puţin, apoi, desfătată de ea însăşi, sigură că are de

partea ei pe Dumnezeul bolnavilor şi al nenorociţilor, care îi e dator şi care îi va plăti, plecă încet, trăgându-şi mâna lin din a lui Dobre. Ţiganul nu mişca. Era acum deplin liniştit.

Lângă uşă îi auzi totuşi glasul:

— Cum te cheamă? – un glas trist şi rugător. Ca să te pomenesc!…

Cuvântul îi ridică iar un val de sânge în obraz. O s-o pomenească!… Ce frumoasă sară! Era sigură acum. Era numai nerăbdătoare, dar sigură că a răscumpărat norocul şi fericirea celor absenţi. Erau invulnerabili!

— N-ai să ştii să spui nimic, e prea greu! Mă cheamă Laurenţia…

Ţiganul îl prinse cu toată voinţa lui încordată.

— Arinţia… Arinţia… repetă el, cu silinţă, stâlcind cuvântul, dai' plin de sârguinţă, pătruns, evlavios.

Râsetele amorţite izbucniră slab. Laura se înfioră puţin. Ţiganul părea că sufere. O să atragă atenţia doctorului, Devenise deodată aşa de solemn, aşa de pios, în silabisirea informă a numelui ei! Aşa de tragic cu pomenirea lui! Se întoarse:

— Mai vrei ceva, Dobre?

— Apă.

— Mereu apă?

Îi dete.

La uşă, gata de ieşire, zise scurt:

— Acum să fie linişte!

Zgomotoşii se aşezară pentru culcare. Nici nu băgase de seamă când trecuse pe lângă ei. De obicei o stânjeneau. Îi simţea surâzând şiret, pe subt pleoape, unul către altul, cu o mişcare imperceptibilă a buzelor, un fel de şuier, de mic semnal abia schiţat pe limbă, înapoia surâsului insolent. Ceva care trecea, peste livreaua ei albă de soră de caritate, până la femeie, şi îi răscolea demnitatea.

Cu mâna pe ivăr, apoi înapoia uşii, auzi numai: „Ca să te pomenesc!…”

('o, soniv în dimineaţa aceeu! I.aura se deşteptase ca în zilele dinaintea urgiei, IVinl acea broboadă care paraliza Sil ea tonte energiile bucuriei.

Nu mui ieşise în oraş de nu se mai ţinea minte!

Pustiu, oraşul! Dar era un timp frumos pentru plimbare! Se uitase în Oglindă. Trebuia să intre întâi la spital un moment, ca să ia pentru infirmeria ei medicamente.

Nu era numai soarele motivul. Era şi binecuvântarea lui Dobre? îi reaase nădejdea. Va vedea deseară daca îi ţine minte numele... Surise înveselită.

În spital intră pe poarta laterală. Vârî capul, surâzătoare, în fiecare sală. O aclamaţie de bună-venire o primea:

Trebuia să se arate cu pălăria, cu voaleta, gătită de oraş. Pe decorul neschimbat al halatelor vărgate, printre. Care lunecau surorile albe, costumul de oraş aducea nostalgiei lor de bolnavi reminiscenţe înveselitoare. O admirau, şi ea le da diversiunea asta inofensivă, cu complezenţă.

— La plimbare, doamnă? E frumos!

— O să vă plimbaţi şi voi, băieţi, în curând!

Pe coridor se izbi de o targă acoperită cu un cerşaf.

O ducea doi infirmieri, nişte glotaşi bătrâni, morocănoşi, care moţăiau pe coridoare, silnici pentru orice serviciu, aproape nefolositori, abrutizaţi. Laura nici nu-şi închipuia că există astfel de specimene omeneşti. În cursul vieţii de până ieri, până în ajunul războiului, nu-i veniseră înainte decât, poate, prin geamuri de circiume. Nu înţelegeau nimic. Un creier ticsit, murdar şi îngroşat ca şi trupul, faţa, mânile lor.

Tot ce era valid plecase să facă gloata morţii. Şi aceşti naufragiaţi se văzuseră deodată investiţi cu funcţie omenească... De unde-î putuseră găsi? Răuvoitori, refuzând cu încăpăţânare orice serviciu, întunecaţi, cu glasul, cu vorba plină de o ură inconştientă pentru că liniştea le era tulburată de aceste întâmplări, cari le rămâneau în afară de înţelegere. Toropeala lor alcoolică fusese întreruptă

— Atât ştiau. Şi se arătau duşmănoşi. Serviciul lor se reducea la transportul tărgilor – supravegheaţi şi atunci de o doamnă sau domnişoară, care nu-şi lăsa bolnavii mai nici* odată singuri, în călătoria asta zdruncinată, până la sala de pansament sau de operaţie.

Treburile spitalului nu-i puteau rămâne indiferente Laurei. Îi opri:

— Unde-l duceţi?

— La „rezervă”! bodogăniră ei, oprindu-se să răsufle, trândavi de ici până colo. „Rezerva” era odaia funestă, unde erau duşi cei ce trăgeau să moară, ca să cruţe de priveliştea lor pe ceilalţi.

Un muribund? Cu toate astea sara trecută niciunul nu era aşa rău… Numai cangrenele gazoase dădeau uneori surprize de felul ăsta.

— Din ce sală?… E mort?

— Nici mult nu mai are!… Un ţigan, de sus!

Laura tresări. Se scoborâseră din partea stângă, partea cealaltă… Nu putea să fie el!

— Să-l văd… Ridică un colţ al pânzii. Se aplecă – cu faţa încă rozată de aer, de bună dispoziţie, de glume, gătită, cu pălăria ei mare cenuşie, cu voalul gris… Se uită bine. O bonetă neagră pe cap şi o haină azvârlită peste el…

Nu-l vedea bine. Era umbră pe coridor: tot soarele rămăsese afară şi în geamurile despre răsărit.

— Dobre!… Aproape de tot, la ureche: Dobrică!… „Nu m-auzi? Eu sunt!

Inert fără conştiinţă, ca şi mort… O suflare abia… o înfiorare uşoară înapoia feţei… Şi trupul rigid.

— Dobrică!…

I se împreunară fără voie mâinile. Înmănuşate. Ar fi vrut să aibă capul gol şi cruciuliţa aceea roşie brodată, să o simtă pe frunte. Hainele îi atârnau greu… Şi timp iţii aceia, care şedeau acolo ca nişte urşi, aşteptând.

Ar fi îngenuncheat. Simţea încovoierea în trup şi abia şi-o oprea.

Un fior îi trecea pe sub faţă, sub voaleta cenuşie.

— Dobre!… Ochiul lui sticlos era orb.

Umerii i se slobozeau în jos Laurii, şi gleznele îi erau /. Iubi ode, nu o mai purtau bine. Abia se ţinea pe picioare.

I'e ' ub ochii împăienjeniţi de ameţeală, văzu targa mişi ml Îi:. Ui unbl'ir. Îţi. '/is.'ră cu glas omenesc:

Im I.i.! I Himm /. Eu fii I ierte!…

I'loeiuâ I.1 îi ei vei „ei. I inolo, aproape. Laura nu se inii. I l din I'„ liniile. (Im –.1: e durea departe… dincolo ile roiului! i ud. Lia agoniei., dincolo de spital… La Mămui i, nndeva, în cer… în cerul ţiganilor… acolo unde se albesc toate sufletele… Şi lua cu el numele ei Arinţia… A-rin-ţi-a! li tremurau muşchii. Feţii şi pleoapele le închisese cu o expresie de smerenie.

Fără voia ei, era amestecată de-aproape misterului f arru al morţii, legată de acea agonie…

Se făcuse frig. Soare de toamnă, numaidecât răcit. Laura se mişcă din loc. Îşi târî puţin picioarele. Se uită împrejur. Vitrina mare de sticlă sta în mijlocul JzaIÎului: vitrina liceului, cu bucăţi zoologice… Se uită de aproape la ele, curios, ca şi cum ar fi interesat-o grozav. O vulpe mare… un urs mic… şi păsări caraghioase, pe picioare subţiri, subţirj.

Rezemă umărul de rama dulapului.

O să ia mâine doctoriile pentru infirmerie. În oraş nu se mai duce… Pălăria o plictisea… Plecă spre casă cu sufletul absent, cu o simţire ciudată, pioasă şi sinistră.

Fără ştirea ei, ceva din ea agoniza acolo, în odaia lugubră, în respirarea aceca diafană, sub f, ata înseninată, purificată acum, a lui Dobre călătorul… La munca aceea obscură, care se trudea în taina ultimelor legături, veghea şi ea. Avea senzaţia aceea nelipsită, pe care o ai când viaţa îţi scapă din puterile tale şi o simţi împinsă în alte îndeletniciri, enigmatice şi sacre.

Toată ziua. Toată sara, Laurenţia şezu înmărmurită şi reculeasă, cu o răsuflare adâncă în piept. Şi noaptea nu dormi, cu mâinile petrecute pe după genunchi, cu ochii în

întuneric, fără gânduri şi fără imagini, numai „de veghe”, aşa cum arde o luminare la un mort.

De Dobre nu-i era milă, nici nu simţea părere de rău. Avea un sentiment mai nobil, mai măreţ. Dintre atâţi drumeţi pe care-i petrecuse, ţiganul era un pelerin solemn, pe care îl urmărea. Cu suflet smerit. Îl vedea mergând, cu urâţenia lui acum augustă, pe drumul sui' şi grunzos ce desparte ţarinile de ceruri, purtând în mini norocul ei şi pe buzele lui hidoase divina binecuvântare… Şi mama lui îi aştepta în pragurile negurii şi ale luminii. Nu spusese îj* ziua aceea nimănui ceea ce o muncea, pentru ca oamenii să nu păcătuiască, cu uşurinţa şi cu îndoiala, către taina credinţii şi a morţii.

A doua zi nu întrebase ce a devenit trupul nemernic al lui Dobre. Altfel murise Dobre! Sara nu intrase în sala unde derbedeii rânjeau în preajma durerii. Întrebase numai:

— Când i s-a făcut rău?

Chiar atunci, noaptea, după plecarea ei, nu mai vorbise nimic. Şi spre ziuă intrase în agonie.

Era sigură că numele ei fusese ultimul lui cuvânt de pe pământ, că recunoştinţa lui umilă şi caraghioasă, ultima lui simţire, şi pomenirea ei – ultima lui rugăciune…

Laura era fericită. O linişte mare se aşezase peste sufletul ei. Credea adevărat în redempţiune. Dobre va dobândi pentru ea dania cerească… Adesea îşi aducea aminte de el şi îşi împreuna mânile şi mlădia genunchii şi se înfiora cucernic: „Ca să te pomenesc…”

Târziu, într-o dimineaţă când era soare tocm.u ca şi atunci, îşi amintise iar de el – şi un palid surâs, de amărăciune şi deznădejde, îi lipise de buze vălul negru de doliu. Logodnicii, fraţii muriseră. Târgul ceresc nu izbutise. Dobre nu cumpărase de la Dumnezeu viaţa altora…

Laura privise lung în soarele de iarnă ca să înţeleagă Firea. Nu se răzvrătea, nici nu tăgăduia. Din urgie şi din naufragiu îşi salvase credinţa.

Poate că drumul era lung, de-acolo de unde Laura nu mai putuse merge alături de Dobre, de unde o. Lăsase jos, într-un colţ de lume, şi el păşise mai departe, spre necunoscutul măreţ. Ajunsese prea târziu cu pomana lui ferventă, să spuie Domnului de sus: „Tătucă! Pe Laurenţia am venit să ţi-o pomenesc…”

Sau putea ea şti pentru ce Redempţiune superioară ceilalţi plecaseră şi ei, cu fruntea încinsă de o aureolă de M? iţe? Şi pentru care târg măreţ, acolo, la bâlciul sublim unde se tilruir. Se întocmirile, care scapă de sub puterea noastră?

Dar eee. I ce dus la cer lui se risipeşte şi nici sămânţa le bine de pe pământ, nu se risipeşte.

Laurenţia, învăluită în zăbranice negre, nu înţelegea, dar credea.

Intr-o zi, o primăvară blândă va lumina vălurile ei corniţe ca şi pe ale iernii, şi soarele proaspăt va îndulci asprimile vremurilor şi pe ale sufletului. Laurenţia va fi ca f irul de iarbă care dă din nou fraged şi, ca şi el, plăpândă, fiind renăscută peste ce a murit. Va şti că trebuie să trăiască şi va aştepta viaţa. Durerile ei vor fi ca iarba uscată a anilor rămaşi în urmă. Care fertilizează lutul… Şi va primi bucuria cum primise şi suferinţa: cu patimă şi cu uimire.

Soarele arde şi tot el hrăneşte: iar Moartea nimiceşte şi tot ea creează.

Două lumini!

Nu ştii unde rade sămânţa şi unde rodeşte – dar nimic nu se pierde. Nu eşti stăpânul, dar eşti robul fericit al Re dempţiunii. Ca şi firul de iarbă, nădejdea va creşte, se va împlini, va înflori şi va da rod.

Dobre – Ceilalţi – Trecutul. Vor fi icoane care din suflet se vor urca în rame de biserici. Biserici umbrite înapoia soarelui regenerator.

Cu simţirea aceea, pe care o ai când viaţa ta îţi scapă din puteri – de acolo de unde se face târgul sublim ai întocmirilor – Laurenţia va primi Reînvierea.

XIII.

COANA MOAŞĂ în infirmerie zilele erau acum mai lungi, neocupate, liniştite. Cucoana moaşă umbla prin oraş după treburile ei sau da mereu în cărţi, povestindu-şi romanul vieţii. Laura împletea nesfirşit lina moale pentru soldaţi. Când nu ştia să se mai descurce cu împletitura, trecea la restaurantul, pustiu şi el, unde patroana îi arăta cu răbdare şi plăcere. '

Cucoana moaşa era mai puţin pricepută la cusătură; în schimb, avea darul povestirii pitoreşti. Romanţioasă din fire, adăoga la slabul roman omenesc o invenţie bogată Cuvântului vioi îi unea gestul vioi şi puteai asista la pantomima viu colorată a unor senzaţionale foiletoane.

Fireşte, cucoana moaşa nu se măritase banal de la casa ei – lucru foarte de crezut, când o cunoşteai. Dar nu era vorba de vreo fugă sau de vreo cununie de voie-de nevoie. Fusese răpită!... Nu o răpire simplă! De la acest punct îndoielnic al adevărului treceai la fantasticul galop al color mai neînchipuite aventuri.

Tot aşa adulterul – cel dintâi – avea peripeţii înfiorătoare. Le vedeai trecându-ţi pe dinaintea ochilor într-o dramatică reproducţie aşa de impetuoasă, încât nu da pas ridicolului să te redeştepte din ameţeala sugestiei. Pe când te legănai în melodia lirică a unui capitol de amor sublim şi cucoana moaşa, cu cărţile întinse alături, sta pe marginea patului cu mâinile pe sâni şi ochii la cer, tresăreai speriat în deodată. Pe scândurile bine frecate ale infirmeriei, cu coana moaşa. În genunchi, cu părul într-o secundă despletit, juca în acelaşi timp trei roluri: amantul, bărbatul, femeia!

Glasul implora, blestema, ameninţa, plângea. Auzeai zgomotul de uşi zdrobite, de geamuri sparte; stai suspendat pe margini de balcoane; victima, cu braţele învineţite, târâtă, de pletele negre, se zbătea dureros până când leşina, zdrobită.

Teatrul acesta te zăpăcea, te distra, te enerva. Îl urmăreai cu o curiozitate aiurită şi cu o mică şi nedesluşită fiică pentru ceea e era neobicinuit în demonstraţia asta

turbulenţă, pentru ceea ce acolo, în mecanismul acela omenesc, trecea dincolo de măsură şi de noime.

Di1 la astfel de emoţii violente, cucoana moaşa păşea Iară tranziţie la lucruri de ordine practică. Avea un mare laicul, pentru a-şi procura de ocazie tot necesarul traiului alimente, locuinţă, încălzit. Îşi oi'ganizase acum o Vata Im/al. I) slan a de război şi pe slujba foarte auxiim.1 po oui o o avea în gară, Dup. I felurile tuli rvonţii la care nimeni nu rămăsese ' 1111 iliiiţic nriipa doua odăiţe în chiar cuprinsul stat” i i.r. Uţa mini de cărămidă aparentă, la ci ţi va metri de corpul principal al clădirii de gară.

La ferestre erau flori multe şi între glastre apărea uneori obrazul palid al fetei cucoanei moaşe, o floare firavă rare părea, prin orice gest şi gând, a se uimi de a fi germinat acolo.

Intre copilă şi mama ei era o deosebire totală: gră. Stiţu şi chiar cam greoaie, brună, frumoasă, sanguină, cu orlii negri languroşi, isteaţă şi activă, îndrăzneaţă şi cam vulgară, energică până la bruscheţă, cucoana moaşa era o femeie şi jumătate. Anemică până la istovire, graţioasă, fată de nici o frumuseţe afară de blândeţe şi timiditate, blondă cu ochii cenuşii, tăcută, smerită ca toţi copiii sperioşi, melancolică cu gânduri şi poezie tristă de cimitir, fata părea a fi unicul vis curat, unica picătură de pace şi cuminţenie din trupul cucoanii moaşe, scăpată din furnalul simţirilor ei aprinse şi refugiată într-un copil bolnav şi trist.

Cucoana moaşa o iubea capricios, cu dispreţ, cu un fel de ruşine pentru opera aceea lingavă, cu un regret brutal că nu-i seamănă şi cu accese dezordonate de pasiune maternă.

Dar ceea ce era grandios erau visele patriotice ale cucoanei moaşe, provenite din incontestabilele raporturi ale nervilor ei zbuciumaţi cu misterele tenebroase ale naturii. Nu era firul subţire care ţine pe om legat, de natură şi, din când în când, dă simţirii lui spiritualizate un semn nedesluşit, o înfiorare magnetică a legei universale. Era o

descărcare electrică cu fulgere, cu tunete şi trăsnete, din care primea revelaţiuni bizare.

Erau dimineţe când te primea cu ochii cavernoşi şi îţi spunea, sigur şi posomorit, apropierea unei nenorociri. Viziunile erau mai dese încă decât visele. Aveau aspecte fantastice, din care tu, biet muritor, chiar dacă aveai ceva calitate de tălmăcire, nu ai li pulut deosebi nimic, dar care pentru ea aveau corespondenţe stranii şi precise.

Credinţa în propria ei putere vizionară era sinceră şi activă. Îşi conducea viaţa, îşi reglementa programul după ea.

În existenţa ei trecută se mutase dintr-un oraş în altul, vânduse sau cumpărase după aceste îndemnuri limpezi ale destinelor, şi acum întreprindea proiecte sau lua măsuri împotriva catastrofelor după semnele astea generoase.

Astfel, anunţase, pare-se, printv-un vis foarte obscur pentru neofiţi, catastrofa de la Turtucaia şi printr-o altă viziune, prima cucerire a Ardealului. Tot aşa, într-o zi din atâtea ale refugiului, Laura o văzu îmbarcându-şi într-un vagon patul, soba de fier, lăzi, provizii, pisica, colivia şi fata, într-o grabă nebună, prevăzând invazia funestă a inamicului şi dezastrele asediului.

În vâlva nespusă a unei decizii subite, gospodăria ei, destul de complectă, alcătuită ad-hoc şi prin rechiziţie, se îmbarca în urma unui vis concordant cu o conversaţie avută despre starea de lucruri cu un locotenent de rezervă, care trecea în misiune spre Moldova şi care, drept consecinţă a prevederii şi indiscreţiei sale strategice, dobândi la drum o mică familie improvizată.

În mijlocul acelui mobilier variat, azvârlit în voia accidentală a mutării, asemeni unei odăi sculate din somn, stacuooana moaşă în picioare, cu şorţul alb, cu basmaua legată în felul personal cum o purta şi îi sta bine.

Cu gesturi largi, cu exclamări sonore, cu recomandaţii supreme şi cu lacrămi adevărate pe obraji, se smulgea de lângă colegii ei iubiţi, cuprinzând într-o fierbinte

îmbrăţişare tot personalul prezent şi absent al gării, oraşul, clientele, finii ei numeroşi şi atitea suflete de îngeri, cu ale căror destine se ocupa inocent şi zelos. Părăsea dulcea Valahie, patria ei nenorocită.

Din infirmerie lua, în calitatea ei de funcţionară, medicamente, pansamente şi ceva ustensile, pe care Laura le văzu piecâr. D cu mare părere de rău, fiindcă le dobândise anevoie de la serviciul aprovizionării sanitare. Mai zări în mormanul de bagaje şi doniţa cea nouă, un mic cadou făcut infirmeriei de Laura.

Dar, mai ales, privi cu regret cum pleacă fetiţa aceea ca o răsură crescută între lobodă şi cucută şi gata să se scuture de petale.

Plânsul, ţipetele, gesturile cucoanii moaşe erau tot mai vii, pe măsură ce trenul se depărta, până când se mai văzu fâlfâind numai o batistă tricoloră.

În panopticul războiului, cu larga lui privire asupra oamenilor şi lucrurilor, cu barierele vieţii curente căzute, cucoana moaşă, harnică şi inimoasă cu bolnavii, generoasă cu toată lumea şi plină de patriotism înflăcărat, era desigur o figură originală.

Laura rămase acum singură în infirmeria unde'drumeţii erau tot mai rari.

XIV TOVARĂŞII.

Tot acolo! înţepenit pe linie! înfipt pe şine de zece zile ca şi cum nu ar mai fi vrut să se mişte niciodată!… Şi mereu aşteptarea aceea trudită de a-l vedea pornit, şi mereu amăgirea aceea supărătoare a zvonurilor bune: „Mâine pleacă sigur!”

Dar de ce nu se urnea odată? Îţi venea să ţipi, să ucizi… Zece zile erau acelea în care fiecare ceas putea aduce orişice şi mai ales lot dezastrul.

Luptele erau trecute de Râmnic. Nu se ştia nimic. Bombardamentele” încă depărtate, erau rare şi astupate. Se scurseră de mult transporturile în sus, spre Moldova, şi ruşii trecuseră mulţi în jos şi acum nu mai trecea nimic, nici

în sus, nici în jos. Cu toate astea, nu se putea să fie ocupat oraşul. Prevederile strategice, limitele răbdării, marginile umilinţii se propteau aici, la cotul ăsta inexpugnabil pe teren, inexpugnabil mai ales în suflete. Speranţa se fortificase aci desperat.

Cu toate că nu se ştia nimic, tăcerile erau consternate, vocile cari se întrebau erau curmate de îndoială, glasul victoriilor răguşise.

Convoiul din urmă, căruia nevoia şi teama îi exagerau importanţa, ultimul transport al ajutoarelor necesare erau regimentul ăsta de artilerie rusească, care sosise încărcat într-un tren lung, cu cai superbi, cu tunuri mari, cu echipa tui sanitară proprie şi o aprovizionare îmbelşugată. O formaţie modernă şi complectă.

Intrase majestuos în gară, tras de o maşină uriaşă, şi se oprise aşa de ferm, ca şi cum acolo i se isprăvise orice forţă motrice. De zece zile! De ce?

Linia era încurcată şi nu se putea libera.

Laura se uita pe linie, înainte, spre locul nevăzut al acestui nod misterios şi funest, care oprea mersul liberator.

Se uita de zece zile cu deznădejde, cu grijă, cu încordare, cu nelinişte, cu decepţie şi azi, de pe piaţa mică din dosul gării, privea'cu ură la orizontul neted, care, în dimineaţa aceea luminoasă, de toamnă, aşternea miriştea lină, palidă ca o apă.

Cele trei rânduri de şine, erau goale; golită de ultimul vagon, de ultima maşină veche, magazia, prin ale cărei portaluri deschise trecea golul luminii ca prin ogiva unui tunel părăsit.

Aripa semaforului sta imobilă ca un semn neînţeles scris în văzduh. Înapoi, aceeaşi pajişte, aceeaşi linişte, acelaşi vid luminos acoperit numai cu ceaţa gândurilor.

Circulau de mult zvonuri suspecte şi care iritau, despre manopere, despre rea-credinţă şi chiar trădare. Mărimea împrejurărilor şi chestiile vitale ce se dezbateau aşezau

sufletele în cele două tâberi ale urii cumplite de Cain şi Abei.

În nu ştiu ce staţie, un transport important fusese compromis de incuria necinstită a personalului responsabil. Se auzise despre pedepse şi chiar de execuţia unor funcţionari mişei., Apoi se dezminţise şi totul era turbure şi se îneca în noianul de comentarii, de veşti, de necazuri noi, şi mai ales de năpastă covârşitoare.

Indignarea şovăia în mijlocul fanteziei şi a neroziilor cari alimentau dezordinea minţilor şi a faptelor.

Laurenţia întreba zilnic pe cei ce aveau cădere despre cauzele acelei nenorocite întârzieri, şi scruta cu bănuială fizionomiile ca şi răspunsurile, chinuită de sentimentul blestemat al îndoielii de toţi şi de toate.

,. Ce putem noi?… la noi e liber!” Dau din umeri.

Laura răsuflă puţin. Când nemernicia nu te mânjeşte de apnwipe ai o uşurare egoistă. Totuşi argumentele nu o *t; 111 lan au „(), ini', ura linie încâlcită inextricabil de zăpăceala coiivoiurilor', explicau li, moar,. Edificata a funcţional ilor îi scârţâia pe nervi o udare duşmănoasă. O înfrina o suprerrta cuviinţă şi li1.la de a nu se lăsa târâtă de vina suspiciunilor nedrep't. Aşa erau timpurile, nelinişţite şi îndoielnice.

Probele şi chiar obiectul nemulţumirii îi lipseau. Era o slare de spirit absurdă dar intuitivă, a tuturor şi pentru toate lucrurile.

Nemulţumirea latentă şi corosivă şi agitaţia tutulor le purta în ea. Ai fi azvârlit parcă cu umărul, de pe şine cutiile inerte ale trenului, şi umerii erau zdreliţi de nervozitate, cum i-ar fi zdrelit povara acelei maşini uriaşe; iar podul acela, care încurca drumul salvării, îi sta sfrâns sub frunte şi îi pipăia împletitură cu gândul stăruitor şi obosit.

Peronul era pustiu. Locuitorii misterioşi ai acelui tren enigmatic se seoborau foarte puţin. Personalul gării părea şi el consemnat în singurătatea indolentă a birourilor. Singur, pe asfaltul alb, sta ca o cioară cu hainele acele

negre, pe care nu le schimba niciodată, doctorandul, care, după una din variantele şi ultimele dispoziţiuni, era detaşat cu serviciul în gară. Zgribulit de frig, cu pălăria neagră înfundată, cu mâinile în buzunarele pardesiului părea ursuz.

— Nu intra, spuse Laurenţâei. Eu nu pun picioarele acolo pentru nimic în lume.

Vorbea cu necaz. Laurenţia se uită întrebătoare: ce era nou?

De câteva zile nu mai aveau de lucru. Atmosfera locului era venetică. Nu mai venea nici un rănit român; oamenii de serviciu militar fuseseră şi ei suprimaţi din gară, nemaiavându-şi rostul ocupaţiilor; ultimii clienţi ruşi încetaseră; trenul ăsta trăia ermetic între pereţii lui. Se auzeau numai loviturile grele ale copitelor. Plutea un aer de părăsire pregătitor marei abandonări.

— Aseară a fost aci o turmă de păcătoşi de ăştia, cari treceau nu ştiu încotro… şi patul mişună.

Laura se roşi de nemulţumire. Patul unic… aşa de curat, pe care şi-l îngrijea cu atâta sârguinţă!

— Să fie curăţat!

— A curăţat… a opărit… degeaba! S-au înfipt în pături, în perne… Poate să crape pământul… eu nu mă apropii.

Laura trecu peste iritarea asta răutăcioasă. Toată lumea era zdruncinată în chip felurit. Nu era vreme de atitudini elegante. Asta era, se vede, aşa îndrăcit şi pe ce se cuvenea şi pe ce nu.

Ignoranţă sau curaj, pe Laurenţia nu o speria exoticul nume al exantematicului. Nu ştia bine cum e. Ca şi ciuma reprezintă o noţiune. Chiar când noţiunea e simbolul culminant al pacostei, de la noţiune la realitate e o distanţă.

De moarte nu îi e frică. De la un timp nu îi mai era frică de nimic. Dar o plictisea cumplit murdăria din sărmana ei infirmerie. Duşmanul acela mic şi încăpăţânat era o nenorocire împotriva căreia se vedea neputincioasă.

Ar fi trebuit să părăsească postul ei, devenit nefolositor ca şi al celorlalţi. Un sentiment nemărturisit o făcea să-şi prelungească oficiul; i se părea că, abdicând, ar fi lucrat şi ea la opera nenorocită a presimţirilor rele. Apoi mai avea nevoie şi să se mişte, să pornească undeva. Drumul ăsta sterp îi da totuşi impresia că a aflat ceva, că a urnit din loc încremenirea sepulcrală a acelei epoce de agonie.

Erau injecţii pe care şi le infiltra în contra morţii apropiate.

Destinele obşteşti se amalgamau aşa de absolut cu pătimirile ei sufleteşti, încât, în apriga urmărire a desfăşurării faptelor, erau conţinute deodată toate problemele ei personale. Acasă, între pereţii de pe care se desprindeau văluri de văluri de rele şi dureri, unele mai mucede ca altele, nu putea sta fără să-şi încrunte sufletul şi gândul prea mult, tăindu-se în ascuţişul lor.

— Eu tot intru. Mi-e frig! N-o să stau trei ceasuri cu ochii pironiţi pe trenul ăsta blestemat.

Laurenţia rămase cu pălăria şi paltonul, şi îşi puse dinainte numai şorţul cel mic.

— Să nu pui nimic pe pat.

O cuprinse deodată hărnicia. Cu ultimul sublimat, frecă tot ce era de lemn: pervazurile, mesele, poliţele goale, sciumele. Se uită la pat cu mâhnire, apoi îşi trase un scaun la se a. -. C/a şi scoase ghemul de lână şi igliţele cu care fabrica manşete de lina fără număr, parcă ar fi vrut să sporească cu le numărul soldaţilor ce aveau să le poarte.

Două umbre întunecară geamul uşei şi doctorandul, precedând un ofiţer rus, intră, prezintă Laurenţâei pe căpitanul medie al regimentului, apoi ieşi fără întârziere.

Căpitanul rus se înclină cu o îngâmfare politicoasă.

Laura se sculase drept, rigid, rece, parcă i se înfăţişa însăşi întruparea vrăşmaşă a cauzelor oculte şi infame care imp. Kiniole. Ui t'. Enul şi încâleeau şinele; cu o aşa de mare ostilitate, ca şi cum deu-operise malei'Lciul care

împodmolea şi încâlcea ceva mai mult încă decât trenul în ţesătura turbure a necazurilor.

Medicul era scund, agi! nervos, cu o barbă mică şi ochelari cenuşii. Nu ora rusul caucazian, nici moscovit, nici siberian. Era un rus fără de ataşe indigene vădite. Un rus de contopiri şi suprapuneri.

Semăna cu unii oameni de pretutindeni, cu acea categorie de cărturari înăspriţi în maniera controversată şi stearpă a ideilor. Semăna cu portretul ce ne facem de anarhiştii teoretici, glaciali şi obstinaţi. Acei cărora pla tonismul le dă o cruzime rece a principiilor desperate de neputinţă şi neeumpătare de experienţă.

Ca om de pretutindeni mai semăna şi cu unele tipuri ce-ţi pricinuiesc nelinişte, fiindcă ochii mici şi ascuţiţi ascund, sub ochelarii cu geam închis, o cugetare maliţioasă. O cercetare vicleană. Ceva de poliţist Iravestit, care are puterea stânjenitoare câe a-ţi primejdui cinstea cu un gest, sau ceva de hoţ deghizat, care are discreţionara putinţă să te fure sub aparenţe cinstite.

„Ce fel de rus*? se întrebă, aşteptând mută. Străin de seva slavă a stepelor, a fluviilor, a pădurilor?”

Politeţa îngâmfată a acelui străin antipatic o irita.

Din fericire, antipatic! îşi putea lăsa liberă aversiunea pentru acei amici pe care raţiunea cu greu îi impunea presentimentului.

Protocolar şi imperios, doctorul, după ce îşi declină din nou numele şi titlurile, spuse că are un bolnav care, din nefericire, nu se mai poale mulţumi cu ajutoarele infirmeriei regimentare şi trebuie transportat într-un spital. Ceru Laurei să-l ia în primire formal şi să se însărcineze cu rinduirea lui.

Accentua interesul ce pune pentru bunul tratament al bolnavului, ca pe o supremaţie a Naţiunii Imperiale, cu reticenţe care conţineau bănuiala asupra capacităţii sanitare române.

Oficios şi scurt, Laura îl asigură de perfecta solicitudine a tuturor pentru bolnavi şi aliaţi. Atunci căpitanul porni în consideraţii generale abundente asupra lucrurilor de actualitate. „Stăm aici pironiţi de incuria Căilor Ferate!… Un transport militar aşa de important!…” „Artileria Imperială Rusă!… împiedicaţi de dezorganizarea tutulor serviciilor! Ce ajutor se putea da României! Erau timp şi osteneală pierdute!… Se înturnau forţe rentabile de pe alte puncte capitale!…”

O violenţă conţinută, o răutate ascunsă, un dispreţ vădit pentru România şi cauza ei, şi o exagerată politeţă circumstanţială.

Laurenţia, la intervale, îi tăia vorba cu argumente din nefericire slabe în amănunte şi a căror convingere îi lipsea, şi cu aprecieri aproape brutale asupra normelor de ordin general ale ajutorului rus.

Era vorbăreţ medicul. Îşi desfăşura o serie de idei în amănunţimea lor. Pe Laura o durea capul. Tăcea, sperând că o să plece, că o să-i piară de sub ochi vulpea aceea venetică cu vorbă veninoasă. Mai mult decât animozitatea lui insolentă călre tot ce era românesc, o supăra ceva perfid, care rânjea înapoia verbiajului. Indignarea lui suna falş. Minţea! Mersul trenurilor, soarta luptelor nu-l interesau. Insultele erau gratuite şi de rea-credinţă. Omul ăsta avea gânduri asupra acelor evenimente, pe care ochii mici le ascundeau subt ochelarii cenuşii, şi care provocau pe Laurenţi printr-o batjocoră bine adăpostită subt politeţă şi indignarea ipocrită.

Deplânse apoi cu falşă compătimire starea nenorocită în care se găsea ţara asta, pentru care mărinimoasa bunăvoinţă rusă nu putea nimic. Nici o cale de comunicaţie., şosele mizerabile… o singură arteră de cale ferată, nici aceea dublă… Şi se vorbise de o România civilizată!… a fost o surpriză!…

Răbdarea Laurenţiei se sfirşea. Nu mai aducea conversaţiei docil, (i atenţie înrăită, susţinută de curiozitate

de la nord, rusul ăsla!… De pe Baltica!… de la confinele germanie” 1! Produs dv frontiera, de inimiciţii şi fuzionări limitrofe. Agent natural de compromisuri şi da ui i latente, sub forme de revendicări sociale.

Acest medic al armatei îngâmfatului imperiu nu păstra aroganţa grandoarei ruse decât faţă de România cea dispreţuită. În politica interioară aducea, desigur, subversiuni violente.

Avea prolixitatea migăloasă a personagiilor din romanele ruseşti. Te plictisea ca lectura anevoioasă şi încâlcită a o sută de pagini, în care Alexiewi şi Serghiewi vecinăresc în lungi vizite şi nesfârşite conversaţii, de la evenimentele găinăriei până la irosul preceptelor de filosofie socială şi se dibuiesc unul pe altul cu scopul mic şi îndărătnic al vreunei tranzacţii: vânzarea unui cal sau traficul unui drum vicinal. Mică burghezie lacomă şi şireată subt o bunătate familiară şi gospodărească, muncită de sentimentul pervertit al refacerilor şi libertăţilor.

Dintre ei era şi medicul căpitan. Era un Alexieff oarecare, conviv doctrinar al gospodăriilor micei proprietăţi, mai antipatic ca nobleţea generoasă şi despotă, ca Bojarul ruinat, ca turma întunecată a Nordului numărat cât frunzele pădurilor şi nisipul stepelor. Laurenţia, ţeapănă şi învrăjbită, curmă poliloghosul supărătorului:

— Bolnavul – zise – poate veni de îndată. Voi telefona spitalului militar.

Cu melinaţluni exagerate, medicul ieşi. Laura privi spre tren. În cuget, în suflet, în umeri, se domoli truda cu care vrea să-l urnească. După multe convulsiuni, ajutorul rus înceta brusc de a mai avea fiinţa în ea.

— Se vor duce – vor rămâne… şi pentru ce…? devenea indiferent faţă de zădărnicia zbaterii.

O resemnare o cuprindea. Nu resemnarea perfidă a rusului, nu resemnarea cheferiştilor: aceea a stoivanizatului, care priveşte neputincios organele amorţite

provizoriu, în care cuţitul înfige travaliul problematic al vieţii sau morţii.

Medicul se întoarse', însoţind un soldat înalt, robust, ai cărui paşi se târau greoi, rezemat'de umărul altui soldat, spătos, oblu ca şi el. Doctorandul, cu buzele strânse, îi urma.

Laurenţia îşi aminti de pat…

— Patul! zise doctorandului.

— Nu-face nimic! Ei sunt obicinuiţi. Trebuie să fie plin şi ăsta – şi dispăru pe peron.

Bolnavul căzu lat în lungul patului, cu greutatea unui oblon. Peste corpulenţa lui, cizmele uriaşe trebuie să fi atârnat kilograme, şi capul, în care temperatura clocotea, atârna plumb.

Ce departe erau drumeţii ei firavi şi sângeraţi de până atunci! Rusul, fără de nici o zgârietură, mocnea uscat o boală, care lucra în adâncul organismului un mister periculos.

Laura se uită cu milă la corpul puternic, intact, ce zăcea aşa cum căzuse, îndoind subt el pătucul. Privea suferinţa aceea fără semn vizibil şi căuta zadarnic ce ajutor i-ar putea da.

— Diagnoza? întrebă pe medic. Vorbeau franţuzeşte. Se exprima excepţional cu uşurinţă, căci, împotriva unei idei formate despre ruşii franţuziţi, aproape toţi nu cunoşteau ca limbă străină decât, mult-puţin, pe cea germană. Cultura franceză era apanajul superficial al unei clase reduse şi care, astfel ca şi în multe feluri, ' da o idee greşită de idealul slav.

„Diagnoza!” Medicul ezită:

— Nu e stabilită” II am de zece zile în observaţie; se agravează fără a se preciza… Nu se mai poate mulţumi cu îngrijirea infirmeriei de campanie. Suntem siliţi să ne despărţim de el… Nu vrea să ne părăsească… A trebuit să ordon… Vi-l recomand. E un caz interesant. Face de 8 ani

serviciu în acelaşi regiment… A fost o tragedie să-l despart de camarazi şi cai.

Se auzi un oftat greoi. În picioare, lângă pat, ţeapăn, cu mâinile lăsate în jos, soldatul care îl ajutase sta şi se uita la bolnav cu ochi pierduţi de jale, pe când bolnavul se uita la el cu ochi împăienjeniţi.

— Sunt prieteni, explică doctorul. Tovarăşi nedespărţiţi. Pretutindeni au fost împreună. Slujesc la acelaşi Lan…'ca fraţii.

Ca şi cum ar fi înţeles, cu o mişcare subită şi puteriicâ. Cri di îi îşi prinseră mâinile, uitându-se mereu, lacom mut, unul la nilul.

Doctorul ridica umerii cu un g'de milă şi făcu o mişcare spre pat.

Presimţind momentul despărţirii-, Laura tresări. Se ' ăzu neputincioasă către bolnavul ăsta. Lupta cu duşmanul iscuns al boalei era zadarnică. Ochii aceia ceţoşi, încleştaţi pe privirea celuilalt, nu mai aveau să vadă decât brume uepărtate, către care vor năzui, până când se vor mesteca cu ceţile nesigure ale morţii.

La mişcarea doctorului spre ci, cei doi se cuprinseră cu braţele lor tari, într-o strângere încordată, ca doi copaci cu runchiuri şi crengi înnodate.

Medicul spuse câteva cuvinte. Bolnavul se desprinse şi căzu iar greoi pe spate, cu capul acela de plumb, pe când celălalt lăsa braţele oblu în jos.

Căpitanul netezi pe cap pacientul şi bătu pe umăr pe tovarăşul lui, care se urni de plecare.

Atunci din ochii bolnavului, prin ceaţa lor febrilă, căzură lacrămi mari, una după alta, şi începu un geamăt lung,. Încăpăţânat, sfâşietor şi dulce, ieşit ciudat din gâtlejul acela robust. Era primul sunet, primul schimb cuvin tal: al celor doi giganţi. În bocetul acela, mărturisirea vieţii întrerupea penibil muţenia lor expresivă cu lamentul unei dureri străine.

Nu ziceau decât un singur euvânt, mereu, aprig, jalnic, duios. Bolnavul, prin aburul sacadat al răsuflării febrile: „Wassia! Wassia!…” Şi celălalt, cu un glas ieşit parcă de sub degetele strânse a două mâini înfipte în grumaz: „Iwan! Iwan!…”. Un tremur nervos apucă pe Laurenţia. Îşi strânse mâinile care dârdâiau. Căută ceva care să curme scena asta barbară, ivită parcă din fundul izbelor necunoscute, de-acol o de departe, din pădurile troienite.

Gemetul acela animalic şi duhoarea sălbatecă a acelei dureri erau ca a puilor de urs cu labe grele şi dinţi de lapte.

Pe fondul de discuţie aprigă al politicei de naţiuni, pe ceaţa rece a gândurilor şi pe uscăciunea sufletului episodul acesta neaşteptat aducea un suflu violent de umanitate primitivă.

Doctorul puse din nou mâna pe braţul lui Wassia. Cei doi iar îşi prinseră mâinile şi iar se îmbrăţişară. Laura spuse nervos:

— Li pot da coniac, zahăr, ţigări? – căutând un mijloc copilăresc de mângâiere pentru străinul ăsta care nu o vedea, nu o auzea.

Cu îngâmfarea lui antipatică, doctorul aprobă…

— Aveţi dreptate!… I se va aduce de toate – şi spusese ceva lui Wassia, care, cuprins de o bucurie neaşteptata, porni ca nebun.

Cu mulţumiri şi recomandaţiuni căpitanul se retrase. Iwan privea uşa fix.

Alergând, Wassia se întoarse triumfător, scoase din buzunar pumni plini de zahăr, pachete de tutun, şi le îngrămădi lui Iwan, care le apucă avid.

Acum păreau mulţumiţi, ca şi cum schimbul ăsta era tot ce trebuia despărţirii, ca să-şi găsească împăcare. Pentru dorul lor frust, Laura nemerise leacul cu care se domoleşte şi sufletul sălbatic şi fără glas al copiilor.

Se uita la ei: Semnul Mâinile lor ce nu se mai pde aci înainte împreuna, fără să-şi dea seama, doreau să-şi lase o

urmă de la unul la altul. Darul şi folosul lui nu însemnau nimic în lăcomia pătimaşe cu care unul da şi altul lua.

Semnul!… Aceea ce rămâne şi mângâie şi insufle-, ţeşte şi închipuie… Semnul!

Laura se înfioră. Sufletul nostru mut pentru cuvintele iubirii, sau care le-a spus pe toate, cere un indicii'tangibil al duioşiei nepipăite. Iubirea vrea semne!

Cei doi îşi spuseră atunci vorbe mute, liniştit, ca şi cum ar fi fost deodată dezlegaţi de funiile încordate ale durerii.

Se îmbrăţişară iar gemând: „Wassia!”… „Ivan!”… şi numele astea amestecate de glasurile tânguitoare ziceau lunga poveste – acum sfârşită – a trainicei lor frăţii. Wassia ieşi. Bolnavul îşi îngrămădi în buzunare odoarele; apoi stătu iar toropit, privind în plafon. Laurenţia cerca să-i puie mâna pe frunte, să-i arate bunăvoinţa ei, cu toaţe că il simţea la depărtări şi exiluri fără înturnare. Gest al unei datorii fără spor. De trupul şi de simţirea opacă ale acelui copac străin, nici o adiere nu se prindea. Smuls din rădăcini, dezdoit de trupul cel îngemănat, bietul pom bolnav trăia din seva rămasă în mădularele lui. Seva bogată şi rustică, otrăvită de un morb subteran şi încetinită în vivisecţia desfrăţirii.

Uşa se izbi şi Wassia, inimos şi grăbit, intră iar. Toată viaţa lâncedă din bietul Iwan se întoarse spre el.

Mai aducea ceva: chibrituri şi galeţi! Se prinseră de o mână şi cu cealaltă îşi aşezară proviziile. Wassia scoase a pungă veche, un fel de chimir şi de-acolo dete lui Iwan banii toţi, scotocind-o prin colţuri, socotind şi sfătuindu-l. Iwan asculta cu smerenie, ca un copil oropsit şi pribegit.

Un semnal străbătu subţire prin pereţii groşi ai vagoanelor. Poate că Laura nici nu I-ar fi auzit, dar la solfegiul lui cei doi într-o azvâriire disperată, ca un suspin sfâşiat din adânc, din puterea tuturor muşchilor, scuturând cu zbuciumul lor mica încăpere, pentru un adio deznădăjduit şi violent se strânscră în braţe ca doi gladiatori, care vor să se sfarme, în adevăr, voind să-şi ucidă în braţe unul altuia un jind nemăsurat.

Îmbrăţişarea asta mută făcea un zgomot surd de trudă, un zgomot nou pentru Laurenţia în sunetele basmului omenesc.

Semnalul metalic trecu iar ca un bici subţire, dungind trenul misterios. Se smulseră!… Wassia se izbi sure uşă, girbov, cu braţul în dreptul ochilor, sughiţindu-şi fără ruşine plânsul. Căzut la marginea patului, cu mâinile pâine de monede, Iwan se uita cu ochi uscaţi şi pironiţi spre uşă.

Laura fu mulţumită. Pentru „momentul" ăsta, fuseseră singuri, căci ea era ca şi nimeni acolo.

Povestea asta de neam, de limbă şi de dor străin, filtra, în sufletul ei înăsprit, mlădierea durerii de pretutindeni, în tabloul duşmănos al aspectelor şi cumpănirilor, Rusia ăstor doi aşează un colţ de împăciuire.

Trupul şi sufletul slav de pe Volga sau din Caucaz, rătăcitor pe apele amestecate ale întinderilor cotropitoare, lua un înţeles, îşi înfăţişa unitatea primară a neamului, din gestul de dragoste a lui Wasia şi Iwan.

O Rusie cu mintea înnămolită în ignoranţă, neîmpământenită pe locul ei, năruită aici ca pretutindeni ca să moară fără desluşirea unui ţel, dăruindu-şi pasiv nămetul trupurilor României, era un aliat, rătăcit şi resemnat, care corecta oarecât sentinţa aspră pusă de. Laurenţia pe portretul enigmatic al intelectualului perfid.

Rusia lui Wassia şi Iwan cu brutalitatea ei era mai cinstită decât cealaltă.

Dar, mai ales, episodul acela puternic şi simplu, de dragoste umană, aducea gândurilor aspre care brăzdau fruntea Laurenţâei şi sufletului ei învrăjbit reamintirea unor taine mai mari şi deasupra tuturor.

Laura puse mâna pe fruntea fierbinte a părăsitului, îi vorbi cuvinte neînţelese de el „cuvinte de minciună şi mângâiere, de revedere şi nădejde, cărora le amesteca mereu numele lui Wassia.

La fiecare rostire a lui, ochii cenuşii şi orbi pentru orice păreau a sclipi o rază de vedere şi trupul greoi avea o

scuturare care încovoia patul slăbuţ.

De mâine nici ea nu se va mai întoarce în gara aceea pustie, cu trenul acela rusesc înfipt pe şine, cu orizontul încremenit, neliniştitor.

Smulgerile şi despărţirile supreme vor veni pentru toţi, aspre, îngheţate, mute, resemnate. Numai sufletul, în adânc, va încleşta braţe desperate, îmbrăţişări nedune, cu ţipăt lung şi astupat de jelanie. Numai sufletul se va dezdoi ca Wassia şi Iwan.

Cum ardea Iwan!... Şi ce suflare grea avea! O boală rea!... Iwan nu va mai vedea pe Wassia niciodată.!...

Se duse spre uşă, se uită la ceas. La amiazi trebuia să vie să o schimbe din serviciu cucoana moaşă.

Dimineaţa, lipsea. Pleca în oraş cochetă, cu costumul de infirmieră, sau gătită cu pălărie şi „tailleur”.

Pentru cursele ei numeroase, de interes general şi personal, găsea totdeauna un mijloc de transport. Nimeni nu se descurca din nevoi mai bine ca ea. Atunci când nu mai existau vehicule, o vedeai într-un ultim automobil, intr-o brişcă rămasă prin minune, într-o căruţă hodorogită, sau sus, în vârful cariolei poştale. Radioasă, vioaie, activă, amăgind cu ocupaţiile multiple, pe care războiul le împrăştia în jur din belşug, temperamentul ei neliniştit de o vivacitate excesivă.

Laurenţia va profita de întoarcerea ei, pentru a transporta mai grabnic pe bolnav.

Simţi că rusul înapoia ei face o mişcare. Alunecă o privire. Iwan se uita spre ea cu grija să nu fie văzut. Săltat în cot, aprins şi cu ochii lacomi, îşi contempla bogăţiile aşternute în jur.

Ţinea pe genunchi, în mâini zahărul, tutunul, banii. Erau relicviile scumpe; erau tezaurul rus; erau dragostea lui Wassia.

Expansivă, zgomotoasă, aducând ultimele noutăţi, cu-

— Nana moaşă intră. Laura îi spuse repede cazul: atunci se văietă tot zgomotos, şi harnică, rotundă, alergă să

oprească echipagiul. Era, în ziua aceea, căruţa poştei.

Sus, în vârful-ei, pe capra cucuiată, alături cu cucoana moaşă, miloasă şi turbulentă, Iwan clătina trupul lui greoi, cutremurând cutia galbenă, care se apleca după aplecarea lui, îndoindu-şi roţile înalte şi şubrede.

Ridicol convoi! Tinându-l de spate, moaşa îi vorbea neobosit, şi el, cu capul su-cit, se uita înapoi, spre trenul regimentului unde era Wassia.

De pe scară Laurenţia îi petrecu cu ochii. Era ultimul ei oficiu.

Sta cuprinsă de gândul celor doi. Frăţia de cruce i se arăta aprigă în jurăitrintul ei. Văzu parcă pădurea şi focul mare lângă care Vassia şi Iwan se legaseră pentru totdeauna. Departe de izbă, uitând pe întinsul drumurilor de cei rămaşi în urmă, fără „ibovnică", fără ogor, fără lumina unui ideal, cu un Dumnezeu obscur şi slăvit cu frustă teamă ca pe un stăpin depărtat şi despot. Wassia şi Iwan închiseseră unul intr-altul tot timpul, tot locul, toată Patria, toată nevoia lor simplă de gând şi suflet.

Frăţia lor tainică ca şi corpurile lor. Încăpăţânată ca gândurile lor strimte, blajină ca sufletele lor orfane, sălbatecă ca făptura lor primitivă, îşi rupsese acum trupul în două, şi amândoi aveau să moară de desfrăţire.

Cum ardea Iwan de boala rea şi tainică! Foc poartă omul în el! Se încinge cremenea lui. Se aprinde lemnul lui, şi arde şi se nimiceşte.

Treptat gândurile Laurenţiei se împăienjeniră şi avu acea. Amorţire care adoarme uneori organismul, făcând în vitalitatea noastră halte scurte de inconştienţă. Asprimea discuţiilor, tensiunea agresivă a impresiilor, apoi descleştarea nervilor în brutalitatea omenescului o osteniseră.

În toropirea asta, făptura se odihneşte de ea însăşi, şi poate că, pentru odihna ei pleacă din prezent să se liniştească pe un loc înainte în timp. Pe o oază din viaţă, la care viaţa nu i-a ajuns încă.

Mai gândi lenevos: „Cum ardea Iwan!” I se păru că vede jarul mare, lângă care se legaseră cu jurământ de frăţie, în pădurile străine, eu pomi înalţi, unde frunzişul înfioară subţire şi palid, sus, în înălţime!

Apoi se scufundă mai adânc în odihnă. Lăsa mult în urmă pe cei doi şi toată vultoarea şi toată năpasta. În ziua clară şi rece se simţi înfierbântată de o căldură care îi mlădia toate învrăjbirile, în care i se dezmorţeau cu desfătare şi trup şi suflet. La ce loc depărtat, pe drumul înainte, ajunsese şi se odihnea?

„Foc!” se gândi.

Minunea, minunea omului, care e şi apa şi lutul şi piatra şi focul.

DIHORUL.

Din treacăt, prin uşa camerei de farmacie, harnica Dudu strigă Laurei, care venise la spital cu treburi rămase din ajun:

— S-a întors Cojocarii”!

Laura avu o mişcare de mulţumire repede oprită. Abia plecat de două luni, inturnarea aici, în casa lor, era tristă veste. Rănit a doua oară!

I amintea cum îl cunoscuse. Din prima ei seară de serviciu, în camera ofiţerilor abia pregătită, încă neocupată, credea.

O infirmieră îi spusese: „Vă pofteşte la domnii ofiţeri!” Invitarea o nemulţumise. Caritatea ei făcea distincţiune. Era bine hotărâtă să aibă de-a face cu soldatul de rând pentru a fi despărţită de formulele de rang şi precădere'. Dar era datoare către oricine o chema şi mersese.

Trei ofiţeri în uniformă stau în sus pe un pat în colţul salonului gol. Nu contraziceau deloc programul ei. Fără de insignele gradului, i-ar fi crezut cel mult caporali. Trei feţe smedo, aproape la fel, care arătau nemulţumire şi tristeţă.

Salutară stângaci, şi unul din ei, cu o voce iritată dar stinsă, cu o indignare reţinută de cuviinţă către ea care nu avea nici o vină, îi făcuse o lungă reclamaţie.

Vindecaţi, doctorul le prelungea convalescenţa şi îi oprea să plece aşa cum ar fi voit, de îndată. Direcţia îi trata vitreg. Nu aveau voie să citească, să fumeze, să aibă cărţi de joc pentru a trece urâlul cu o concină; familia lor fusese respinsă. Li se refuza orice dorinţă; moralul era nesocotit şi ei supuşi unor rigori de regulament ca nişte copii de şcoală.

Faptele erau precise, dar omul se vedea o fire violentă şi răzvrătită. O tuse mică mişca pe faţa uscată muşchii. Ceilalţi păreau un ecou fidel. Laura era o novice. Nu spera concesii. Direcţia îi era aproape străină. Nu-i putea servi cu vreo intervenţie.

Micile lor pretenţii erau legitime şi procedeele directoriale se arătau cam înfumurate de privilegiile ce aveau şi cu necunoaşterea sau dispreţul acomodărilor.

Prea mult zel!

Adusese, de acasă, cărţi de citit, cărţi de jucat!

O contravenţie!

Domoli, ruşinaţi parcă şi recunoscători îşi trecuseră cele câteva zile care-i despărţeau de plecarea înapoi pe front. Zile lungi! Unul mai ales, Cojocariu, acel care vorbea pentru toţi, era nerăbdător. O fire usturoasă şi aspră. Pătimaş cu ideile de bine ca şi de rău, înfipte tare în creier, idei ce nu puteai desluşi, dar idei sociale nemulţumite, iritate şi în acelaşi limp devotate luptei, pasionate de patriotism. Era un fanatic. Al cărei religii? Nu deosebeai. Tot restul lucrurilor îl lăsa indiferent.

Un învăţător dintr-un sat de prin judeţul Râmnic. O cultură relativă, altoită de-a dreptul pe firea primitivă, făcea din învăţători o pătură plină de mobilitate, de o vioiciune adesea necumpătată, dar poate necesară evoluţiei.

Cojocariu era unul din ei, din ţăranii intelectualizaţi, nemulţumiţi cu ideile conducătoare, cerând regulamentelor o logică mai adaptabilă, acolo în profesia lor ca şi aci la spital. Se adăogă firea aceea necăjită. Poate bolnav de piept, cu revendicările şi ura frecvente acelei nedreptăţi fizice, revendicări ce invadau şi judecata.

Altfel, onest, sub asprimea lui, plin de calităţi temeinice soldăţeşti şi cetăţeneşti.

Ce va fi fost cu el ca să se întoarcă? Laura ceru numărul sălii. Îi va face, desigur, plăcere să o vadă. Deprins cu ea, o să consimtă să cearã, să i se plângă, altfel îl ştia învrăjbit către orice bunăvoinţă.

Acum era în pat, mai slab încă, mai întunecos, întors pe-o parte, nemişcat ca şi cum n-ar fi văzut-o. Apoi i se plânse nerăbdător: avea mâna dreaptă zdrobită şi în piept o rană. Doctorul îl tărăgăna… în loc să-l opereze repede… Nenoroc! Să cadă la primul atac… Fără de Dumitru, care-l dusese în braţe cinci kilometri, până la etapă, rămânea acolo pe câmp, la clini, de la început… N-avea cărţi de citit…

Toate le spunea cu acelaşi glas stins, răzvrătit, armonic. La picioarele patului sta ordonanţa nemişcată, cu ochii ţintă pe faţa mică, aspră, a locotenentului.

Un devotament mare, unic – gândi Laura cu bucurie despre Dumitru. Cojocariu se agită, vroi să se mişte, să pornească împotriva tuturor care-l supărase, a omenirii întregi, pe care o iubea în felul lui ciudat şi înrăit, dar la prima mişcare muşchii feţii se rupseră parcă subt pielea întinsă. Durerea îi scrijela printre dinţi.

O să accelereze ea operaţia!… Cărţi îi va aduce nuni aidecât.

Era un cititor nesăţios. În starea lui de acum însă cititul nu era pt idilic, dar neprielnică şi orice înfruntare făcută voinţii omului supărat.

Aduse cărţi. Aflase de la doctor că un început de pneumonie oprea orice operaţie. Cazul era prost. Omul avea plămânii slabi de mult.

Ursuz, Cojocariu aproape nu-i vorbea. Cărţile stau neatinse pe măsuţă. Mai era acolo o chesea cu dulceaţă şi o sticluţă cu coniac.

La fiecare minut striga pe Dumitru cu o voce bruscă: cuvertura, perina, piciorul, braţul, capul… toate îl necăjeau

şi Dumitru se supunea la toate.

Nu-şi găsea astâmpărul. Părea capricios, tiranic, era chinuit şi nu-şi mărturisea durerea.

— Să-l opereze, orice-ar fi! Nu mai putea suferi mâna aceea înflăcărată şi frântă acolo pe umăr.

Subt cămaşe, scheletul trupului mic împingea ascuţişuri. Un trup mistuit de un foc – al suferinţii – trudit de un diavol – al cugetului.

Dumitru, supus, blajin, neadormit, era mereu acolo, ghicea voinţa nerăbdătoare, răutăcioasă a stăpânului. Ce mizericordie îl aşezase altăuri de bietul turmentat!

Venise nevasta şi copiii! Nu-i trebuiau! Să se vindece şi să plece. Nu era acum timp pentru familie!… Blestemat moment! Abia ajuns la regiment, ceruse să plece pe front. Refuzaseră. Protestase cu un raport violent şi, în sfârşit, obţinuse… O năpastă!… Să cadă la primul foc… Dacă nu era animalul de Dumitru să-l ducă sub ciuruiala mitralierelor, rămânea acolo, un stârv… de la început… fără să fi putut face nimic…

Ce să facă? Un mister al gândului acela lăuntric. Să prefacă. Să facă ceva, el pentru toţi, pentru omenirea pe care vrea să o răscolească pentru bine, un. Bine tainic, ţintit în mintea lui.

Să facă ceva pentru bătălie… după care avea să vie ceea ce aştepta…

Cu o mină, tot putea să folosească. Să i-o taie, repede!

Cerea lui Dumitru apă cu coniac, pe buzele uscate, fără voce. Se răstea la el cu glasul acela stins, răguşit, şi Dumitru culegea porunca cu ochii, şi mâinile îi erau mereu întinse de mai-nainte spre comanda ofiţerului. Ce suflet credincios!, Apoi îi tăiaseră mâna, nemaifiind încotro. Şi-o căuta mereu cu cealaltă, scrâşnind dinţii când găsea numai ciotul legat în feşe. Era mereu mai agitat, dar nu mai vorbea de nimic, de nici o faptă.

Dumitru, ghemuit noaptea lângă pat. Nu dormea niciodată, cu ochii căscaţi spre aşternutul unde sunau

oasele chinuite.

Pneumonia progresa şi nu erau speranţe. Pe Laura o deosebea de toţi. Privind-o, plângându-i-se. Altfel, nu îngăduia pe nimeni, iar pe Dumitru, acum în genunchi lângă pat, îl bruftuia neobosit.

Într-o noapte, la ultima revizie de 12, vorbise Laurei despre rana dinţii, despre cei doi camarazi care erau pe front. Toţi trei recunoscători pentru ceea ce făcuse ea atunci pentru ei. Făcuse mult, foarte mult.

De îngrijirile ei de acum nu pomenea. Pentru el viaţa fizică era secundară. Ca toţi apostolii avea îndurarea nepăsătoare a mizeriei trupeşti şi flacăra neliniştită a spiritului. Răsufla foarte greu. Laura, la plecare, chemă pe doamna de gardă, care o înlocui, şi-i spuse că lui Cojocariu îi e mai rău, să aibă grije. Ar fi rămas şi ea…

Buna doamnă, vârstnică şi experimentată, o trimise să se odihnească.

— Nu! Du-te! Am gătit eu tot: rufele, sicriul-… Laura păli.

— Da! De azi dimineaţă e agonia. Până nu se face ziuă îl şi aşază jos, în sală.

Fapta socială a lui Cojocariu rămânea tainică şi neisprăvită. Fapta lui ostăşească se săvârşite.

A doua zi de dimineaţă îl găsi, singur de tot, în a treia săliţă a rezervei. Mic, caraghios, cu o uniformă largă, cu un chipiu mare – de ce oare pe cap? – cu ghete mari – uniforma lui totuşi – într-un sicriu mare, un pumn de oase uscate.

Faţa mică de mumii' ora aspră. Şi necăjită pe omenirea aceea iubită de el cu atâta.iiat*' şi atât. A patimă de bine.

Avea la cap o luminare mar.' în steşnic şi totul era curat şi bine orâmluil. Încolo, nimeni! Nici familia, nici popă, nici (.'ai'd. I Singur! Aşa trăise. Far a seamăn la fire, la cuget, izolai şi. Sălbăticit.

Pe l. Aura o îngăduia. Ştia bine! Stătu în picioare, lângă păpuşa ciuilată cu uniformă de locotenent român.

Mortul avea un bănuţ în mână, pentru cei de la poarta idului, unde îi va arde pălpăraia sufletului neodihnit în i

ajbă.
Plouase două săptămâni şi şoselele erau desfundate de căruţe, de cai, de oameni. Oraşul era o grămadă murdară de case înecate în noroi. Zigzagul făgaşelor brăzda uliţele nămolite.
Nimeni nu putea urma pe jos cortegiul simplu de tot: un popă, câţiva militari de pripas – nu rămăsese deloc armată – un delegat obscur al autorităţii civile, comitetul Crucei Roşii, Laura, pe seama ei, şi familia.
Dricul era hurduit şi stropea noroiul cleios, trăsurile săreau din roate şi zdruncinau măruntaiele. Nu mai ploua. De sus era chiar şi ceva soare lânced de noiembrie, dar atâta murdărie de jos că întina vederea.
Cimitirul militar, pe o pajişte a cimitirului nordic, avea câteva cruci de lemn fără nume.
Cojocariu era cel dintâi ofiţer îngropat acolo la un ceas trist, fără glorie, al vijeliei.
Familia sta sfioasă la o parte: o femeie' grasă, îmbrobodită cu negru, şi copii mărunţi.
Laura avu câteva lacrămi sărăcuţe. Erau singurele pe care le căpăta învrăjbitul.
Un diacon, cumnat cu mortul, se apropie de ea şi-i vorbi cuvinte cuviincioase de recunoştinţă. Aşa că Laura servi bietului de familie, după o formulă a lui despre omenire, formula asupra căreia ea singură ştia ceva, deşi nelămurit.
Se sfârşise îngropăciunea. Un moşoroi însemna mormântul.
Laura se uită împrejur ca să-şi fixeze locul, pentru datorii viitoare către morţi.
Zări pe Dumitru şi se înduioşă deodată mult.
Cu îndoială, cu sfială căută în punga ei modestă toţi banii de argint, ca să-i dea. Ce puteau arginţii pentru o astfel de iubire a aproapelui!
— Lasă-l în pace! îi şopti alături preşedinta Crucei Roşii. Aseară, după ce l-am ridicat, păcătosul ăsta s-a urcat în

patul ofiţerului şi a adormit până la ziuă, după ce a mâncat dulceaţa şi a băut coniacul.

Laura simţi că tot ce e în ea aşezat se întoarce: ficatul, splina, sângele, creierul…

Sta cu banii în mână către care soldatul privea cu aceiaşi ochi rotunzi cu cari se uita intr-ai locotenentului.

— Dumitre, îl întrebă, ţie îţi pare rău după domnul locotenent?

Dumitru arăta slab, perpelit, trist. Răspunse răguşit, parcă plânsese:

— Cred şi eu! Acum nu mai sunt ordonanţă. Au să mă ia pe front.

Dihorul!… Supsese micile provizii, care însufleţeau pe bolnav, apoi „umflat se tăvălise în aşternutul lui. Dihorul!

Laura nu ştia de ce dar i se părea că vede un dihor. De aceea îl purtase cinci kilometri subt gloanţe, îl salvase cu riscul vieţii, i se supusese orbeşte, umilit, îngenuncheat. De aceea până la ultima suflare i-o pândise tremurând,. Gata să i-o soarbă.

Dihorul! Nu-i bea sângele, ca să-l răpuie. 1-1 soarbe ca să-l ţie în viaţă uscat şi să-şi hrănească din el viaţa lui nemernică, fricoasă, de brută.

Omul are înfrăţire cu toate dihăniile, cu toate fiarele.-a lăsat firea pe toţi laolaltă să-şi mişune pe plaiul ei, instinctul. Pe om, instinctele tuturor la un loc! Nu vroia moartea păsărilor supte. Dimpotrivă, ar fi vroit ca un sânge reînnoit să le învie, din care să se poată hrăni neisprăvit.

Dumitru, ordonanţa locotenentului Cojocariu, nu era un ticălos, un criminal. Era un „'animal”, cum îl dezmierda locotenentul. Era un dihor.

De aceea, cu pielea uscată pe oscioarele abia prinse în închieturi, păpuşa caraghioasă cu haine largi în sicriul larg şi lung. Purta încă pe faţă, în pacea morţii, vrajba care cerea o faptă pentru prefacerea Omenirii.

XVI TEMNIŢA începuse zgomotul nou al tunului destul de aproape. Lupte care trebuiau să salveze oraşul. Aşa

credeau orăşenii; aşa li se spunea. Nimic nu i-ar fi putut face să creadă altfel. Oraşul lor era inexpugnabil.

Primiseră o nouă afluenţă militară, dar acum reculeasă, severă. Erau mai mulţi ofiţeri. Statul Major dinapoia frontului ruso-român.

În ziua de Sf. Niculae se oficiase pentru ţar un tedeum sărăcăcios, în catedrala umedă, sleioasă de undelemnuri vechi. O companie română, un detaşament rus dau onorurile.

Laura crezuse că se va desfăşura vreun fast bisericesc şi militar, imperial şi slav. Privi numai de aproape pe generalisimul rus, un zăplan morocănos şi, alături de el, pe generalul legendar român, acel care era pretutindeni unde se ivea spectrul bătăliei pentru ca să renască, nădejdilor ce se pierdeau, nădejdi noi. Acum sosise la ei. Prezenţa lui semnala primejdia.

Eroul părea scoborât de pe o pânză de Goya. Semăna de minune cu fantomaticul Quiehotte, Cavalerul Eternei Iluzii. Laura se înrola cu suflet încrezător în armata-cruciadă a generalului.

Subţire, nalt, ascuţit la faţă, Cavalerul Fantomă al noi'ocului românesc sta rigid în faţa altarului, glacial către pronia imperială, mai departe de aliatul, care-i sta la stânga, decât dacă i-ar fi despărţit o fruntarie.

Laura se îngrijoră. Cei doi comandanţi aveau deci asupra faptelor idei deosebite. Faptele de care atârna destinele lor.

Prin colţurile străzilor, în chiar miezul oraşului, se aşezau mine, săltând pavelele de pe locul lor pacific. Aşadar oraşul va rezista.

Laura căuta să-şi închipuie spaima unui asediu, apoi luptele de stradă, când armatele ciocnite în obstacolul unui oraş trec cu fier şi foc prin el, dar nu putu să admită gândul.

Urmară zvonuri de evacuare şi altele, acelea pozitive şi legitime – credeau ei – de victorie şi izbăvire, căci orice era nădejde de bine găsea crezare.

Ei y-ăiau 'numai pe un colţ de lume şi nu puteau avea acea privire a lucrurilor care îmbrăţişează perspectivele largi şi trece cu hotărâre şi cruzime peste locuri scumpe pentru o finalitate mai de preţ.

Tunul bubuia din ce în ce mai puternic şi solul palpita, gemea ca de cutremure.

Din cauza avioanelor, nopţile erau mai ales sinistre. Deocamdată cercetau numai, dar într-o seară două bombe sparseră cizmăria lui Strul pe strada mare a târgului, omorând un băiat de liceu, o fetiţă şi un domn. Cele dintâi victime dintre cei dezarmaţi. Frica se aşează pretutindeni, cuprinse toate ceasurile, toate mişcările.

Laura nu se mai ducea la infirmeria gării. La spital era încă aceeaşi zarvă de treburi care o diştrăgeau de la „ideea fixă”. Datoriile, necazurile, întâmplările făceau diversiune.

…Unul care subt morfină, purtat pe targă de-a lungul coridoarelor, cânta sonor, năpraznic.

Pe masa de operaţie, subt cuţit, cântase tot timpul: eroice, romanţe, valsuri. Cântecele răzbateau clădirea întreagă, turburând cu sunete noi bolnavii. Treptat o voioşie se împrăştiase şi alerga ca un curent peste tot localul mizeriei. Îl urcaseră la locul lui tot în cântece desfătat, împrejur râdeau încă, când se deşteptase. Ceas rău! Laura era lângă el. Ce jalnică reîntoarcere la realitate! Ce zbuciume ale crizei de după morfină. Ce păcate şi ce canoane!

…Era Ion Cizmaru, care de o lună purta porecla de: „veselul căprar14! întortocheate pe doctori, trecându-le convingerea în vindecarea lui fără de operaţie. În adevăr, prospera şi credinţele lui de bine păreau a triumfa.

Acum începuse a geme, agitat de un rău care cerea operaţia iminentă, nemaiavând răbdarea să aştepte ceasul când îi vor tăia, în sfârşit, piciorul acela apărat cu atâta îngâmfare, de care nu vrea s „se despartă: „Mai bine mort ca ciopârţit!”

-l tăiaseră, dar tir iu. Ion Cizmaru. Veselul căprar, murea greu. Iară vninicie, Iară resemnare, cu o desperare

sfişietoare, prăbuşind credinţele minunii.

…Era sergentul-major adus proaspăt de-acolo dinspre R.: un voinic spătos, pieptos, cavaler oacheş al mahalalelor. Avea un glonţ mic în abdomen. Batjocorea rana lui cea nemernică, jucărie care-l pişcase pe pântec… Apoi se topise ca o luminare uriaşă scursă picur cu picur, şi freza cu cărare bine pomădată părea o perucă prea mare pe un cap de ceară mustăcios, decolorat în vitrine. Laura nu-l n.ai recunoştea.

…Doi ruşi, zăplani cât uşa, cu rupturi de granate în piepturile late, urla seră o noapte întreagă ca fiare sfişiate de durere, frânlind trupurile grele de pat, de podele, târând cu braţe convulsate saltelele, zvârcolindu-se pe brânci printre paturile aliniate ale bieţilor bolnavi, încercând să st: sugrume unul pe altul. Agonie furioasă cu răgete care cutremurau: noapte de urgie; la ziuă, în sfârşit, din voia Domnului, ţepeni.

Toate astea noaptea erau mai tragice încă, din pricina întunericului lugubru. Spitalul era clădirea cea mai înaltă, ţinta avioanelor duşmane.

O lampă oarbă circula de-a lungul nesfârşit al coridoarelor şi sălilor năruite de beznă, şi raza ei, prin ferestrele mari jur în jur, părea o luminăţie sinistră în mijlocul întunericului fără zare ce îngropa oraşul, Laura, în revizia ei nocturnă, plimba lampa aceea ca pe o candelă sepulcrală, dosind fitilul slab şi bâjbâind cu ea în cuptoarele războiului, artosele suferinţelor.

Într-o seară spitalul se evacuase. Aşa de repede! Abia câteva ceasuri de muncă tăcută! O despărţire grăbită şi preocupată, fără nici o cheltuială de simţire. Laura strânsese într-un sertar şortul şi tulpanul cu cruciuliţă, pe care le îmbrăcase cu atâta emoţie. Atât.

Apoi tunurile bubuiseră tot mai tare. Ultimii din cei sortiţi să plece porniseră în refugiu. Generalul rus oferise ultimul tren care mai putea circula. Până în ajun oferise victoria. Era un ger cumplit şi convoiuri rămăseseră în drum, pe

linia ferată. Altele fuseseră nevoite să scoboare în câmp călătorii îngheţaţi, pentru a culege militarii în scurgere. Laura nu pleca, deşi simţea că nu poate rămâne acolo unde vor veni „ceilalţi”. Acum, chiar prin oraş, treceau căruţe, camioane, landouri demontate, dilijenţe, toate rechiziţiile pe care le ascundeau hambarele, tot ce avea roate şi putea înhăma cai.

Într-un fel de vagon din acele ce transportă bâlciurile, Laura văzuse instalată o familie numeroasă de cunoscuţi. Automobilele, acum toate militare, goneau în sus nenumărate, zăpăcite. Era ultima sforţare a exodului.

Dimpotrivă, cei ce rămâneau erau mai amorţiţi, mai înceţi, cu cât în jurul lor gonea primejdia. Întindeau jugului gâturi supuse de vite pentru osândă.

Seara, mai ales după apus, oraşul era mort; geamurile prăvăliilor erau astupate cu hârtie albastră, prin care rar lucea luminat un ochi mic.

Patrule ruseşti treceau călări. Urcau caii pe trotuare înadins ca să facă spaimă trecătorilor. O concepţie a raporturilor dintre armată şi cetăţean: o concepţie, de-acolo, de peste Nistru. Un ofiţer cu faţa frumoasă, dar tăiată sinistru de bandajul negru al ochiului, urcă în dreptul Laurei calul superb. Strivită între pereţi şi şalele enorme ale calului, Laura totuşi nu se feri, nu se scoborî.

Era înevartierarea rusă; spargeri, bătăi, scandaluri abia resimţite faţă de problema cealaltă. Circulau zvonurile despre consumarea apei de colonia ca băutură răcoritoare. Era adevărat că se vărsaseră, de înseşi autorităţile ruse, toate alcoolurile şi se dase cep tuturor beciurilor.

Vinul curgea pe şanţurile străzii, prăfuit, noroios, gâlgâind la gură de canaluri. Unii se aplecau să soarbă pe brânci. Dimineaţa, la colţuri de uliţă, Bordeaux-ul şi profiriul îngheţau ochiul, rumene ca de sânge.

Soldaţi suspecţi cu bluza aceea cunoscută, bluza lui Tolstoi, cerşeau. Alţii, dimpotrivă, aruncau pumni de ruble. Erau ruşii! Cei purtători de culori minunate şi de viersuri

profetice! Cei cari, acolo undeva departe, numeroşi ca frunzele pădurilor, trăiau încă o viaţă vegetală

— Trunchiuri bătrine şi ramuri tinere, acoperiţi de umbra deasă a vieţii rudimentare arşi de boala alcoolului, dar plini de o sevă imensă în codrii lor vii, în care lumina şi toporul vor face spărtura.

Apoi tunul buiuir e incit mai tare, mai des, aşa de des că între cele două cutremure ale exploziei, răsuflarea nu mai avea timp: t se lini. Iţească. Locuitorii st: doseau, dar geamurile sl'ărâmate îi lăsau descoperiţi.

Circulă un cuvânt de ordine pornit nu se ştie de unde şi toată populaţia intră în beciuri.

Se săvârşise! Sosiseră timpurile umilinţii. Ce jos sunt uneori nevoiţi să se tupileze oamenii ca să se poată apoi ridica 1

Gestul nu plăceaLaurei. Nu-l primea cu raţiunea, nici cu voinţa, nici nu i-l cerea instinctul firicel.

Vroi să rămână dar i se păru deodată că acolo, la nivelul pământului. Unde până ieri stătuseră toţi deopotrivă, e sus, sus de tot pe un loc pustiu.

Se gândi că vor veni şi. În oraşul gol, ea va fi singură.

Se scoborî şi ea în beciurile boltite frumos ale unui vecin. Era acolo societate numeroasă. Se făcuseră invitaţii. Laura pusese pălăria cenuşie, mănuşi pentru frig şi ţinea în braţe o geantă de piele. Aşa, ridicolă – dacă ar mai fi existat ridicol – şezu ţeapănă pe o bancă de lemn, fără să se armonizeze cu locul şi oamenii. Era ultima protestare a unui nivel civilizat, al cărui strat se surpa.

În jurul ei, pe saltele, pe paturi improvizate, pe rogojini, ceilalţi vorbeau de cele petrecute, de cele ce vor fi. Erau vaiete şi temeri, râsete şi glume.

Servitorii aşterneau, neobosit, mese îmbelşugate. Tot ce era în cămări, toate proviziile, toate bunătăţile erau consumate ca să nu rămâic „celorlalţi”.

Era o rivalitate de curcani graşi, de plăcinte. Laura nu mânca. Drept mortificare pentru umilinţele cari soseau,

inventase un post prematur, înaintea celui nevoit. De fapt, gâtlejul îi era strâns.

Din când în când ieşea. Aerul părea o mireasmă şi cerul o nălucire. Tunurile erau acum mai zgomotoase, dar foarte rare. În schimb, se auzea uruitul nesfârşit al scurgerii pe drumuri, zgomotul retragerii, care nu mai înceta nici zi, nici noapte.

Pe sus avioanele se plimbau numeroase, dar nu mai azvârleau proiectile. Se socoteau pe frontul lor. Ei, sărmanii orăşeni, mai credeau totuşi, şi încă li se mai spunea, că nu e nici vorbă de ocupaţie. Asta se chema pesemne „a linişti spii'itele”.

Starea acelor spirite ar fi greu de analizat. Când într-un organism se semnalează pericolul morţii, el se pregăteşte nesimţit. Aşa acestora li se infiltra acum pregătitor inerţia, care avea să facă din ei toţi pe un punct mort, un trup paralizat. /

Erau într-un fel de stupefacţie a tuturor simţirilor: a fricii, a speranţei, a voinţii. Refuzau gândul oprimării, purtau încă imboldul nădejdii, făceau gesturile omului' liber, dar erau de pe atunci prelucraţi pentru robie.

Noaptea, Laura nu rămânea în beciuri. Se urca în casa mare, goală, a căror stăpâni se refugiaseră, lăsând-o unor rude sosite mai de departe şi care nu mai aveau curajul pribegiei.

Nu dormea, fireşte. Până la ziuă auzea caravanele huind pe drumuri. Cine a ascultat zgomotul lor nu-l poate uita. Poartă în auzul său ceva din mersul Istoriei.

Argintăria, arama, armele de casă şi. De vânătoare fuseseră îngropate. Pământul bortelit în grabă primea proaspăt odoarele pentru ca apoi să se închidă, uscat şi să nu le mai dea înapoi, păstrând taina comorilor, şi clătind locurile ca să nu le mai poţi dibui.

Ei, îngropătorii de odoare, nu-şi dau seama că erau la fel cu bunicii lor, nu-şi dau seama că au început lupta celor

dezarmaţi. Toate lucrurile sunt aşa de asemănătoare şi aşa de felurite.

În oraş toată noaptea se auzeau împuşcături. Ruşii, fie de patrulare, fie de petrecere, trăgeau focuri şi câinii le însoţeau cu un urlet prelung.

După vreo trei nopţi, viaţa aceea a drumurilor, acolo departe în sus, se stinse şi nu se mai auziră nici împuşcăturile. (

Fără frică de zgomotele astea sinistre, Laurei îi fu deodată frică. Pândi lumina zilei cu nerăbdare.

Era sculată de mult, cu pălăria cenuşie pe cap, când cineva din vecini deschise uşa:

— Ei! zise, azi-noapte au intrat. Li s-a predat oraşul.

Atât!

Agonia totdeauna e zbuciumată, moartea liniştită. Fiecare plecă în tăcere spre casa lui. Acum beciurile erau la suprafaţa pământului.

…La răspântii stau călări ulanii, cu coifuri argintii acvilate. O companie de infanterişti, obosiţi, prăfuiţi, trecea în sus.

Ulanii priveau cu indiferenţă trecătorii somnambuli. Străbătuseră, înainte şi înapoi, atâtea oraşe încât popasurile nu mai aveau însemnătate.

Fu apoi înevartierarea. Laura o primi ca o gazda îndoliată, nevoită să adăpostească oaspeţi nedoriţi. În gestul predării oraşului era cuprinsă pentru orăşeni obligaţia suferinţelor. Erau acum soldaţi ai unei alte discipline, care cerea virtuţi şi sacrificii. Nu murea nimeni. Nu era nici o violenţă a faptelor. Era un chin mut şi neputincios, o deznădejde şi o revoltă înăbuşite; sufletul se războia, închis în cetăţuia împresurată a trupului.

Fiecare se purta către legea asta nouă după putinţa sa de mortificare, după sănătatea sa morală şi puterea de îndurare a trupului. Îi unifica un singur cuget: al celor slabi, al celor tari; al celor ce ştiau să rabde, al celor ce nu erau în stare. Cugetul libertăţii!

Temnicerii aveau două formule. Erau, de o parte, oameni înarmaţi, îngrijoraţi de necazurile lungi ale bătăliei, înfruptaţi de bunătăţile stăpânirii, asupritori cam obosiţi, ei înşişi, de asuprire. Era, pe de altă parte, un mecanism oficial, rigid, ingenios, neobosit, sistematic, al tescuirii.

Cazierele şi fişele, registrele. Şi hârtiuţele erau regimul celular al fiecăruia.

De ziua Anului cel mai nou al durerilor, se desfăşurase o paradă mare.

Dinapoia cordonului strâns de trupe îngâmfate ce formau un eareu mare, Laura privise spectacolul cu ochii cui nu poate crede ceea ce-i stă subt privire.

Pe o estradă impunătoare înconjurată de generali semeţi, un preot, un episcop, domina totul cu misiunea lor.

Azvârlise o cuvântare, ale cărei gesturi violente, ale cărei strigăte agresive, ale cărei intonaţii aspre spărgeau stridente în metalul uniformelor şi armelor şi tăiau aerul îngheţat.

Părea o proclamare uriaşe a Urei sacro. În adevăr, ideile azvâriite ca bombe dinamitarde erau ale unei cruciade aprige, orgolioase! O biserică provoeătoare, Spadasin a i se înfăţişă Laurei. Trupele iriiperiale corecte, decorative, ascultau. Nu circula printre ele vreun zangăt, vreo fremetare belicoasă. Numai Statul Major părea însufleţit dr duşmănie, şi sclipea în aerul îngheţat luciul tăios al coifurilor.

Aeroplane planau în giruri minunate. Laura, pe care glasul profetului înverşunat o răzbătuse cu fiori de Revoltă neputincioasă, se uită acum în sus, în văzduhul cristalin. Păsările omeneşti îşi pierdeau cetăţenia, păstrau numai miracolul zborului. Când întoarse iar privirea în jos, întreaga înfăţişare i se păru o panoramă uimitoare şi accidentală, în afară de realitate.

Se aşezase o 'iarnă cumplită. Treceau prin. Viscol săniuţele inamicului, ducând sarcini care apăsau greu pe cei căror le fusese hrăpite… Singur gerul, mâinile reci ale

zăpezii, îmbrăţişau pe toţi deopotrivă acolo departe, pe câmpia luptei.

Treptat, dispăreau toate gardurile; poteci se tăiau de-a curmezişul; oraşul neîngrădit, subt nămeţi, se îngropa copleşit.

Frigul încerca acum puterile ca şi foamea, şi fiecare îl suferea după puterile răbdării, dar ceea ce nu îngheţa la cei care gemeau, ceea ce nu se topea de căldură molatecă la cei care încă puteau încălzi căminul, era gândul izbăvirii. Sta închis ca o flacără vânătă în firide adânci. Aşteptarea!

Rechiziţia sistematică, regulamentată, nu speria pe nimeni. Nimeni aproape nu mai avea sentimentul proprietăţii. Ceea ce trebuia salvat nu era în dulapuri şi hambare.

Unii, totuşi, fereau bunul lor din ambiţie, din necaz; alţii îl dau lesne ca pe un bir, la care semnaseră când nevoia ceruse sacrificiul oraşului lor, pentru mersul faptelor biruitoare.

Când şi cum nu ştiau. Dar biruitoare!

Nici ctcotitură, nici o împotmolire, nici o împrejurare „adversă nu le zdruncina credinţa asta intuitivă. Deşi nu corespundea faptelor imediate, era desigur şi o prevedere, chiar şi o raţiune istorică. Totul sta în puterea aşteptării. Aşteptau!

În purtarea altora către rechiziţie, în gestul grabnic cu care dădeau, apărea, foarte expresivă, semnificarea dijmei şi asupririi.

Într-o zi, Laura intră pe poarta curţii de serviciu la prietenele cele bune. I se înfăţişă o scenă neobicinuită. Doi militari germani se depărtau dând din mâini, din umeri, amestecând vorbe care nu păreau răuvoitoare, pe când însăşi stăpâna casei, frumoasa şi dulcea Măicuţă, cum o chema Laura, laolaltă cu fetele ei, îmbujorată, gesticula spre ci cu mâinile prinse de nişte obiecte bizare, chemându-i.

Erau rechizitorii de aramă, care scoborâseră, după ce li se pusese tot la dispoziţie; dar Măicuţa, aducându-şi aminte că mai are într-un colţ un cântar şi un pocal, striga după ei în nemţeasca ei aproximativă şi îndulcită de grai moldovenesc. Îi rechema să-şi ia toată recolta cuprului, nu cumva să rămână de sămânţă.

Uimiţi, bombănind ca de „Doamne fereşte”, se depărtau cu gesturi de nedumerire.

Măicuţa era o tradiţională şi în acelaşi timp albină strângătoare, pentru care stupul era năzuinţa cea mai scumpă, dar gestul învedera o stare de suflet, în care se lămurea deposedarea, abdicarea „temporară a bunurilor materiale cum şi exproprierea drepturilor morale.

Oamenii îşi părăseau avutul, îşi rătăceau parcă şi numele: …Luaţi!… Nu-mi trebuie nimic. Pierzând libertatea, am pierdut fericirea. Intrând în căminul meu mi l-aţi înstrăinat! Luaţi!

…Cine sunt?… Cum mă cheamă?… Nu mai sunt subiectul existenţei mele, sunt obiectul unor demersuri ale soartei… Ale unei soarte adverse… Sunt deocamdată în puterea ei Mă dezbrac de mine!… Eu să rămân… dintre toate averile, pe care le confiscă nenorocirea, nădejdea rămâne cea din urmă – să rămân şi să pornesc să mă cant şi să mă găsesc iar pe mine.

XVII ÎN ÎNTUNERIC.

Tunul era acum ceasornicul de căpăta şi semnalul de direcţie. Era singura hartă, singura busolă a insularilor. Bubuia permanent şi uneori da sărbători apropiate: artificii, orizonturi înnourate de fumul gros al proiectilelor şi fulgerate de lumina lor.

Atunci fantomele se înfiripau, ca şi turn danţul morţii, cu iadul lui înfocat, era un element de înviere.

Cu fiecare lovitură, care putea răpune pe unul din ai lor, socoteau că îi vor recâştiga şi aveau dreptate, căci cei ce trebuiau să rămână nu se puteau alege decât după

sâvârşirea masacrului întreg, şi fiecare măcel mai mult era un ceas mai puţin până la izbăvire.

Zilele când tunul slăbea, stau îngrijoraţi, p'ăpânzi. Tăcerea era plină de spaimă.

Când venise primăvara şi nu venise reînvierea, oamenii arătau la soare firavi ca muguri fără vlagă, miraţi parcă de cum natura îşi înfloreşte decorul în jurul lor. Decorul naturii avea şi el tristeţile lui. Grădinile erau năpădite de ciori – o invazie neagră – şi pomii nimănui şi ai tutulor frângeau crengile violentate, pentru a-şi da rodul la întâmplare.

La marginea oraşului, legat cu funii, un vierme mare, negru, se legăna în văzduh, umflat, urât, şi uneori pleznea. Un balon de observaţie…

Aşteptarea era monotonă, lungă, în agonia înceată a zilelor.

Pedeapsa mare a tuturor era de a nu avea nimic de lucru, de a fi numai „numere” „, obiecte” nefolositoare, lipsite de orice drept.

Câte unul găsea totuşi de muncă la şanţuri, fiindcă dovedise că are nevoie să ţipe, să vocifereze şi firea lui la astfel de împrejurări e arţăgoasă, cere gălăgia şi adevărul!

Un profesor de muzică, în timpuri normale om liniştit, ba chiar tip armonic şi civilizat, săpase la tranşee înjurând şi fără să se resimtă prea mult, şi fusese întrebuinţat la salubritate fără să se sufoce, căci nu e muncă cu miros aşa de rău ca cel pe care îl duhneşte, înăuntrul frunţii, durerile şi revoltele astupate.

Gunoaiele exală şi se risipesc; ozonul le transformă şi le purifică, le filtrează esenţa în perpetuă regenerare a substanţei. Dar vasul închis al sufletului, depun îndu-şi înăuntful său frica, pânda, violenţa, nerăbdarea, scârba, ura… Ce peşteră de asfixie! Cu încetul, toată carnea sănătoasă se topeşte de infecţia asta internă. Aşa erau acum orăşenii: subţiaţi, fantomatici, se uitau unii la alţii, preţuindu-şi zvelteţa sau plângându-şi pagubele. Bătrânuî

advocat – un pântecos aşa de cumsecade – plutea în hainele care păstrau cu îndărătnicie curbele.

Ca diversiune, aveau părăzile mortuare ale soldaţilor germani. Marşul din Beethoven, compania de onoare, pasul de convoi, apăsat încet de cizmele grelo, lovind cu ritm surd pământul, care mai dincolo, în cimitir, avea groapa simetrică pregătită.

Acolo, careul ăe, forma corect, şi un preot, după două cuvinte de rugăciune. Şi prohodire, lăsa mortul morţilor, şi pronunţa un lung discurs de cucerire, de patriotismul acele anume al imperialismului.

Laura, în trecerea variată a oaspeţilor înevartieraţi, găzduise şi un preot. Îl auzea glăsuind furios în camera lui întreaga după-amiază, iar noaptea veghea târziu. Două intemperanţe pe care i le explicase. – '

Acele ieşiri declamatorii erau faza preparatorie a discursurilor funerare războinice şi ocupaţia de noapte era corespondenţa destinată familiei celor ce aveau gloria să moară. Consolaţia unui creştinism, care socotea moartea războinică ca pe cel mai mare bine.

Ciudat îi păruse Laurei un ofiţer a cărui identitate rămăsese mult timp pi'oblematică. Se întorcea târziu, obosit, cu uniforma vestejită. Dirija o mitralieră acolo, mai departe, spre front. Muncă activă şi ostenitoare.

Se dovedi apoi că e un seminarist. Ciudată repartiţie într-un mecanism aşa de metodic!

Laura se simţi deodată bătăioasă. Ca suflet creştin, ceru socoteală, vroi să audă subt care evanghelie se adăpostea harnica omucidere a mitraliei mânuite de o mână preoţească.

Seminaristul nu putea descurca nodul simplu cu care Laura îl strângea: „să nu ucizi!” încâlcit în reţeaua ghimpată a argumentelor, găsi, în sfârşit cuvântul salvator. Era din acele puţine, fără de replică: „Există un Dumnezeu german!”

Absurdul victorios amuţi pe Laura. Cum putea tăgădui cuiva dreptul de a-şi făuri o religie pentru sine, pe care să o servească oricărui oficiu, fie chiar al uciderii.

Seara mitralistul cânta la pian preludii de orgă.

Mai târziu va pregăti cuminecătura cu mâinile îndemînatice cu care vărsase mult sânge creştin, slujbaş disciplinat, gata, deopotrivă, la orice întrebuinţare, fie bisericească, fie ostăşească.

Cu Cristos, profetul Milei, cu modestul pelerin desculţ, cel dintâi cetăţean al societăţii frăţeşti, fireşte că religia asta nu avea comun decât sonanţele numelui.

Până la urmă – confuziune în care legea barbară a sângelui azvârlea legile sociale şi chiar pe cele spirituale.

Apoi, în toamnă, peste oraşul tăcut, amorţit, bântuise epidemia de gripă maliţioasă, care, lovind organisme slăbite, făcea multe victime. Dar moartea lor, 'a insularilor captivi, trecea acum fără zgomot, fără paradă, dosită, lipsită de puterile expansiunii jalnice.

Disciplina sanitară riguroasă împiedica panica, cenzurând zvonurile de alarmare. Numai albiile înguste ale morţei, care se scurgeau mereu, de zile, de săptămâni, mărturiseau dijma cea nouă pe care o luau timpurile.

Laura, trecând pe lângă Şmil dulgherul, la orice ceas vedea ieşind sicriile albe, nevopsite, purtate în spinarea încovoiată a unorâ care păreau a purta şi povara durerii.

Nu erau atunci trăsuri sau oameni de serviciu şi toate nevoile vieţii erau îngreunate.

Acolo, departe. Şi aproape, nădejdile bătăliei erau întunecate. Aşteptarea era încleştată în veşti rele.

Un doliu fi'iră de zăbranice acoperea zilele.

La popa Cristea nu se mai auzea scandal. Fetele cele mari erau toate arogante şi luxoase, Ancuţa mereu o, umbră. Palidă în rochiţa ei neagră.

Aveau înevartierat un subehirurg. Spitalele erau acum toate înstrăinate. Uneori un sanitar venea prin ogrăzi să ceară flori pentru morţi. Fiecare da bucuros pentru un

duşman împăcat prin moarte, pentru un soldat ca şi cei de dincolo.

Bieţii Damian, chiriaşii popei Cristea, plecaţi de pe locul lor, unde acum rămăsese linişte pe urma trecerei grabnice a trupelor, refugiaţi pe punctul cel mai tragic al desfăşurărilor, sufereau lipsuri grele.

Erau întunecaţi, duşmănoşi între ei. Mizeria traiului îi îmbătrânise… Mioara intercala întrebarea morţii ei tragice. Un oaspe impalpabil, pe care-l găzduiau în cvartierele tainice ale eului, răzbătea neobosit coridoarele, umplea încăperile şi nu le da odihnă. Făptura spirituală a „mustrării” rodea în carnea lor trupească. Totuşi, nu mărturiseau, îndurau necazurile cu un fel de curaj înrăit.

Domnul Damian acum vorbea de buna lui idee de a nu fi plecat în Moldova, iar doamna Damian avea un rânjet mut, ameninţător, care-ţi încreţea pielea.

Era oare nebună? Ce se petrecea în creierul ei? Roatele minţii apucaseră pe de lături şi se înfipseră în făgaşe; osiile scârţâiau pe loc. Simţeau acolo, de unde pornesc vehiculele raţiunii, un zgomot anormal care trăda zdruncinul mecanismelor.

Laura îşi aminti trepanaţiile făcute la spital. Se putea deschide şi închide cutia ermetică, adesea fără de primejdie, dar ce ştiau încă să privească acolo înăuntru? Nimici şi totuşi va veni timpul când scalpelul cutezător va şti ce locuri ale materiei spirituale pipăie, ce fire rupe sau leagă în miracolul telegrafiei raţionale.

Doamna Damian te îndruma puternic către astfel de întrebări. Unde?… şi ce se petrece… Pe subt părul cărunţit fără vreme, vroiai parcă să cauţi şi să atingi un punct pe care-l simţeai bolnav.

Sărmana femeie evita orice societate. Laura singură, cu drepturi câştigate, venea uneori şi o găsea în tovărăşia vecinilor: cârciumarul şi cârciumăreasa, oameni de treabă, boieriţi acum când închiseseră negoţul. Acelaşi instinct, care o sălbăticea de lume, o făcea să caute a nu rămâne

singură şi nici cu ai casei. Oamenii aceia simpli erau prielnici nervilor ei aşa de zdruncinaţi.

Laura admira cum înjosirea traiului, vulgaritatea mediului, netrebnicia boalei nu putuseră înlătura un 'aer de distincţiune. „Păcat! spuneau bătrânii cârciumari. E o cucoană mare!”

Acolo venea şi Ancuţa popei Cristea, fina bătrânilor. Făcea unele servicii gospodăreşti de bună vecinătate. Cele două dureri se mtâlniseră şi Laura le putu urmări mersul, strecurat prin sita de cenuşă a zilelor ursuze.

Ancuţa cea tainică se spovedea numai cârciumăresei, naşa ei. Indirect, Laura aflase că în casa popei Cristea drama îşi urma cursul, cu surdina pe care o puneau împrejurările de-acum. Stăvilită, ura, care mocnea înire, păreţii joşi ai casei, era mai tenebroasă încă.

Subchirurgul austriac, pe care-l avea în cvartier, se arăta milos cu Ancuţa şi, faţă de protecţia lui, toată casa îşi domolise persecuţiile. Fata ar fi putut astfel fi mai odihnită, rămasă numai cu grija copilului lingav şi cu dorul de logodnic. Dorul acela o mistuia: aşa de hârjită răbdării, nu putea aştepta. Adesea avea bucurii copilăreşti, îşi închipuia întoarcerea, uita obstacolele, se vedea fericita cu mirele şi copilul. Mai adesea, avea o nelinişte a simţirii, un palpit neodihnit al gândurilor, ca şi cum nu Ie putea îndruma, nici opri pe vreun loc al necunoscutului, către care totuşi călătoreau neîncetat.

— Nu-şi găseşte biata astâmpăr r~ spunea circiumăreasa – şi n-are nici o hodină.

Liniştea din casa popei nu dăinuise. În mintea lui se iscase un gând neguros. Fata ponosită se putea căpătui cu subchirurgul. Se mai văzuseră aşa logodne.

Degeaba griul fiert şi îndulcit, cel pentru pomenirea sufletelor pământene hrănise din belşug pe popă. Nu pregeta să se încuscrească cu străinul. Poate că tocmai belşugul griului care-l îndopase îl dezvăţase de orice postire.

Gândul ăsta necurat ora prigonire nouă, chin proaspăt pentru Ancuţa. Când trecea pe lângă casa lor, Laurei i se părea că aude zvon de torturi, înapoia pereţilor! Era o închipuire, era şi un adevăr. Subchirurgul, încurajat de fum'lio, o ceruse de nevastă. Refuzul ei stârnise furii înăbuşite, care răzbeau în ocări şijovituri ascunse.

XVIII BĂTRÂNUL ARGINTAR.

După o rezistenţă istovitoare, Ancuţa căzuse bolnavă. Subchirurgul o îngrijise cu devotament. Când se sculase nu mai avea nici un fel de putere, nu se mai războia; sta sub puterea lucrurilor, aşteptând salvarea care întârzia.

Laura o văzu spânzurată pe gard, slabă, cu ochi albaştri sparţi în obrazul străveziu.

— A murit copilul! spuse neîntrebată.

Nu părea prea mult atinsă de pierderea lui; trecuse şi ea prea aproape demoarte. Aşa mic şi obrejit îi umpluse braţele numai cu necaz. Aeum sta cu ele goale şi slabe, atârnate pe lângă trupul slab. Nu putuse apăra atâtea vieţi, le lăsase pieirii. Numai pe a celui de acolo, de departe, o apăra încă lot ce mai era viu în ea.'

Cutremure ciudate ti ('. Săltau de câtva timp locul neşigur, pe care ei stau vitregi subt teascul statornic. Ce să fi fost? Nu era nici bătălia, nici vreo mânie a pământului.

La început se simţise mai ales noaptea, apoi se îndesise şi putuseră vedea transporturile unor tunuri uriaşe, convoiuri grele de muniţiuni. Subt povara lor, solul gemea lugubru.

Bătălia mare, pe care o aşteptau, se apropia. Ei aveau subt ochi pregătirile duşmane care le striveau nădejdile. Pe când în jurul lor era însufleţire, suflarea li se făcea tot mai subţire. Li se spunea făţiş că nevoile războiului cer să se rupă frontul. Vor trece dincolo; oraşul se va uşura şi el; vor putea chiar comunica cu ai lor. Concesia fu împinsă până într-atât că li se ceru scrisori pentru cellalt mal.

Dar ei nu puteau înţelege bucuria unui astfel de sfârşit; păreau că nu mai doresc veşti acum; ar fi fost bucuroşi ca zidul despărţirii să crească şi ei, aci, să fie stinşi de ultima

putere, numai să nu se aşeze teascul apăsător pretutindeni, până la marginea ţarinii.

Altă revărsare aşteptau. Apele Moldovei le vroiau ' peste ei. La fiecare învălmăşeală, la fiecare sărbătoare a luptei, li se părea că sosesc dezrobitorii.

Roatele grele ale transporturilor inamice le apăsau simţirea cu şine adânci.

Treceau oţel şi fier, şi dincolo era carne. Carnea scumpă a trupului scump a fiecăruia şi a tuturor. Carne din carnea lor.

Aşadar exista un trup colectiv? Patria nu era un basm? Era Mama cu genunchii largi şi poala blândă! Mama care hrănea cu lapte şi cu miere!

Dar cine se îndoise? Cine trăia acum altfel decât din credinţa asta? Numai cine n-avusese neam se simţea al unui neam. Numai cine n-avusese grai nu se ferea de limbi străine, ca de un zvon nesigur al primejdiei.

Cândva, înainte, Laura ar fi vroit să cunoască toate vorbirile de pe lume pentru ca nimic să nu-i înstrăineze o lume care-i aparţinea întreagă. Să înţeleagă oamenii de pretutindeni, tot aşa ca peisagiul de pretutindeni al naturii.

Acum însă, când era nevoită să întrebuinţeze prea mult limba celorlalţi pentru tălmăcirea nevoilor felurite, vorbele străine o îngreunau ca alicele şi sear'a, ostenită ca un vânat fugărit, se ascundea în cărămizi şi descleşta povara, ţipând înăbuşit, ca şi cum ţipătul îi curăţa glasul de silabele amarnice.

Mai deunăzi la începutul necazului, când subt geana cenuşie de seară treceau încă regimentele scunde de ruşi, tăcute, făcând glas întunericului numai cu paşi ropotiţi, Laura ascultase – vroise să spună ceva şi nu putuse. Atât se înstrăinase de lumea cea nemărginită încât vorbirea îi devenise ceva neînţeles. Toată folosinţa cuvintelor dispăruse, zestrea lor grămădită ca să facă vestmânt ideilor era acum nefolositoare. Laura atunci gemuse. Nu mai erau trebuitoare decât sunete, semne: ale foamei, setei, durerii.

Dar foamea, setea, durerea, erau ale tutulor? Să le spuie, să strige: suntem toţi ca şi unul! De ce să ne ucidom unii pe alţii? Zadarnic!

Aşadar se apropia bătălia? Aşteptarea îi rebegea. Le era frig. Era cu toate acestea vară.

Laura n-avea gânduri, nici nu vrea să aibă… Să vie!… Ceea ce trebuia să vie! Sufletele, făpturile lor, pregătiseră în suferinţă ceasul care se apropia. Semnele ce-l înconjurau erau spăimântătoare.' Semnele măcelului! Zilele mari ale sângelui au rituri cumplite.

Laura aştepta. Credinţa şi teama, în lupta lor lăuntrică, îi nimiceau simţirea. Era liniştită. În loc să se ascundă ca până acum de privelişte, ieşea mai mult.

Mişcarea aceea a plecării îi da un fel de vioiciune şi de mulţumire ciudată şi fără potrivire cu auspiciile rele. În freamătul lor duşman, energiile ei încleştate frem'ătau, se pregăteau pentru încercarea desperată din urmă.

Morţi sau vii? în amândouă era o dezlegare: numai moartea-vie, în care stau de-atâta timp, să înceteze.

Laura nu vrea să judece, fiindcă judecata îi spunea lucruri supărătoare. Frenezia ed grăbea spre faptă, spre faptă grozavă.

Pasul îi suna pe asfalt nerăbdător şi uneori iluzia victorioasă punea stăpânire pe ca. Aşa, într-o zi, se sculă plină de iniţiative voioase. Se gândi la podoabe: o cingătoare de argint avea încuietoarea ruptă. Ce vrea? Să se gătească cu giuvaeruri din metal confiscat? Ce solii îi veniseră ca să-i dea cutezanţă?

Întrebă pretutindeni, până află de existenţa unui bătrân argintar. În drum se opri să privească lung convoiul unor aeroplane uriaşe. Îşi simţea gândul ca pe un drug înfipt în frunte. Nu era un gând, era o armă călită cu el pentru luptele acelea ce se pregăteau.

La colţ de trei strade o prăvălie măre, cenuşie deschidea soarelui de-afară o gură de umbră. Un arsenal de vechituri. Era acolo săbii, revolvere stricate, fiare rupte, arămuri

vechi, arginturi înnegrite, sute de obiecte fără întrebuinţare, rezemate de zidurile afumate: atelierul unui făurar sau refugiul unui anticar medieval…

Cu ochii păienjeniţi de lumina de-afară, Laura aruncă în umezeala întunecoasă scânteile de soare prinse pe gene, căutând un vrăjitor în decorul neaşteptat.

Il descoperi lângă geamul unic, geam plin până susde expoziţia unor mărunţişuri bizare din metale vechi.

Bătrânul avea o barbă albă, lungă, despărţită jos în două vârfuri subţiri şi creţe. Sta pe un scăunaş cu trei picioare, cocoşat, dat în două, plecat peste o masă încărcată cu ustensile de magie, acoperite cu pulbere oxidată.

Se apropie. Întoarse spre ea capul. Avea un vâlvoi des de păr alb cu rădăcina neagră. Dezdoindu-se de mijloc, înălţă umerii rotunjiţi, şi, punând jos cleştele miniaturale, îşi sprijini cu mâinile şalele ostenite.

Braţele vânoase şi lungi ieşeau, goale, până la coatele noduroase, din cămaşa înnegrită. În picioare, bătrânul era foarte înalt cu toată gheba umerilor.

Scoase masca unor ochelari rotunzi, legaţi în piele roasă, şi ridică privirea a doi ochi mici, strălucitori, ascunşi subt sprincene tufoase.

— Ce pofteşti? îi zice cu un glas răguşit şi batjocoritor.

Laura sta zăpăcită. Căută în tăcere cingătoarea în sacul de mână şi i-o întinse.

Meşterul se aşează iar pe trepiedul lui, ţinând în mână colanul. Râse în barba spintecată, râse răutăcios cu dinţi albi şi tineri.

— Jucărie de modă – spusese ursuz, cântărindu-l cu mâini îndemânatice. Înfipse apoi unghia în cizelară paftalelor.

— Ca lucru de-a cum, ca industrie d-asta nouă., nu e tocmai rău, zise cu un fel de ciuda.

— Aş vrea un lanţ la fel, acolo unde lipseşte, întocmai la fel, spuse Laura. Se poate?

— Cum să nu se poată? rânji. Bătrânul argintar să nu poată?… Azi nu mai sunt meşteri, nici meşteşuguri. Numai

fabrici şi tinichele, s-a dus măiestria argintarului… Bătrî nul moare de foame… Slavă Domnului cu războiulăsta… Ni s-a făcut de lucru… Uite! zise Laurei familiar. Uite ce lucru frumos! Peceţi nemţeşti pentru toate oraşele Moldovei pe unde vor trece.

Râdea, ţinându-şi cu. Mâna stângă fălcile osoase, pe când cu degete abile sucea ştampilele aliniate… Tecuci… Roman… Bârlad…

— Eu sunt rechiziţionat pentru armata de ocupaţie, trebuie să lucrez… Asta îmi dă pâine… Mâncasem destule „răbdări”.

Laura se uită la el fricos.

Rânji iar, şiret, în barba spintecată, trăgind-o „cu mâinile zbârcite, pe rând.

— Le fac peceţi câte vor… fireşte… au să rămâie cu ele… N-au să troacă… Bătrânul argintar mănâncă franzeluţă albă nemţească, dar ei au să mănânce bătaie… şi hohoti un râs de vraci.

Laura se uită speriată prin colţuri:

— Are să fie gata curând? întrebă despre colan, ca şi cum avea să încingă sabia victoriilor grabnice.

— Curând!… Ia! nu vrei să stai puţin! Să-ţi arăt ceva şi scoase din perete o fotografie cu cadru prost de lemn poleit, aliniată în mijlocul arsenalului preţios.

— Am 9 copii. Patru băieţi sunt acolo la război… îţi spui eu cil n-au să treacă… Unul e marinar… unul e aviator… doi artilerişli… Eu lucrez aici pentru nemţi peceţi… gură de om cere bucătură… Dar ei acolo sunt patru… ce Dumnezeu!… voinici… făcuţi fierăreşte, ţigăneşte. Eu sunt ţigan de pe tată… de mamă… moldovan…

Rânjea mereu, un râs diabolic, cu ochii neastâmpăraţi ca flăcările de spirt aprinse la fitiluri vechi.

Ciudat bătrân! Adinioara, preţuind jucăria modernă a colanului cu dragoste şi cu dispreţ, părea giuvaergiu floren-; tis şi acum părea un ţigan fierar, care, potcovind

caii duşmanului, borborosea vrăjile rele ce vor răsturna Chervanul.

— Dacă vrei, vino într-o zi la mine! Am să-ţi arăt nişte cărţi, pe care nu le are nimeni decât bătrânul argintar… Eu stau colo în cocioaba aia din fundul maidanului… Oameni săraci! Cine mai drege acum argintăria, cine mai lucrează argintul?… D-a gata, de la prăvălii.

…D-ta, singură te-ai gândit la meşteşugul argintarului… Eşti d-a noastră…

Laura înţelese că era un mare compliment.

— Aici, în harabaua asta, m-au pus nemţii. Mî-am adus şi eu toate vechiturile de prin beci, şi stau ca un rege…

Privi cu mândrie grota lui de Vulcan îmbătrânit.

— Ai să vezi femeia, şi fetele… ca fetele… E şi unul mic… mic de tot, la măsa… cum e la noi ţiganii… îmi pare râu că nu vezi băieţii. Unul a rămas fierar ca bunicu-su. Nu e boier ca ăilalţi, nici artist ca mine. El câştigă banul cum se câştigă. *E1 ne ţine… Apoi mai sunt pomenile primăriei. Am strâns-o în pomeni… Omu trebuie să trăiască, n-are încotro!…

Ce om ciudat.! Nici o vrajbă în mizerie, nici o umilinţă în cerşetorie.

— Am să viu, zise Laura, când o fi gata colanul.

— Să vii, fetâţo, să vii! Dacă te interesază bătrânul argintar şi ţigănia lui… Până atunci – se duc ei… se şi întorc – şi râse iar, ca diavolul, tuşind mereu, o tuse metalică din pulberea fină de bronz şi de argint.

Laura nu se hotăra să plece…

— Şi braţul care ţine pavăza unui luptător indian e rupi! spuse.

— Îdu-l la doctor, doamnă mare, adu-l la doctor! Că-l lecuim noi pe indian… Despre indieni, ştiu nişte versete, un fel de biblie a lor, a păgânilor… Frumoase… dar cea mai frumoasă e Povestea vorbei… o ştiu întreagă pe de rost… Când vii, îţi spui din ea!… Cea mai frumoasă… după biblie, fireşte… şi biblia o ştiu… N-ai habar de ele?…

Laura îl privea cu admiraţie.

— Am să viu, sigur!… N-ai nici o ştire de băieţi?

Ridică umerii, buza de jos peste ciocul mic din bărbie, care ieşea din barba albă, lungă.

— Niciuna!… Ce veste?… Are să-i ia dracul!… zise cu vorbirea lui d? iad „nelămurită.

Laura ieşi în pragul sarbăd al luminii, orbită de umbră şi clipi, ca să scuture de pe gene pulberea cenuşie, fina.

La un colţ dte stradă, acolo pe unde trecuseră ruşii la timpul unei bizare povoşli colorate, un furgon gigant ducea în sus nişte cuşti mari din reţea de oţel. Nu (r)e întrebă ce va fi fo-.t. Se; lia lung după ele. Simţi gândul ei tupilat pe un tr-'piod, şi rin jind diabolic cum le vrăjeşte Mai sunt oare din acei cari încă nu ştiu că gândul e o putere ea a braţul, că zeci, sute de mii de gânduri strunite „tari, sunt, tot atâtea energii, care luptă şi cumpănesc, bătăliile!

1. ' * ci r ' o n * „a (r) * h * * *” „ * * * ţ p jn pj – n în mm” începuse, în adevăr, sărbătoarea cea mare. Într-o seară pe la şase, nori d ' i se aşezară la orizont, acolo, spre bătălie Părea pregătir* a unei furtuni, dar soarele rotund, roşu apunea liniştit.

Urai', anul r/! unti-e o linie lungă de foc străfulgerată 1nra la intervale* şi bubuitul puternic. Părea că o căldură de cuptoare vine dinspre acolo. Zilele, serile erau clocoti/ toare, şi urgia nu contenea decât ca să reînceapă. Aşteptau 1 Ei ar fi vroit acum o aşteptare fără de sfârşit de teama sfârşitului. În adevăr, părea că furtuna se aşază. La focul oi prelungit fantomele îşi încălzeau nădejdea. Năvala puternică şi repede era aşadar precumpănită, găsea rezistenţă. Lucrul se simţea chiar împrejur. În curtea spitalelor se ridicaseră corturi unde erau puşi răniţii neîncăpători, revărsaţi de-acolo de pe frontul bătăliei, Furgoane încărcate cu mormane de trupuri, acoperite cu pânză cernită, treceau spre cimitir, însoţite de un singur soldat Subt pânză, formele omeneşti ale morţilor se deosebeau După trecerea lor, în loc de ecourile solemne ale

marşului de Beethoven, lăsau o duhoare cumplită de stârv, pe care Laura n-o mai respirase de mult şi mirosul morţii părea o răsuflare hrănitoare. Lege crudă, dar lege!

Nu se mai vorbea de scrisori pentru „dincolo” şi toate mişcările teascului păreau încetinite de o piedică. Trecerea zilelor mărea acum nădejdile aşteptării.

Trecând pe lângă casa popii Cristea, Laura întorcea privirea. Nu ar fi vroit să vadă pe Ancuţa tocmai acum.

Ce urzeală va fi fost acolo! Ce duhuri rele! De un timp, Ancuţa îşi îngreunase mersul, îşi îngroşase mijlocul, se necinstise cu binecuvântarea preotului. Laura aflase vestea, ca de o pacoste. Fata aceea se aşezase oarecât în viaţa ei, o văzuse lucrând la pânza cinstită şi răbdătoare a aşteptării. Tocmai de la ea să fie ocara!

Laura nu înţelegea, nu se putea dumiri despre traiul acela, în care aspresc mâinile, înjosesc trupul, îi scad preţul şi apărarea. Nu putea atinge cunoaşterea a ce înseamnă promiscuitatea; nu putea destul cântări suferinţele brutale ale traiului Ancuţii, în care toată virtutea ei abia putea salva sufletul. Tragedie atât de mare! Dar Laurei această mizetrie a vieţii îi rămânea străină. Ştia că Ancuţa iubeşte credincios, temeinic până la suferinţă şi moarte. Aflase că şi-a pângărit trupul. Erau două cunoaşteri pe care nu le putea împreuna.

XIX NĂDEJDI într-o seară sosise un automobil-fantomă. De necrezut! Erau în el ofiţeri români!

Se oprise la Cartierul general german. Un sergent român era la frână. Tratative! Armistiţiu!

În jurul lui, oamenii se adunaseră tăcuţi; parcă nu puteau crede. Se împărţiseră câteva scrisori.

Sufletele, trupurile debilitate ale captivilor treceau printr-un moment de pericol mortal. Puterea bucuriei care sosea izbea violent. Sângele, întors din drumul lui, curma pulsul. Ocheanul avu un brusc reflux. De aceea stau nemişcaţi: organismul prudent se apăra. Acelaşi automobil venea acum zilnic. Grupuri aşteptau dinapoia grilajului prilejul să

dea scrisori pentru Moldova. Nu era îngăduit, nu era oprit: o concesie tacită.

Ancuţa, învelită în şalul ei negru, slabă, cu coapsele împovărate, sta în fiecare zi acolo ceasuri întregi. Nu primise nimic, dar trimitea neobosit.

Povestea oare toată pătimirea ei? Naşterea copilului, pe care telegrafistul nu-l cunoştea? Traiul lui chinuit şi moartea? Poate chiar celelalte canoane şi chiar blestemăţia din urmă?

Iubirea ei şi a telegrafistului părea de cele ce întrec toate cercările, ce răzbat prin toate mizeriile. „I-am spus, să ştie tot! Să vie să mă răzbune!” spusese cârciumăresei.

Ceea ce săvârşise era un atentat, un viol al războiului, de aceea Ancuţa îşi purta, printre oameni, sarcina, fără sfială, ca pe o doavdă a martirului.

Părea că necazul îndelung dospise, din drojdii rele, aluatul apăsător crescut în trupul ei istovit.

Fără de apărare sau îndreptare către oameni, părea că îşi poartă truda, nu ruşinea.

Nimeni nu-i socotea dreptăţile sau ruşinile. Păcatele ei. Ca şi ale popei Cristea, ca ale tuturor, erau pe de lăturea interesului sau birfirii.

Niii”. Ni lui:. E mai uita p (:te gardul vecinului să cerceIev. E ca mai înainte cele cuviincioase, mai anevoie de supravegheat în propria ta ogradă decât alături.

De când nu mai erau zăplazuri, ceea ce se petrecea pierduse preţul. Gâlcevele, lupta aprigă pe o palmă de loc mai încoace sau încolo, nu mai înăspreau oamenii.

Oare dobândiseră alte îngrădiri, în propriul lor cuget şi faptă, sau cumva presimţeau vreo lume fără de fruntarii şi iară de împărţeală – deopotrivă?

Sau erau numai întorşi vremelnic de la tot, către nimicire? Primejdia înăbuşea egoismele felurite, lăsând descoperit pe unul singur, cel primitiv, al apărării Vieţii!

Întâmplările Ancuţei, bune sau rele, nu priveau pe nimeni. Erau luptele ei singulare.

Ancuţa, ea care purta făţiş dovezile mizeriilor pe care războiul le târăşte după el, nu mărturisea, astfel, vreo credinţă nouă în domolirea gâlcevilor de neam; nu proclama pentru viitor vreo generaţie de fuziune, în care tradiţia şi atavismele au să fie îmblânzite, împăcate, prin amalgamarea, şi siluirea urii va zămisli înfrăţire.

Ancuţa, acolo în germăn, unde stăpânea şi distribuia sucurile vieţii, nu-şi hrănea vibrionul de pripas, cu resemnare şi blândeţe. Îl purta ca pe un ou străin; îl îndopa cu zemurile strepezite ale duşmăniei, ca să nască un duşman. Cui?

Tatălui sau mamei? Căruia din cele două neamuri? Generaţie suspectă în filiaţia ei, urlând şi iubind, fără desluşire, fără deosebire.

…Şi toate femeile,.însămânţate de revărsarea acestui potop, nu ştiau că'sunt datoare ceva păcei – că sunt mai purtătoare de sporuri pentru idealul omenirii înfrăţite, decât sunt spornice cugetele care nasc şi hrănesc acest Ideal. Nu ştiau că fiii lor pot da o noimă ddeei umanitare:

— Iubeşte pe tatăl şi pe mama ta – de orice neam şi credinţă. Iubeşto-i pentru nobleţea lor de oameni! Iubirea omului să-ţi fie credinţa!

Să nu fi fost oare crezul cel adevărat? Acum părea că adevărul de pe urmă e crezul deosebit al neamurilor. Erau timpuri eroice?

Mamele, care purtau fiii străinului, erau grăbite să-i lepede sau să se lepede de ei. Altoiuri ce nu prindeau şi dau roade neizbutite! sau poate butaşe pregătite viilor viitoare? Laura nu ştia! Oropsise pe Ancuţa.

Treptat se deprindeau cu putinţa bucuriei; începeau să întrevadă sfârşitul, lăsau să se strecoare, în resorturile ruginite ale fiinţii, nădejdea ca uleiul. Nădejdea sporeşte uşor; fantomele se înfiripau.

Ancuţa sta mereu la răscruci de drumuri ca şi mai înainte, în gară. Aştepta. Totuşi Laura, deprinsă, cu străvezirea ochilor ei, nu vedea în ei cerul deschis. În mirajele lor

fluidice nu se proiectau caravanele întoarcerilor fericite. Acasă, Ancuţa, aşa slăbită şi îngreunată cum era, muncea mult cu un aer absent şi îngândurat. S-ar fi zis că o boală din vecini, ceva din negurile doamnei Damian împrăştie până la ea un fum uşor.

Intr o zi Laura o văzu întinzând pe stânjenii de lemne – lux deosebit al ogrăzii popei Cristea – lână abia spălată, abia dărăcită, albă şi spumoasă.

Surise Laurei enigmatic cu dunga tristă a buzelor. Ochii îi erau acoperiţi cu o ceaţă, subt care o lamă, un cuţit de oţel safiriu părea implântat în acelaşi gând. Laurei îi păru că aude o melopee.

„Automobilul de legătură, mereu mai slobod în mesageria lui, lărgea porţile prin care pătrundeau veştile; lega din ce în ce mai mult cele două insule.

Întâile buletine erau cele de viaţă şi de moarte. Două procesiuni de fantome se iveau din sepulcrul imens al pieirei şi se aşezau în sufletele, în sfârşit odihnite, spre bine sau rău, ale insularilor.

Lupta aceea crudă a simţirilor neliniştite, în care cei absenţi mureau şi învi.au pe rând, putea acum înceta.

Multe dintre veşti erau nesigure, multe greşite. Era firesc ca în tumultul unei astfel de vijelii, oamenii să se fi rătăcit unii de alţii; era firesc ca din vălmăşagul tragediei să se nască legenda.

Krau f, 11-1 i fără (Ir vină despre lucruri capitale şi cu urinări nenorocite o mamă ucisă de vestea falsă a morţii fiului, e. Uv 1 întorsese cum abia fusese îngropată. O soţie înnebunită, pe caro soţul, teafăr, sosise ca să o conducă la casa tristă a nebuniilor… dar toate durerile astea, cât ele mari, erau acum acoperite de glasul precumpănitor ai bucuriei.

De când lucrul public mergea spre bine doamna Damian părea mai sinistră. Se încuia lot mai tare în iadul acela interior. Era în ea o ameninţare ce te înfiora.

Ancuţa venea des pe acolo, dar nu vorbea nimănui de dorul ei. În zvonul de atunci al vorbelor felurite, în zgomotul tot mai liber al glasului public, şi-ar fi putut lăsa slobode necazul şi nădejdea. Expansiunea colectivă confunda acum taina fiecăruia cu taina cea mare.

Ancuţa tăcea. O vedeai numai ori pe unde se putea afla ceva, venită să cerceteze, dar din ce în ce mai fără de însufleţire. Nu se sfia totuşi de starea ei. Trăia cu totul în afară de lege, dar curajul răzbunător al zilelor dintâi slăbise.

Se oi'ânduiseră primele treceri convenţionale dincolo şi dincoace de Milcov şi o barieră funcţiona regulamenlată. Circula zvonul că oparte din trupe trebuia să se întoarcă la vetre. Afişe mari opreau populaţia de la manifestări.

Nu era încă ceasul bucuriei; era un preludiu melancolic înainte de goana triumfală. Orăşenii aveau totuşi o febră precursoare.

Defilaseră într-o după amiază subt privirile împestriţate ale orăşenilor şi militarilor străini. Amestec stânjenitor, la un episod aşa de intim şi duios.

Tăcuţi, palizi, slabi, cu hainele cât mai îngrijite dar ostenite, veştede ca şi ei, treceau cu ochii plecaţi, fără a da, fără a lua vreun semn.

Pe două i-înduri ale străzei – aceeaşi cale Cuza-Vodă a trecerilor neuitate – pe la ferestre şi porţi, oamenii toţi plângeau. Câţiva, contravenind, aveau flori, dar nu le întindeau. Nu pricepeau ce se petrece. Unde era victoria. Şi bucuria? Ceilalţi, sositorii, nici ei nu pricepeau. Era un ceas amarnic şi necuvenit.

În spatele Laurei, doctorul german întrerupse” tăcerea chinuitoare:

— Nu arată tocmai bine! zise.

— Sunt cei care au învins! răspunse Laura violent. Dar, în adevăr, arătau rău. Cum? Aşa erau cei de dincolo? Pe care ei şi-i închipuiau liberi, frumoşi…

…Atunci un ţigan sfrijit, ce ţinea strâns în braţe un purceluş, dete în glumă cu palma în cordonul slab al soldaţilor nemţi şi-l rupse, apucând din mâinile amorţite ale unei femei, un mănunchi de flori. Purceluşul scăpă guiţ-ând şi ţiganul, ieşind din rânduri, alergă să-l prindă.

Cineva râse şi atunci râseră mai mulţi; fu o dezlegare şi lacrimile se îmbunară. Defileul, mai liber, mai răsfirat, urmă un drum mai ospitalier. Se schimbară în treacăt vorbe. Lucrurile se aşezară la locul lor. Erau convalescenţii evacuaţi din spitale care reintegrau cei dintâi vetrele după logica lucrurilor.

Dar era şi un somn al înţelesurilor: întâia privire, întâiul chip ce le sosise – al pătimirii războinice victorioase – era înfăţişarea durerii. Căci oe e victoria? E cel mai mare efort către nimicire, cel mai mare gest al abdicării, cea din urmă consecinţă a celor mai mari suferinţe.

Înainte de a fi o renaştere şi o bucurie şi de a îmbrăca haina gloriei, războiul apărea, pentru toţi deopotrivă, ca o faptă crudă şi tristă.

XX.

CEI CARE AU MURIT.

Acum soseau pe rând câte unii. Îmbrăţişaţi de toţi, împresuraţi de toţi. Telegrafistul nu era printre ei. Laura se mai deprinsese cu pacostea bietei fete; se uita în ograda popei Cristea.

Într-o sea” a, Ancuţa, rezemată ca de obicei la gard, îi spuse:

— S-au întors toţi!

L) a' de unde!… Abia câţiva!… De aci înainte au să vie!

A doua zi chiar era un timp minunat. O undă de r. N 'i,:; lral ilr. I căldura molcomă. Laura vroi răcoarea pe frunte, pe faţă, dacă nu şi pe sufletul acum pustiu de durere, pustiu şi de nădejde, pustiu de trecutul nimicit – pustiu de rele, pustiu de bunuri, uscat.

Se preumblă pe bulevarde până departe, pentru mulţumirea de a vedea orizontul liber.

Ce-l acoperise oare până atunci? Nu fuseseră doară ridicate cetăţi şi linia care, la marginea vederii, confunda ţarina cu cerul violet, era aceeaşi. Totuşi se deschisese zarea.

Îi venise gust în ziua aceea să poarte un semn al bucuriilor colective, şi căutase prin cutii uitate o pălărioară, ce înfăşură strâns fruntea cu dunga catifelei roşii.

Se întoarse târziu, alene, şi nu voi să intre în casa întunecată, să aprindă o lumină care nu o va lumina, să-şi clipească la lumină umbrele sperioase ale sufletului.

Hotărî să se ducă la doamnele Damian, unde, în trecere, odăiţele îi apăruseră luminate.

O împiedică ceva şi nu ştia ce; sta în uşă, nedumerită de gesturi care îşi căutau drumul. Ridică mâinile şi scoase micul turban roşu, aruncându-l în direcţia unui scaun ca pe ceva acum supărător.

Vroi să plece cu capul gol, împotriva obiceiului, dar simţi fiorul rece al serii şi, ridicând de pe umeri eşarfa neagră, se îmbrobodi. Simţi pe frunte cum i se înlocuise roşul cu negru, ca şi cum ar fi fost în adevăr culori suprapuse acolo, pe gândurile ei ca şi pe carnea ei.

În poartă se lovi de cineva. Un mesager, rămas invizibil, îi dete o cartă deschisă. Nu puteai şti pe ce căi îţi vin acum ştafetele.

Nu aştepta nimic. Încuiase porţile cimitirelor, aprinsese candelele, pecetluise piatra mormintelor şi acum trăia zilele pustii.

La lumina unui felinar parcurse întâile rânduri.

„… veţi afla că bietul frate Dorel a murit victima datoriei, încă din anul trecut, în timpul flagelului exantematic!”…

Dorel?… Care Dorel?… Privi iscălitura necunoscută, apoi cercetă adresa. Era a domnului Damian.

Ştafeta morţei greşise cu câţiva metri pragul pe care trebuia să înscrie un nume mai mult.

Acum Laura, îmbrobodită cu negru, mergea încet cu scrisoarea în buzunarul jachetei, lungind drumul până ia

vecini.

Dorel era fratele mai mic al doamnei Damian. Unicul frate. Se vorbise de el în faţa Laurei ca de un tânăr destoinic şi blând. Când se pomenea numele lui Dorel, doamna Damian avea impulsii, ridica vocea, se congestiona, zvârlea cuvinte aprinse, arăta un fel de mânie faţă de elogiul şi amintirea celorlalţi pentru un bun al ei, pe care părea că nu vrea să-l împartă cu nimeni, învrăjbită către toţi, vroia poate să-l păstreze numai pe el; îl aştepta ca pe singurul căruia, în sfârşit, să-i vorbească, să iasă din încleştarea sinistră, să-şi despresoare mintea de neguri. Nu era numai fratele mai mic şi iubit, era cel ce trebuia să facă judecată, să dezlege blestemul, să aducă în casa urei împăciuirea cu soartele rele ţ era aliatul, cu al cărui sprijin doamna Damian putea renunţa la duşmăniile ei faţă de cei mai de-aproape. Dorel era naşul Mioarei! Dorel avea dreptul să ierte! Şi Dorel murise.

Ce să facă Laura cu carta? Să aducă în odăiţele triste zăbranice noi? Să o lase acolo, uitată, în fundul buzunarului?… Nimeni n-ar fi ştiut… S-ar fi pierdut ca atâtea veşti… Dacă, în adevăr, mesagerul nu ar fi adus ştirea? şi azi… mâine… niciodată… Dorel nu ar mai fi venit înapoi, pierdut în haosul faptelor, rostogolit de furtună, viu sau mort?… Cu cât mai mort, dacă ai lui puneau o cruce mai mult într-un colţ de cimitir? Cu cât mai viu dacă vreun exil l-ar fi făcut să nu se mai întoarcă niciodată lângă sora lui cu mintea rătăcită?

Cu cât mai moartă sau mai vie fusese pentru el Mioara, fina lui cea mică, atât cât nu ştiuse nimic despxe dânsa? în ceasurile triste din spitalul contagioşilor poate i se arătase adesea în gând candida apariţie a fetiţei buclate, cu fluturele albastru al fundei, cu şorţuleţul alb brodat, pe când, împachetată în pardesiul vechi, Mioara plutea în apa fetidă a şanţurilor.

Pentru bieţii Damian, Dorel era viu. Niciodată nu pomeneau de putinţa morţii lui; nimic nu li se mai putea

întâmpla, credeau ci, peste tragedia în orbita căreia trăiau! Cu ce drept Laura sa aducă acolo iarăşi durere şi moarte?

Deschise încet uşa săliţei înguste şi aştepta. Nu o auzise nimeni. Dintr-o odaie venea zgomot de voci. Ascultă ca hoţii. Domnul Damian era la cărţi cu un vecin! Desigur, doamna Damian îşi făcea prin casă de lucru, cu mâinile prinse de muncă, în acel „perpetuum mobile" pe care agitaţia lăuntrică o impunea corpului.

Împinse uşa la odăiţa cealaltă. Pe o canapea, învăluită în tartane, sora domnului Damian era culcată; lângă ea sta Ancuţa.

La intrarea Laurei, gazda avu o mişcare de mulţumire; Laura se bucură că o găseşte singură; ei are să-i dea carta… dar mai pe urmă, după primele cuvinte… nu de-a dreptul cu vestea nenorocirii… totuşi mal înainte ca voia bună să apuce a se aşeza între ele.,?

Bolnava începu a povesti cu amănunte cum se otrăvise printr-o greşeală; părea că cere toată atenţia, tot interesul pentru ea, Vorbea mult şi cam febril. Lăudă pe Ancuţa care o îngrija.

Înainte ca turburarea pe care o adusese venirea Laurei să se fi liniştit, până când să nu se fi stâmpărat locul, începu, fără trecere, să povestească toate veştile aflate de curând: cei vii, cei morţi, cei răniţi, cei schilozi, cei logodiţi, ce'i dispăruţi.

La fiecare nume Laura îşi pipăia buzunarul: „Acum! Acum e timpul să spui că a murit Dorel. Să-l strecor printre ceilalţi, ca să se simtă mai puţin." îşi desfăcu eşarfa neagră şi o aruncă pe un scaun. Să nu fie zăbranice. Dorel să fie acoperit cu steagul eroic al celor mulţi.

Nu avu timp.

— Tot eşti în picioare, zise gazda. Stinge, te rog, lumina. Mă supără. Apoi, fără tranziţie, adresându-se numai Laurei:

— Ştiţi! bietul băiat de pe strada asta!… Trebuie să-l cunoşti din vedere… Telegrafistul… „şi el… a murit!

Laura, cu o mişcare nervoasă, închise toate trei becurile. Erau în întuneric.

— Lucra pe eâmp la telegrafie… o spărtură de obuz i-a zdrobit capul. Locotenentul de geniu, care era cu el, ne-a spus ieri…

Răsuflă adânc ca după o ispravă.

Miraculosul dinam omenesc trudeşte din greu subt presiunile mari, Laura tăcu. Ar fi trebuit să zică ceva. Luă iar eşarpa neagră 'şi se jucă cu ea, ' înfăşurând-o pe braţ ca pe un manşon.

În loc de alte gânduri, se minună de presentimentul ei: Cum şi-a scos pălăria… Cum s-a îmbrobodit cu doliu.,: Cum o ardea parcă pe frunte catifeaua, ca o bandeletă de jar… Cum ştia fără să ştie… Cum suntem: noi – adică făpturi reduse la limitele cunoaşterii… Cum suntem orbi în întuneric… ce putere impalpabilă are instinctul de a vedea şi simţi necunoscutul.

I '

Gazda tăcea şi ea uşurată. Suferise, a fiind durerea ce o aştepta pe Ancuţa; suferise, pregătindu-se să i-o spună, înscenând cât mai bine mărturisirea şi acum se odihnea.

În primejdie, prima mişcare de apărare, de reculegere, o avuseseră către ele. Se întoarseră acum amândouă către Ancuţa. Se uitau pe subt ochi la ('a, care nu mişca, nu vorbea.

Ce greu fusese! Murise acolo un om între ele!

Şi ce uşor!… Ce făcea oare Ancuţa?… Sta nesimţitoare. Era cumplit! Nesimţirea e forma cea mai desperată a durerii!… Cum să o clatine ca să nu se închege în ea suferinţa?

Laura nu vroi ca telegrafistul să moară aşa, fără o vorbă bună de pomenire, azvârlit acolo ca un nenorocit, cu capul zdrelit, oropsit în faţa miresei lui… Fiindcă atunci murise… când picase în auzul logodnicei cuvântul grozav care stinsese candela cu care sufletul ei credincios îl veghea,

— Telegrafistul cel înalt! zise. Un băiat aşa de bun, ce păcat!… Aşa s-au prăpădit cei buni!… şi se gândi la Dorel, care nu murea încă. Vroi să spuie… să fie amândoi la un loc cei care nu se cunoscuseră – să se, ajute unul cu altul, ca să stâmpere, ei care erau stâmpăraţi de simţire, suferinţa din carnea încă simţitoare a celor vii.

O opri un zgomot, o fluenţă. Simţea cum curge o.; ja. Ancuţa plângea. Fără glas, dar cu atâtea lacrămi, ca un voal, un voal des de apă, în care se înecau ochii albaştri, subt care abia străvezea faţa la lumina slabă ce intra prin geamul mic al uşei. Te puteai acum uita la ea. Nu o vedeai, nu le vedea. Atâta plâns nu mai văzuse Laura.

Corpul nu se zdruncina, sta moale subt scurgerea de lacrămi. Fiinţa ei ora ca un pământ surpat şi năpădit de apo, răscolit de pretutindeni. O făcuse doară mamă „' de bună voia ei, mamă, cel care murise.

Cele două, alături, încercau cuvinte fără şir. Un ison' Laura nu se mai gândea să-şi facă mesagiul. În odaia mică nu mai putea încape altă durere peste cea revărsată… şi cum plânsul Ancuţei părea neisprăvit – o rupere de zăgazuri – Laura vroi să-l curme.

— Alături sunt la cărţi, zise. Dar au să sfârşească; e târziu

— Da! răspunse gazda. Târziu!

Eu n-am să-i văd azi! Mă gi'ăbesc!… Nu mergi? întrebă pe Ancuţa – şi aprinse lumina.

Ancuţa se sculă fără să se mai poată feri de priviri, scăldată de plâns. Tot nu putea vorbi. Îmbrăţişa pe gazdă ca pe o prietenă, în numele suferinţii care nu are diferenţe de clase.

Laura o duse până la poartă. Îi luă mâinile ce tremurau şi i le dezmierdă. Atunci Ancuţa se aplecă şi-i sărută mâinile, udându-i-le.

Aşteptă până o văzu intrată… Nu se putu depărta… Se plimbă în lungul gardului cu inima strânsă până se auziră paşi apropiaţi.

Acasă, pipăi buzunarul jachetei ca şi cum o greutate atârna acolo. Nu pierduse cartea… Dorel murise de un an. Putea aştepta încă o zi, înainte de a fi prohodit de biata lui soră nebună.

Căci nu va ascunde. Va spune! Cea mai dureroasă siguranţă e mai milostivă ca îndoiala. Omul trebuie să ştie ceea ce este pentru el!… Ce are şi ce a pierdut! La ce întrebuinţare să-şi închine' sufletul şi făptura!

Nesiguranţa şi tăinuirea sunt crime către dreptul ce avem de a suferi ca şi de a fi fericiţi! A întreţine într-o făptură o nălucire e o batjocură către libertatea ei, către privilegiul ei de a muri şi poate de a reînvia. Laura nu va face crime. Nu va întreţine moartea-vie.

În noaptea aceea nu se putu odihni. De cum aromea îşi simţea mâinile, perina, ude de lacrimile Ancuţei – iar în nesomn i se părea că aude ciocănituri, gemete, un fel de, vaiet sinistru ca un ecou de îngropăciune.

XXI CARNETUL ZILELOR PUSTII.

Laura simţea cum fiinţa ei împovărată cu ostenelile miIii se deşartă de ele, dar în loc de uşurare rămânea deşărtăciur. P*

Nu se mai sângera. Fumul gros ce ţâşnea pe nările Balaurului se limpezise. Apăreau câmpiile sterpe, petele pe care sângele uscat le îmbibaseră pâmintului. Tot ce fusese puhav, zemos, sucul cruzimei dese absorbise şi nici o umbră moale nu înverzea cuprinderea.

Ieri, Laura, ca şi cei de pe un loc cu ea, nu se ştia numai pe ea singură. Uitase astfel durerile legate de fiinţa ei. Azi, ceilalţi îşi regăsiră noimele, se aplecau peste pajiştea arsă să-i stoarcă iarăşi roadele.

Ea sta pustie pe locul pustiu. În jurul ei se legănau dunele nisipului. Cine era ea? Cum o chema? De care semn se lega existenţa ei? în ce dovedea viaţa ei celei care nu murise?

Pretutindeni întâiul gest era al mstăririi. Profesiunea reîncepea subt toate formele, mai lacomă, mai sfruntată decât fusese.

Ea rămăsese deposedată. Oare pentru ce atâta sânge? Nici o picătură nu se scursese dintr-înşii pentru reînvierea ei? Ce aştepta? Ce crezuse? O viaţă nouă pentru ea şi pentru omenire?

Ceruse doar nimicirea! Nimicirea se săvârşise… Sau poate în nădejdea zilei de pe urmă sta nădejdea zilei dinţii.

Se uită acum. Împrejur la zilele pustii: „Arde soarele şi vântul usucă!

Cred că aşa va fi fost la începutul lumii, când trebuia să se aleagă din ape uscatul. Cred că aşa va fi sfârşitul pământului, când vor trebui să se usuce apele.

Nu-mi e prea cald, fiindcă nu am ieşit din odaie decât pe înserat, când sufla peste curte vântul care pârleşte florile şi iarba, nu cel care leagănă grânele coapte. Spice nu sunt şi nu va fi pâine. Foame va fi şi nu va avea cu ce să se astâmpere, iar setea va bea încă sânge.

Dar nu mă tulbur şi aştept ceea ce trebuie să fie; nu mă tulbur fiindcă ştiu că nu pot pieri dacă trebuie să scap, nici scăpa dacă trebuie să pier – şi nu pot nici pentru una, nici pentru alta, nimic.

Fiindcă ştiu că tot ce putem, nu poate nimic. Şi asta nu e filosofia uşoară a lenei, e dureroasă probă a trudei zadarnice.

Nu-mi e prea cald, dar. Simt apăsarea, neastâmpărul şi nerozia căldurii aşa de tare, că ştiu cum trebuie să se coacă nisipul din ţărână, căci odinioară vântul avea un cântec de mare şi un foşnet de valuri. Dar marea aceea, era pustiul cu undele dunelor… Şi, umplându-mi cana Ia fântâna care curge anevoie în curtea mea cu iarba pârjolită, m-am purtat o clipă, atâta timp cât te-ar bate o pală de vânt într-o parte, apoi intr-alta, apoi iar te-ar întoarce la locul cel vechi – către cele două depărtări: oceanul şi deşertul.

Aşa o fi simţind şi bietul pom de colo, când i se apleacă trupul încoace şi încolo, numai atât cât îi e umbra de lungă, iar picioarele îi sunt legate tare de acelaşi loc…

Poate şi el ar vrea să se mute departe…

E tot cald, tot arde, tot vânt – nu plouă şi nu va ploua!

Aseară luna fusese îmbrobodită şi apusul acoperit de nouri… dar zadarnic.

Pe la amiazi croncăneau cu disperare nişte ciori, mai enervante ca lătratul înnoptat al câinilor. Mie îmi plac câteodată ciorile negre pe pomii verzi…

Trag a foamete, şi le e foame: pe câmp nu e nimica, nici grâu, nici cadavre – şi ţipă lihnite de foame.

Oare oamenii când vor muri de foame, ce ţipăt vor avea? „. Eu cred că au să moară în tăcere, lipiţi de câte un zid, cu ochii lacomi deschişi – aceiaşi ochi care odinioară erau lacomi de glorie sau de amor – aceiaşi!

Poate că numai de undeva, din cer, dacă ai putea asculta, peste toată cuprinderea întinsă a lipsei, ai auzi un geamăt, o limbă comună în care, în sfârşit, naţiile omeneşti înfrăţite ar vorbi la fel, ar cere şi ar dori acelaşi lucru…

Toacă.

A înflorit o garoafă. Aseară când le-am stropit, au azvârlit spre mine, din bobocii lor, o singură aruncătură de parfum, tare ca prima emanare a unui flacqp ermetic. Gura leului, în loc să mai crească, a înflorit mică şi slăbuţă. Sunt flori de secetă, ca fete din părinţi bătrâni…

Eu trec prin zilele pustii… ele trec peste mine. Nu trăiesc pentru nimeni şi nimic, şi totuşi se cheamă că trăiesc. Puţin timp am trăit pentru ceva sau cineva, dar încă niciodată aşa zile pustii… 1;

Dumnezeu crede uneori de noi prea mult bine. Şi oamenii cred uneori prea mult bine.

Dumnezeu e poate un om la un coeficient infinit de măsură. Şi atunci e drept că omul, prin descreştere, e făcut după imaginea dumnezeiască.

Când eşti mai harnic şi zelos, oamenii încearcă să-ţi dea de lucru probleme grele, care nu s-au putut încă rezolva, sperând că tu poate le vei dezlega, căutând să vadă dacă nu se poate face un pas înainte peste măsura îngăduită.

Dumnezeu mi-a dai mie aşa o încercare de prea mare cinste, şi nu am ştiut-o izbăvi. A vrut să privesc, să simţ, să înţeleg ceea ce e dincolo de ţărmurile lumii mărginite, să mă uit de-aproape în ochii morţii cu ai mei. Să tremur şi să o privesc; să sufăr peste durere, să dăruiesc peste putere, ca oamenii să poată aduna înţelesul durerii peste putere, din eântecul plânsului meu.

Dumnezeu, pe cei ce se trudesc către viaţa cea mai de sus, îi crede în stare să poată trăi peste viaţă.

Şi totuşi el ştie, ca şi oamenii, că nu îi e îngăduit nimănui să treacă peste măsură; ştie şi, totuşi, încearcă: nu cumva în sârguinţa lui aşa de mare va ajunge odată să treacă peste omenesc?…

Am stat ochi în ochi cu moartea, fără să tremur, dar nu cânt, moartea mi-a stins glasul, nu dăruiesc taina care mi-a luat viaţa… trăiesc numai, fără să trăiesc. Când înviam în mine pe cei morţi, muream eu; când le dam viaţă, eu nu o mai aveam. Morţii pe care îi iubim ne ucid „

Am iubit moartea şi vreau să o uit ca să pot trăi… ca să pot trăi zilele pustii, mici, sărăcuţe, ca fete din părinţi bătrâni…

Aşa părea că spune ziua pustie.

Simţeam cum trebuie să se coacă nisipul din ţărână.,; şi două pale de vânt uscat mă băteau în două părţi către două depărtări: marea şi deşertul,

…Aşa trebuie să fi fost la începutul lumii: aşa va fi şi la sfârşit…

…Şi cum moartea stăpânea, cum moartea adunase popoare întregi, am crezut că lumea o să rămâie pustie ca zilele deşertului; am crezut că ea o să fie acum o vale stearpă, peste care lacrimile celor rămaşi au să curgă nesecat ca să adape lutul uscat.

Am crezut că cimitirile au să fie cetăţile şi suferinţele – legile.

Dar de unde vine lumea asta care se îngrămădeşte neîncăpătoare? 'De unde zgomotul ei nesocotit şi abundenţa ei cotropitoare? Ce popor a înlocuit

popoarele?… Ăştia sunt cei care vor slăpâni acum pământul?

Şi noi cine suntem? Noi, care nu mai încăpem nicăieri pe pământul ăsta, de unde moartea a adunat popoare întregi? Noi, care suntem neamul celor care a stăpânit până acuma, unde ne sunt moştenirile? Şi cine sunt cotropitorii? în ce loc s-au născut cei care invadează, de nu mai avem un colţ de pământ şi nici aerul care să ne hrănească suflarea? Cum de sunt mai mulţi decât au fost? Pe fiecare cadavru s-a prăsit o vermină. Aceştia sunt fiii leşurilor! Tatăl lor e putregaiul şi mama lor stricăciunea. Dar unde s-a dus ce era curat? Şi noi cine suntem, cei care nu mai încăpem nicăâerea?… înţeleg nelegiuirea vieţii, dar nu înţeleg de ce nu suprimă ceea ce nu-i mai trebuie.

Suntem noi preoţi care ţin în mâini vas ce poartă o sământă pierdută? Suntem un talisman din esenţe dispărute? Suntem tămâietorii cimitirelor uitate? Păzim o luminiţă care se stinge? Sau suntem numai gunoiul părăsit, pe care nimeni nu se osteneşte să-l cureţe şi care piere singur, hrănit încet din pieirea lui?

Cum se înghesuiesc! Şi cu toate astea au rămas locuri stei'pe, dar ei nu trăiesc decât din căldura bolnavă a putregaiului lor îngrămădit. Desfăcuţi de pe buretele mucegaiului care-i poartă adunaţi, ar muri unul câte unul. Ei nu sufăr aerul, proaspăt, nici. Locurile limpezi. Ca musca de mort, născuţi din cadavru, se aşază tot pe carne.

Au pierit, popoarele – sunt locuri singuratice! Haidem în lungi monomuri cernite, purtându-ne lacrimile în urne, ca să le plângem aiurea, haidem să ne exilăm de pe pământul ce era al nostru şi să trăim, în corpuri palide, pe nisipul deşertului, zilele noastre pustii.”

REÎNVIEREA.

Se ridicaseră barierele grele şi cei ce purtaseră cătuşe se treziră cu mâini libere fără nici o violenţă a gestului liberator, fără ca bucuria să-i surprindă brutal, putându-le acide inimile şi trupurile slăbite.

Cu un sentiment amestecat din neobicinuinţă şi din. Puterea unui obicei, pe care nimic nu-l poate şterge. Laura trecuse podul din marginea şoselei, dincolo de care atâta timp nu mai putuseră păşi, dincolo de care le erau pironite gândurile libertăţii.

Încet, ca şi cum nu trebuia să zdruncine întâia preumbare a convalescenţei, trăsura luneca pe şerpuirea albă a şoselei… Crângul lângă oraş, crângul primelor violete parfumate ce vesteau în fiecare an primăvara, crângul zilelor de mai, cu cântece şi ospăţuri câmpeneşti aşternute pe muşchiul fraged… Crângul, căruia îi cereai singurătatea frustă a amurgurilor fierbinţi de vară – măreţ ca un templu cu coloane înalte, al cărui arhitect glorios are puterea de a crea operă vie… Crângul, cu concertul lui miraculos de voci de păsărele ascunse sus, în vârful tuf anilor mari şi deşi… Crângul, către care li se întorceau paşii ca să se purifice de drumurile obositoare ale oraşului şi pe unde câte un călăreţ răzleţ îşi plimba visarea lui, împerecheată cu ritmul nobil al trapului; crângul, de unde veneau adierile ce împrospătau răsuflarea târgului… Crângul de unde au fugit apoi toţi iepuraşii, şi lupii s-au temut să se mai apropie; când a ieşit la prada fiara omenească… Crângul, pe care nu l-a mai văzul, de când un brâu de fier încinsese oraşul stăpânit de război, dar de unde venea gemetul sinistru al acelei ierni aspre şi lungi, ce încremenise lumea în giulgiul îngheţat al morţii albe… Crângul, unde auzise că cruzimea vremurilor a pus securea să lovească fala trufaşă a copacilor, crângul era acolo.

…Şi fiindcă crângul era acolo ca şi mai înainte, fiindcă aveau să mai fie violete şi simfonii de păsări, sufletul uita ceea ce murise pentru ceea ce trăia.

Pe dreapta, nu departe de intrare, ca un' leagăn păzit de umbra pomilor, verde şi odihnit, şedea subt paza unei cruci uriaşe, făcută din două trunchiuri goale pironite, un cimitir micuţ cu morminte curate, aşezat rotund ca o salbă.

Ce drăguţ era cimitirul liniştit, ascuns în sânul pomilor, umbrit de perdeaua tufanilor, tăcut şi senin ca faţa dulce a unui copilaş cu pleoapele lăsate, ce doarme în leagăn.

Mâini binevoitoare îngrijeau din când în când mormintele orânduite câmpeneşte, dar curăţate ca o grădiniţă rustică, pe care 11-0 năpădeşte natura cu invazia puternică a lăstarelor ei primitive.

Tăbliţe spuneau numele şi data. Şi aşa cum era, subt monumentul nepreţuit al celor doi stejari uriaşi pironiţi în cruce, cimitirul cel mic era frumos.

Căzuseră, desigur, în iarna aceea, spre primăvară, când orăşenii cu ochii măriţi de grijă şi cu urechea aţintită ascultau bătaia ce se apropia, ca o nădejde sângeroasă, ca o bucurie crudă; când lumea de prin satele vecine, fugărită ca vânatul, trecând în jalnica ei pribegie, le şoptea că au ajuns cu lupta până acolo aproape. Aşadar, în nopţile când stau ridicaţi în cot, ascultând printre bătăile inimii zgomotele înăbuşite ale atacului, gemetele apropiate ale învălmăşelii, atunci căzuseră proaspeţi pe după trunchiuri, şi cei care se mai deşteptaseră dimineaţa din visul turbure, cei care respirau încă aerul curăţat de ameţeala fumului ucigător, îi îngropaseră pios, lucrând în răgazul luptelor, poate cântând cântece din patria depărtată. Şi aşa luase fiinţă salba mică a cimitirului din crâng.

Erau acolo căzuţi şi îngropaţi români şi ruşi, nemţi şi francezi. La un loc dormeau, egali şi înfrăţiţi, în curba plăcută a acelui mic cimitir.

În crâng, pe locul unde altădată într-un luminiş se aşezau căişorii în zilele sărbătorilor de mai, pe locul pavilionului cu lăutari, erau gropi şi adăposturi ridicate ca nişte moşoroaie mari de furnicar omenesc, cu ganguri cenuşii ce se ascundeau subt iradierea verde şi domoală a pădurii împlinite, adăposturi milostive împotriva morţii, acum pustii şi zadarnice.

Peste tot, fusese, şi trecuse ceva neliniştit şi nedesluşit, un zvon aspru ca vânturile sinistre ale acelei ierni grozave,

acum învinsă de renaşterea blajină a anotimpului verde, ceva depărtat şi amorţit, ca şi puterea ucigătoare a gerului pustiu, ca şi vuietele surde ale încăierărilor din nopţile de spaimă şi nădejde.

Atunci se slăbise zidul care o strângea, dar nu căzuse decât mult în urmă, abia acum, când ochii împăienjeniţi, ca ocnaşii ce ies la lumină, zăreau iar orizontul fin cu talazuri verzi şi palide şi crângul rămas la locul lui, cu trunchiurile secerate ale tufanilor căzuţi, cu arborii cruţaţi de Urgie ce înnoiau pădurea, cu povestea lui la fel cu a oamenilor. Tot acolo, dar nu acelaşi! Cu fantomele vieţilor încetate, eu armele unor călăreţi răzleţi care nu vor mai trece, cu paşii lor trişti care-şi vor plimba părăsirea pe locurile trecutului.

Nimic nu era trist din atâta durere în cimitirul mic, sub mantaua milostivă şi caldă a verdelui ce-l învăluia, dar Laura se gândi numai la suflet… La sufletul pe care îl trimitem fără călăuză pe drumurile lumii să urmărească pe cei ce au plecat, la sufletul niciodată odihnit, dar niciodată învins în goana lui nelinişti tită după cei duşi, sufletul pelerin fără popas, care bate cu palpitul lui pribeag la uşile tuturor caselor, rătăceşte pe căile tuturor ţinuturilor, trece toate hotarele, şi caută, sângerat şi istovit, dar niciodată înfrânt, pe cei pierduţi în vălmăşagul nebuniei popoarelor.

Cum oare acest suflet, care adesea nu-şi găseşte niciodată limanul, cum o să găsească el oare, într-o ţară depărtată, unde dormeau în mormintele aşezate ca o salbă subt semnul uriaş al crucii pironite din doi tufani bălrâni, acei câţiva căzuţi acolo chiar în dosul trunchiurilor, în iarna aceea sinistră în care urla a pieire fiara omenească ieşită la pradă şi peste a cărei pete de sânge se aşternuse acum mila muşchiului fraged?

Nu! Nu era nimic trist din atâta durere! Atunci te gândeai că tot ce e frumos e poate făcut la fel, dintr-o. Viaţă nimicită, dintr-o fericire pierdută, dintr-un sacrificiu cumplit, dintr-un cadavru şi dintr-un sepulcru, şi apoi dintr-o nouă frumuseţe aşezată pe deasupra lor! Frumosul

oricărui lucru îţi apărea în dulcea lui armonie maiestuoasă,. Grav şi melancolic; iar bătălia cruntă, cu frigul şi cu foametea, cu sângele şi cu pribegiile, cu toate urgiile, îţi arăta acolo, pe locul unui nuc cimitir, cum din ele se făureşte gloria frumosului eroic.

Numai atâta doare: sufletul femeii iubitoare, acel pelerin cu obrazul palid, cu ochii dureroşi şi glasul dulce, care cutreieră toate răspântiile şi bate la toate uşile lumii, nu va putea găsi locul unde pe mormintele rustice stă scris numele scump, limanul fericirii ei pierdute.

Laura surâdea melancolic reînvierii, ca întâiele lăstare încă palide ale plantei bolnave.

Toate libertăţile, toate bucuriile intâlneau trupul acela abia despresurat de suferinţă şi nu aveau ecoul răsunător al unui strigăt de triumf, nebunia bruscă şi primejdioasă a fericirii.

Era convalescenţa salutară, pe care raţiunea prudentă a împrejurărilor o da corpului scăpat abia dintr-o boală mortală.

Reîntoarcerea către sine era o. Lucrare mare, care, fără de nici o muncă aparentă, absorbea toate energiile fiinţii, ca şi ale ţarinilor nelucrate, ca şi ale popoarelor.

Laura nu privea încă în oglinda interioară a sufletului, dar încetase de a se uita în jurul ei, unde acum fiecare avea preocuparea unei dureri sau bucurii personale.

Lumea era un orizont deschis, pe care mişcări nedesluşite pregăteau cu încetul o viaţă reînnoită, dacă nu o viaţă nouă.

O confuzie aduna oamenii sau îi risipea. Traiul sau izbucnea neorânduit sau,'amorţit, filtra o sevă timidă.

Laura avea o stare vegetativă. Îşi trăia zilele în afara rondurilor şi a faptelor, le lăsa să treacă asupra ei cu pasul şi cu voia lor.

Uneori, întâmp'ările din ajun îi păreau învăluite, depărtate. Alteori, amintirea lor o înfiora cu o prezenţă abia izgonită.

Sta în grădină ca o bolnavă, lâncedă abia acum, de zdruncinul acelor timpuri cumplite.

Într-o după-amiază, prin liniştea care ţesea pânze de păianjen în jurul scaunului ei de odihnă, un ţipăt tăia ca un junghi tăcerea şi-i în junghia auzul.

Venea dinspre ograda popri Cristea. Drama se încheiase. Ancuţa, după ce aflase moartea logodnicului, îşi purtase în tăcere suferinţa, nevroiml Sa înfrunte nepăsarea sau bucuria celorlalţi, tririiruiu-so! ea singură, către cei pe care-i socotea asasini.

Cei dimprejur, prudenţi, nu pomeniseră nici. Ei nimic de vestea, pe care o ştiau, ascunzându-şi mulţumirea ca să nu turbure planurile acum desâvârşite.

Dar în preziua păcei, atunci când lumina cea nouă umplea cuprinsul cu măreţia iluziei, odată cu plecarea străinilor, sanitarul trebuise şi el să plece. Ceruse atunci cuvântul ce-i îngăduia să se reîntoarcă şi adusese inelul care avea să lege pe Ancuţa.

Ancuţa se sculase ca o fiară şi, răcnind, îl batjocorise, înfruntând nebuneşte pe toţi.

Strigase tuturor adevărul, cel care răscoleşte în oameni ura, şi cu acea hotărâre fără mlădiere a celor ce nu mai au nimic de pierdut, pentru că i-a părăsit laşitatea ultimă, aceea cu care ne apărăm viaţa, Ancuţa spusese popei că e văduva telegrafistului şi mama bietului copil pe care i l-au ucis; că nu vrea să ştie alt de nimeni şi de nimic; că le dăruieşte copilul duşmanului să şi-l crească; balaurul, pe care îl poartă silnic în coapse.

Avea Ancuţa vreun gând sinucigaş? Avea vreun gincî asasin? Ura şi durerea din ea vroiau să ucidă sau să o omoare?

Urgisită, era acum urgie. Dar vijelia unui trup plăpând, oricât ar fi de mare, are mărgini şi, de îndată ce glasul răzbunător îi scăpătase din blesteme, duşmanul părintesc, preotul hain, care nu mai putea nimic împotriva victimei, în zădărnicia vorbelor, în bestialitatea mâniei, zvârlise cu

piciorul o lovitură barbară în pântecele, boboţit. De păcatele lumii, al femeii purtătoare de germene vii, ale urii şi iubirii blestemate.

Ancuţa ţipase înjunghiată.

Noaptea, Laura dormise adânc, subt o boltă grea a somnului, ca şi cum ţipătul Ancuţei, prăbuşind peste ea spaimă şi milă, o astupase subt ele.

A doua zi aflase că Ancuţa era în primejdie de moarte şi nu avusese timp să se îndurereze fiindcă intrau pe poartă, ciudaţi şi la o oră neobicinuită, domnul Damian, strategul, cu sofa lui. Erau tot atât de bizari ca în ziua sosirii lor. Călcau cu precauţiune ca doi conspiratori şi aveau, subt haine cuviincioase de plimbare, un aer suspect şi pe feţele lungi o. Expresie nesăbuită şi o privire fugară, Laura le ieşi înainte, ca pentru vreo întâmplare, în toată fiinţa ei cu o întrebare nerostită.

— Venim de Ia gară – zise domnul Damian… Noi eram hotărî ţi să' plecăm mâine acasă… şi ieri dimineaţă nevastă-mea a ieşit… Spune gazda că s-a dus la gara… şi nu s-a mai întors… De teama unui accident, după ce am aşteptat-o şi am căutat-o, am anunţat poliţia…

— Da! Foare bine că aţi anunţat! zise La Or a, care nu găsea nimic, nici o vorbă, nici o idee, nici o emoţie, ca şi cum lucrurile exprimau ele singure tot ce puteau spune.

— Venisem să vedem dacă nu cumva ştiţi ceva?…

— Nu! Nu ştiu nimic! răspunse, aşa de absent, aşa de distrat, ca şi cum i se vorbea de o poveste dintr-aiurea.

— Am venit să ne luăm şi ziua bună… toi o să-plecăm… după ce om afla…

— Da! Ce să faci!… Ştia de fratele ei?…

— I-am spus… şi tăcură iar.

Apoi plecară, purtând parcă în aplecarea înainte a trupului. Nu cercetarea febrilă şi tragică, ci sarcina unui necaz îndeplinit.

Aşa credea şi Laura: că doamna Damian nu se va. Mai întoarce, şi se simţea parcă uşurată de o vecinătate ursuză.

Existenţa doamnei Damian în apropiere era ca o trăsură înhămată, răsturnată în marginea drumului pe unde treci mereu. În efortul perpetuu între rostogolire şi aplomb.

Acum mintea doamnei Damian umbla, în sfârşit, pe drum sigur, deşi în afară de drumul judecăţii. Pe calea misterioasă dar hotărâtă a nebuniei.

Plecase ferm, fără îndoieli. Plecase la dreapta sau la stânga, spre casă, înaintea celorlalţi, ca să culeagă în drum din şanţ pe Mioara, sau în sus spre Moldova, la Dorel, ca să ceară sfatul lui frăţesc.

Oricum şi oriunde o vor găsi, nu se va mai întoarce de pe drumul larg, imens, al nebuniei sau morţii.

Faptul ăsta divers, sosit după moartea Ancuţăi, păruse Laurei mai puţin zguduitor şi inlervenirea lui risipea impresiile turburătoare ale avlui sl'irşit aşa de barbar al bietei fete. Cele două tragedii anihilau una pe alta şi făceau loc gol în Laura spre altceva, ca şi cum pustiul le acoperea cu nisipul lui mobil şi, mobil, nisipul luneca, descoperind loc fraged sub pojghiţa lui tot mai subţire.

Era Pace! Laura înţelese puterea cuvintelor. Acea aspiraţie lacomă, supradorinţa care îmbărbătase pe cei mulţi în convulsiunea mortală a bătăliei, care pe cei cotropiţi îi ţinuse încă vii, cu toate că li se usca sucul vieţii, acea aspiraţie hotăra acum un cuvânt, cuvântul singur însemna.

Ajunseră la malurile de dincolo, de peste fluviul şi vultoarea sângelui; nu se vedea încă nici o întindere minunată de livezi odihnitoare. Locurile blagoslovite ale fericirii erau înfăţişate de cuvânt: pace! O noţiune refugiată cu toată puterea ei în sunete.

Pe fiecare limbă cuvântul suna deosebit. Orice colţ de omenire îl lua pentru sine, cu toate că blagoslovenia se lăsase peste omenirea întreagă. Din azima cea mare şi sfârită, rupeau fărâmele anafurei, gestul binecuvântării se făcuse deasupra pâinii pe care o împărţeau şi o slăveau pe fie-

— Care grai.

Legea sângelui, legm lui cruntă, care cere primenire şi revărsare, se î i”;! r: e. Cele două culori ale incendiului – negru şi roşu – acoperiseră pământul. Ritul barbar al „scurgeri i” zbuciumase trupurile sângeraţilor, în mijlocul fumului ţărânii, flacărei învălmăşite, orgiace.

Acelea erau semne şi fapte, dar pacea nu lua încă trup şi faptă, era un cuvânt ca şi mai nainte, când o priveai de pe malul celalt.

Totuşi venise. Plutea ca o lumină peste pământul răvăşit, se strecura anevoie cu torţe şi balsame prin răscoala prăbuşită a luptei, ca să aleagă şi să dezmierde pe cei vii.

Pacea! Laura ar fi vroit să o atingă, să o privească de-aproape şi nu avea decât numele ci, pe care îl îmbrăţişa strâns cu gândul, ca nu cumva să-l uite subt obsesia răului aşa de apropiat încă.

Împrejur reîncepea ordinea şovăitoare a lucrurilor, dar acele reînceperi îi păreau neîndestulătoare.

Atât! Numai atât!… La fel… ca şi mai înainte?… Ar fi vroit ea Pacea să desfăşoare deodată gesturi tot aşa de puternice ca bătălia.

Ceea ce reîncepea erau mărunţişurile traiului de ieri, din ajunul vijeliei. Iarăşi creştea cota lor şi deprecia valuta morţii. Totuşi acele mărunţişuri erau semnele mari ale reînvierii noimelor.

Ce fusese vijelia? Viaţa întreagă se întorsese de la orişice către Nimiciră şi acum redobândea statornicie şi privea iarăşi spre orice lucru cât de mic. Viaţa era vie!

Laura mai avea o simţire poate că ciudată. Nu mai putea întâlni nicăieri minunile şi suferinţele acelui „ieri”, fără să simtă un refuz violent.

Poate că, din simţul egoist al conservării, refuza memoria unor suferinţe ce trecuseră peste măsura la care te complaci în amintirile patimii tale şi, dimpotrivă, te înfioară redeşteptarea durerii abia vindecate.

Sau poate îi părea Laurei că încă nu se cuvenea să se judece acele fapte, că nu e încă temperatura la care

trebuiesc proslăvite.

Fără de vina nimănui. Aşa era mersul lucrurilor. Drumurile au lumini, umbre, cotituri, popasuri.

Acum era o piază a drumului, care lăsa câmpia de luptă înapoi după prima cotitură, iar plaiul, după care se va desfăşura în măreţia ei somptuoasă perspectiva istoriei era încă departe.

Simţirea Laurei era poate la fel cu a celor ce lucraseră acolo la fapta uriaşă a morţii şi acum trebăluiau în jurul ogrăzii pustii. Şi ei se fereau poate de amintire şi nu le plăcea să li se vorbească de ei, cei de ieri. Aveau, fără de conştiinţă clară, sentimentul că nu li se poate da acum preţuirea.

Tot aşa cum în arenă vreun temerar, după ce îşi oferă H' într-un chip sau altul viaţa, rămâne indiferent, distrat, lipsit de interes către aclamaţiunile mulţimii, cu privirea pierdută înspre ceva nelămurit, pentru că darul benevol al vieţii nu se poate evalua, nici răsplăti.

Un timp îndelungai, toată munca omenească are scopul de a asigura şi îndestula traiul; toate energiile cultivă egoismul vieţii şi, într-o zi, viaţa asta preţioasă o aduc şi zic: „Luaii-o „

Cui o aduc? Unor abstracţii: Patrie şi Ideal. Dar în bătălie simbolul lor, intangibil, se poate pipăi de-aproape. După ce însă omul a făcut din ele o realitate,. Rămâne cu un sentiment de zădărnicie.

Abia mai târziu, mici, de departe, aceiaşi, vor privi la istoria aceloraşi fapte, aureolate de splendoarea gloriei. Fiecare se va simţi ca soldatul în faţa portrecturii lui eroice, când mulţimea, venită să-l idolatrizeze în efigie, îl dă cu cotul la o parte. Fiecare se va simţi dezbrăcat de el singur, ca toţi acei cu care se fac icoane.

Acum însă, fapte şi oameni îi păreau Laurei ca bronzul învingătorului când e culcat la pământ, înainte de a fi urcat în vârful piedestalului: stânjenitor prin mărimea lui uriaşă azvârlită în drumul zorit al fiecăruia.

Se anunţase întoarcerea armatelor. Nu era armata orânduită, care va înfăţişa mai pe urmă victoriile. Era ceasul însuşi când, după faptă, se inturnau în fapt la locul lor.

Laura se sculase în zarva acestei veşti şi sta zăpăcită de zgomot şi mişcare. Aproape, departe, era acelaşi ropot, aceeaşi înfrigurare, care zvârlea uşi de perete, îmbulzea paşii nerăbdători, amesteca glasuri sonore.

Laura hotărâse că va rămâne acasă. Puterile ei slăbite nu-i îngăduiau vioiciunea gesturilor. Lucrarea măreaţa a victoriilor se făcea în ea lăuntric.

O exaltare gravă deschidea gloriei portaluri vaste. Nici nu ar fi vrut să vadă o realitate mai mică, în colţul mic, ca sărbătoarea triumfală ce-i cânta, simfonic, glose uriaşe. Dar în acelaşi timp o umileau tristeţea, singurătatea, care o lăsau departe de bucuria fiecăruia.

Până ieri tragedia fusese comună tuturor şi azi acei care alergau acolo strigau pe nume, recunoşteau pe cei sosiţi, aşteptau, doreau, trăiau cu locul, cu ceasul, cu faptele şi oamenii. Ea era singură.

Tristeţea înăspreşte. Laura se dosea de veselia lor, dar uşile, ferestrele azvâiiite în lături o lăsau descoperită. Cu fiecare ceas zarva creştea şi o impresiona.

Pornirea trupească*sufletească, a tuturor părea un val aplecat într-acolo.

Acum se auzeau goarnele departe, pe şosea. Întinse urechea. Erau învăluite de distanţă şi de vuiet. Apoi se desluşiră.

Goarne soldăţeşti obicinuite, dar, de când nu se mai auziseră, păreau noi, şi totuşi aşa de familiare.

Sunetele loveau undeva în fiinţă, ca pe un disc metalic şi aveau ecouri copilăreşti. Părea că pe pustă se iveşte o oază cu peisagiul locului părintesc şi soldaţi, marşuri răsunătoare, goarne vioaie treceau, pe când copiii, desfătaţi de paradă, deprindeau anii lor gângavi, cu aceste culori şi sunete, le absorbeau în făpturile lor născute din părinţi ce

se desfătaseră şi ei din ele. În auz, în văz, în simţirile toate se aşezau rezonanţele ideei de patrie, pe care o hărţuiesq apoi atâtea alte asimilări, dar care, totuşi, este şi rămâne.

Laura simţea cum o fetiţă, ţinând strâns mâna părintească, zburdălniceşte spre steaguri şi fanfare, spre minunata jucărie ostăşească, spre acel fald viu de sunet şi culoare ce răscoleşte o emoţie ancestrală.

Fetiţa creştea şi Laura îşi amintea cum se strivise, cum se strâmtorase locul „ieri” pentru că sunase o goarnă şi trecuseră soldaţi, şi cum o goarnă şi soldaţi lărgeau azi spaţiul.

Aflase „ieri'* că minunea libertăţii, care o turbura cu bucurii şi răscoale uriaşe, trebuia să fie întâi ji fiecărei naţiuni pentru a îi a tuturor laolaltă.

Tocmai fiindcă era o fiinţă universală, Laura dovedise însemnătatea patriei mici, care condiţionează pe cea mare.

Patria mică o purta într-însa şi lăstarele inumerale, acele tentacule ce o legau de natura vastă, trăiau din planta ei cu rădăcini înfipte adânc în solul natal.

Laura, în adevăr, credea că legile sângelui, iar nu vrerile oamenilor, fac războaiele, dar în vălmăşagul scurgerii, sângele se alege. Laura era mândvă că sângele neamului ei e din acel care răzbate prin fenomenele prefacerilor.

Acum semnalele sunau strident, asurzitor. Nu erau frumoase; cele trei, patru note metalice nu aveau nici un glas măreţ, nu buciumau i/. Bânda, nu hauiau bucuria. Dar chemau, chemau printr-o putere' a obiceiului.

Laura acum nu mai auzea imnurile simfonice ale măreţiei. Auzea trompetele de alamă şi inerţia ei era străbătută de o mişcare care-şi făcea cu încetul loc.

Prin geamuri, prin uşi deschise vedea curţile, casele pustii, vesele, fără grije. Păreau a spune: „Mergeţi, copii! Mergeţi! Noi vă aşteptăm liniştit! Bucuraţi-vă! Alergaţi! IVoi nu ne clintim de pe loc! Nu vă temeţi! N-are cine ne face nici un rău. Suntem înfipte în podelele pământului şi stăm ca nişte bunice cu poalele întinse, ca să vă primim când vă veţi

întoarce zburdând de bucuria de a fi văzut steaguri, muzici şi soldaţi.”

Laura ieşi în verandă, smulse din cuier o pălărie şi porni în fugă la muzici şi la soldaţi; îşi accelera suflarea pentru a putea alerga cât mai tare. Un obstacol îi tăia drumul în curmeziş.

Pasul pornit şovăi, lovi cosciugul de brad părăsit în stradă, ocoli cu o curbă agilă cutia galbenă şi regăsi firul goanei.

Se gândi repede că va fi fost cosciugul Ancuţei; la răscrucea asta judecata îi şovăi un moment, apoi ocoli piedica gândului, şi tot fugind, ajunse la colţul şoselei în mulţimea care unduia un val de forme, culori şi glasuri.

Era un vuiet mobil ce, amestecat cu defilarea, cu praful, luminos, făcea acea vâlvă a osanalelor, care are în ea accente tragice şi pe care, de departe, adesea nu o poţi deosebi de vâlva spaimei şi durerii pentru că izvorăsc din acelaşi loc adânc al emoţiei.

Laura se încorpora desăvârşit mulţimii: se simţi întreagă un steguleţ fâlfâitor cu trei culori primare ce exprimă numai aspecte exterioare ale simţirilor eroice.

Când primele trupe cotiră spre stânga în inima oraşului, Laura se despresură de flamuri şi le trimise cu gândul bun, acolo către parcursul lor zgomotos şi triumfal ca apoi să ne adăpostească, ascunzând odihna bătăliei celor ce aspirau odihnă; să dosească ochilor, ce vroiau să nu le mai vadă, instrumentele care slujiseră; pentru ca viziunea păcei să se poată aşeza liniştită, vegheată numai din umbră de armele asurziţe; pentru ca sângele, sătul şi primenit, să curgă lin în trupuri blânde.

Laura se întoarse domol spre casă şi pasul i se opri la locul de unde acum ridicaseră cosciugul Ancuţei. Fu mulţumită că a pierit din drum conturul lui trist.

Iubise pe Ancuţa şi o plângea, dar locurile sufleteşti, unde se petrecea regretul ăsta, erau acum planuri trase înapoi.

Când Ancuţa ţipase, junghiul morţii ei fusese un strigăt viu în pustiurile Laurei. Era un sfârşit de unde începea ceva. Pe

când cea moartă purta un prunc mort, în Laura începea pruncia renaşterii.

Moartea Ancuţei, undeva în lucrări interioare ale Laurei, era o faptă necesară şi tot aşa dispariţia doamnei Damian. Încheiau. Fără revenire, o epocă de nebunie şi cruzime.

Războiul e totodată o slavă şi o nebunie cruntă. Laura nrr va mai vedea prin lumina zilelor silueta neagră şi jalnică a Ancuţei, nici rânjetul ameninţător al doamnei Damian.

În Laura era milă, dar era şi ceva care răsufla liber la ideea că nu va mai întâlni tristeţea lor turburătoare.

Prefacerile îşi făceau legile în moleculele ei descleştate. Pe când erau proclamate cu vorbe, acele prefaceri îşi săvârşeau fapte pretutindeni, în trupul omenirii. Se aşezau alături de celelalte fapte de ieri; era mersul invers a două plăci suprapuse, care lunecă, făcându-şi loc una celeilalte.

O lege barbară stăpânise omenirea beată de duşmănie şi ucidere. Spiritul se ascunsese. Totul fusese numai un material pentru triumful vieţii sau morţii.

Acum spiritul ridica din nou glasuri solemne, da proclamaţii sublime viitorului. Dar cu ce le va chezăşui!

Din timpul neguros şi până la marginile proaspete ale istoriei, aceeaşi lege reîncepuse periodic, implacabilă ca şi toate fenomenele naturii. Omenirea urmase instinctul neastâmpărat al sângelui şi de îndată ce îl îndeplinise, spiritul reapărea proclamând stăpâniroa lui generoasă.

Aceste două puteri se succedau fără să se înlocuiască. Sentimentul eroic, sentimentul umanitar îşi perindau drepturile fără a le statornici.

Laura credea că legea spirituală e climatul senin al sângelui şi instinctul roşu criza aceleiaşi substanţe minunate.

Simţirile, acum liberate din încleştarea vremurilor rele, îşi reluau treptat bucuriile delicate, se întorceau mai întâi către natură, către desfătarea luminii, dezmierdarea aerului, minunile variate ale decorului în care sufletul găsea

înviorare pentru a reîncepe miracolul jocurilor sale de umbre şi lumini.

Primăvara părea sipetul fermecat pe care vrăjile rele îl furaseră, acum regăsit şi plin de toate giuvaerurile amintirii. Parfumul, culoarea şi răsuflarea primăverii erau dulci ca şi mai demult, dar purtau misterul unor daruri noi.

Iluzia, filtrată nesimţit, se strecura şi cea dintâi formă a iubirii, dorul mistic, amăgea sufletele spre divinitate pentru a le întoarce către iubirea omenească, către iubirea unuia, acum când durerile izbăvite nu mai cereau iubirea tuturor.

Glasurile primăverii, glasurile; pascale ale clopotelor, loveau în făptura Laurei coarde fine, care eântau spre dumnezeire muzica vieţii.

Dobre ajunsese, în sfârşit. Pe dibuite şi oropsit, desigur, la drum ce ceilalţi călători, ca un biet ţigan cu capul dogit ce era, ajunsese la bunul Dumnezeu cel cu barbă aşa de mare şi albă încât în albeaţa ei stătea toată uimirea lui religioasă. Ajunsese la locul acelor convergenţe supreme ale armoniei universale, cu ecouri de vibraţiuni legate de traiul omenesc.

Ajunsese la Dumnezeul familiar şi abstract, în care îşi 'apropia Laura sensul vieţii.

Cu toate că era o undă înceată şi obscură în valurile eterice, Dobre ceruse pentru ea lumina pomenirii făgăduite.

Primăvara lumina vălurile ei cernite; soarele îndulcea asprimile sufletului. Laura era ca firul de iarbă care dă din nou fraged, şi, plăpândă ca şi el, simţea că trebuie să trăiască şi aştepta viaţa. Ştja că va primi bucuria, cum primise şi durerea, cu patimă şi uimire.

Avea simţirea aceea, când viaţa îşi scapă din mâini. De acolo de unde se face târgul sublim al întocmirilor, Laura primea Reînvierea.

SFÂRŞIT